

ÖRKÉNY ISTVÁN
VÁLOGATOTT KISREGÉNYEK

A kötetet összeállította Radnóti Zsuzsa

TARTALOM

MACSKAJÁTÉK

- 1
- 2 A FÉNYKÉP
- 3 LEVELEK
- 4 INTERURBÁN
- 5 LEVELEK
- 6 BESZÉLGETÉS A „NÁRCISZ”-BAN
- 7 LEVELEK
- 8 ÉJSZAKAI TELEFONOK
- 9 LEVELEK
- 10 INTERURBÁN
- 11 AZ UTOLSÓ LEVÉL
- 12 AZ UTOLSÓ HUSZONNÉGY ÓRA
- 13 ANYA ÉS LEÁNYA
- 14 GIZA LEVELE ILUSHOZ
- 15 ALTATÓ
- 16 A VÉGTISZTESSÉG
- 17 MACSKAJÁTÉK

TÓTÉK

„RÓZSAKIÁLLÍTÁS”

MACSKAJÁTÉK

1

Mindnyájan akarunk egymástól valamit.

Csak az öregektől nem akar már senki semmit.

De ha az öregek akarnak egymástól valamit, azon mi nevetünk.

2

A FÉNYKÉP

Készült 1918-ban vagy 1919-ben, a Szolnok megyei Létán, kint a holt Tiszánál, a cukorgyári lakótelep közelében, ahol Szkalláék is laktak.

Fent a gyár féderes kocsijának hátsó fele látszik (lovak nem), az ereszkedőn a két Szkalla lány, kitárt karral, habos túllruhában, kacagva rohan lefelé a vízhez, mely szintén nem látható.

A képet már eredetileg túlexponálták; a két homályos leányalak azóta megsárgult, kifakult. Arcuk is alig kivehető.

3

LEVELEK

Garmisch-Partenkirchen

München ide majdnem száz kilométer, de azért este nyolckor, német pontossággal, majdnem libasorban befutottak a parkba az autók. Nyolc harminckor a lány - nem az én Schwesterem, hanem a szobalány - kinyitotta az ebédlőajtót, és előbb engem gurított az asztalfőhöz, aztán én mutattam meg mindenkinek a helyét. Ilyen kisebb estélyen nincs név szerinti ültetés, tehát odahívhattam magam mellé Rauschenigg professzort, aki nemcsak orvosnak nagyszerű, hanem társalgónak is. Persze, nem azért volt meghíva, mert az én kezelőorvosom, hanem a bátyja miatt, aki a bajor kereskedelmi kamara alelnöke, és Misinek fontos nexusa. Rauschenigg rögtön a hogylétem felől érdeklődött; azt mondtam, amin nem lehet változtatni, amiatt nem érdemes panaszkodni. Gratulált, milyen erős vagyok, és nagyon okos dolgokat mondott, de amikor fáradt vagyok, kihagy a memóriám. A Schwester hozza az altatómat, reggel folytatom.

Folytatom. Azt mondta: „Wir Menschen sind Übergangs-Kreaturen, und wissen sehr wenig über Freude und Leid. Alles, was uns Ursache scheint, kann auch Zweck sein.” Nem fordítom le, te voltál a Liebling, szedd csak elő a némettudásodat! Később azt mondta, a testi fájdalom értelmetlenségéről szólva: „A csirke talán nem egyéb, mint az a mód, ahogy egy tojás egy másik tojást csinál.” Mit szólsz? Sajnos, nem tudtam mindenre figyelni, mert a vendégekkel is törődnöm kellett. Ahogy jöttek a különféle borok és pezsgők, mindig nekem kellett a poharat fölemelnem, mert amíg én hozzá nem nyúlok, addig senki se iszik. Új ruhámban, mely antwerpeni fekete csipke, úgy nézhettem ki, mint egy gyönyörű múmia. Te bolond! Annyi a

holmim, és úgy küldenék neked. Hány ruhád is van tulajdonképpen? És ki az a Paula, akinek úgy megörültél, és akire emlékezni illenék? Sejtelmem sincs, pedig ha nem vagyok fáradt, és főképp nevek dolgában, primán működik a memóriám.

Csak gyertyák égtek. Kétszáznyolcvan gyertya. A régi Vígszínházban, Molnár-darabokban lehetett ilyen főúri pompát látni. De ez igazi!

Budapest

Drága Gizám! Paulát nem ismered, nem is ismerheted. Abból lett a keveredés, hogy ő viszont tud rólad, mindjárt azt kérdezte: „Hogy van Giza nővéred?” Mi ugyanis együtt vészeltük át az ostromot egy budai pincében, és én, akinek hat hétig sejtelmem se volt, túléltek-e a pesti harcokat, minden percben rólad beszéltem neki. Bélám, milyen mulya volt szegény, tíz tetanuszinjekcióval és ötszáz ultraszeptillel indult neki a pinceéletnek, pedig a Janitsáry-patikában hat zsák kristálycukor maradt. De ő nem nyúlt a máséhoz - amikor ég a Vár! Ha Paula nincs, ott fordultunk volna fel éhen. Nemcsak liszttel, zsírral és krumplival látott el, hanem mézzel, angolszalonnával, sőt tojással is, s ezt akkor, amikor még a saját bűdösségüket is sajnálták egymástól az emberek, és olyan elegáns természetességgel, hogy néha még köszönömöt mondani se jutott eszembe. Azóta nem láttam, egészen múlt vasárnapig. És milyen körülmények között! A legszívesebben elsüllyednék, ha rá gondolok.

Rémes napom volt. Egymás után egy csomó kellemetlenség történt, és borzasztóan felizgattam magam. Ismersz engem. Ha sok bajom van, felgyűlik bennem a méreg, és mintha egy égő kanócot húznék magam után, minden átmenet nélkül fölrobbanok. Mellesleg Mistótné (a tejcarnokosnő) már régen az idegeimre megy. De hogy pont Paula előtt, a Csátárka utcai tejcarnokban! Csak állt a lépcső tetején, mert négy lépcsőn kell lemenni, és kapkodta a fejét abban a hangzavarban, de meg se mozdult, csak nézett lefelé, mint egy nagyon piszkos fürdőbe, ahová az ember utál bemenni.

És most képzelj el engem, bal karomon a társbérlőim macskája, jobb kezemben egy joghurtos-üveg, benne fél deci tej, a fél lábamon papucs, a másikon fűzős cipő, és a fejemen egy vadidegen nő kalapja, mely véletlenül a fejemen maradt! Én kiabálok, és nem nagyon válogatom meg a szavaimat, Mistótné szintén, és még kevésbé válogatja meg a szavait, a mögöttem sorban álló négy öregasszony is kiabál, mert az egész környéken tejcarnokellenes a hangulat, csak leghátul köhécsel az öreg Lökös Tivadar, mert ő sohasem szeret állást foglalni. És most képzeld el, hogy ennek a zürzavarnak a tetőfokán nyílik az ajtó, és ott áll egy nő, akiről ha nem tudnám, hogy nálam négy évvel idősebb, azt hinném, hogy tízzel fiatalabb. Kérlek, Gizám, szőke haja volt, de olyan természetes szőke, mint ahogy egy pohár tiszta vizet se lehet festeni. Mogyorószínű jersey angol kosztüm volt rajta, amire rá volt írva, hogy nem Budapest. És kérlek, Gizám, harisnya nélkül, mert le volt sülve, egy nálam négy évvel idősebb valaki, olyan barnára, mint a Sportuszoda, és sarkas, kivágott, hegyes orrú cipő, szintén a legújabb külföldi divat. De mindez nem érdekes, Gizám. Hanem az az érdekes, hogy még meg se szólalt, csak állt és nézett, és abban a szempillantásban halálos csönd lett, mindenki őt bámulta, és mindenki szégyellte magát.

Nem ismertem meg. Ő kezdett engem nézni, aztán megkérdezte: „Ha nem tévedek, ugye, Orbán Béláné?” Nekem még nem jött ki hang a torkomon, csak a tejcarnokosnő kezdett magához térni, folytatni próbálta a pofázást, de csak egy fél kukorékolás jött ki belőle, mert akkor Paula ránézett, és azt kérdezte: „Mit óhajt, asszonyom?” Nem is a szavaktól, hanem a szavakat kísérő tekintettől Mistótné abban a pillanatban halott volt, jobban mondva erkölcsi halott, és egy szó se jött ki belőle, amikor fizetés nélkül elmentem Paulával. A nagy fel-fordulásban ugyanis otthon felejtettem a pénzemet is.

Hazakísért, ami nem tartott sokáig, mert a tejsarnoktól hárompercnnyire lakom, és nem is mondott semmi különöset, de én még most is a hatása alatt vagyok. Megkérdezte, hogy min veszekedtünk, amire azt mondtam, hogy szó sincs veszekedésről, mit gondol rólam, csak nem állok oda vitatkozni egy ilyen primitív tejsarnokosnővel. Ezt kár volt mondani, mert amikor jött, még javában állt a bál. Aztán utánad kérdezett, mondtam, hogy az állapotod, sajnós, változatlan, pedig tizenhat évvel ezelőtt kivándoroltál Misi fiadhoz Garmisch-Partenkirchenbe, ahol a legjobb orvosok felügyelnek rád. Azt mondta, csókoltat, aztán azt mondta, milyen remek kis kalapom van, és milyen fiatal vagyok benne. Kérlelt, Gizám, ahelyett hogy bevalóttam volna, hogy a kalap egy vadidegen nőé, és véletlenül maradt a fejemen, azt meséltem, hogy a Belvárosban vettem kétszázötven forintért; aztán megbeszéltük, hogy kedden délután találkozunk a „Nárcisz”-ban. Nem ismered. Tavaly nyílt meg a Váci utcában, eddig én is csak kívülről nézegettem be az ablakon, mert nem szeretem az elegáns helyeket.

Amint látod, elég semmitmondó dolgokról beszélgettünk, de én még most is azon veszem észre magam, hogyha eszembe jut valami, első gondolatom az, milyen jó volna elmondani Paulának. Alig vártam a keddet; azt hiszem, ő olyan hatással van rám, mint te. Emlékezz csak a szép léta évekére! Énvelem folyton történt valami, izgalom izgalom után, sérelem sérelem után, de ha te ott voltál, és azt mondtad: „Mi bajod, Liebling?” - akkor egyszeribe eltörpültek a bajaim, mert te valahogy a pusztá lényeddel magasabb dolgokhoz mérted az én buta kis sértődéseimet. Ő is ilyen. Nemcsak az öltözködéséből, hanem a belsejéből is árad az elegancia, az a belső nemesség, amivel a drága jó papa, a száztíz kilójával, sáros csizmájával, viseltes bricseszével is mindenki respektusát ki tudta vívni, kezdve az öreg Danzigeren, le Lajos bácsiig, a mázsamesterig. A nagy lelkek kiváltsága ez!

Befejezem. Megyek a „Nárcisz”-ba. Kedd óta mindennap ott találkozunk.

4 INTERURBÁN

- Erre mit mondott?
- Hogy nem köteles kiszolgálni fél deci tejet.
- Hát miért nem vettél többet?
- Mert annyi elég a macskának.
- Ezen vesztetek össze?
- Még nem. Erre én a lehető legudvariasabban megkérdeztem: „Hol van az kiírva, angyalom?”
- Erre mit mondott?
- Hogy ezt nem kell kiírni, mert természetes.
- Erre mit mondtál?
- Hogy mindent ki kell írni.
- Erre mit mondott?
- Hogy különben is, a tejsarnokok vasárnapi nyitva tartása a csecsemők és gyermekek tejellátását szolgálja, nem pedig az állatok etetését. Ettől már kezdett melegem lenni.
- És mit mondtál?
- Azt kérdeztem, még mindig udvariasan: „És ez miért nincs kiírva magánál, angyalom?”

- Erre mit mondott?
- Hogy ezt se kell kiírni, mert ez is természetes.
- Erre mit mondtál?
- Ha ki van írva, hogy a sütemények fogdosása tilos, ami szintén természetes, akkor ezt is ki lehetett volna írni.
- Erre mit válaszolt?
- Hogy nem lehet mindent kiírni.
- Erre mit mondtál?
- Hogy lehet.
- Erre mit mondott?
- Hogy nem lehet.
- Erre mit mondtál?
- Hogy lehet.
- Kiabáltál vele?
- Még nem.
- Ő kezdett kiabálni?
- Én kezdtem kiabálni, mert fölkerít, hogy azonnal hagyjam el a helyiséget. Kérdeztem, milyen jogcímen. Azt mondta, azon a jogcímen, hogy a tejszernokba állatokat behozni tilos. Kérdeztem, és az hol van kiírva. Azt mondta, pont a fejem fölött.
- Tényleg ki volt írva?
- Tényleg ki volt írva.
- Akkor neki volt igaza.
- Ettől lettem dühös.
- Miket mondtál?
- Ami már hónapok óta felgyűlt bennem.
- Goromba voltál?
- Akárhogy vigyázok, ilyenkor kiszalad valami a számon.
- Mit mondtál neki?
- Hogy duplavalagú.
- Mit jelent az?
- Semmi különöset.
- Sértő szó?
- Hallottál már tőlem sértő szavakat?
- Még rád is kellett szólnom.
- Te sose szeretted az erős kifejezéseket.
- A többiek is kiabáltak?

- Mindenki kiabált, mert az egész környéken tejsarnokellenes a hangulat.
- És akkor lépett be az a bizonyos Paula?
- Miért mondod ezt ilyen gúnyosan?
- Hol itt a gúny?
- A hanghordozásodban van a gúny.
- Képzelődsz, drágám.
- Úgy látszik, az új barátnőm valamiért nem tetszik neked.
- Tévedsz. Az nem tetszik, hogy rendetlen öltözékben lépsz ki az utcára.
- Nem volt időm felöltözni, mert megszökött a macska.
- Egy macska nem szokott megszökni.
- Nem is az én lakásomból szökött ki, hanem a szomszédnőm lakásából.
- Hogy kerülsz te félig felöltözve a szomszéd lakásba?
- Hány perce beszélünk?
- Ne törődj vele.
- Mégis?
- Nem számít. Talán beteg a szomszédnőd?
- A szomszédnőm nem is volt otthon.
- Hogy kerülsz te félig felöltözve a szomszédnőd üres lakásába?
- Édes Gizám, ez igazán nem fontos.
- Tudni szeretném.
- Miért kell neked minden legapróbb részletet tudni?
- Mert féltetek.
- Engem nem kell félteni.
- Lehet, hogy ez az egész nem más, mint a nálad szokásos felfordulás, de a leveledből úgy veszem ki, hogy több.
- Miből vetted ezt ki?
- Inkább csak érzem.
- Miből érzed?
- A szavaidból is érzem.
- Mindent elmondok, Gizám, csak nyugodj meg. A szomszédnőm egy drága kis szerencsétlen teremtés. Mindenki csak Egérkének nevezi. Nálam van a lakása kulcsa, mert egész nap dolgozik, és csak a szabad idejében foglalkozik kalapokkal. Épp öltözködtem, amikor az egyik vevője telefonált, hogy elkészült-e már a kalapja. Amikor átmentem megnézni, a macska a karomon ült, de egy percre letettem, mert kíváncsiságból felpróbáltam annak a nőnek a kalapját. Abban a szempillantásban leszaladt a lépcsőn.
- És te utána.
- Hát persze.

- Abban az öltözékben.
- Így is a harmadik utcában értem utol.
- Hogy tehetél ilyet?
- Te nem ezt tetted volna?
- Nincs olyan macska a világon, amelyért én hanyag öltözékben szaladgálnék az utcán.
- Tudod jól, hogy a macska nem az enyém, hanem a társbérlőméké. Azt is megírtam, mennyire ragaszkodik hozzám. Képzelheted, mit szoltak volna az adjunktusék, ha megszökik az ő imádott macskájuk, melyre már amúgy is féltékenyek voltak.
- Ezt nem írtad.
- Mit nem írtam?
- Te csak azt írtad, hogy az adjunktusék végtelenül finom és udvarias emberek, de azt nem, hogy féltékenyek.
- Ez olyan érdekes?
- Az az érdekes, hogy miért féltékenyek.
- Mert állítólag elcsábítom a macskájukat.
- Mivel csábítod el a macskájukat?
- Mennyibe kerül egy perc?
- Már mondtam, hogy ne törődj vele.
- De engem idegesít, ha nem tudom, hogy ez a beszélgetés mibe kerül.
- Semmibe.
- Az nem lehet.
- A telefonszámla Misi vállalatának költségzamlájára megy.
- De a vállalat Misié.
- Csakhogy a telefon a rezsit terheli.
- Akkor is ő fizeti.
- Misi csak örül neki. Minél nagyobb a telefonszámla, annál kevesebb az adó.
- Ezt nem értem.
- Mivel csábítod az adjunktusék macskáját?
- Egy fél deci tejet szoktam neki adni.
- Mást nem?
- És egy kis húst.
- Szerinted ez helyes?
- Ők nagyon finom emberek, de túl érzékenyek.
- Akkor én is túl érzékeny vagyok.
- Te is megsértődnél?
- Én is megsértődnék.
- Te is túl érzékeny vagy, drága Gizám.
- Ezt most hallom először.

- Mert most vagy először megsértve.
- Honnan veszed ezt?
- Ebből az egész telefonbeszélgetésből.
- Semmi jelét sem adtam annak, hogy meg volnék sértve.
- Mert nem vagy őszinte hozzám.
- Tudod, hogy mindig őszinte voltam hozzád.
- Elejétől fogva érzem, hogy valami bánt.
- Nem tudom, mire célzol.
- Paulára célzok.
- Megint képzelődsz. Ha neked egy új barátnőd van, akivel jól érzed magad, annak én csak örülök.
- Tudom, hogy örülsz, de valami megzavarja az örömet.
- Semmi. Én legföljebb a leveled egy passzusát érzem egy kissé elhamarkodottnak.
- Melyik passzusát?
- Azt írtad, hogy ez a bizonyos Paula pont olyan hatással van rád, mint én.
- Nagyon csodálkozom, édes Gizám.
- Miért csodálkozol, drágám?
- Mert ezt a legnagyobb elismerésnek szántam. Meg is írtam, hogy az ő finom lényé, lelki nemessége emlékeztet rád.
- És közben mogyorószínű jerseyben jár, és szőkére festeti a haját. Ebben is hasonlítunk?
- Te is nagyon sokat adsz az öltözködésre, Gizám.
- Mert reprezentálok a fiam házában. De nézd meg, hogy a legdrágább párizsi ruháim is a koromhoz illőek. És nézd meg a hajamat, drágám. Nem szőke, hanem ősz.
- Neked abban is szerencséd van, hogy gyönyörűen őszültél. De az se bűn, ha valaki befesteti a haját.
- Még véded is?
- Paulának nincs szüksége védelemre. Milliók és milliók járnak festett hajjal.
- Mondd ezt még egyszer.
- Mit mondjak még egyszer?
- Amit utoljára mondtál.
- Azt mondtam, hogy milliók járnak festett hajjal.
- Sejtettem.
- Mit sejtettél?
- Hogy ez a Paula milyen hatással lesz rád!
- Milyen hatással?
- Te is szőke lettél?
- Megáll az eszem.
- Igen vagy nem?

- Meg kell mondanom, édes Gizám, hogy egy kicsit furcsállom ezt a feltételezést.
- Úgy nyugodjon békében drága jó apánk?
- Nem szoktam ilyen butaságokra esküt tenni.
- Akkor mégis szóke vagy.
- Nem vagyok szóke.
- Más szint ajánlott az a drága Paula?
- Arról beszélsz így, aki szegény férjemmel együtt megmentett az éhhaláltól?
- Én rólad beszélek.
- De az Paulára üt vissza.
- Engem csak a te sorsod aggaszt.
- Ne aggasszon téged az én sorsom.
- Öt perc múlva szégyellni fogod ezt a veszekedést.
- Soha életemben nem veszekedtem.
- Egész életedben imádtál veszekedni.
- Fejezzük be ezt a beszélgetést, drágám.
- Épp erre akartalak kérni, édesem.
- Misit üdvözlöm.
- Át fogom adni.
- És Hildegardot és a két unokádat is.
- Köszönöm szépen.
- Csókollak, Gizám.
- Csak vigyázz magadra.
- Nincs mire vigyázzak.
- Aludj jól!
- Te is!

5 LEVELEK

Budapest

Mondd, kérlek: ha egy doboz szardíniát visszadobnak a tengerbe, attól jobban érzik magukat azok az olajban úszkáló halak?

Te, drága Gizám, ebben a tévhitben élsz. Ülsz abban a kastélyban, ahol megszűrrik neked még a levegőt is. Helikopterrel visznek be Münchenbe rövidhullám-kezelésre. Írod a szebbnél szebb leveleidet, de tizenhat év alatt elfelejtetted (talán, mert sohase kellett megtanulnod), hogy nekem egy közönséges plomba a fogamba egy fél délután várakozásomba kerül, miközben tizenötször összeveszünk azon, hogy ki jött hamarább.

Ne hidd, hogy buta büszkeségből utasítom vissza a te ruhacsomagjaidat; én azért nem kérek belőlük, mert inkább rontanak, mint javítanak a helyzetemen. De nemcsak a ruháid nem illenek az én körülményeim közé, hanem a nézeteid sem.

Nagyon szégyellem magam, hogy ingerülten beszéltem a telefonba, épp veled, aki legdrágább vagy nekem a világon, de néha, amikor te az erkölcsi magaslatodról lenézel az emberre, elvesztem a fejemet. Szép tőled, hogy aggódsz, bár ki nem állhatom, ha aggódnak értem. És miért aggódsz te épp akkor, amikor örülnöd kellene?

Tudd meg: igenis, barna a hajam, és mégsem érzem bűnösnek magam. Paula vitt el a saját fodrászához, aki mindjárt elsőre eltalálta ezt a meleg, de diszkrét mahagóniszínt, egy egészen kicsi, alig észrevehető bronzos beütéssel. Fábiánnak hívják. Poznanban első volt a nemzetközi fodrászversenyen. Azt mondta, ez az én egyéniségem. Az ősz haj meghamisította a lényemet.

Tudom, most mit gondolsz. Ne haragudj, ebben az esetben abszolút nem érdekelnek az aggályaid. Ne sértődj meg, és kérlek, ne hivatkozz a saját példára. Nem vagyok hajlandó zsebre vágni a te erkölcsi intelmeidet. Olyan fiú, mint a te Misid, nagyon kevés akad. Te ott nemcsak családtag vagy, hanem egyenrangú fél is; megosztják veled az életüket, komolyan veszik, amit mondasz, az asztalfőre ültetnek, reprezentálsz... Van fiad, menyed, két unokád; nekem csak egy lányom, aki pénteken felhív a hivatali különvonalán, hogy el ne felejtsek vasárnap ebédelni menni. Mintha el lehetne felejtetni azokat az ebédeket!

Ott nem égnek gyertyák. Nincs se Rauschenigg professzor, se másmilyen híresség, se languszt, se lazac; egybesült disznóhús van, amit ki nem állhatok. Nem panaszképpen mondom; nincs egy rossz szavam se Ilusékra. Ha volna gyerekük, nem lenne semmi baj. De így? Mire kellenék? Ketten dolgoznak. Megvan mindenük, se hozzáadni, sem elvenni nem tudok semmit. Józsi annyit dolgozik, hogy még a vasárnapi öltönyéből is árad az altatók édeskés szaga. Ilus sorra teszi le a nyelvvizsgákat, mert minden vizsga fizetésemelést jelent. Ebédnél az ételek nevét mondja németül, oroszul és angolul; időnként kínál, de rám se néz. Józsi legalább, amikor vége az ebédnek, tudomást szokott venni a létezéséről. Hát hogy van, mama? Jól vagyok, fiam. Nem sápadt egy kicsit? Nem, fiam. Aludni jól tud? Remekül, fiam. Hát mi újság, mama? Ti jobban tudjátok, fiam.

Derék fiú, de csak a szívkörházban érzi jól magát; otthon eszi az unalom. Föláll, járkálni kezd, előbb csak motyog, hogy ne zavarja Ilus tanulását. Hát mi újság, mama? Nincs újság, mama? Van, mama. Nincs, mama. Van, mama. Nincs... És így tovább, a végtelenségig. Amikor már zavarja a mama-monológ, Ilus befogja a fülét, és rászól: „Józsefem, légy szíves némán unatkozni.”

Józsi meghökken, rám néz. Zavarom, mama? Dehogyan zavarasz, fiam. Józsi megkönnyebbül. Folytatja a sétát meg a mamázást. Előbb csak dúdolja, aztán énekelni kezdi: Mammama, mamam-ma-ma, mamma-mamma-mamma-ma... Az órára nézek. Mehetek. Józsi már harsogva énekel, és két kézzel vezényel: Mamma-ma, ma-mamma-ma, mamma-ma... Még a lépcsőházban, még az utcán is hallom a hangját, egész nap nem megy ki a fülemből. Ez az ebéd. Az én családi tűzhelyem. Az én Garmisch-Partenkirchenem. No, de várj csak!

Az adjunktuséknak én főzök vacsorát, és mindennap (kivéve csütörtököt) velük is étkezem. Itt nincs éneklés. Gyönyörűen esznek, kimérten társalognak, kizárólag a szakmájukról, mert Annus valamikor tanítványa volt az urának, de ma is, ha a hangját meghallja, a megilletődéstől megáll az orrában a takony. De engem? Azt hiszem, még sose kérdeztek tőlem semmit. Az ő szemükben az esti étkezésnek egy tartozéka vagyok, mely nem ehető. De ők legalább udvariasan nem vesznek észre!

És van még a csütörtök. Viktorról, akit te lánykorunk óta ki nem állhatsz, nem is beszélek. Amióta nem láttad, még kövérebb, még harsogóbb, még fröcsögőbb, még zabálósabb lett. Nála csak két eset lehetséges: vagy az üveg dől föl, vagy a pohár. Itt nem Isten létéről folyik

az eszmecsere, hanem a velőscsontról. (Hasmenést kap tőle. Ahogy megeszi, mindjárt. Mi ennek az oka? Zsírérzékenység? Autoszugesztívó? Nem tudjuk eldönteni.) Már szerdán a hideg ráz, ha eszembe jut a másnapi vacsora. Illetve csak rázott; az a Paula, akit te nem szeretsz, néhány hét alatt csodát tett!

Bocsáss meg, Gizám, az őszinte szóért. Neked mindig hajlamod volt rá, hogy a látszatról ítélj. Paulánál is csak a külsőségeket vetted észre, pedig többről van itt szó, mint egy kiszókitott haj! Bár (és ezt is tőle tanultam) az se mellékes, hogy egy asszony ad-e az öltözködésre, vagy sem.

Én már azt se tudtam, milyen ruha van rajtam. Az ember hozzákopik a körülményeihez. Akit semmibe vesznek, semmivé válik. De hát mit vegyenek észre az emberek egy elhanyagolt, lompos, unalmas öregasszonyon?

Úgy kezdődött, hogy Paula nekem adta, valósággal rám erőltette azt a mogyorószínű jerseyt.

Aztán lekönnyörögte rólam a magas szárú fűzős cipőt. Mondtam ugyan, hogy orvosi utasításra viselem, mert még ebben is meg szokott dagadni a lábam, de ő csak nevetett. Beleőrülne, azt mondta, ha betartaná az orvosok tilalmaid. És igaza lett!

Az adjunktusék félretett kosztipénzéből vettem egy félmagas sarkú kis cipőt, és nagy meglepetésemre semmivel se dagadtabb benne a lábam, mint abban a ronda magas szárúban. Hogy milyen más érzés, azt el se mondhatom!

És erre mi történik? Egyszer hazajövök, és ott vár az asztalomon, pontos másolatban, az a bizonyos barna kalap. Egérke meglepett. Hogy miért? Azt mondta: „Szeretetem jeléül.” Ez valami ragály.

Nem ismernél rám. Elegáns nő lettem. De nem ez a fontos. Az a fontos, hogy végre találtam valakit, aki figyel rám, aki törődik velem, érdeklődik, kérdez... Mennyit kérdez! Mindent tudni akar, és akármit mondok, érdekes. Én, akitől már senki se kérdezett semmit, valósággal újjászülettem ebben a kérdés-felelet játékban. Amióta téged elvesztettelek, most érzem először, hogy fontos vagyok valakinek. Azóta vagyok magamnak is fontos.

Amióta Paula, „az a bizonyos Paula”, ahogy te hívtad, faggatni kezdett, előjött egy csomó emlék a múltból, amely már engem se érdekelt, nemhogy mást. Például, hogy lánykoromban másfél évig jártam énektanszakra a Zeneakadémiára. Akkor tehát nemcsak kitűnő hallásom, hanem fejlett zenei érzékem is van! És imponáló, hogy tudok Malakoff-krémet csinálni. Az pedig, hogy kívülről tudom az opera műsorát és az összes bemutatók szereposztását huszonöt évre visszamenően, az meg egyenesen fantasztikus!

Ez a Paula! Ez az igazi Paula! És az is Paula, hogy hetek óta senki se hallott veszekedni, mert észre se veszem a bajokat és bosszúságokat; csupa olyan dolog jut eszembe, ami szép és kellemes eseményekhez fűz. Például az, hogy volt valahol egy fénykép mirólunk; kerestem is, de nincs meg. Talán te vitted magaddal? Létán készült, egy nyári reggelen, a majális után, amikor először vettem föl az első túllruhám. Ezen a nyáron lépett szegény Bélám a színre, de én még meg voltam szédülve Csermlényi Viktortól, és nem bírtam választani. Valami egyetemi vizsga miatt Viktor csak a hajnali gyorsal indulhatott Pestről; én Bélával táncoltam át az éjszakát, aki egyenruhát viselt, mert még háború volt. Reggel azonban megérkezett Viktor; az ő ötlete volt a csónakázás. Amikor megláttuk a csónakot a holt Tisza közepén, elkezdtünk futni lefelé a lejtőn, nevtünk, integettünk és kiabáltunk: „Megyünk már, Viktor! Itt vagyunk!” Néha most is ilyen futhatnékem van!

Ezt kaptam Paulától. És azt is, hogy tegnap, amikor a „Nárcisz”-ból hazajöttem, hosszú idő óta először kinyitottam a rádiót. A *Don Carlos*-t közvetítették egy salzburgi felvételtől. Elkezdtem hallgatni. Az adjunktusék hideg vacsorát kaptak, én magam gondolni se bírtam evésre. Később fölhívtam Paulát, hogy kapcsolja be ő is a rádiót. És akkor én, aki évek óta

zene nélkül éltem, újra végighallgattam egy operát! Átjárt a zene és a zene mellett az édes tudat, hogy amit én hallok, amit én érzek, azt hallja és érzi Paula is, öt utcával odébb.

Az a Paula, aki miatt aggódsz! Ahelyett hogy hálás lennél neki!

Garmisch-Partenkirchen

Belátom, Erzsi! Bocsáss meg.

Elismerem, hogy aggodásomba belejátszott a féltékenység is. Nem azért, mert én béna vagyok, te pedig csupa mozgékony és élet; ez a vérmérsékleti különbség a bénaságom előtt is megvolt. Azt hiszem, mi azért szerettük egymást annyira, mert mindig volt mit irigyelni a másiktól. Paulát azért fogadtam ilyen ellenszenvvel, mert féltettem tőle a ragaszkodásodat. Le fogom küzdeni. Kérlek, add át üdvözetemet.

Ma röviden írok, mert ágyban vagyok. Ne ijedj meg, csak elfáradtam. Elkészült a családi kripta, és délelőtt Misivel és Hildegarddal a temetőben jártunk. A nagy fekete Mercedesszel mentünk, mert annak a csomagtartójába belefér a tolókocsim, de a Schwestert itthon hagytuk; Misi tolt a kocsitól a sírhelyig. Itt nagy divat a kriptaépítkezés; van egy méregdrága parcella, ahol minden jobb családnak megvan a kriptája. A miénket egy égre tekintő fekete márvány angyal díszíti, a legkiválóbb bajor szobrász alkotása. Belül olyan tágas, hogy Misi a karján levihetett; megvan a helye az öt koporsónak, de nagyobbításra is van lehetőség, ha majd az unokák után a dédunokák kerülnek sorra. Nem félek a haláltól, de fájni kezdtem; Misi talán észre is vette a borzongásomat, mert megkérdezte: „Nem baj, hogy kijöttünk, mama?” Egy Victor Hugo-verssorral feleltem: „Hélas! que j'en ai vu mourir des jeunes filles!” Magyarul azt jelenti, hogy láttam én már meghalni fiatal lányokat is.

Erről jut eszembe az a létai kép, mely nincs meg a faragott dobozomban. Vagy nálad maradt, vagy elveszett. Csakhogy te rosszul emlékszel. A kép tényleg Létán készült, de nem hajnalban, hanem a majális előtt, délután. Háború volt, és mi a papát vártuk, akit újra behívtak Szolnokra, pótsorozásra. Végre megláttuk a kocsit, ahogy porzott végig a holt Tisza partján, és a papát, aki messziről integetett. Civilben volt, vagyis újra fölmentették. Elkezdtünk futni lefelé, és azt kiabáltuk: Papa! Papa!

Abban is tévedsz, hogy én vagyok Garmisch-Partenkirchenben a társaság középpontja. Én egy öregasszony vagyok, drágám; az öregeknek abból a fajtájából, amely vállalni meri az öregséget. Mellesleg, ez az egyedüli magatartás, amelyért megbocsátják a létezésünket a fiatalok. Ez nem akar kioktatás lenni, hiszen, mint annyi más, ez is temperamentumunk különbözőségéből következik. Megbénultam, s belenyugodtam. Öreg lettem, sokat vagyok egyedül, de ezt is jól viselem, emelt fővel, egy kis büszkeséggel; hidd el, nehezebb elviselni az ifjúságot, mint az öregséget, amikor már nincs választása az embernek. De a legnehezebb kibírni azt az öregséget, mely fiatalsággal áltatja magát.

Egyébként a mogyorószín, ha elég sötét árnyalatú, nem okvetlenül túl fiatalos, és nyugodtan viselheted. De mi a magyarázata annak, hogy tőlem semmiféle ajándékcsomagot se voltál hajlandó elfogadni, még ruhákat sem, és Paulától igen? Csak furcsállom.

Budapest

Hogy szent legyen a béke: azt a fekete amszterdami csipkeruhádat, melyről nemrégiben írtál, feltéve, ha ujjatlan, vagyis kisestinek alkalmas, elküldheted! Lehetne légipostán? Mert péntekhez két hétre a Magyar-Szovjet Társaság hangversenyt rendez Pesterzsébeten, ahol Viktor egy Rimszkij-Korszakov-dalt énekel, és - képzeld! - Paulával elmegyünk. Ha már muszáj Viktort neki bemutatnom, legalább a legjobb oldaláról mutathassam be.

Mert muszáj! Hiába óvatoskodtam, hiába kapálóztam kezemmel-lábammal, hiába vigyáztam minden szavamra, Paula benne is - mint énbenem, mint mindenkiben - talált valami vonzót. Pedig elborzadtam annak a pusztá gondolatától, hogy ők ketten esetleg összekerülhetnek. És hogy Paula ezt az embert evés közben lássa? Te is ájuldoztál annak idején, de azóta ez a zabalás kifejlődött, új színeket és árnyalatokat kapott. Hogy feldönti a poharakat, az a normális. Leönti, leeszi, lemorzsázza magát, csupa piszok, pecsét, szivarhamu körülötte a szőnyeg, és - ami a legújabb - minden fogás után a szájába nyúl, kikapirgálja a foga közé szorult húsfoszladékot, s ezeket aztán váratlan rendszeretettel körberakja a tányérja peremén. Rosszul ne légy! Jobb, ha nem folytatom. Ezt lássa Paula. Inkább a halál.

Leültem, írtam neki. A dagadt lábamra hivatkoztam. Azt írtam, hogy már nem bírok cipőt húzni, tehát bevásárolni és főzni sem. Végtelen sajnálatomra kénytelen vagyok bizonytalan időre elhalasztani a csütörtöki vacsorát. Kértem, hogy telefonon se jelentkezzen, mert az ágyból a telefonig mennem is nehezemre esik.

Utána nagyot lélegzettem. Etesse most már az a százhusz éves anyja, Csermlényiné Bruckner Adelaida, operaházi örökös tag!

6 BESZÉLGETÉS A „NÁRCISZ”-BAN

Részlet

- És volt egy lovagod.
- Erre rosszul emlékszel.
- Pedig nem tévedek.
- Szegény urammal voltam végig.
- Épp ő emlegette.
- Ó? Mikor?
- A házmesterék az óvóhely legmelegebb zugában tanyáztak. Karácsonyeste föltettek néhány lemezt.
- Rémlik valami.
- Mind odahúzódtunk. És a férjed azt mondta: „Hallod? A lovagod.”
- Biztos ez? Szegény Bélám azt se tudta, mi a féltékenység.
- Nevetve mondta.
- Akkor lehet.
- De te nem neveltél.
- Milyen jó fejed van!
- És a lovagod? Él?
- Él.
- Szoktad még látni?
- Szoktam, de nem gyakran.

- Milyen gyakran?
- Nálam vacsorázik minden csütörtökön.
- De hiszen ez szép!
- Szép? No hiszen! Csak látnád!
- Miért? Milyen?
- Csupa has. Mintha föl volna fújva. Mintha csak beszívná a levegőt, de nem lélegezné ki.
- Mi is a neve?
- És a modora! Erre én igazán nem vagyok kényes, de a rosszullét környékez, amikor udvarol.
- Ebben is van valami megható.
- Ebben csak a te gyöngéd lényed talál valami meghatót.
- Hogy is hívják?
- Kizárólag tele szájjal beszél, jobban mondva, nem is tud másképp beszélni, mert úgyszólván állandóan eszik.
- Te túlzol!
- Még szépítem is! Múlt csütörtökön megevett egy levesbe főtt kappant, utána másfél kiló egybesült karajt, befejezésül egy teli tepszi rétest.
- Nekem ez imponál!
- Mialatt az egyiket ette, már be kellett hoznom a másikat, hogy lássa, mi vár rá.
- Jópofa lehet. Nem akarod megmondani a nevét?
- Még nem mondtam?
- Még nem.
- Alig hiszem, hogy ismernéd.
- Ne mondd, ha nem akarod.
- Csermlényi Viktornak hívják.
- Csermlényi Viktornak? És őt ne ismerném?
- Úgy tudtam, nem vagy operabarád.
- De hisz őt mindenki ismeri! Ő világhírű!
- Csak volt. Most a Pamutiparban korrepetál szegény.
- Kevés a nyugdíja?
- Nem a pénz miatt csinálja.
- Ez is tetszik nekem. Föllépni nem szokott már?
- Csak kultúrotthonokban, és nagyon ritkán, és akkor is két másik szám között. Már csak egy-két rövid dalra futja a lélegzete.
- Miért?
- Tüdőtágulása van.
- Ez is szép.

- Mi ezen a szép?
- Hogy mégis énekelni akar.
- De a hangja sem a régi már.
- Talán ez a legszebb az egészben.
- Ezt már nem is értem.
- Tetszik nekem, ha valaki dacolni mer a tüdőtágulásával, kiáll egy külvárosi pódiumra, és énekel, amíg ki nem fullad.
- Erre nem gondoltam.
- Szeretném megismerni.
- Nagy csalódás lenne.
- Miért?
- Mert amit Viktorba belemagyarázol, az csak benned van meg. Ő pontosan olyan, amilyenek én látom; egy lármás, rendetlen, mocskos, kibírhatatlan alak...
- Furcsa, hogy a férjedről csupa jót mondasz, őt viszont folyton pocskondiázod.
- Miért furcsa ez?
- Mintha őt szeretted volna jobban.
- Melyiket?
- Ezt a Csermlényit.
- Én? Őt? Ne nevetess!

7 LEVELEK

Folytatás

Budapest

Folytatom.

Fantasztikus az élet, édes Gizám; az egymásra halmozódó csodák meg nem állítható sorozata.

Először is, örök rejtély, hogy mi történt a Viktornak írott lemondólevelemmel. Vagy címet nem írtam rá, vagy elfelejtettem bélyeget venni; elég az hozzá, nem kapta meg. Ez akkor derült ki, amikor én, csütörtökön este, a moziból jövet, ott találtam rá a lakásom ajtaja előtt.

Csütörtökönként az adjunktusék az asszony szüleinél vacsoráznak. Már majdnem fél kilenc volt, jó régen csöngethetett. De hogy én hogy kerültem haza fél kilencre. Ez a második csoda.

A *Borisz Godunov*-ot tizenöt éve nem láttam. Nem is akartam látni; talán, mert ez volt valamikor Viktor egyik parádés sikere. (Lotte Lehmann-nal énekelte Berlinben, óriási sikerrel.) Most is csak a szünetig bírtam. Boriszt egy olasz tenor énekelte; én azonban őhelyette Viktort láttam, Viktort is hallottam, még hozzá azt a Viktort, akiről Paula beszélt; nem a fröcsögős, zabálós, kitágult tüdejű, hangja vesztett Viktort, hanem a fiatal, a zengőt, a bűgő hangút... Szétnyílt az a szűk mozi, mint a csillagos ég, és engem átjárt egy hűvös lehelet, amelytől fel-

frissültem, megifjodtam, félig könnyes szemmel meredtem a tenoristára, mint egy csitri lány az elérhetetlen álmokképre. Szünetben kimentünk az előcsarnokba, melynek, sajnos, minden fala tükör. Akármerre néztem, egy táskás szemű, horgas orrú, bőnyés nyakú öregasszonyt láttam. Paulának rosszullétet hazudtam, s megszöktem. Mentem, mentem, mind sötétebb utcákat keresve; végül az Almási téren leültem egy padra, ahová nem értek el az utcai lámpák. Félhangosan végigdúdoltam a nagy áriákat, taktusról taktusra, aztán hazamentem. Egyre jobban siettem. A lépcsőkön futva siettem föl, s az ajtó előtt ott várt Viktor. Bámultam. Ő is csak bámult. Először látott barna hajjal, az új kalapban, a mogyorószínű kosztümben. „Mi történt magával?” - kérdezte. „Hát maga hogy kerül ide?” - kérdeztem. „Nem csütörtök van?” - kérdezte ő. „Nem kapta meg a leveletem?” - kérdeztem én. Közben csak bámultuk egymást, és oda se figyeltünk arra, amit mondunk. Hogy milyen levelet, kérdezte. Most már mindegy, mondtam. Nem mindegy, mondta. De mindegy, mondtam, csak az a baj, hogy nem tudok neki vacsorát adni. Illetve, mondtam, csinálhatok egy kolbászos rántottát. „Kell a fenének - mondta, és bámult. - Angyalom, az utcán nem ismertem volna meg.”

Kapuzárás után ment haza. Nem evett semmit. Elejétől végig borzasztó zavarban voltunk. Hogy ő miért, azt nem tudom, csak azt, hogy én... Drága Gizám, ez egy másik Viktor! Ez nem az a Viktor, aki, ha behoztam a tyúklevest, felüvöltött: a mája, hol az a gyönyörű májacskája... Nem nyögött, nem hörgött, nem udvarolt azzal a hintáslegény stílusával: „Csodalény! Istennő! Megváltóm! Az életem értelme! Ott úszik az a májacska, miért nem fogja meg? No végre! Leborulok a nemzet nagysága előtt...” Drága Gizám, el se lehet hinni. Nem esett egy hangos szó se egész este. Én alig beszéltem. Ő mesélt, Gigliről, Jeritzáról, egy *Don Juan*-ról a Metropolitanban Saljapinnal és Ezio Pinzával. Én csak bámultam, és Paulára gondoltam, aki sose látta, és mégis jobban ismeri ezt az embert, mint én. Mert aztán szóba került a Magyar Szövökórus, a kultúrházak, az ő kültelki koncertjei dilettáns szavalók és színjászok között... Gizám, én majdnem sírtam, mert a valóság még annál bonyolultabb, mint amilyennek Paula lefestette! Viktor nem tud semmit, vagy nem akar tudni semmiről! Sem a tüdőtagulásáról, sem a hanganyaga romlásáról, sem a hetvenegy évéről. Azt hiszi, ő ma is az egyetlen nemzetközi magyar tenorista, akit mellőznek, elnyomnak, félrelöknek... De ő, azt mondta, nem hagyja magát. Ő újra fel fog törni innen, ezekről a külvárosi deszkákról, egész a Scaláig, a Metropolitanig!

Gizám, ezt alig lehetett kibírni. Kedves Viktor, kérdeztem, mikor van megint föllépése. Péntekhez két hétre, a pesterzsébeti Csiliben. Kedves Viktor, mondtam, szeretnék magától jegyet kérni. Csak nem akar elmenni, kérdezte, és a zsírpárnás arcában egészen kicsi lett hirtelen a szeme. De igen, mondtam, el akarok menni, sőt nem is egy jegyet kérek, hanem kettőt, mert egy barátnőmet is szeretném elvinni. Egéerkét? - kérdezte. Nem, dehogyis Egéerkét. Ismerem? Nem, még nem ismeri, de majd meglátja, milyen nagyszerű teremtés.

Én, aki reszkettem, aki mindent elkövettem, nehogy ez a két ember összekerüljön, egyszerre úgy éreztem, hogy az a péntek este a Csiliben életem legszebb napja lesz! De, úgy látszik, ő is nagyon örült. Köszönöm szépen, mondta az előszobában. Én köszönöm, mondtam. Ne gyújtson villanyt, mondta, mert addig sötétben álltunk, tudniillik nem találtam a kapcsolót. Miért ne gyújtak villanyt, kérdeztem, úgy látszik, rossz helyen keresem, pedig huszonhét éve lakom ebben a lakásban. Nekem jobb, ha nem ég a villany, mondta. Miért jobb, ha nem ég a villany, kérdeztem. Mert akkor nem látom saját magamat. Hiszen úgyis háttal áll a tükörnek, mondtam. Az ember nemcsak tükörben láthatja magát, mondta. És miért nem akarja magát meglátni, kérdeztem. Azt mondta, nem tudja, de így jobb.

Nem gyújtottam villanyt. Nem beszélünk többet, mozdulatlanul álltunk a sötétben. Csak az ő zihálása hallatszott, ami szintén a tüdőtagulás jele. Egyszerre ránk nyílt az ajtó, mert hazaérkeztek az adjunktusék, ami elég kínos volt. Ők gyújtottak villanyt, és úgy tettek, mintha nem vettek volna észre semmit. Köszöngettünk, udvariaskodtunk, tessékeltük egymást abban a

tenyéryni előszobában, de én láttam, hogy összenéznek, aztán megint ránk, és újra össze. Szép álmokat kívántunk egymásnak. Meleg sonkacsülök lett volna a holnapi vacsora. Majd hülye leszek. Zabálják meg egymást, ha éhesek.

Garmisch-Partenkirchen

Jean-Paul Dessauer, korunk legjelentősebb francia teológusa (fácánra vadászott nálunk) mondotta Misinek: „Vannak dolgok, melyek önmagukban igazak, de a konzekvenciájukban már nem.” Ezt ő egy bizonyos politikai rendszerre értette, de terád is áll. Mert igaz és jogos, hogy mindenki addig fiatal, amíg igénye van erre - de ennek következményei már se nem igazak, se nem jogosak. Sőt!

Ez járt a fejemben, amikor összeállítottam a neked szánt csomagot. Légipostára nem vették volna fel, viszont Misinek egy magyar külkereskedelmi ügyfele, aki a hétfő reggeli géppel indul Münchenből Budapestre, le fogja adni a lakásodon. Ha beláttad Dessauer gondolatának helyességét, akkor nem fogsz csodálkozni, hogy egy csukott nyakú fekete selymet küldtem az antwerpeni helyett. Gondolhatod, hogy nem sajnáltam volna tőled, hiszen itt csak egyszer vehetek föl egy estélyi ruhát, de lásd be, hogy túlzott feltűnést keltene egy kivágott párizsi Lanvin csipkeruha abban a pesterzsébeti kultúrhodályban. A csomagban találsz két őszi-tavaszi és egy téli tweedkosztümöt, három pulóvert, négy kardigánt, egytől egyig hozzánk illő szabásban és a lehető legtartózkodóbb színekben. Írd meg, mire van még szükséged; két szekrényem van tele ruhaneművel. Örülök, hogy végre abbahagytad azt a buta büszke pózt!

Csendes a ház, Misiék két hétig Baden-Badenben üdülnek. Délutánonként felhozzák az unokákat, de a Schwester is bent marad meg a Fräulein is. Úgyse nagyon tudnék velük mihez kezdeni. Emlékszel még apánk esti meséire? Itt most nagyon vigyáznak, nehogy bármivel megfélemlítsék a gyerekeket. Hildegard egyszer szólta, hogy az én meséimben túl sok a vasorrú baba, medve, ördög, lidérc. Évezredek óta így nevelkednek az emberek, mondtam. És olyan jól sikerült ez a nevelés? - kérdezte. Mit mondjak? Talán nekik van igazuk. Inkább nem mesélek.

Délelőttönként a Mercedesszel kivisznek egy közeli kastélyhoz, a Schwester kigurít a tó partjára, s én egy órára elengedem, mert ott lakik a húga. Te, aki folyton jössz-mész, rohansz, el se képzelheted, milyen szép és békés egy ilyen óra a víz partján, fehér és fekete hattyúk között. Az egyik már ismer. Egy kiflit szoktam vinni, fölaprítom, és megetetem, de nagyon lassan, hogy egy óráig kitartson. Leírhatatlan, mennyi méltóság lakozik ebben a kecses lényben... „Schwäne, Schwäne, wer kennt eure Lieder...”

Budapest

A csomagot megkaptam. A benne levő ruhákkal Egérkét ajándékoztam meg, aki nagyon boldog, mert úgyse volt mit fölvennie.

Az én uram nem volt milliomos, csak első segéd a Janitsáry-patikában, de mindig volt annyink, hogy a megjelenésem ellen ne lehessen kifogás.

Ha azt hiszed, hogy a pesterzsébeti Csiliben nem illik fekete ujjatlan ruhában megjelenni, tévedsz. Igazán nem akarlak bosszantani, de egy imprimé kisestit veszek föl a hangversenyre. Már ki is néztem magamnak a ruhát.

Ami azt az elkallódott fényképet illeti, szintén tévedésben vagy. Nem apánkat vártuk. Őt nem is hívták be pótsorozásra, mert súlyos asztmája miatt már a háború első évében végleg alkalmatlannak nyilvánították. De ha neked van igazad, és mégis apánkra vártunk, akkor az a kép

nem 1918-ban, hanem 1919-ben készült, és akkor jobb, ha nem is gondolunk rá. Szegény drágám! Milyen szépen élt, és milyen csúnyán halt meg!

Nem vagy kíváncsi a Viktor-Paula találkozóra? Én már alig várom! Viktor egyébként azon az estén, amikor étlen-szomjan ült itt kapuzárásig, hazaérve mindjárt felhívott. Ez a szokás azóta állandósult, sőt, most az a rend, hogy előbb ő telefonál, és később, amikor az adjunktusékkal megvacsoráztam, én hívom fel őt. Néha a késő éjszakába nyúlnak ezek a beszélgetések, melyeknek a testetlenség ad valami varázst; sokszor azt hiszem, a régi Viktort hallom, lent Létán, mert vakáció van, ég a spirituszlámpa, kint ülünk a kertben, abban a szaletliben, ahol apánk a körorvossal sakkozni szokott...

EGY KÉPES LEVELEZŐLAP
(A balatonfüredi szívkörház látképével)

Ne ijedj meg! Nincs semmi baj! Mindent megmagyarázok. Erzsi.

Ismeretlenül is sokszor üdvözli Paula.

LEVELEK
Folytatás

Budapest

Azért hagytam félbe az írást, mert csöngött a telefon. Paula volt. Abban a pillanatban, amikor meghallottam, hogy „Balatonfüred”, úgy elkezdett a kezem remegni, hogy alig bírtam a kagylót tartani; sajnos, ez nálam minden izgalom kísérő tünete. Ő úgy állította be a dolgot, hogy a szívkörházi beutalást már három hónappal ezelőtt megkapta, csak megfeledkezett róla; most is csak az igazgatóság levelétől kapott észbe, melyben érdeklődtek, miért nem foglalja el a helyét. Lemondta a szokásos délutáni találkozót és, persze, a jövő heti hangversenyt is, pedig arra ő is nagyon készült. Kért, hogy vasárnap látogassam meg, amit én boldogan megígértem.

Ez pénteken történt. Ma hétfő. Ez a megkezdett levél itt feküdt az asztalomon, de nem volt erőm írni. Paula ugyan azt állította, hogy nincs komoly baja a szívének, csak egy „óvatossági kúráról” és „kikapcsolódásról” van szó, de ezt nem hittem el. Ő az a fajta - mint te is -, akitől még végveszélyben se hallani panaszt; csak elejtett szavaiból sejtettem, hogy a szívével, sőt az epéjével is van valami baja. A pénteki napot áttépelődtem. Szombaton az a perc volt csak jó, amikor a postán föladtam neki egy expresszlapot. Vasárnap reggel végre vonatra ültem. Olyan izgatott voltam, hogy észre se vettem a körülöttem üvöltöző fiatalságot; vitorla-versenyre mentek.

Imádja az édeset. A hat krémessel, melyet Pestről hoztam, fölmentem a szobájába, de nem találtam az ágyban. Szobatársnője, egy híres kabarészínész anyja, csak annyit tudott, hogy amikor fölbredt, Paula már nem volt a szobában; valóban, éjjeliszekrényén érintetlenül állt a reggeli kifli, dzsem és vaj, és egy vizespohárban a fogkeféje. Bizonyára kiment egy eszpresszóba kávé inni, mondta a szobatársnője; ezt ugyan szigorúan megtiltották neki, de ő már többször kiszökött.

Füredre nem ismernél rá. Tele van eszpresszókkal, cukrászdákkal, büfékkel, halásztanyákkal; mire végigjártam a krémeseimmel őket, délután lett. Paula sehol. Visszamentem a kórházba. A kabarészínész anyja aludt, Paula éjjeliszekrényén a fogkeféjén és a reggelijén kívül most már kihűlt az ebédje is.

Ezt már nem értettem. Se az osztályos nővér, se a portás nem tudott felvilágosítást adni. Lementem. Megebédeltem, de már nem tudom, hol s mit. Vettem egy képes levelezőlapot (amit este a vonaton meg is írtunk neked), egy kifestett kagylót is vettem, most is itt áll. Egyre nyugtalanabb lettem. Ismered azt a lelkiállapotot, amikor a bizonytalanság rémképeket sugall? Paula összeesett az utcán. Paulát elütötte egy busz. Paula kiment a mólóra kávé inni - én is rögtön odasiettem -, s ez a versenyt néző, félmeztelen, kótyagos tömeg belökte a vízbe. Megfulladt. Nem találják. Zakatolt a fejem. Egyre vadabb fantazmagóriák kergették benne egymást. Aztán eszembe jutott a reggelije, mely érintetlenül állt az éjjeliszekrényén. Ebből kiindulva arra az eredményre jutottam, hogy Paula az éjjel szívrohamot kapott, és meghalt. Holttestét - hogy a szobatársnőjét föl ne izgassák - szép csendben eltávolították... Visszasiettem a szívkorházba. A nővér és a portás azt mondta, hogy az éjszaka nem halt meg senki.

Nem hittem el. Egyrészt, mert az elképzelésem megdönthetetlennek látszott, másrészt tudtam, hogy az ilyen szanatóriumokban nem szívesen vallják be a haláleseteket. Kinyomoztam, hol a halottaskamra. Kinyomoztam, kinek van hozzá kulcsa.

Az illető a személyzeti lakások földszintes épülete mögött egy pokrócon feküdt a földön, és zsebrádióval hallgatta a vitorlásverseny közvetítését. Föl se kelt. Azt mondta, Kausz Istvánné nevű halottja nincs. Kérdeztem, minden halottjának tudja-e a nevét. Azt mondta, nem tudja minden halottjának a nevét, de jelenleg csak két férfi halottja van, tehát Kausz Istvánné nem lehet köztük.

Ebből hosszú veszekedés lett. A végén dühbe jöttem, belerúgtam a bokájába, és rászóltam: „Nem tud fölkelni, ha egy hölgygel beszél?” Rögtön udvariasabb lett. Fölugrott, rohant a kulcsért, kinyitotta a halottsházat. A zsebrádiót magával hozta, de ezért bocsánatot kért. Épp a győztesek nevét mondták be, amikor fölemelte a lepedőt. Valóban két férfi feküdt ott, egy öreg és egy nem olyan öreg. Visszasiettem Paula szobájába.

Most már a vacsora is ott állt. A színész édesanyja értetlenül csóválta a fejét, de egyszerre észrevette, hogy egy csomó holmi hiányzik a szobából; Paula papucs az ágy alól, koffere a szekrény tetejéről, ruhái és fehérneműje a szekrényből. És erről eszébe jutott, hogy Paula az első vizitnél végighallgatta az orvosi intelmeket, előírásokat, tilalmakat és kezelési módokat, de utána kijelentette: „Kedves asszonyom, ha csak így lehet meggyógyulni, akkor én szívesebben maradok beteg.” Mindebből arra az eredményre jutottunk, hogy Paula hajnalban, amikor mindenki aludt, becsomagolt és megszökött.

Mindig kinevetél, amiért hittem a csodákban. Hát hallgass ide: Füredről Pestre vasárnap este legalább tíz vagy tizenöt vonat megy. Az egyikre fölszálltam a hat krémeseimmel, a mozdony utáni első kocsira. Még ülőhelyet is kaptam, de nem bírtam ülve maradni. Valami hívott, valami vonzott, valami lökött... És kiderült, hogy Paula is elindult a vonat másik végéről, és valamilyen belső kényszer parancsára előretolakodott. Ott szorongtak ezek az átizzadt, félrészeg, gajdoló, csókolózó fiatalok a folyosó minden talpalatnyi helyén, de mi csak nyomakodtunk, könyököltünk, nyeltük a goromba szidalmaikat, veszekedtünk, és bocsánatot kértünk, és egyszerre csak ott álltunk nekinyomva egy véécéajtónak, és ujjongtunk, összeöleleztünk, egyszerre beszéltünk, csókolóztunk, krémest ettünk, ami nem volt könnyű, mert úgy egymásnak voltunk préselve, hogy a fülünk is ragadt a krémtől, de én ilyen boldog még nem voltam soha!

Te, aki bejáratos voltál az előkelő világba, nem emlékszel valami lovag Pock Hubertre, a híres vitorlázóra, aki 1929-ben megnyerte a balatoni kék szalagot? Ő talált rá Paulára a szívkorház

előtti parkban, ahol énám várt. Persze, már nem lovag, de még mindig a versenybírótság zsúrielnöke. Ki is vitte Paulát, akinek, úgy látszik, régebben udvarolhatott, a zsúri hajóján a célhoz, sőt a díjakat is Paula osztotta ki. Neki is szóltam, de neked megírom, drága Gizám, hogy egy kicsit megbántódtam, amiért otthagyt, jobban mondva megfélekedeztet rólam, egy húsz éve nem látott gavallérja kedvéért. Illetve nem is ez fáj, hanem hogy mentegetőzni se jutott eszébe, pedig, ha csak egy szót szól, még ez a kis szűnyogcsípésnyi fájdalom is rögtön elmúlt volna.

Kérlek, ne ítélj el ezért! Talán én se tettem volna mást. Képzeld el, milyen szép lehetett a víz, a nap és az a sok fehér vitorla! A filmhíradóra is felvették, amint a győzteseknek átadja a plaketteket. Csütörtökön moziba megyünk, mert akkor kezdik játszani az új híradót.

Most jut eszembe: nem is haragszom rá. Hiszen a vonaton az volt az első szava: „Megszöktem, hogy ott lehessenek a lovagod hangversenyén!” Aki ilyen kedves tud lenni, annak mindent meg kell bocsátani.

Garmisch-Partenkirchen

Pock Hubert hírhedt pesti link volt a maga idejében, aki csak bálrendezéssel foglalkozott. Amikor üldözni kezdték a zsidó vállalatokat, igazgató lett a Beck-féle vulkánkoffergyárban; később Beckéket, az ő följelentésére, Németországba hurcolták. A mi asztalunkhoz sose volt meghíva.

Budapest

Föl vagyunk háborodva! A filmhíradóban kizárólag toprongyos, izzadságtól csepegő versenyzőket lehetett látni, amint hajlongva átveszik a díjakat, és Paulából semmi mást, csak a kezét. Ez is csak nálunk lehetséges!

Holnap lesz Viktor hangversenye; utána egy kis közös vacsora a részt vevő művészek tiszteletére, de mi is ott fogunk ülni. Viktor, persze, igazul, én még jobban igazulok, de, úgy látszik, Paula se közömbös. Nincs zenei hallása, de nem szeretne szégyent vallani; valósággal ostromol a kérdéseivel. Bár kölcsönkérhetném a te műveltségedet! A muzsikáról különben is nehéz szavakkal magyarázatot adni; felelj például arra a kérdésre, hogy mit szeretsz voltaképp a zenén? Mondtam, nem tudom. Talán az anyagtalanságát, illetve, hogy ezt a megfoghatatlan valamit a fülemmel, a hajammal, még a bőrömmel is érzem... Butaság, mi? És miért épp a *Mesterdalnokok* a kedvenc operám? Erre se tudtam felelni. Este eszembe jutott valami, és felhívtam Paulát. Azért épp a *Mesterdalnokok*, mert olyan a zenéje, mint egy nagy kibékülés. Ha hallgatom, minden megszűnik fájni; nem hiányzik az ifjúság, nem ijeszt a halál. Azt mondta, szép; én mégis úgy érzem, hogy csak szépen hangzik, de nem fejezi ki a lényegét. Mindegy, a fő, hogy Paula meg volt elégedve.

Egyébként megkérdeztem. Pock Huberttel ők sem érintkeztek. A férjének, aki jelenleg Kanadában él, iskolatársa volt. Innen az ismeretség.

Holnap lesz a nagy nap. Imádkozz értem, drága Gizám!

8 ÉJSZAKAI TELEFONOK

Első beszélgetés

- Nem aludt még?
- Ebben a percben érkeztem haza.
- Ilyen későn?
- Hazavittem a barátnőjét.
- Maga egy vagyont eltaxizott.
- Minden pénzemet magára szeretném költeni.
- Ne akarja megenni a kenyeremet! Kivételesen én szeretnék udvarolni magának.
- Nagyon rosszul énekeltem.
- Gyönyörűen énekelt. Úgy hallgattam, mint régen; észre se vettem, hogy nem az Operában vagyunk.
- A hangom már nem a régi.
- Sőt. Van a hangjában valami új.
- Mi az?
- Valami melegség. Természetesség. Közelség. Egészen le voltam nyugözve.
- A ráadás után senki se tapsolt.
- Hogy mondhat ilyet? Fölálltak és őrjöngtek az emberek.
- Igen, az Albert Hallban, tíz évvel ezelőtt... Ott el kellett oltani a villanyt.
- A barátnőm is egészen odavolt magáért.
- Nem érdekel a barátnője véleménye.
- Nem tetszik magának?
- Nekem maga tetszett.
- Vén svindler! Elengedem a bókjait.
- Milyen ruha volt ez?
- Müncheni.
- A jó Gizából ilyen nagyvilági nő lett?
- Mi nem tetszett a barátnőmön?
- Nekem maga tetszett, a kivágott ruhában...
- Ne hintáztasson. A kérdésre feleljen.
- Kímélni akarom az érzékenységét.
- Nem vagyok elfogult. Paula egy kicsit meg van hívva, de az arca szép.
- Ez magának szép, angyalom? Ez puffedt!
- És a bokája?

- Nem néztem meg, de vastag.
- Honnan tudja, ha nem nézte meg?
- Én azt tapasztaltam az életben, hogy minden vastag bokájú nőből kékharisnya lesz. Mégpedig azért, mert aki a lábát nem mutogathatja, az legalább a lelkét teszi ki.
- Csakhogy Paula se a lábát, se a lelkét nem mutogatja. Ő annál sokkal emelkedettebb jellem.
- Épp az emelkedettségét sokallom.
- Ezt már nem értem.
- Nekem, angyalom, a zene elementáris jelenség; olyasmi, mint a tenger. Imádom nézni. De ha valaki odajön, és meg akarja magyarázni a tengert, akkor dühbe jövök. Tudja, miért nem jártam össze soha szakmabeliekkel? Mert ha a maga férje azt mondta nekem előadás után: „Nézd, Viktorkám, én nem sokat értek hozzá, de nekem tetszett az éneklésed” -, akkor ez nekem többet ért, mint egy egész oldalas kritika.
- Szegénykém, pedig nem sokat értett hozzá.
- De ha nekem ez kell.
- És közben zörgött a bonbonoszacskóval.
- Jól tette. Utálok az álszakértelmet, a fontoskodást, a nagyképűséget...
- Paulára céloz?
- Nem akarom szétrombolni az illúzióit. Persze, nemcsak ő a hibás. Őt megfertőzte a környezet.
- Miféle környezet?
- Neki nem patikus volt az ura.
- Hanem fogorvos.
- Honnan veszi ezt?
- Ismertem.
- Rosszul tudja. Az ő férje a Rózsavölgyi zeneműkiadónál dolgozott, de Kanadában átállt zeneesztétikára. Képzelteti, milyen alak lehet.
- Lehet, hogy erre rosszul emlékszem, de a fogorvosi fűrószéket saját szememmel láttam.
- Hol?
- Az óvóhelyen, ahová Kausz doktor lecipelte, és jobban féltette, mint az életét. És most jut eszembe: ma is megvan az a fűrószék.
- Kinél?
- Paulánál. Jobban mondva, annál a fogorvosnőnél, akinek albérletbe adja a rendelőt. A saját szememmel láttam.
- Bánom is én! Nem mindegy, micsoda Paula férje?
- Nem egészen.
- Ha a férjétől nem, akkor mástól vette a nézeteit.
- Milyen nézeteit?
- Nem nézeteit, hanem elméleteit.

- Milyen elméleteit?
- Zavaros zenei elméleteit.
- Mit mondott Paula?
- Tudom is én! Ha ilyet hallok, sose figyelek.
- De engem érdekelne.
- Wagnerről magyarázott. A *Mesterdalnokok*-ról, ami szerinte egy kibékítő, megnyugtató mű.
- Érdekes.
- Ugyan, kérem! Ezek olyan megállapítások, amiknek az ellenkezője is igaz. Mint például, hogy a zene anyagtalan.
- Ezt is ő mondta?
- Hát persze.
- És nem az?
- Annak, aki nem ért a zenéhez. Ha valaki nem tud repülni, annak a levegő anyagtalan. De a madárnak a levegő: anyag.
- Mikor mondta ezt Paula?
- Ma este.
- De mikor? A vacsoránál nem, Pesterzsébettől hazáig szintén nem...
- A taxiban, mialatt hazavittem.
- Az ide másfél perc.
- Várattuk a taxit.
- Meddig?
- Soká. A sofőr legalább ötször hátranézett.
- Nem ismerek rá! Nekem azt mondta, hogy nem ért a zenéhez.
- Hát nem is ért.
- De nem is mondott róla véleményt.
- Magának nem.
- Csak magának? Miért?
- Nem akarom kiábrándítani a barátnőjéből.
- Kikezdett magával?
- Velem nem lehet kikezdeni.
- Csak próbált?
- Nálam próbálkozni se lehet.
- Aludjon jól.
- Miért olyan sietős?
- Elálmosodtam.
- De én még szeretnék valamit mondani.

- Tudom, mit akar mondani.
- Mit?
- Hogy más nőre rá se tudna nézni.
- Egészen mást.
- Halasszuk holnapra.
- Miért?
- Leragad a szemem.
- Aludjon jól, egyetlen szerelmem.

Második beszélgetés

- Nem aludtál?
- Fekszem, nézek a sötétbe, és töröm a fejem.
- Min?
- Hogy szóljak-e neked, vagy se.
- Viktorról van szó?
- Bántana, ha őszintén megmondanám a véleményemet?
- Nem tetszett?
- Mint énekest nem tudom megítélni. Mint ember: egy szörnyeteg.
- Megmondtam, hogy lármás, agresszív, modortalan...
- Ha csak lármázott volna!
- Mit csinált még?
- Hogy mit? Nem, azt el se bírom mondani.
- Olyan borzasztó?
- Mondd, miféle ember ez? Mit gondol magában? Régen ismered?
- Még lánykoromból.
- Mondj el mindent. Hol ismerkedtetek meg?
- Elsőéves énektanszakos voltam, ő pedig szigorló mérnök a műegyetemen.
- Már ez is furcsa.
- Mi a furcsa?
- Hogy azután ő lett énekes, te pedig férjhez mentél. Miért? Nem szeretted? Vagy a másikat szeretted jobban?
- Szegény Bélát a mama protezsálta. Azt mondta, inkább egy patikus, aki patikus akar lenni, mint egy mérnök, aki énekes akar lenni...
- De téged nem olyannak képzeltek, mint akinek a mamája parancsol.
- Nem. Én is inkább Bélához hajlottam.

- Miért?
- Már nem is tudom. Azt hiszem, félttem tőle.
- Nem csodálkozom! Éreztem! Mitől féltél?
- Rég volt. Kit érdekel ez?
- Nem akarsz róla beszélni?
- Miről ne akarnék beszélni?
- Hogy mitől féltél.
- Attól, hogy olyan vad volt. Nem is vad. Mohó. Meg tudott örülni.
- Mitől?
- A mellemtől.
- Olyan szép melled volt?
- Elég szép.
- Akkor a nagy mell volt a divat.
- Enyém csak nagynak látszott, mert vékony voltam derékban.
- Fűzőt viseltél?
- Csak egyszer. Mindjárt veszekedni kezdett: „Én mellbolond vagyok, és ha még egyszer meglátom ezt a vacakot, nyílt utcán letépek magáról.”
- Ez ő! A szörnyeteg! Talán meg is tette volna!
- Meg hát! Ha a blúz alatt csak megmozdult a mellem, rögtön vörös lett, és ott volt a keze. Hát még ha lépcsőn jártam! Egyszer a Zeneakadémián esett nekem.
- Hol?
- A főlépcsőházban.
- Járt arra valaki?
- Szerencsére senki.
- És mit csinált ilyenkor?
- Tulajdonképpen semmi különöset.
- Szégyelled?
- Nem szégyeltem. Odadugta az arcát.
- Hová?
- A két mellem közé.
- És?
- És ott ringatta magát, és dúdolt.
- Mit dúdolt?
- Semmit. Csak beledúdolt.
- A disznó. És te túrted?
- Nem tudtam ellenállni.

- És amikor férjhez mentél, mi történt?
- Mi történt volna?
- Szakítottatok?
- Vele nem lehet szakítani. Eljárt hozzánk vacsorázni. Szegény Bélám imádta, ő pedig minden föllépésére küldött egy páholyt.
- A férjed is szerette a zenét?
- Ő mindent megtett a kedvemért. Vett egy zacskó cukrot, és amikor fölment a függöny, megpróbált értelmes arcot vágni. Igaz, mindig a nagyáráknál zörgött a papirossal, amitől dühbe jöttem, és rásziszegtem: „Mit zörgeti azt a bűdös zacskót, egyetlenem?”
- Direkt zörgette?
- Dehogyan direkt.
- És nem sejtett semmit?
- Azt nem lehet tudni: Viktort tisztelte, engem szeretett, soha meg se mukkant...
- És te?
- Én a férjemet szerettem.
- Nem Viktort?
- Minek erről beszélni?
- Mert különben nem bírom megmondani.
- Nem Viktort.
- Se lánykorodban, se asszonykorodban?
- Soha.
- De nem bírtál neki nemet mondani.
- Csak aki kérdez, annak lehet nemet mondani. De neki nincsenek szavai. Ő vörös lesz, aztán elkezd nyülkálni, és mintha nem is két keze volna, hanem, mint a polipnak, nyolc...
- Jól mondod! Így van! Velem is ezt csinálta!
- Mit csinált?
- Még mindig libabőrös leszek!
- Mitől?
- Nem fogod elhinni... Fogdosott.
- Mikor?
- A taxiban.
- Midet?
- Úgy, ahogy mondtad: egyszerre nyolc kézzel, mindenemet...
- Szegénykém... És te mit csináltál?
- Hallgattam. Reszkettem. A sarokba húzódtam. Még így is folyton visszanézett a sofőr.
- Nem mondtál valamit a *Mesterdalnokok*-ról?

- Még a nevemet se tudtam volna megmondani.
- Mert ha zenéről beszélnek neki, megvadul.
- Dehogyan akartam én őt vadítani!
- Nyugodj meg, Paulám.
- Úgy érzem magam, mint akit egy kutya mindenütt összeharapott.
- Próbáld meg aludni.
- Félek, hogy rám tör. Nem merem a szememet behunyni.
- Vegyél be altatót.
- És ne beszéljünk többet róla.
- Ezt megígérem.
- A nevét se mondd ki.
- Nem mondom.
- Úgy félek, hogy a fogsoromat se merem kitenni.
- Hát ne tedd ki.
- Akkor meg nem tudok elaludni.
- Altatóval sem?
- Talán.

9 LEVELEK

Garmisch-Partenkirchen

Misi megbántódott. Ez először fordult elő. Nagyon szomorú vagyok.

Az előzmény az, hogy tizenhat évvel ezelőtt, amikor leszálltam a müncheni repülőtérre, ezzel a mondattal fogadtam: „A mama nem tud olyat kívánni, amit ne teljesítenék. Én csak egyet kérek. Huszonöt éve, amióta Németországban élek, az itteni magyarokkal nem állok szóba, az otthoniaknak nem válaszolok.” Csak ennyit mondtam: „Légy nyugodt, fiam.”

És most, amikor a vártnál két nappal előbb hazajött Baden-Badenből, épp egy magyar házaspárral teáztam a teraszon. A férfi állatorvos volt otthon. Itt is az. Igen jó családból való, kitűnő modorú, művelt fiatalember. Időnként körbelátogatják a környék magyar familiáit, de hogy egy ilyen öregasszonyon mi örömük van, nem tudom. Misi azonban, mihelyt a magyar szót meghallotta, elkomorodott. „Egy kicsit diskuráltunk - magyaráztam zavartan - közös ismerősökről...” Misi bólintott, de be se mutatkozott. „Érezze magát jól, mama” - mondta, és bement.

Ez tegnapelőtt volt. Este nem mertem lemenni, a szobámba hozattam a vacsorát. Vártam, hogy feljöjjön. Nem jött. Igaza van; azóta itt ülök, önként vállalt, de megérdemelt szobafogságban.

Csönd van, csak a szökőkút csobog. Elővettem leveleidet. Az utolsó olyan dúlt és zaklatott, hogy inkább a régiekben lapozgatok. Milyen közel voltunk! Milyen egyformán éreztünk! A

gondolataink is mintha két automatából egy időben pattantak volna ki... De a távolság megtette a magáét. Ismeretlen kifejezések, memóriakihagyások, téves megállapítások ötlenek szemembe. Olvasom, amit drága apánk haláláról írsz. Elfelejtetted, kik ölték meg? Tudom, ez nem levéltéma; de azért bátran írhattad volna, hogy szépen élt, és szépen is halt meg. Te voltál a Liebling, neked nem szabad felejtened.

Ne veszítsük el egymást. Most úgy féltelek. Látlak botladozni a füredi utcán, új cipődben, megdagadt bokáddal, kezekben a krémekkel, abban a tömegben, és nem szólhatok rád, hogy ez nem helyénvaló... Ez te volnál? A kisebbik Szkalla lány? A húgom? Az, hogy a barátnőd, ez a szeretetre méltó teremtés megszökött a szanatóriumból, nagyfokú jellemgyengeségre vall. De mit szóljak hozzád, aki a legjobb barátnődet meg se kísérelted visszatartani, sőt elősegítetted a szökést? Én, aki minden cselekedetteddel szolidáris voltam, ezt már megmagyarázni se tudom.

Hiszek Istenben, az ő elrendelésében, abban, hogy születésünktől fogva magunkban hordunk egy végzetet, de attól félek, hogy a füredi utcán te nem a saját célod felé botladoztál, hanem valamilyen ismeretlen és kiszámíthatatlan sors felé.

Ha rémeket látok, ne hallgass rám. Béna vénasszony vagyok, aki hattyúkkal társalog. Talán már nem tudok jól magyarul.

Budapest

Gizám, ez fantasztikus. Te, akit egy szilánk húsz évvel ezelőtt úgyszólván teljes magányra ítelt, jobban keresztüllátsz egy emberen, akit még csak nem is láttál, mint én, aki nap mint nap együtt vagyok vele! Milyen igazad van! Az a hangverseny nyitotta ki a szememet. Hidd el, én a szívem mélyén még ma is hiszékeny falusi liba vagyok. Hétszámra ültem abban a nyavalyás Nárciszban, húszperceket, félórát, sőt, ötnegyed órákat várva, míg önagysága nagy kegyesen belibegett! A pincér, egy drága cukorbajos ember, akivel már per „Ferikém” és „Erzsike nagysád” vagyok, látta, hogy minden ajtónyílásra odanézek. Hozott lapokat, csakhogy én a lapokból is fölnéztem. Erre oda-odaállt beszélgetni, de én, ha megfeszültem is, kénytelen voltam az ajtóra nézni, miközben a legszívesebben leköptem volna magam.

Önagysága néha mentegetőzőtt is azzal, hogy neki nincs „időérzéke”. Időérzéke? Valóságérzéke nincs, vagyis magyarán, hazudik ez a díszpéldány.

Hogy jöttem rá? Figyelj ide.

A koncert után azzal próbálta szédíteni Viktort, hogy az ő ura „zeneesztéta” Kanadában. Húsz másodpercig én is elhittem. De aztán kezdtek eszembe jutni a dolgok. Az ostrom. A pince: Kausz doktor fűrószéke, amiben egész nap benne ült. Azt hitte, az oroszok azért csinálták a háborút, hogy az ő rozzant fűrószékét hazavigyék a Kremlbe!

Na, de más is eszembe jutott. Minekünk úgyszólván nem volt élelmiszerünk az óvóhelyen (ahol Paula néha megkínált egy kis ételmaradékkal, ami különben rábüdösödött volna), mert az én drága jó életterem uram összesen néhány tetanuszt és ötszáz ultraszeptilt hozott magával a Janitsáry-patikából. Persze, nem is álmodta, milyen kincs lesz ez hamarosan! No de épp, amikor az ultraszeptilnek kezdett fölmenni az ára, nyoma is veszett, és biztos, hogy nem egy zeneesztéta lopta el! Szegény Bélám ugyanis nem eredeti gyári csomagolású tablettákat hozott, hanem, ahogy ő mondta, „lóze”, vagyis összeöntve egy nagy gyógyszerüvegbe, felirat nélkül. Ha mutatsz nekem egy zeneesztétát, aki egy felirat nélküli üvegben megszimatolja az ultraszeptilt, akkor én leveszem előtte a kalapomat!

De ez még nem minden. Azt is megpróbálta nekem bebeszélni, hogy nem ő kezdett ki Viktorral, hanem Viktor vele. (Viktor, akit dinamittal se lehetne lerobbantani rólam.) Állítólag

meztámadta, és úgy összefogdosta, hogy még a sofőr is minduntalan hátranézett... Most szólj hozzá! Ez ő! Akiért megőrülnek a férfiak! Miss Arizona, az ő epeköves, aortatágulósos, műfogsoros szexepiljével! Széttvet a düh!

De azért tudok vigyázni. Légy nyugodt, drága Gizám; mindennap ott ülök vele öttől hétig a Nárcciszban, mosolygok, megcsodálom az új ruháját, és zenéről csevegek. Még csak az hiányzik, hogy azt higgye: féltékeny vagyok!

Egyébként nem az én memóriám hagy ki, hanem a tied! Lehet, hogy azon a bizonyos fényképen apánkra vártunk, vagyis a kocsijára, Szolnokról jövet. De, úgy látszik, megfélelkezzel Szántó doktorról! Pedig őt azért vitték el Létárról, mert a vörösök szétverése után egy csomó sebesültet a padlásán rejtegetett. A mi szegény jó drágánk az ő vita- és sakkpartnerének kiszabadítására ment be Szolnokra, ahol a különítményesek parancsnoka levörösbérencezte, és aztán egy csomó lézengő szeme láttára fölpofozta. Ő pedig hazajött, lement a pincébe, és főbe lőtte magát.

Ez szép halál?

Budapest

Kedves Giza néni! A magfizikus-kongresszusnak ugyan vége, de millió restancia várt rám. Ezért csak sürgőnystylusban. Baj van a mamával. Valamit tenni kell! Maga az egyetlen, akire hallgat.

Láttam, hogy festi a haját, de átsiklottam rajta. Csakhogy tegnapelőtt cifra dolgok derültek ki. Este volt a búcsúbankett a Gellértben. Így ültünk: Hawthorne (Oxford), Alvarez (Rio de Janeiro), Galpin (Kijev), én mint négynyelvű tolmács, Somoskúti professzor és neje, valamint az adjunktusa, valami Szabó, a legjobb modorú és legeurópaibb figura az egész kongresszuson.

Téma: a szokásos. A külföldiek dicsérik, amit a rendszerből láttak, a magyarok szidják, amit a külföldiek nem láttak. Személyzeti osztály. Ott is van. De nem ilyen. Az újságok hazudnak. Ott is hazudnak. De nem ilyen unalmasan. Lakásmizéria. Ott is van. Társbérlet is van? Rióban igen. Hawthorne (Oxford) nem tudja, mi az, mert ő a Christ College-ben lakik.

Szabó: a társbérelő olyan személy, aki az ember macskáját etetéssel, intrikákkal úgy átszoktatja a saját lakrészébe, hogy ez már csak piszkolás céljából jár haza a gazdájához. Nevetés. Továbbá olyan személy, aki miatt az ember nem hozhatja magával a búcsúbankettre a feleségét, mert annak egyetlen estélyi ruháját a társbérelő titokban kiakasztotta a szekrényből, viselte, leöntötte vörösborral, és visszaakasztotta. Nevetés. Hawthorne: felajánlja, hogy elcseréli négyszobás Christ College-beli lakását Szabóéval, mert kimondhatatlanul utálja a macskákat. Nevetés. Én: hol az a lakás? Szabó: a zöldövezetben. Csatárka utca hét, második emelet kettő. Előnye, hogy a társbérelő jutányos áron kitűnő vacsorákat főz. Nevetés, melyben én nem veszek részt.

Másnap este a repülőtérről egyenest a mamához mentem. Mindjárt kiabált. Mindent letagadott. Minden magyarázatot megtagadott, a szokásos útszéli hangon. Milyen jogcímen ütöm bele az orromat az ő életébe? Azon a jogcímen, hogy a lánya vagyok. A lányom? Hahaha... Gúnyos nevetés, utána a lábam elé köpött.

Sajnos, nem ülhetek a mamám szoknyáján. Józsit tavaly Svédországba küldték; azóta a szív-műtétek egész bonyolult gépi berendezése a kisujjában van. A sebész után ma ő a második ember a műtőben; elmondhatatlan, mennyit dolgozik. Én minden szabad percemben tanulok. Egy vasárnapunk van, amely természetesen a mamáé. A tenyerünkön hordjuk. Egybesült

disznóhúst csinállok, amiért él-hal. Szerencsére az egyetlen, ami szakácművészetemből kitelik.

Emlékszik, Giza néni, Csermlényi Viktorra, családunk csepűragójára? A vita hevében a mama elszólta magát. Bevallotta, hogy elment Viktor koncertjére. Milyen ruhában? Állítólag a Giza nénitől kapott nagyon diszkrét fekete selyemben. Mondtam, hogy az igazmondás nem erős oldala. Erre égnek emelt kézzel színpadiasan megesküdött. Mondtam, akkor se hiszem. Erre az öklével elkezdte döngetni a falat, mire megjelent, mint egy kísértet, egy pattanásos arcú, vérszegény, ijedt nőszemély, aki - szemmel láthatóan a mama terrorja alatt - reszkető kézzel rámutatott a fekete selyemruhára, mire dolgomvégezetlen dühtől fuldokolva hazamentem.

Sejtelmem sincs, mi van a háttérben. Most is hárman várnak rám. Kedves Giza néni, tudom, hogy magának bőven van ideje. Kérem, írjon a mamának, aki az édeslányát semmibe veszi, de magát respektálja. Amellett minden izgalomtól kiütéseket kapok. Három napig úgy jártam be a Tudományos Akadémiára, mint egy kanyarós.

Budapest

Bocsásson meg nekem, asszonyom, hogy ismeretlenül molesztálok. Én egy boldogtalan asszony vagyok, Almási Mihályné, akit Nagykanizsán szilveszter éjszakáján lökött ki az utcára az ura, mert megunt. Nem tudom, Erzsike milyen néven emlegetett (Almási Mihályné, Sárka vagy Egérke, ami a becenevem), de biztosan írt rólam, mert megkaptam a szebbnél szebb ruhaneműket, melyekért hátatelt szívvel forró köszönetet mondok.

Erzsike szomszédságában lakom. Szobámat, amikor földönfutóként érkeztem Budapestre, és három napig a Keleti pályaudvar várótermében aludtam, a II. kerületi tanács utalta ki nekem, amiért örök hálával tartozom. Az elődöm, egy örült, hirtelen kiugrott az ablakon; a falak még most is tele vannak rajzokkal és föliratokkal, de ez nem zavar. Kulcsom van Erzsike lakásához, neki is az enyémhez; csak egy rabcifal választ el tőle, amin minden szó áthallatszik. Ha valamelyikünknek szüksége van a másikra, kopog. Elalvás előtt Erzsike meg szokta kérdezni: „Nem sírsz, Egérke?” Én válasz helyett a legtöbbször csak nyávogok egyet, mert a megtévesztésig tudom utánózni az adjunktusék macskáját.

Nem szeretnék önnek ijedséget okozni, mert tudom, milyen súlyos beteg. De kihez fordulhatnék? Erzsike valósággal isteníti önt, példaképének tartja, mint ahogy én is őt, hiszen mindent neki köszönhetek. Az uram, akit azóta kitétek a vasúttól, a testi ruhaneműmet is csak a válás kimondása után adta ki. Erzsike segített rajtam, amit sohase felejték el neki, sőt, amikor meglátta, hogy egy ócska férfikalapból milyen csinos kis kalapkát alakítottam magamnak, ő tanácsolta, hogy hasznosítsam ezt az ügyességemet. Megrendelőket is szerzett, amiért forró hálával tartozom neki. Ma már, a sovány irodai fizetésem mellett, jelentős mellékjövedelem van a kalapkészítésből.

Nem is tudnám megmondani, mitől fogtam gyanút. Ezt úgy kell elképzelni, mintha együtt laknánk, hiszen másfél év alatt minden nyikorgásról, roppanásról megtanultam, mit jelent. Négy-öt nap óta Erzsike járkálni kezdett. Tízperceket, negyedórákat járkált föl, le, föl, le. Időnként megállt, mintha eszébe jutott volna valami, aztán tovább sétált. Én, persze, nem tudhattam, mi jutott eszébe, de a lelkiállapotot ismerem. Ő mondta egyszer: „Egérke, téged még sohase láttalak nevetni.” De hát lehet ezt csodálni? Az uram olyan ember volt, hogy egyszer megfogta a jobb karomat, odaszorította a tenyeremet az ajtófélfához, és teljes erejéből rácsapta az ajtót. Hét helyen törtek el az ujjaim; ha sokáig írok vagy gépelek, ma is teljesen hideg lesz, és elhal a kezem. Ezért a vállalatnál egy svájci könyvelőgéphez ültettek, amin csak érinteni kell a billentyűket.

Ma is sokat járkált, aztán átszólt, hogy öltözzek. Szerda van, ilyenkor szoktunk bevásárolni a csütörtöki vacsorához, amikor is egy világhírű énekes jár Erzsikéhez vendégségbe. Egyszer megcsípte az orromat; nagyszerű ember. Feltűnt, hogy a szerdai vásárlás se a szokott mederben folyt le. Nem tudom, van-e róla tudomása, hogy Erzsike a pasaréti hentesek réme. Nem akarok kitérni a részletekre, mert tudom, hogy ön milyen kifinomult gondolkozású. Ma azonban rá sem ismertem. Üres szemmel meredt maga elé. Meg se nézte a tyúkot; ezt látva a hentes, aki gyűlöli Erzsikét, a legzsírosabb karajt emelte le a kampóról, de ezt se kifogásolta. Még én mondtam: „Nem kövér egy kicsit?” Erzsike csak legyintett. „Így is túl jó neki” - mondta.

Hazaérve folytatódott a járkálás. Egyszer csak - körülbelül egy órával ezelőtt - áthallatszott, amint telefonon föladott egy táviratot Csermlényi Viktornak. (Ő az énekes.) Azt sürgönyözötte, hogy lábának megdagadása miatt nem tud bevásárolni, tehát a holnapi vacsora elmarad.

Húst, tyúkot, zöldséget és egy üveg olajat vettünk. (Fánk sütéshez.) Egy csomó pénzt kiadtunk. Erzsike lábán, amennyire emlékszem, nem volt észrevehető dagadás. Ebből az következik, hogy a lemondásnak valami oka van, talán ugyanaz, mint a napok óta tartó járkálásnak. De mi lehet ez az ok?

Szíves elnézését kérem. A kezem elfáradt, leveletem egy későbbi időpontban folytatom.

HÁROM TELEFON

1

- Itt Orbán Béláné. Egy félórával ezelőtt föladtam egy sürgönyt Csermlényi Viktornak, Budapest, Balzac utca 20. Ezt most törölni szeretném. Hogy tetszik ezt érteni? Ez nagyon nagy baj volna. Nem lehetne valahogy utolérni? Hát kihez fordulhatnék?

2

- Itt Orbán Béláné. Egy félórával ezelőtt föladtam egy sürgönyt Csermlényi Viktornak, Budapest, Balzac utca 20. Ezt most törölni szeretném. Nem értem. A kisasszony, aki fölvette, azt mondta, hogy önhöz forduljak. Micsoda beszéd ez? Muszáj. Mindent el kell követni. Ez a legnagyobb disznóság, kérem. Jól van. Köszönöm.

3

- Itt Orbán Béláné. Egy félórával ezelőtt föladtam egy sürgönyt Csermlényi Viktornak, Balzac utca 20. Ez már az ötödik szám, amit fölhívatnak velem. Nem szabad, hogy megkapja. Életkérdés, amiből tragédia is lehet. Mint ember az emberhez fordulok önhöz. Hát persze hogy tudom a szöveget: „Lábam megdagadt, nem tudtam bevásárolni, vacsora elmarad.” Mit tetszik mondani? Nem vics. Dehogyan vics. Véresen komoly. Elvtársam, egy ember életéről van szó... Igazán? Hát ez nagyszerű. Köszönöm. Köszönöm, önnek és az egész magyar postának. Én mindig tudtam, hogy a magyar posta milyen nagyszerű intézmény. Még egyszer köszönöm. Bármikor, ha viszonzni tudom, a rendelkezésére állok. Orbán Béláné, Csatárka utca. Nagyon szépen köszönöm.

LEVELEK
Folytatás

Budapest

Asszonyom, legyen erős! Sajnos, volt alkalmam kitapasztalni az elmezavar legkülönbözőbb változatait. Szobám falain a képzelet olyan megnyilatkozásai láthatók, hogy az ember esze megáll. Az uram, mielőtt eltávolították volna a vasút kötelékéből, a jegylyuggatóval támadta meg egy ittas kollégáját, és több helyen kilyukasztotta a fülét. Most munkaterápiás eljárással gyógykezelik, erdőirtáson, ami természetének legjobban megfelel. Nem akarom önt megrémíteni, de mintha az én imádott Erzsikémnek is meg akarna zavarodni az idegrendszere. Bár tévednék!

Tegnapelőtt (azóta nem volt időm befejezni ezt a levelet) nagyban készült a csütörtöki vacsorára. Aztán lesürgönyözte. Nem sokkal később töröltette a sürgönyt. Már ez sincs egészen rendben. Mikor azonban tegnap a munkahelyemről hazaérkeztem, már nagy buzgalommal főzte a vacsorát. Én, szokás szerint, segédkeztem neki. Ötven fánkot sütöttünk, de ezalatt se vettem észre semmi különösöt. Fél nyolckor Erzsike bement átöltözni, ami szintén így szokott történni. Ezalatt én a konyhában maradtam. Pont nyolckor, szokás szerint, leszűrtem a tyúklevest, kihalásztam belőle a májat, amelyet egy kis külön levessel külön kislábosba raktam. Ez a nagy művész él-hal a csirkemájért. Nyolckor azonban megszólalt a telefon, és utána fölfordult a világ.

Véleményem szerint nem a telefon dülta föl Erzsikét, hiszen mindössze az történt, hogy Csermlényinek, aki egy szövöde kórusát korrepetálja, nagyon elhúzódott a próbája, és emiatt lemondta a vacsorát. De hisz ezt az előző este még Erzsike is le akarta mondani! Nem értem. Égő szemmel, reszkető szájjal, halotthalványan rontott a konyhába. Nem szólt semmit, csak fölkapta a nagy porcelántálat, lábával berúgta a fürdőszobaajtót, és az összes fánkot, ötven darabot, belezúdította a klozettba. Aztán meghúzta a vizet, és miközben a fánkok ott ugráltak a vízszugárban, ő a kagyló fölé hajolt, és haragtól izzó hangon beleüvöltötte: „Dögöljön meg, vén disznó! Dögöljön meg, vén disznó!” - egészen addig, míg az utolsó fánk is el nem tűnt. Akkor visszaroht a tyúklevésért. Ezt azonban, bár nem vagyok erőszakos természetű, sikerült megmentenem. Csak akkor vett észre. Rám meredt. Szinte perzselt a szeme. Aztán megragadta a vállam, teljes erőből megrázott, és rám kiabált:

- Te pedig öltözz föl, és menj le az utcára, és feküdj le a legelső férfinak, te hülye!

Ezt kellett megérnem, akinek - kell-e mondanom - e másfél év alatt egyetlen férfilátogatója se volt! El se bírom gondolni, mi válthat ki egy emberből ekkora indulatot, csak annyit tudok keserű tapasztalataimból, hogy ez már nem normális. Asszonyom, mentsük meg ezt a drága lényt, akinek én mint életem megmentőjének, örök és forró hálával tartozom.

10
INTERURBÁN

- Járkálsz.
- Nem igaz.
- Föl vagy dülva. Kapkodsz. Minden percben megváltoztatod az elhatározásod.
- Ebből egy szó sem igaz.
- Néha úgy viselkedsz, hogy az már az idegbaj határát súrolja.

- Honnan veszed ezt? Besúgóid vannak?
- Besúgónak elég a te leveleid összevisszasága.
- Ilyen vagyok, Gizám. Belőlem hiányzik a te nyugalmad, céltudatosságod. Húszéves koromban is kapkodtam.
- Volt időd lehiggadni. Te már elmúltál húszéves, Erzsi.
- Ezt mire mondod, kérlek?
- Semmire.
- A megjegyzésednek van valami éle.
- Milyen éle?
- Azt szeretném tudni.
- Rendben van. Légy szíves, válaszolj őszintén: beleszerettél abba a csepűrágóba?
- Ezt visszautasítom.
- Mit?
- Ilyen hangon nem lehet egy világhírű művésztől beszélni.
- Ne lovagolj a hangomon. Igen, vagy nem?
- Nem.
- Sajnos, ezt nehéz elhinni.
- Tudod, hogy nem szoktam hazudni.
- Erről nem vagyok meggyőződve.
- Rajtakaptál már engem hazugságon?
- Hagyjuk ezt most.
- Ne hagyjuk! Ünnepélyesen kijelentem, hogy nem vagyok szerelmes Csermlényibe. Borzadok tőle. Sőt, utálok. Az egész lénye idegen tőlem, mert mohó, önző, immorális. Mint egy vadállat.
- Az előbb, amikor szörnyetegnek neveztem, megsértődtél.
- Mert szörnyeteg és vadállat, az kettő.
- Mi a különbség?
- Van különbség.
- Ne ezt vitassuk. Ha már a legjobb barátnődben is csalódtál, ettől az embertől pedig szabadulni akarsz, akkor miért nem teszed meg, amire kérlek?
- Mert engem ide ezer és egy szál köt.
- Mik azok a szálak?
- Ezer és egy.
- Paula nem. Viktor sem. Egérke meg a lányod: ezek is nagyon vékony szálak.
- Sok vékony szál együtt egy erős.
- Vagyis, mégiscsak nekem van igazam.

- Miben, édesem?
- Abban, édesem, hogy te halálosan szereted Csermlényi Viktort, de a barátnőd, akire oly büszke voltál, elcsavarta a fejét. Mindenki elhagyott, és te kétségbe vagy esve.
- Erre a lázalomra már nem is felelek. Viktor a múlt csütörtökön a legjobb hangulatban itt vacsorázott, ennél az asztalnál, ahol most ülök...
- Mi volt a vacsora?
- A szokásos, és utána fánk.
- Megette?
- Azt hittem, marad másnapra az adjunktuséknak. Az utolsó szemig bezabálta a fánkot.
- Erzsi.
- Mit akarsz?
- Megmondtam.
- Tavaly se kaptam útlevelet.
- Most Misitől veszi a műanyag szálát a magyar állam. A múltkor egy miniszterhelyettes telefonált. Három nap alatt kaphatsz útlevelet.
- Nem bírok elmenni.
- Együtt élhetnénk.
- Tudom.
- És mindened meglesz.
- Elhiszem.
- Egy józan érvet mondj. Egy elfogadható magyarázatot.
- Mióta beszélünk?
- Tudod, hogy nem számít.
- De én várok egy telefont.
- Milyen telefont?
- Egérkének egy sürgős kalaprendelése.
- Hát gondold meg végre az állapotodat. Mi vagy te ott? Cseléd!
- Ezt kikérem magamnak.
- Mit kérsz ki? Nyomorogsz. Főzöl azokra a fizikusokra. Talán takarítasz is, csak letagadod.
- Bocsáss meg, kérlek, de nem vagyok hajlandó mindent zsebre vágni. Sejtelned sincs, milyen előnyös helyzetben vagyok. Először is megvan a teljes nyugdíjam, nyolcszázhetven forint, ami még több is lehetne, de a tagvállalat bebizonyította, hogy szegény Bélámat a saját hibájából gázolták el. Másodszer itt van az adjunktusék kosztja. Ezek a hülyék azt hiszik, hogy olcsón esznek. Tudd meg, Gizám, hogy az ő kosztpénzükből nemcsak az én ellátásom jön ki, hanem tisztán megmarad havi kétszáz forint. Ők fizetik a házbért és a telefonszámla felét, abban a hitben, hogy a másik felét én fizetem. De erről szó sincs. A telefonszámla másik felét Egérke fizeti. Várj még, Gizám. A lányoméék, habár nem kértem, havonta háromszáz forintot küldenek postán. Add össze, Gizám. Az jön ki, hogy nekem, aki nem költök se lakásra, se kosztra, se telefonra, költőpénznek havi ezer forintom marad.

- Itt is lehetsz cseléd. Pont ennyit kap, a teljes ellátásán kívül, a Schwester.
- Én itt akarok cseléd lenni.
- Most nem szépen beszélünk egymással.
- Bocsáss meg, Gizám.
- Én vagyok a hibás. Nagyon ideges vagyok.
- Miattam ne légy.
- Nem is csak temiattad.
- Csak nem rosszabbodott az állapotod?
- Nem rosszabbodott. Tudod, kicsoda Rauschenigg professzor?
- Az orvosod.
- Frankfurtban az ő vezetése alatt megnyílt egy szanatórium, amilyen nincs még egy a világon. Nem is a felső tízezernek, hanem a felső ötszáznak. Vasárnap Misiékkal elmentünk megnézni.
- Csak nem akar megoperálni?
- Az ágyakat egy kis motor vibráltatja, nehogy fölfekvést kapjon a beteg. Paplan nincs, csak valami villanysugárzás. Minden szobában külön fölvevő van, és az ügyeleten, száznolcvan képernyőn, állandóan szem előtt van minden ágy.
- Neked el van roncsolva a főideged.
- Rauschenigg azt mondta, próbáljuk meg.
- Lusztig bácsi viszont azt mondta, hogy erre nincs segítség.
- Rauschenigget hívták Sztálinhoz.
- Te kinek hiszel?
- Ő a ház barátja. Itt kapcsolatok vannak. Mindenki figyeli, mit csinál a másik; van, amikor a spórolás a jó modor, van, amikor a pénzkidobás. Ilyenkor nem lehet nemet mondani.
- Ne hallgass senkire. Azt tedd, ami neked a legjobb.
- Nekem az a legjobb, ha idejössz.
- Ne kérd ezt tőlem.
- Még sosem kértem tőled semmit.
- Azt hiszed, hogy szükséged van rám, de ha ott lennék, csalódnál bennem.
- Mi mindig megértettük egymást.
- Ez akkor volt, Gizám. Most már vannak olyan pontok, ahol nem találkozunk.
- Mondj egy ilyen pontot.
- Apa.
- Amiért azt írtam, hogy szépen halt meg?
- Amiért elhitettél magaddal egy hazugságot.
- Ez nem telefontéma.
- Apát véresre pofozták a különítményesek, Gizám.

- Ez nem telefontéma.
- Azt, hogy a vörösök lőtték le, csak kitaláltuk, mert különben nem kapott volna nyugdíjat a mama.
- A saját érdekedben kérlek, hogy hagyd abba.
- Apánk mint mártír van leírva egy könyvben.
- Miféle könyvben?
- „A fehérterror rémtettei Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében.” Létai csak ő van, és doktor Szántó Miklós.
- A könyvekben nem lehet hazudni?
- Mi hazudtunk. És te elhitted, amit kitaláltunk.
- És ha így van? Ha megverték? Mit kaptál érte? Szóba állt veled valaki?
- Senki.
- Hát akkor mit akarsz? Apánk emlékét akarod őrizni otthon?
- Én ezt csak példának hoztam föl, mert nem akartad elhinni, hogy vannak dolgok, amelyeket most már különféleképpen értelmezünk.
- Ez egy.
- Van más is, Gizám.
- Mi az a más?
- Már elmondtam.
- Olyan jó ott?
- Nem olyan jó.
- Nincs már senkid.
- Nincs.
- Másokra dolgozol.
- Nekem a főzés passzió.
- De nekem szükségem van rád!
- Nekem is rád.
- Hát akkor miért nem jössz?
- Mert itt akarok felfordulni, Gizám.
- Nem értjük egymást.
- Nem nagyon.
- Hát mit csináljunk?
- Nem tudom.
- Isten veled, Erzsi.
- Isten veled.

11 AZ UTOLSÓ LEVÉL

Budapest

Légipostával, expressz küldöm ezt a levelet! Gizám, ha ez a szó, Liebling, még jelent valamit, segíts, különben végem van! Amit kérek, csak nekem életkérdés. Nektek egy telefonba vagy legföljebb egy pár soros levélbe kerül. De tudom Misiről, milyen gyanakvó mindenkivel, aki magyar; ezért van szükség a te okos közbenjárásodra.

Mindent elmondok, szépítés nélkül, hogy lásd, hová jutottam. Úgyis hiába tagadnék, hiszen amikor bennem még csak homályos gyanú pislákol, te már tudad az igazat. Mert tény és való, hogy Paula, „az a bizonyos Paula” (ebben is igazad volt), ez a cafat, ez a rongy, ez az utcasarki nő (nincs más szó rá), igenis, behálózta Viktort. És miközben a Nárcisz márványasztalánál a legelbájolóbb arccal zeneesztétikáról társalgott velem, a legaljasabb eszközöktől se riadt vissza, hogy elvegye tőlem!

Csakhogy engem - nem úgy, mint Paulát - szeretnek a pincérek. (És a postások, trafikosok, hentesek, pedig eleget veszekszem velük.) Az a kedves, cukorbajos Feri, a Nárcisz pincére nyitotta föl a szememet. Igaz, addigra már föltűnt, hogy Paula, akinek közismerten nincs „idő-érzéke”, pontos kezdett lenni. Percre érkezett, sőt, mialatt együtt voltunk, gyakran az órájára nézett, mintha hozzáigazodna valakihez. Egyre korábban ment el. Mindig volt valami dolga. Ez odáig fajult, hogy egyszer épp csak megrendelte a feketéjét, mondott valami kifogást, és meg se várta, hogy kihozzák. Én fizettem ki. És fizetés közben azt mondja Feri, a kijárat felé intve: „Paula nagysád nagyon igyekszik Budára.” Mondom, sürgős családi ügyben ment el. Tudjuk, mondja Feri, mi az a sürgős.

Kiderült, hogy elszámolási hibák miatt a Nárciszból nemrég kirúgták a kávéfőző lányt, aki aztán egy budai cukrászdában helyezkedett el. A napokban visszajött a fehér köpenyéért, és elmondta, hogy Paula, úgy látszik, fogott magának valakit, mert mindennap ott ülnek az új munkahelyén, egy bokszban összebújva... „Mit tetszik szólni? - kérdezi Feri. - Egy ilyen korú nő!” Hát tényleg, mondtam, ez már gusztustalan.

Már mozgott bennem valami, de a legrosszabbra még mindig nem gondoltam. Háromnegyed nyolckor beléptem a házam kapuján, és ott a nyitott házmesterlakásból óriási ételszag csapott meg. Beleszagolok. Egybesült disznóhús. Mi történt, lelkem, Hegedűsné, mondom. Maga leg-újabbban este is főz?

A házmesternőm, akinek három gimnazista lánya van, előfizetéses ebédmenüket szokott csak vállalni, amiket a lányaival házhoz is küld. Én pedig, minthogy Paula abszolút antitalentum a főzéshez, még barátságunk elején beprotezsáltam Hegedűsné előfizetői közé, amiért nem győzött eleget hálálkodni... Valami belökött a házmesterlakásba. És mit látok, Gizám? Már bizonyára kitaláltad. Tyúklevest látok. Egybesült karajt, császármorzsát látok, óriási ételhor-dókat látok - nem is azt! Csillagokat, színes köröket, karikákat látok, megfogom a falat, le-ülök. Mondom, csipetkés vagy galuskás az a tyúklevés, lelkem Hegedűsné? Az lett megmond-va, válaszolja, hogy jó nagy grízgaluskákkal. Mitől ilyen sápadt a nagysága?

Egy félórát feküdtem a díványomon, mert elővett a légszomj. Aztán elindultam, és becsönget-tem Paulához. Mint rendesen, a fogorvosnő nyitott ajtót. „Kausznéhoz?” - kérdezte ugyan-olyan barátságtalanul, mint máskor. Azt hazudtam, hogy fáj a fogam, amitől mindjárt kedve-sebb lett. Egy perc múlva Kausz doktor fűrószékében ültem, és csak egy szóttessel elfüggő-nyözött ajtó választott el Paula szobájától.

Tudod, hány fogam van még? Huszonnégy saját, és semelyik se fájt. Ágoston doktornő, persze, mindjárt talált egy lyukat. Azt kérdezte, adjon-e injekciót. Mondtam, nem kell. Ha szöveget ver a lyukba, azt se éreztem volna meg, mert épp áthallatszott valami rőfögésszerű hang, amely csak Viktortól eredhetett.

A doktornő fújni kezdett. Többször figyelmeztetett, hogy ne fordítsam el a fejem. A szavak nem hallatszottak át, részben a szöttes, részben a fúró zúgása miatt, de, úgy látszik, működik bennünk valami jelzőberendezés. Ismersz, Gizám. Rajtam sokáig nem látszik semmi. Nálam váratlanul jön a robbanás. Egy ideig olyan nyugodtan ültem, hogy a doktornő megdicsért a fegyelmességemért, de az átszűrődő zörejekből, csörgésekből, hangfoszlányokból kihallottam a kritikus pillanatot... El fogsz ítélni. Sajnos, elég erélyesen félrelöktem a doktornőt. Letéptem a szöttest, amit szintén sajnálok. Benyomtam az ajtót, és, ahogy sejtettem, a legjobb pillanatban toppantam be.

Nem állítom, Gizám, hogy nyugodt lettem volna, de ha nincs az a leveszöldség, talán meg tudtam volna zabolázni magam. Az asztalnál, lepedőnyi szalvétába csomagolt pocakjával, ott ült az a vén svindler, és kéjes hörgések és nyögések közepette nézte, ahogy Paula kimeri neki a levest. Nem ért meglepetés. Abba még nem kell belehalni, hogy egy nyugdíjas operaénekes tyúklevest eszik. De amikor azt láttam, hogy ez a nő, akit istenítettem, hetek, sőt hónapok munkájával kiszedte belőlem legféltettebb titkaimat, akkor elvesztettem a fejem.

Tudnod kell, Gizám, hogy Viktor szűrve szereti a levest. Úgy szereti, hogy egy kis lábosba félre legyen rakva a csirke mája, és egy tálon, szintén külön, a zöldség, a zúza meg a nyaka és a grízgaluskák. Amikor ezt a zöldséges tálat megláttam, fölkaptam, és ráborítottam Paulára, aki sikoltott, és kirohant egy kis tapétaajtón, miközben potyogtak róla a grízgaluskák. Azóta, mind a mai napig, azt a nőt nem láttam.

Ismersz, Gizám. Mihelyt kiadtam a dühöm, lehiggadok. Merem állítani, hogy a következő percekben remekül viselkedtem; még te is elégedett lettél volna. Volt egy bizonyos helyzeti előnyöm, mégpedig az, hogy Viktor hirtelenében nem bírta a székből fölállni. Megvan az a csúnya szokása (egyebek sincs, mint csúnya szokásai), hogy evés közben kilép a cipőjéből. Úgy látszik, elrúgta valamerre, és harisnyában szégyellt mutatkozni; csak kereste a lábával, de nem találta. Én pedig fölényes nyugalommal, majdnem nyájasan, azt mondtam neki: „Sajnálom, hogy Kauszné önagysága nincs jelen. Önt azonban, kedves uram, a jövőben nem ismerem.”

Azt a lihegést, kapkodást látnod kellett volna! Azt mondta, hogy én félremagyarázom a helyzetet. Könyörgött, hogy hallgassam meg. „Én önt sajnálom - mondtam neki -, de kénytelen vagyok arra kérni, hogy a jövőben kíméljen meg látogatásaitól.” Erre ő azt mondta, hogy nem bír nélkülem élni; ez, persze, jólesett, de szerencsére nem szédültem meg. Sőt, egy zseniális sugallat hatására azt mondtam: „Én viszont remélem, hogy meg fogja szeretni a házmesternőm főztjét.”

Emlékszem, még a kezemben tartottam a szöttest. Olyan nyugodt voltam, hogy összehajtogattam, letettem, az orvosnő szíves elnézését kértem, és emelt fővel kimentem. Boldognak, szabadnak, pehelykönnyűnek éreztem magam. Elégedetten lefeküdtem, isteni aludtam; reggel viszont úgy ébredtem, mint aki álmában lenyelt egy kaszát. Az egész bensőm föl volt szaggatva. Minden sejtemből vér folyt. Egyszerre tudtam, amit sose mertem bevallani, hogy én ezt az embert szeretem.

Azóta rettenetes dolgokon mentem keresztül. Nem bírom őket magamban tartani. Ne haragudj rám. Eszembe jut az az este a kórházban, amikor én is özvegyen maradtam. Azt mondtam: „Most mindennek vége, Gizám.” Te valami német költőtől idéztél. Az öregség, mondtad,

folytonos megalkuvás, de minden alku után marad valami. „Minél kevesebb, annál becsesebb...” Az én kevesem: ez a szerelem.

Most már elárulom: ő jött Szolnokról. Őt vártam azon a képen, öneki örültem, őfelé rohantam. Azon az estén lettem az övé. Bevallom, hogy azóta viszonyom volt vele. Létán is, Pesten is, lánykoromban és asszonykoromban is, egészen addig, míg szegény jó Bélámat le nem hozták a műtőből. De amikor az ágyon fölébredt az altatásból, és első pillantásával engem keresett, akkor bőgni kezdtem. Többé nem engedtem magamhoz nyúlni; de még mindig őt szerettem, és nem éltem volna túl az elvesztését. Az ölelések helyét a vacsorák foglalták el. Rondán evett, úgy evett, mint egy fuldokló, de az én főztömet ette... Gizám, még a bevásárlásban is volt valami öröm; fogni azt a húst, a zöldséget, amit megeszik. Hülyeségeket írok, de ilyen hülyén szerettem. A nagy hasát is szerettem. A nevét is szerettem, sőt, nemcsak a Vikort, hanem minden szót, amely Viktorra emlékeztet. A háborúban talán csak azért drukkoltam az angoloknak, mert Churchill V betűt mutatott a németeknek. Most azt kérdezed: ha ilyen örülten szeretted, hogy tudtad ezt még saját magad előtt is letagadni? Ne kérdezd, Gizám. Le tudtam tagadni, illetve, csak addig a szerda reggelig.

Elmondom, mi történt szerda reggel óta. Ha megtudod, hová jutottam, nem fogod megtagadni a segítségemet: és amit te akarsz, arra Misi se mondhat nemet.

Amikor fölébredtem, a telefonhoz siettem. Úgy éreztem, ha most nem beszélhetek Viktorral, abba belehalok. Sajnos, az a vén bestia anyja megismerte a hangom. Az első halló után lecsapta a kagylót.

Vártam egy kicsit, újra telefonáltam. Megint az anyja vette föl. Aztán az órára néztem és minden tíz percben telefonáltam, de Bruckner Adelaida már föl se vette a kagylót.

Levelet írtam. Mindent megmagyaráztam. Expressz adtam föl, de ezt is elcsípte az anyja. (Másnap fölbontatlanul visszajött.) Estefelé egy cédulával átküldtem Egérkét, akit az a bestia nem ismer. Gyanút fogott, kidobta.

Amikor sötét lett, magam mentem. A Balzac utcában laknak, egy magasföldszinti lakásban, mely azonban olyan alacsony fekvésű, hogy a túlsó járdáról, lábujjhegyre ágaskodva, be lehet látni.

Viktor is otthon volt, mert mind a két szobában égett a villany. Őt azonban nem láttam, csak azt a bestia anyját, aki egy állólámpa alatt ült, és nem csinált semmit.

Körülbelül egy félórát vártam, hátha Viktor az ablakhoz jön, s inthetek neki. Sajnos, nem mutatkozott.

Szerencsémre, épp a lakással átellenben, fölfedeztem egy nyilvános telefont. Bementem, és fölhívtam Viktor számát. Amikor láttam, hogy most is az anyja indul a telefonhoz, visszaakasztottam a hallgatót.

Ismersz, Gizám, milyen szívós tudok lenni. Ott maradtam a fülkében. Nem tudom, meddig vártam, de végre megmozdult Cs. Bruckner Adelaida, fölkelt, átment a szobán, és egy tapétaajtón, mely alkalmasint a vécébe nyílt, eltűnt. Rögtön tárcsáztam, de képzeld, az a bestia a vécéből is kirohant. Megint letettem a kagylót.

Még egy utolsó kísérletet tettem. A fejem fölött, szintén a magasföldszinten, egy jó nevű tánciskola működött. „Táncanfolyam - felnőttek részére” - így szokott hirdetni a villamosokon. Becsöngettem. A táncmester felesége nyitott ajtót. Egy kicsit meg volt hökkenne, de azért bevezetett a táncolók közé. „Ez a csa-csa-csa” - mondta; én persze, mindenáron az ablakhoz próbáltam eljutni úgy, hogy ne legyen feltűnő.

Az asszony azt magyarázta, hogy a modern táncok minden korosztálynak hozzáférhetők.

Mondtam, én is ezt hallottam, csak nem akartam elhinni. Nézelődtem, és mentem néhány lépést.

Ha szabad kérdezni, érdeklődött az asszony, hány éves vagyok. Hatvankettő, mondtam, és át-furakodtam két párocska között. Az még nem kor, mondta az asszony. Hogy azután miről beszélt, nem tudom, mert végre ott álltam az ablakban, és láthattam őt! A tikkasztó estében alsónadrágra vetkezetten feküdt a pamlagán, és egy parányi autóventilátorral hűtőzködött. Már rég nem láttam levetkőzve. Azóta még jobban meghízott. Most meg se próbálok objektív lenni, mert akkor azt kellene mondanom, hogy úgy feküdt ott, mint egy nagyobb méretű hússzállítmány. De mit ér az objektivitás, amikor bennem egyszerre úgy megfájdult minden, hogy alig bírtam a sírást visszatartani?

Miközben az asszony beszélt, ügyesen megpróbáltam Viktor figyelmét felhívni, de végül abba kellett hagynom az integetést. Még egy félórát álltam a kapuban. Előbb Viktor szobájában, aztán a másikon aludt ki a villany. Mégse bírtam hazamenni. A sötét szobába bámultam, melyben már a kicsi ventilátor se bűg, egészen kapuzásáig. A házmeister szúrósan fixírozott, erre az utolsó busszal hazamentem.

Lefeküdtem. Tudod, máskor hogy alszom; most a szememet se bírtam csukva tartani. Paulát próbáltam láb alól eltenni, különféle halálnemekkel. Egyszer felrobbant a kezében egy villanykörte; csak egy nagy vérfolt maradt a helyén. Töprengtem, mihez kezdjek, mit csináljak. Hajnalban aludtam el.

Reggel újra föl hívtam Viktor számát. Vékony gyerekhangon jelentkeztem. Az jutott eszembe, hogy Viktor a Pamutipar vegyeskórusa mellett valamilyen gyermekkórus betanításával is foglalkozik. Az anyja vette fel a telefont. Azt mondtam, hogy tüszős mandulagyulladásom miatt nem vehetek részt a mai próbán. Nem fogott gyanút. Nem baj, kislányom, mondta, úgymint elmarad a próba, mert a művész úr este a nagybányai kultúrházban vendégszerepel...

Hol az a Nagybány? Hogy lehet odajutni? Izgalmamban olyan légszomj fogott el, hogy egy Nitromint nem is volt elég. Az adjunktusék fiókjában találtam egy autóbusz-menetrendet. Nagybány Borsod megyében van. Még elértem a buszt, melyről este nyolckor épp a nagybányai művelődési ház előtt szálltam le.

A pénztárhoz mentem. Itt azonban kiderült, hogy mozielőadás lesz. Fővárosi művészek vendégszerepléséről senki se tudott. Lehetséges, mondták, hogy nem Nagybány, hanem Nagybány-Cukorgyár a fellépés színhelye. Ott is van kultúrház, ott is van megállója a busznak. Persze, a busz már rég elment.

Megnéztem a menetrendet. Az út nyolc kilométer. Húsz perc múlva megint indul egy autóbusz.

Egy órát álltam a megállóhelyen. Akkor derült ki, hogy csak cukoridényben működik ez a járat. Vonat van? Vonat sincs. Hát hogy menjek? Gyalog vagy autóstoppal.

Kérlek, Gizám, hiába integettem, nem akartak megállni. Az lett a vége, hogy elindultam gyalog. A nagybányai utolsó villanyfény után mély sötétség vett körül, de én csak mentem, mentem. Éreztem, hogy a cipőmbé lassan becsúszik a harisnyám. Aztán a bokámon kezdett feszülni a bőr, ami a dagadás első jele. Csak mentem tovább. Egy hídon át, egy sorompón keresztül. Megint sötét lett. Akkor már a bugyim is csúszott. Ha ez még soká tart, minden ruhám lecsúszik rólam; de végre jött egy teherautó. Egy tízesért fölvettem.

Sajnos, a nagybány-cukorgyári kultúrházban se mozielőadás nem volt, se semmi. Még a lámpák se égtek. Hosszú zörgetés után ablakot nyitott egy asszony; tőle tudtam meg, hogy a fővárosi művészek autója itt járt ugyan, de minthogy csak tizennégy jegy kelt el, lemondták a föllépést, és rögtön továbbutaztak.

Amikor az ablak becsukódott, nem éreztem semmit. Se csalódást, se fájdalmat, se kétségbeesést. Csak egy vágyam volt, hogy valahol égjen egy lámpa, s én azt a lámpát megtaláljam... Nekivágtam a sötétségnek. Csak körvonalakat lehetett látni. Ez fa. Ez raktár. Ez betonkerítés. Ez sínpár. Ezek talpfák. Az országútra nem találtam vissza. Vaktában elindultam a síneken.

Mentem, mentem, és egyszer csak éreztem, hogy valamilyen sűrű, édes és ismerős szagban járok. Megálltam, szimatoltam, aztán továbbmentem, mintha valamilyen biztos útbaigazítást kaptam volna. Aztán nagyon messze észrevettem egy világos ablakot.

Emlékszel még, Gizám, a létai mázsaházra? Szél Lajosnak hívták a mázsamestert. Amikor jönni kezdtek a répaszállítmányok, én olvastam le a mérleg mutatóját, te írtad be a súlyt; ő csak mutatta, melyik rubrikába... És ahogy megyek a világos ablak felé, egyszer csak érzem, hogy ezt a fura formájú házat én már láttam, ezen a lépcsőn fölmentem, ezen az ajtón bementem, ennek az embernek köszöntem... És ő volt az! A létai Lajos bácsi, jobban mondva a fia. Most is mázsamester a cukorszézonban, ilyenkor éjjeliőr. Nála vacsoráztam, nála is aludtam. Borzasztó tisztelettel bánt velem.

Mi nem tudhatunk róla; akkor született, amikor mi már elkerülőfélben voltunk. De mindent hallott rólunk, csupa szépet, jót. Hogy te férjhez mentél a Danzigerék egyetlen fiához, és nagyon boldogan élsz. Én ugyan egy szegény patikussegédhez mentem, de én is boldog lettem vele. És milyen szépek voltunk. Sose veszekedtünk. Minket mindenki csak nevetni hallott. És úsztunk, teniszeltünk, amikor ez lányoknál még nem divatozott. És hogy te voltál a szelídebb, az okosabb, én a pajkosabb, makrancosabb. Neked a szemed volt gyönyörű; nekem a hajam. A papa pedig, szegény jó drágánk, páratlan szakember volt a maga nemében. Föllépett a vagonra, egyet-kettőt beleszagolt a répába, és hajszálpontosan bementa a cukortartalmat, amit később a laboratóriumi elemzés mindig igazolt. Ezt nem is tudtam. Éjjél utánig beszélgettünk. Megfeledkeztem mindenről, és majdnem boldogan aludtam el.

Kész reggeli várt. Mosdóvíz. Egy új szivacs, amit biztosan féltve őrzött évek óta. Aztán befogott egy rozszant kis lovacskát egy négykereű taligaszzerű valamibe, és roppant szerényen odaült mellém, hogy bevigyen a nagybányai buszhoz. Meg is mondta: „Sose hittem volna, hogy a kisebbik Szkalla lányt kocsikázthatom!” Csak úgy áradt belőle a lovagiasság, amelyről most se tudom, kinek szólt. Apának? Nekünk? Vagy valami egyébnek, amiről mi nem is tudunk? Két sonkás zsemlét vett a nagybányai büfében, hogy ne éhezzen meg hazafelé menet.

Az út is szép volt. Egy katona fölállt, átadta a helyét. Egy kisfiú még cserélt is velem, hogy az ablak mellé kerüljek. Hegyek közt jöttünk, a fák közt átsütött a nap, s akármi volt kiírva, mindenütt Létát láttam. Mindaz, amit otthon hagytam, csak késő délután jutott eszembe, amikor beléptem a szobámba. Körülnéztem. Te érezhetted így magad, amikor Misi levezetett a családi kriptába. Csakhogy én élve vagyok idezárva! Ott a telefon, és nincs, akit felhívhatnék. Lent az utca, és nincs hova menjek... Leroskadtam az ágyra. Egérke a szomszéd lakásban nyávogott egyet.

Ez olyan játék. Megjövök, Egérke nyávog, én beeresztem az adjunktusék macskáját, az visszanyávog, Egérke felel a macskának, a macska Egérkének... Nem is játék, csak szokás. Fölkelek, kinyitom az ajtóm. A cica nem jön. Hívom, akkor se. Átmegyek, keresem, a macska nincs, még a hamuládája is eltűnt. Piszok, féltékeny banda! Ezek az udvarias népek elajándékozták a macskájukat! Inkább másnak adták, csak nekem ne legyen!

Szólj Misinek, drága Gizám. Hiszen annyi híres művész jár hozzátok! Ne érts félre! Nem is álmodok egy operai föllépésről, mert azt Viktor már fizikailag se bírná. Ebből is láthatod, milyen objektív vagyok. A kultúrája azonban megmaradt, és amihez szív kell, például Schubert-dalokkal ma se vallana szégyent, még Németországban sem. Ezt Misi miatt írom,

akiról tudom, hogy kissé húzódik a magyaroktól, amiben biztosan igaza van. De Viktorban nem fog csalódní! Ismersz, Gizám. Utálok szívességet kérni. Most azonban teljesen tehetetlen vagyok. Biztosan nálatok is dívik az a szokás, hogy néhány művész összeáll, beülnek egy autóba, és minden este másutt lépnek fel. Ennél többre nem is vágyom; örökké hálás lennék neked, ha Misi jóvoltából meglephetném Viktort egy német turnéra szóló szerződéssel. Képzeld, milyen arcot váгна! De ha Németországba nem megy, nekünk Ausztria is megfelel, ha Misinek Béccsel jobbák a kapcsolatai. Az előbbi mellett az szól, hogy akkor téged is láthatnálak; Viktor egy ilyen fárasztó és hosszú útra aligha vállalkoznék nélkülem, én pedig nem mondanék nemet... Beszélj Misivel! A dolog sürgős. A szerződést add fel expressz légipostán. Nem jó. Az is három nap. Ha megvan a szerződés, sürgönyözz.

(Ezt a levelet Orbánné összetépte.)

AZ UTOLSÓ LEVÉL

(Az elküldött példány)

Budapest

Légipostán, expressz küldöm ezt a levelet, de csak azért, hogy megnyugtassalak.

Neked, Gizám, ötször annyi eszed van, mint nekem, de emiatt néha a legegyszerűbb dolgokat is túlkomplikálsz. Hogy én Viktorba, ebbe a felfújtt hólyagba szerelmes volnék, s hogy Paula, ez a felszínes, de alapjában korrekt teremtés elcsavarta volna a fejét, merő rémlátás.

Ők nem is illenének össze. Paulából - ebben igazad volt - hiányoznak a mély érzések. Barátságunk első fellángolási korszakában kissé túlbecsültem; ebben is téged igazolt az idő. Buta fejemmel meghatódtam az érdeklődésedtől. Hogy mennyit kérdez! Milyen részvevő! Ez azonban csak póz volt nála, vagy inkább szervi elváltozás. Amikor szegény Bélámat elütötte a taxi, a belső vérzéseken kívül agyrázkódást is kapott. Azt mondták, megrongálódott a vízház-tartása. A halála előtt már öt liter vizet ivott naponta, és mégis állandóan szomjazott. Valahogy így volt Paula a kérdéseivel. Mohóságában mindent tudni akart, de a válaszok átfolytak rajta, nem érdekelte sem a kérdés, sem a felelet. Ezt akkor vettem csak észre, amikor már ötödször megkérdezte tőlem ugyanazt. Pontosabban nem is én, hanem Viktor vette észre, de ő se szólt rögtön, mert kímélni akarta az érzékenységemet. Csak a koncertjét követő csütörtöki vacsorán mert kirukkolni a dologgal, akkor is csak az előszobában, ahol zavarában rossz helyen kereste a kapcsolót. Azt mondta:

„Egyetlenem (ez csak olyan szólás), nincs jogom belebeszélni a magánügyeibe. A maga Paula barátnője nagyon jó modorú és elegáns asszony, de olyan üres, mint egy kifújtt tojás. Ha van kedve, csak járjanak össze, én azonban arra kérem, hogy ne kelljen vele többször találkoznom. Tudom, hogy beteg, és betegsége hőemelkedéssel jár, de mégis zavar, hogy állandóan izzad. Ezt csak úgy mondom. A fontos az, hogy a látszatra már nem adok semmit, ahhoz pedig túl lusta vagyok, hogy élvezhessem a sziporkázásait. Nekem többet ér a maga hallgatása, a maga figyelme, a maga abszolút zenei hallása, mely végigkísért pályám kezdetétől a sikereken át egészen mostanáig. Azt szeretném, ha ez a barátság követni tudna a síromon túlra.”

Viktor egy kicsit érzélgős, de azért jólesett ez a ragaszkodás. Az ő figyelmeztetése - és a te gyanakvásod - lassan kiábrándított Paulából. Nyílt szakításra nem került sor; apránként meg-ritkultak a nárciszbeli délutánok, valamilyen ürüggyel mindig kimentettem magam. Most már csak ő telefonál néha, de mindig kitérek a találkozás elől.

Mindezt csak a te megnyugtatódsodra írom. Te viszont az én kedvemért ígérd meg, hogy nem hamarkodod el a műtétedet. Valami azt súgja, hogy a müncheni orvosok sem okosabbak Lusztig bácsinál.

Telefonált Misi ügyfele, akivel ismét csomagot küldtél. Bármi van benne, köszönettel fogadom, de azt szeretném, ha máskor nem küldenél semmit. Igaz, a múltkor én kértem el tőled az amszterdami ruhádat, de ez is Paula lelkén szárad. Legyen minden úgy, mint régen volt. Bolond vagyok, aki csak adni szeretne, amit kapok, az megaláz. Légy belátó. A szegények egyetlen fényűzése a gög.

12 AZ UTOLSÓ HUSZONNÉGY ÓRA

Özvegy Orbán Bélánének nem tett jót a nagybányai éjszakai gyalogséta. Lába úgy kiment a formájából, hogy háromnapos ágyban fekvésre kényszerült; még negyednap se ment rá a cipő.

Tovább azonban már nem bírt veszteg maradni; utolsó útjára elegánsan kiöltözködve, de lábán papuccsal vágott neki.

A szükségpihenő napjait különben nyugodtan vagy inkább beletörődéssel viselte el. Szabó adjunktusék, akik a legrosszabbra voltak elkészülve, meglepetten tapasztalták, hogy Orbánné nemcsak a macska elvesztésébe törődött bele, hanem minden okvetetlenkedés nélkül fogadta azt a bejelentést is, hogy lakrészüket egy esztendőre átadták egy kétgyermekes laboráns családnak. Az ti., hogy ők féltékenységükben elajándékozták volna a macskát, tévedésnek bizonyult. A Szabó házaspár váratlanul egyéves Rockefeller-ösztöndíjat kapott; emiatt helyezték el a macskát átmenetileg az asszony szüleinél, és adták bérbe ideiglenesen a szobájukat.

Minderre Orbánné csak annyit mondott, hogy ő is szívesen kimenne egy évre Amerikába.

Egy kút csak fölülről kap fényt. Az öregség csak a múltból. Az öregek, mint azok a szegény kisgyerekek, akiknek csak egy képeskönyvük van, mindig ugyanazokat a lapokat forgatják. Akad azonban olyan is köztük, akiknek egy élet nem volt elég. Orbánné például, ha a képzelete elkalandozott, úgy elkerülte az emlékeit, mint a tócsákat. Ágyban fekvésének utolsó napján azonban elővettette Egérkével a szekrény mélyéről azt a cipősskatulyát, melyben régi képeket, leveleket, kivágott zenekritikákat s egy élet apró emléktárgyait őrizte.

- Ne turkálj - szólt rá Egérkére.

Azokat a képeket, amelyeken emberek látszottak, gyorsan átlapozta. Arcokat nem akart látni. Valami mást keresett.

- Nézd - mondta Egérkének. - Ez volt a gyár.

- Milyen gyár?

- Danzigerék cukorgyára.

- És miért csak volt?

- Becsukták.

- Miért csuktak be egy ilyen szép kis gyárat?

- Mert elavult, és nem volt már gazdaságos. Akkor, amikor Szél Lajost áthelyezték, az egész berendezést átvitték Nagybábonyba. A tisztai lakásoknak (ezekből a képen csak a repkény befutotta sarok látszott) még egy ideig volt néhány lakójuk, de a kövesutat alámosta a Tisza, és körülményes lett a telepről Létára bejárni. A tetőket elhordták, a falakat benőtte a gyom.

- Milyen kár - mondta Egérke.

- Giza nénémnek nem mertem megírni.

- Még nekem is fáj érte a szívem.

- Hozd ide azt a cukorspárgával átkötött dobozt.

Orbánnának tömérdek doboza volt. Egyikben sem találta, amit keresett. A fiókok kerültek sorra. Itt aztán, az ő leírása után, Egérke talált egy egészen kis leragasztott zacskót. Föl-nyitották. Apró papírfoszlányok voltak benne.

- Mik ezek? - kérdezte Egérke.

- Majd meglátod. Hozz be egy befőttesüveget, több mint a feléig vízzel.

A foszlányok a vízben nyílni, duzzadni, terebélyesedni kezdtek, s Egérke nagy csodálatára néhány perc múlva fantasztikus színű és fantasztikus formájú virágalakzatok lebegtek a vízben.

- Hogy hívják ezt? - kérdezte Egérke.

- Japán vízicsodának.

- Hol árulják ezt az isteni szép dolgot?

- Minden trafikban.

Körülvágatta a celofánt. Gumiszalagot tetetett rá. Az egészet becsomagoltatta selyempapírba. Fölrakta az ablakdeszkára.

- Kinek tetszik ezt adni? - érdeklődött Egérke.

- Valakinek, aki éppoly szentimentális, mint te. Kérem a cipőmet.

A cipő nem ment rá. Se másnap reggel, se délben. Délután se; akkor már olyan dühös volt, hogy leköpte a saját lábát. Papucsot vett. Felöltözött. Bekormozta szempilláját. Taxit rendelt. Ölébe vette a befőttesüveget. A Balzac utcában két házzal előbb állította meg a taxit. Azt hitte, ha gyalog érkezik, észrevétlen léphet be a kapun. Ebben tévedett.

Cs. Bruckner Adelaida tavasszal múlt kilenevenegy éves. Mindaz, ami az arcából valaha ki-domborult, homorú lett, mint egy reliefről leöntött bas-relief. Orvosilag vak volt, de bizonyos testek kisugárzása valamilyen indulati éleslátással ruházta föl, mintha a nem kívánatos tárgyakkól alfa-részecskék bombáznák a szemét. Egy hirdetőoszlopnak nekiment volna, egy pókot azonban még szobája megfeketedett plafonján is észrevett. Orbánnét például, aki nem a hirdetőoszlopok, hanem inkább a pókok családjába tartozott, már messziről látta jönni. A döntését meg se várva, ajtót nyitott, ezzel Orbánné érkezésének lendülete már csorbát kapott.

- Kihez jössz? - kérdezte. - Fogadni mernék, hogy nem hozzám.

- Légy szíves, Ádika, engedj be.

Cs. Bruckner Adelaida bevezette, de nem ültette le. Ő is állva maradt. Sok mindentől félt, leg-jobbán a combnyaktöréstől: emiatt a leüléssel-fölállással lehetőleg takarékoskodott. Ugyan- ezért egy vasvégű, hegyes turistabotra támaszkodott, amitől a padló összevissza volt szur- kálva.

- Régebben legalább meglátogattál néha; most meg itt ólálkodsz éjszaka az ablakunk alatt. Mi történt veled?

- Viktorral szeretnék beszélni, Ádika.

- Tudtommal te szakítottál vele.

- Épp azért.

- Ha nem tudnád, ki kellett hívnom a körzeti orvost. Egyik injekciót kapta a másik után. Most, amikor végre megnyugodott, nem engedem őt újra fölizgatni.

- Nem fogom fölizgatni, Ádika.

- Én nagyon meg vagyok elégedve a fejleményekkel.

- Milyen fejleményekkel?

- Kérlek, fiacskám, ne gyere közelebb.

Mindenkiben, aki az utcáról jött, bacilusgazdát látott. A szobában erős majomketrecszag uralkodott, mert évek óta nem nyitott ablakot. Nem csak a bacilusok miatt; az énekesek léghuzatiszonya benne már rettegéssé nőtt.

- Egész életében te voltál a fiam rossz szelleme. Sajnos, ő olyan, mint egy gyerek; nem tud a kínálásnak ellenállni.

- Ez tévedés. Én sohasem kínáltam, Ádika!

- Minden csütörtökön megtömted, mint a libát, pedig egy dekát se szabadna híznia. És azok az éjszakai telefonok, amikor aludnia kellett volna! Ne akarj vele beszélni, fiacskám. Az elhatározását úgyszem másíthatod meg.

- Milyen elhatározását?

- Ne gyere közelebb. Én csak egyet szeretnék tudni, fiacskám. Mit akarsz te tulajdonképpen Viktortól?

A levegő sűrű volt, mint a fáraósírokban. A falakon lógó, megszurkült babérkoszorúk s a színük vesztett nemzetiszínű szalagok mintha egy ujjhegy érintésétől porrá eshettek volna. Orbánné hátralépett. Mély lélegzetet vett.

- Szeretem - mondta.

- Örült - mondta Cs. Bruckner Adelaida.

- Légy szíves, ne beszélj velem így, Ádika.

- Hány éves vagy te voltaképpen, fiacskám?

- Hatvankettő leszek.

- Hatvankettő leszel! - emelte égnek a vasvégű botot a nyugdíjas énekesnő. - Hatvankettő te csak szeretnél lenni, fiacskám. Mintha nem tudnám, hogy 1899-ben születted! Cipő van a lábadon vagy papucs?

- Papucs van a lábamon.

- Cipőt se bírsz húzni, de idejössz, hogy annak a szegény fiúnak megzavard a fejét... Ilyen voltál mindig. Izgalom, kavarodás, az volt az életed!

- Csak tíz percig szeretnék vele beszélni, Ádika.

- Ha igazán szereted Viktort, akkor most félre kell állnod az útjából.

- Csak öt percig.
- Tönkre akarod tenni a boldogságát? Ne tégy úgy, mintha nem tudnád.
- Mit kellene tudnom?
- Hát neked nem szóltak?
- Kik?
- A fiatalok.
- Miről?
- Hogy összeházasodnak.

Alig kapott lélegzetet. A szoba levegője sűrűn folyó lett, mint az olvadt sajt.

- De szóltak - nyögte ki, két lihegés között.
- Lehet, hogy nem esik jól, amit mondok, de én nagyon elégedett vagyok. A barátnőd épp az ellentéted; egy nyugodt és nyugalmat árasztó asszony. Kérlek, ne gyere közelebb.
- Akkor is akarom.
- Mit akarsz akkor is?
- Jogom van még egyszer Viktorral beszélni.
- De nincs itthon.
- Hallom a zihálását.
- Nem jól hallod.
- Megnézhetem?
- Elmentek villany hasmelegítőt venni.
- Bemehetek?
- Nem hiszed el?

Bement. A szoba üres volt. A fölvetett ágyon, a kopott bársonytakarón egy emberfölötti méretű pizsama feküdt kiterítve. Amikor meglátta, az ágy végébe kellett kapaszkodnia, mert majdnem rázuhant.

- Nem jól vagy? - kérdezte Cs. Bruckner Adelaida.
- De jól vagyok.
- Légszomj? - kérdezte a nyugdíjas koloratúra.
- Nincs semmi bajom.
- Ne add itt nekem a bankot - mondta az énekesnő. - Adok egy Nitromintet.
- Az se kell.
- Kaphatsz Glück-féle asztmacigarettát is.
- Nagyon kedves - mondta. - De nincs szükségem semmire.
- Látom, megsértődteél. Egy tele fiók orvosságom van.
- Én nem szedek gyógyszert. Nekem - tette hozzá, jól megnyomva a szót -, nekem ugyanis nincs szervi bajom.

A kimenetel elég jól sikerült.

A lépcsőházban bevett egy Nitromintet, és sietős, határozott léptekkel ment végig az utcán, hátában érezve Cs. Bruckner Adelaida tekintetét.

Ez a sietség akkor sem hagyta el, amikor már eltűnt az énekesnő szeme elől. Valami nógatta, hajtotta, mintha az, amire készül, csak egy bizonyos időpontban volna megvalósítható.

Belépett az első útjába eső patikába, és egy fiola altatót kért. Nem adtak neki, mert nem volt receptje.

Eszébe jutott a közelben egy másik gyógyszertár, ahol férjének egy ismerőse dolgozott. Az ismerős gyógyszerésznek bemutatkozott, elmondta, hogy a férje is gyógyszerész volt, első segéd az egykori Janitsáry-patikában. Az ismerős, recept híján, valamilyen ártatlan nyugtatót ajánlott, de ez nem kellett neki.

Sietsége most már ingerültséggel párosult. Semmi se volt elég gyors. A villamos túl lassan döcögött át vele Budára, a kalauz bősztítő kényelmességgel lyukasztotta a jegyet. Rádásul egy rendőr még le is állította a forgalmat. Orbánné a villamos vezetője mellé állt, mintha így gyorsabban jutna céljához.

Budára érve, bement a fodrászüzletbe, ahová annak idején Paula ajánlotta be. Itt elég soká kellett várakoznia. Amikor sorra került, arra kérte a fodrászt, hogy fesse vissza őszre a haját.

Erről a fodrász hallani sem akart. Azt mondta, örülni kell, hogy sikerült eltalálni ezt a meleg mahagóniszínt, és hogy ősz színt festéssel előállítani nem lehet.

- De én ősz akarok lenni, Fábíán úr - mondta türelmetlenül. A fodrász erre azt mondta, hogy ezt a mahagóniszínt egy „blans” nevű szőkítővel ki lehet ugyan szívatni, s a kifakított hajat kékítővel kezelni, de hogy az eredmény mi lesz - ősz vagy lencsőke, vagy éppenséggel sárga -, azt nem tudja garantálni.

Azt mondta, mindegy, milyen lesz, csak fogjon már hozzá. A haja ősz lett, minden idegen árnyalat nélkül. Ennek ellenére összeszólalkozott a pénztárosnővel, akinek elfogyott az aprópénze.

Elment váltani. Aztán autóbuszra ült, Ilus lakása felé vette útját, de jóval előbb leszállt, mert a megálló közelében észrevett egy telefonfülkét.

Mire odaért, a fülkét elfoglalta egy nyurga fiatalember, vívótőrrel a hóna alatt. Egy barátjával beszélt, elég hosszadalmasan. A fülkének két üvege hiányzott. Orbánné várakozás közben papucsá orrával ritmikusan rugdalta a fülsarkát. Időnként hangtalanul megmozdult a szája, mintha az elmondandókat fogalmazná magában.

A nyurga fiatalember azt fejtegette, hogy ő nem szerelmes. Név szerint felsorolta három leányismerősét, most folyó ügyének előzményeit. Azt állította, hogy azokba se volt szerelmes. Elismerte, hogy külső szemlélőnek más véleménye lehetett; a szerelem azonban, véleménye szerint, illúzió, mégpedig két embernek egymással kapcsolatos illúziója, amiről tehát a kívülállók sohase tudhatnak semmi biztosat. Elismerte magáról, hogy az alaptermészete egocentrikus, gyakorlatias, röghöz tapadt. Lehet, hogy alkatilag képtelen a szerelemre, amit már jó néhány tapasztalat bizonyít. Épp e tapasztalatait akarta felsorolni, amikor megszakadt az összeköttetés. Kilépett a fülkéből, és elment érmét venni. Amikor visszajött, Orbánné már elfoglalta a fülkét, és javában telefonált doktor Ágoston Violával, Paula lakótársnőjével. A fiú, törővel az aszfaltot szurkálva, türelmesen várakozott a törött ablak előtt.

Orbánné egy üzenet átadására kérte az orvosnőt. Azt mondta, azért választotta ezt az időpontot a telefonálásra, mert tudja, hogy Paula a városba ment elektromos hasmelegítőt venni, s így elkerülheti a vele való személyes érintkezést. Üzeni is csak annyit üzen, hogy

bármilyen történjék is, Paula ne okolja magát semmiért. Ő egy sokkal kisebb kaliberű valaki, hogysen bármilyen szerepe lehetett volna az ő, Orbánné életében. Ugyanez vonatkozik egy harmadik személyre is - Paula már tudni fogja, kiről van szó -, aki neki, Orbánnénak, a semminél is kevesebbet jelentett. Kérte az orvosnőt, említse meg, hogy ő milyen higgadt és objektív hangon beszélt erről a kapcsolatról, úgyszólván három lépés távolságból. Valóban úgy érzi, hogy amazok ketten összeillenek. Sok szerencsét, boldogságot és jó egészséget, úgy van, főképpen jó egészséget kíván őszinte szívvvel mindkettőjüknek.

Bármennyire vigyázott, hangja az utolsó szavaknál megremegett. Föltehető, hogy ez az ellágyulás megsarkantyúzta lappangó ingerültségét. A fülkéből kilépve, lába beleakadt a nyurga fiú vívótörébe, akire éles, sőt túl éles szavakkal ráripakodott. Ez az ingerültség mozgott benne a taxiban is, mellyel Ilusékhoz vitette magát. Szóvá tette, hogy a kocsis lassú, hogy hegynek föl valósággal vánszorog, hogy kívül piszkos, belül fokhagymaszagú. Minthogy a sofőr mindent teljes közönnyel fogadta, Orbánné felfokozott idegállapotban, kisülésre készen, mint egy túlságosan feltöltött akkumulátor csöngetett be leánya ajtaján. Ilusnak vendégei voltak.

Orbánné vissza akart fordulni, csak valamilyen jó erős altatót kért a lányától.

Ilus azonban közölte, hogy az összes orvosságok férjének íróasztalfiókjába vannak bezárva; Józsiat ugyan behívták egy műtetre, de ez még vacsora előtt történt, tehát hamarosan itthon lesz.

Orbánné bement. Ilus bemutatta neki három kolléganőjét, aztán leültette egy karosszékre, az állólámpa alá. Egy pohár vermutot, néhány szendvicset vitt oda, s egy külföldi képeslapot, melyen a Hold túlsó feléről készült fényképek voltak láthatók, aztán visszatért vendégeihez.

Egy saját találmányú társasjátékot játszottak. Váltakozva adták föl a kérdést, egy-egy bonyolult tudományos vagy technikai fogalmat, s ezt a kérdeztnek le kellett fordítania németre, angolra és oroszra. Aki adós maradt a válasszal, tíz fillér bírságot fizetett, aki mindhárom nyelven jól válaszolt, megütötte a bankot. A játék tehát nemcsak tanulságos volt, hanem izgalmas is. Körös-körül szótárak heverték a vitás kérdések eldöntésére, és egész idő alatt járt a magnetofon, mert a szalagot a legközelebbi együttlétükön újra lejátszották, ami nagyon jó ismétlésnek bizonyult.

Orbánné egy ideig nézte a Hold túlsó felének fényképeit, aztán elbóbiskolt. Csak akkor rezzent föl, amikor a vendégek már szedelőzködtek.

Ilus kikísérte őket. Letakarította az asztalt, kiürítette a hamutartókat, de a magnetofont elfelejtette kikapcsolni. Józsi még se nem jött, se nem üzent, ami Ilust titokban idegessé tette. Beszélgetésük - mely körülbelül tíz percig tartott - mindkettőjük feszült idegállapota miatt éles vitává fajult.

Már éjfél felé járt, amikor szólt a telefon. Egy pavilonos átadta Józsi üzenetét; a műtét még javában folyik, Ilus ne várjon, feküdjön le.

Orbánné elindult, Ilus az előszobában vette csak észre anyja lábán a papucsot. Úgy látszik, ez valami részvétfélét ébresztett benne; szokott tárgyilagossággal bocsánatot kért a vita hevében mondottakért. Orbánné bólintott, azt mondta, nem haragszik, és elment.

Legyalogolt a hegyoldalon, s az utolsó villamosok egyikével a szívkórházig utazott. A portás csak hosszú magyarázkodás árán engedte be. Fölment a sebészetre. Megállt a műtő előtti folyosón. Egy fiatal ápolónő, a műtőből jövet, megkérdezte, mi járatban van.

- A vömre várok - mondta.

- Ki a néninek a veje? - kérdezte az ápolónő.

- Gál József.
 - Még nem lehet tudni, hogy mikor lesz vége - mondta a nővér.
 - Megvárom - mondta Orbánné.
- Leült egy fehérre mázolt padra. Egy perc múlva elaludt.

13 ANYA ÉS LEÁNYA

Ilus magnetofonszalagja

- És ki van festve a szája. Még a szeme is ki van festve az anyusnak.
- Jobban tennéd, ha te is festened magad.
- Én fodrászhoz se járok, pedig dolgozom reggeltől estig. Itthon mosom, mégis rendes a hajam.
- Egy fej káposzta is azt hiszi magáról, hogy szép.
- Az anyus nem tudja, hogy maskarát csinál magából?
- Szerinted, aki már elmúlt hatvanegy éves, az csak úgy nézhet ki, mint a halál?
- Az anyus nem hatvanegy múlt, hanem hatvanöt lesz.
- Ezt a megjegyzést, amelyben benne van az egész alamusziséged, egyszer, amikor már késő lesz, nagyon meg fogod bánni.
- Nem fogom megbánni, hogy óvni akartam az anyámat a nevetségességtől.
- Kíváncsi vagyok, melyikünk nevetségesebb.
- Ki szerelmes Csermlényi Viktorba? Én, vagy az anyus?
- Te biztosan nem. Egy darab fülzsír nem lehet szerelmes.
- Összetett kézzel könyörgök: rúgja ki azt az otromba csepürágót. Nem elég, hogy tönkretette a fiatalságát? Még az öregségét is ő rongta meg?
- Én egész életemben csak jót kaptam tőle.
- Mindenkit becsapott. Mindenkinek hazudott. És azt, amit mindenki tud, csak az anyus nem akarja tudni róla?
- Ha hazudott, csak azért, hogy a rossztól megkíméljen. A csalásai csak kis csalások voltak; amilyen nagydarab ember, olyan nagy hűség van benne, és olyan nagy szív.
- Ha ezt egy húszéves lány mondja, meghatódom a tiszta naivitásán. De ha egy öregasszony szájából hallom, rosszullét fog el.
- Engem is, ha egy lány így beszél az anyjával.
- Higgye el, anyus, nem szívesen teszem. De mit csináljak? Az, akitől segítséget vártam, cserbenhagyott.
- Kitől vártál segítséget?
- Mindegy, ha egyszer nem sikerült.

- Akkor is tudni akarom.
- Valakitől, akire anyus hallgat.
- Gizának írtál? Bepanaszoltál?
- Ismertetem a helyzetet.
- Egész életedben alamuszi voltál... Mit válaszolt?
- A szokásos mélyértelmű bölcsességeket.
- Mutasd.
- Nincs itt.
- Hol van?
- Eltéptem, hogy Józsi meg ne lássa.
- Nem mered megmutatni.
- Ha megvolna, miért ne mutatnám meg?
- Mert téged Giza se nagyon szeret.
- És kit szeretett az anyus, ezen a csepűrágón kívül?
- Mindenkit. Még téged is, amíg kicsi voltál.
- Hiszen még szoptatni se volt hajlandó!
- Apád szigorúan megtiltotta. Bolondja volt szegény a mellemnek.
- Mit érdekelte az anyust az apám? A gázolás után se bírtuk megtalálni.
- Ott voltam, amikor a műtöből lehozták.
- Talán akkor is a Viktorjával szórakozott.
- Rám nézett szegény, aztán elvesztette az eszméletét.
- Az anyus nem bír a saját emlékeivel szembenézni?
- Ha újrakezdhetném, másodszor is mindent ugyanígy csinálnék.
- Úgy élne, ahogy élt?
- Így volt szép.

14
GIZA LEVELE ILUSHOZ

Garmisch-Partenkirchen

Azt írod, hogy én vagyok az egyetlen, akire Erzi húgom hallgat. Nem tudom, hogy ez igaz-e, és azt se tudom, akarom-e egyáltalán, hogy hallgasson rám. Hétéves kislány voltál, amikor kikísértetek a repülőtérre. A gyermek sokszor külsőségek után ítél. A tekintély néha az erő jele, de lehet a csődé is, a semminek a takargatása. Azt hiszem, félreismered a mi valódi erőviszonyainkat. Én anyádat mindig magam fölött állónak éreztem. Hiába éltem bőségben, biztonságban, nyugalomban; még akkor is, ha kapkodni, fuldokolni láttam, akkor is fölnéztem rá, mert amikor én két lehetőség közül mindig a kényelmesebbiket választottam, neki volt

mersze vállalni a kockázatot. Ha visszagondolok elmúlt életemre, tágas, messzire nyúló folyosókat látok, kristálycsillárokkal, tükörfényes padlóval, de emberek nélkül, üresen. Boldogult férjem, aki nagy vagyon ura volt, haláláig rettegett, hogy el talál úszni a vagyon. Misi fiam is ennek a szorongásnak az áldozata. Anyád sose rettegett. Mindig és bármiáron vállalta az igényeit. Csermlényi Viktort alig ismertem, mert előlem mindig dugdosni próbálta. Lehet, hogy csepűragó, s minden bizonnyal joggal félted tőle. Én is féltém őt, de ugyanannyira irigylem is. Két béna lábammal félhalott vagyok egy olyan élet végén, melyet csak félig volt bátorságom élni. Ezek után mit mondhatnék a húgomnak? Óvakodj a csepűragóktól? Igyekez te is fél életet élni? Kövesd a példámat? Kerüld a veszélyt? Ehelyett inkább neked üzenem, lányom, hogy próbáld megtanulni anyád sorsából, ami egy másik ember sorsából megtanulható. Sajnos, én sohasem követtem el hibákat; életem téli álom volt, mert féltém a hidegtől.

15 ALTATÓ

Már megvirradt. Józsi arca az álmatlanságtól oly kicsire összehúzódt, mint egy zanza. A szeme piros volt, és az is kicsi.

- Mióta ül itt, mama kérem?

- Ilusnál voltam. Onnan jöttem át.

- És azóta vár?

- Leültem erre a padra, és elaludtam.

- Maga kér altatót? - nevetett Józsi. - Aki elalszik egy kőkemény padon?

Csóválta a fejét. Visszament a műtőbe. Egy fiolával jött vissza. Orbánné megköszönte.

- Akar látni egy embert állva elaludni? - kérdezte Józsi, és a két ujjával masszírozta a halántékát.

- Elhiszem, hogy fáradt vagy, fiam.

- Legalább sajnáljon egy kicsit.

- Sajnállok, fiam.

- Pusztit.

Megcsókolta. Elindult. Józsi utánakiáltott:

- Nincs semmi baj, mama?

Visszaintett, hogy nincs.

Józsi, habár a fáradtságtól majdnem összeesett, utánaolhott.

- Mutassa magát, mama.

- Mit nézel rajtam?

- Nem sápadt maga egy kicsit?

- Mindig ilyen vagyok.

- Hát akkor miért nem tud aludni?

- Mert nem tudok.

- És ezen a kőkemény padon tudott?

- Csak bóbiskoltam.

- Beteg?

- Nem.

- Nincs baj?

- Nincs.

- Isten bizony?

- Isten bizony.

- No jó - mondta Józsi. - Tessék várni. És tessék visszaadni azt az altatót.

Az orvoságosfiolát bevitte a mütőbe, és egy másikat adott át Orbánnénak.

- Hoztam egy sokkal erősebbet - mondta.

- Nagyon szépen köszönöm.

Lement a lépcsőn. Már kivilágosodott. A fák lombja ködben állt, a nyár végi hajnalok híg párájában.

Az utcák kihaltak. Sehol egy jármű, sehol egy ember. Ilyenkor a terek tágasabbak, az utcák hosszabbak, a házak magasabbak. Orbánné mint egy néptelen város egyetlen élő alkatrésze, inkább valamilyen apró, vaktában elgurított tárgyhoz hasonlított, mint emberhez. A papucs csosszanásán kívül semmi nesz.

A ház is aludt még, csak a kapu volt már nyitva. Lábujjhegyen ment be a szobájába, nehogy a szomszédban alvókat fölébressze.

Leült a heverőre. Megnyomkodta a padon alvástól megfájdult derekát.

Fölkelt, nesztelenül tett-vett, rakosgatott. Egy üres kávédoboznak sokáig keresgélte a helyét, mintha nagyon fontos volna, hol találják rá.

A heverő mellett egy pohár éjt állott víz.

Leült a heverőre, beledobálta az altatótablettákat. Nézte, ahogy lassan szétesnek, aztán megkavarta a vizet az ujjával, amitől a buborékok fölszálltak, és a pohár tartalma sűrű és fehér lett, mint a tej.

Nagyot sóhajtott. Kiitta a rossz ízű vizet.

Újra sóhajtott. - Na - mondta. - Na.

Lefeküdt, de előbb egy gépies mozdulattal újságpapírost terített a papucs alá. Amikor rátette a lábát, az újság lesiklott a földre. Fölkelt, visszatette a papírt. Lefeküdt. Behunyta a szemét. Mélyet lélegzett, kezét a mellére kulcsolta, s várt.

Egy idő múlva fölkelt, nesztelenül kilopakodott a fürdőszobába, vizes vattával lemosta szeméről a festéket, aztán belemeredt a tükörbe. Megborzongott. Visszafeküdt, kezét a mellére kulcsolta, behunyta a szemét. Várt.

Elég sokáig feküdt így.

Később újra kinyitotta a szemét. Ledobta fél papucsát, nézegette a lábát, melyen szemmel láthatóan lappadni kezdett a dagadás. Elég különös, gondolta, hiszen két napja nem volt megállása. Egyébként, gondolta, mindegy. Visszafeküdt, becsukta a szemét. Még később egy ideges mozdulattal hirtelen felült, és körülnézett a szobában.

- A kutya mindenségit! - morogta. - Mi lesz?

Nem feküdt vissza. Kinyújtotta a karját, s az ujjjaival belezongorázott a levegőbe.

- Jól van - dűnnyögte. - Már zsibbadok.

Újra lefeküdt. Kezét a mellére kulcsolta, várt. A szomszédból Egérke óvatosan megkopogtatta körmével a falat. Orbánné egy pillanatra kinyitotta a szemét, de nem kopogott vissza.

Körülbelül egy negyedóra múlt el, amikor megszólalt a telefon. Orbánné kinyitotta a szemét. Egy ideig hallgatta a csöngetést, aztán fölugrott.

Egérkének valamelyik megrendelője telefonált, egy mindennel elégedetlen nőcske, aki ötször szokott visszahozni egy kalapot. Orbánné, elég ideges hangon, közölte vele, hogy pillanatnyilag nem ér rá; de amikor meghallotta, hogy ez a hisztérika „túl sportosnak” meri nevezni azt a zöld kalapot, melyet - az ő füle hallatára - kifejezetten „vadászkalappá” akart átalakítani, hirtelen elfutotta a méreg.

- Beszéljünk magyarul, asszonyom - mondta, illetve kiabálta. - Ön ezt a kalapot, melyen a barátnóm kétszer is igazított, a végén átvette, kifizette, elvitte. Ezzel az ügy részünkről le van zárva. Tudom, hogy a múltban mindig kihasználta a barátnóm nagyfokú akaratgyengeségét, de ezúttal csalódni fog. Lehet, hogy ő képes volna még egyszer átigazítani ezt a kalapot, de megnyugtatom önt, asszonyom, hogy én is ott leszek!

- Flancos dög - mondta, miközben újra mellére kulcsolta a kezét. Most azonban annyi ideje se volt, hogy hozzákészülődjön a meghaláshoz, mert egy perccel a telefon után az előszobacsengő szólalt meg.

Kisietett. A házmesterné állt az ajtóban, kezében szalvétával letakart tányér. Amikor Orbánné arcáról leolvasta az ingerültséget, zavar fogta el. Bocsánatot kért, amiért rosszkor jött. Orbánné megnyugtatta, hogy egy csöppet se jött rosszkor. Hegedűsné azt mondta, csak egy kis kóstolót hozott egy újfajta csokoládés pusszerliből, amiről úgy érzi, hogy elég jól sikerült. Orbánné megköszönte, de azt mondta, pillanatnyilag nincs étvágya, inkább valamivel később eszi meg a pusszerlit. Ez egy kicsit bántotta Hegedűsnét. Kérte, hogy legalább egy pusszerlit kóstoljon meg, mert hallani szeretné véleményét. Orbánné erre kivett egy pusszerlit, megette, azt mondta, kitűnő, sőt mindjárt még egyet evett, ami nagyon boldoggá tette Hegedűsnét.

A maradék pusszerlit - hat darabot - letette az éjjeliszekrényre. Újra lefeküdt, de aztán felkönyökölt, és megette mind a hat süteményt.

Utána hanyatt feküdt, behunyta szemét, mellére kulcsolta kezét, egy perc múlva mély, üdítő álomba merült.

16

A VÉGTISZTESSÉG

Félálom

Lánykorában egy kissé (de nem nőietlenül) horgas volt az orra. Öregségére eléggé megnyúlt az arca, orra is szikárabb lett, s a kettő együtt valamilyen szigor benyomását keltette.

Halálában ez a szigorúság leolvadt róla; eltűntek a bőrét behálózó, ibolyába játszó hajszálerek, amitől visszakapta leányos hamvasságát. Szeme alatt ott maradtak ugyan a lötyögő, megsárgult táskák, de vonásai megnyugodtak, ráncai kisimultak, ahogy a legrútabb arc is, valamilyen szép zene hallatára, átszellemül.

Most valóban hatvankét évesnek látszott. Ezt Hegedűsné állapította meg, a házmesternő. „A homloka olyan sima, mint a márvány” - mondta Mistótné, a tejcsarnokos. Hogy került oda? Mindegy. A szoba tele volt ismerősökkel. Sopánkodtak, sírtak, s mind egyetértettek abban, hogy Orbánné egészen megfiatalodott.

Utolsó útjára rengeteg ember kísérte; csak úgy feketéllett tőlük a temető.

A gyászmenetet Giza nyitotta meg, amit szintén elég nehéz megmagyarázni. Orbánné öngyilkossága annyira megrendített mindenkit, hogy elfelejtettek neki sürgönyözni. Giza azonban minden értesítés nélkül, valamilyen belső sugallatnak engedelmessé, húga halála napján hazaérkezett.

A repülőtérről mentőautón vitték Orbánné lakására, ahonnan a temetés délutánján ugyancsak mentők szállították a farkasréti temetőbe egy négy személyes betegszállító kocsival, melyben a tolóközi is elfért.

Orbánnét a férjéhez temették.

Amikor leengedték a koporsót, Csermlényi Viktor, a világhírű operaénekes, a sír fölé hajolt, és vérekes szemmel, kidagadt homlokerekkel, üvöltöni kezdett:

- Erzsi, ne hagyd itt! Erzsi, gyere vissza!

Ha többen meg nem ragadják, utánazuhan a koporsónak. Így csak üvöltött. Óriási hangja betöltötte a temetőt, áthömpölygött a kőkerítésen, elhallatszott egész a főbejáratig, sőt azon túl, az autóbusz végállomásáig.

17 MACSKAJÁTÉK

Orbánné mélyen aludt reggeltől délutánig.

Csöngetésre ébredt. Amikor a csöngetésből dörömbölés lett, föltápászkodott, és asztalba-székre kapaszkodva kidülöngélt. Két mentős állt ott, hordággal. A hordágyon Giza.

Először el se hitte, hogy ezek mentősök, amaz Giza, s ez ő maga.

- Mi az? - förmedt rájuk. - Megdöglenni se hagyják már az embert?

Giza fölnézett. Hozzálépett, ráhajolt. Egészen szűk lett a torka.

- Gizám! - motyogta. - Gizám. Édes, drága, jó Gizám...

Giza, abban a hitben, hogy Orbánné meg akarja csókolni, felkönyökölt, és odatartotta alabástrom arcát.

Orbánné azonban csak ásított.

- Képzeld - mondta aztán. - Azt álmodtam, hogy jössz. Álmomban mentők hoztak haza.

Tényleg, valami ilyesmit álmodott. Nem egészen így, de majdnem.

Megkérdezte a mentőket, honnan jönnek.

A mentősök azt mondták, egyenesen a repülőtérről.

- Nahát! - kiáltott Orbánné. - Mit szólsz ehhez, drága Gizám?

Félreállt. A két mentős bevitte a hordágyat. Utánuk botorkált, visszamászott a heverőre. A mentősök kimentek a tolószékért, s ő törökülésben, pirosra aludt szemmel, az álom fátylának utolsó csücskén keresztül nézte, ami a szobában történt.

A mentősök a tolószékbe emelték Gizát. Giza megfésülködött. Oly szép volt, hogy a mentősök se bírták róla levenni a szemüket. Fekete ruhájában, fekete kesztyűben, nagyszemű fekete gyöngysorral a nyakán, világító fehérségű hajával, világító fehérségű bőrével: egy néger madonna negatívja.

A táskáját kérte. Kivette tárcáját, egy-egy százmárkást adott a mentősöknek.

Azok rámeredtek a pénzre; azt hitte, keveslik, és még két százmárkást vett elő.

- Köszönjük, asszonyom - mondta megilletődve az egyik mentős. - Mi ezzel bőven meg vagyunk fizetve.

Elköszöntek. Az ajtó becsukódott.

Egyedül maradtak.

Giza fordított a tolókocsiján, hogy jobban láthassa hűgát. Azt mondta:

- Látom, ősz lettél, Liebling.

Orbánné nem válaszolt rögtön. Az első percben még a lőtt seb se fáj. A bokáját vizsgálta, melynek dagadása még nem lappadt le. Hirtelen ellökte a lábát, és sírva fakadt.

Ahogy sírt, abban volt valami ijesztő. A sírásban mindig van egy kis bizalom, a bajból kifelé kapaszkodás; ő azonban zuhant, s már önmagát se áltatta semmivel.

Arca lucskos lett. Amikor minden mindegy, akkor az ember már a könnyeit se törli. Az orrát szívta, szörcsögött. Sírní is lehet szépen, de néha már azt sem érdemes.

Giza megrémült. Kérdezte, mi baja. Orbánné csak legyintett, sírt tovább.

Giza odakormányozta magát a heverőhöz. Áthajolt a tolókocsira, két kezét a húga felé nyújtotta.

Orbánné eltolta.

- Egy ilyen vén hülye - mondta, s az ajtóra mutatott, mintha a nyugdíjas operaénekes a szoba küszöbén állna. - Hogy nem sül le a képéről a bőr.

- Mi történt? - kérdezte Giza. - Összevesztetek?

Orbánné arcáról az ölébe hullottak a könnyek. Vonásai szétáztak, szeme alatt megduzzadtak a táskák.

Giza tehetetlenül nézte. Amikor sírása nyöszörgéssé csitult, kérte, hogy fújja ki az orrát.

Orbánné legyintett.

Giza könyörgött, hogy nyugodjon meg, s öntse ki a szívét. Talán, ha beszélni tudna a dologról, megkönnyebbülne egy kicsit.

Orbánné erre is legyintett, de aztán minden rábeszélés nélkül, sírástól meg-megcsukló hangon elmondta a történeteket, töviről hegyire. (Kivéve az altatót.) Egyes eseményeket, melyekről már leveleiben is beszámolt, most újra elmondott, de kiszaladtak belőle olyan epizódok is, melyeket gondosan elhallgatott. (Az adjunktusné vörösborral leöntött ruhája, látogatás Cs. Bruckner Adelaidánál és í. t.)

Amikor a végére ért, Giza kezébe temette arcát, megborzongott, s azt mondta, hogy ennél szomorúbb történetet még nem is hallott.

Ez láthatóan jólesett Orbánnénak. Mélyet sóhajtott, aztán zsebkendőjét kereste. Amikor nem találta, a széken átdobott selyemharisnyába fújta az orrát.

Giza kérte, hogy jöjjön közelebb.

Orbánné odamászott.

Giza magához vonta, és megsimogatta. Szelíden, megnyugtatóan beszélt, s az ügy szereplőiről igen okosan, nagyfokú mértéktartással nyilatkozott.

Paulát például azok közé az „elbűvölően cinikus” lények közé sorozta, akiknek azonban „hamar le szokott menni a csillaguk”. Csermlényiről viszont azt mondta, hogy az ilyen „lát-szólag léha és kiszámíthatatlan művészellemek” a végén mindig rájönnek, „hogymelyik kályha a melegebb”.

Orbánné nagyon is egyetértett ezzel a jellemzéssel. Fölkelt, és - ismét az ajtóra mutatva - kijelentette:

- Hason csúszva fog visszajönni hozzám.

Giza érdeklődött, hogy ha ez bekövetkeznék, mit tenne a húga. Orbánné azt mondta, hogy kirúgná.

Úgy látszik, Giza erről nem volt egészen meggyőződve, mert fejét csóválta, és La Rochefoucauld egyik maximáját idézte: „En vieillissant, on devient plus fou et plus sage.” Kérdezte, hogy Orbánné érti-e.

Orbánné azt mondta, nem érti, de ez nem is fontos. Ő, mint már annyiszor, Giza lényétől és jelenlététől, úgyszólván varázsütésre, máris kigyógyult minden keservéből és boldogtalanságából.

Pedig, mosolygott Giza, ő még ki se mondta az igazi bűvszót. Orbánné megkérdezte, mi az a bűvszó. Léta.

Hogyhogy Léta.

Giza mosolygott. Léta, a szép, a felejthetetlen Léta. Ott fognak lakni.

Kik fognak ott lakni, érdeklődött Orbánné.

Ők.

Miért kellene nekik vidékre menni lakni, érdeklődött Orbánné.

Léta nem vidék, mondta Giza. Léta, az Léta. De kinek jó ez, kérdezte Orbánné.

Mindkettőjüknek, de elsősorban Orbánnénak, mondta Giza.

Kikéri magának, ő nem lelkibeteg, mondta Orbánné.

Giza ránézett.

- Én azért jöttem haza - mondta -, hogy megvigasztalj, Liebling; de úgy látom, te szorulsz rá jobban!

- Ronda disznó vagyok! - kiáltott fel Orbánné. - Megjön a nővérem, akit tizenhat éve nem láttam, és csak önmagammal vagyok elfoglalva!

Úgy tört ki rajta a gyengeség, mint egy idegroham. Ölelte, csókolta Gizát, ide-oda tologatta a toloszékét, hogy a legkényelmesebb helyet biztosítsa neki, elhalmozta kérdésekkel, miért nem sürgönyözött, történt-e valami baj, s ha nem történt, miért jött haza, fáradt-e, éhes-e, szomjas-e, inna-e teát, feketét, ásványvizet, közönséges vizet. Még azt is megkérdezte, nem kell-e kiszükségre menni.

- Nem kell semmi! - toltta el Giza. - És ne kerülgesd a kását!

Orbánné megkérdezte, ki kerülgeti a kását.

Giza azt mondta, Orbánné kerülgeti a kását, bizonyára azért, mert nem tetszik neki a létai terv.

Orbánné azt mondta, hogy mindenbe belenyugszik, amit Giza akar. Egyébként úgy torkig van ezzel a bűdös Budapesttel, hogy szívesen elmegy a pokol fenekére is.

Giza megkérdezte, őszintén beszél-e.

Orbánné azt mondta, igen.

Giza kijelentette, hogy ő erről nincs teljes mértékben meggyőződve.

Orbánné felajánlotta, hogy megesküszik.

Ezt Giza visszautasította.

Orbánné megesküdült.

Giza sóhajtott. Hát jó, mondta aztán. Érdeklődött, lehet-e Pesten egy vidéki útra autót bérelni.

Orbánné azt mondta, lehet.

Hogy lehet-e a bérautót telefonon megrendelni.

Orbánné azt mondta, lehet.

Giza azt mondta, ha Létán körül akarnak nézni, akkor a legjobb volna most rögtön megrendelni a kocsit, föltéve, hogy létezik akkora bérautó, amelybe az ő tolókosija is belefér.

Orbánnén ekkor egy kis ingerültség volt észrevehető. Azt mondta, hogy lehet ugyan Pesten is telefonon autót rendelni, továbbá Pesten is kétféle taxi van, úgymint kicsi és nagy, s végül a kutyák itt is hátul pisilnek, nem pedig elöl, de nem ez a baj, hanem az, hogy az egész ügy, az ő végtelen sajnálatára, nem aktuális, mert a Danzig-féle cukorgyárat tíz évvel ezelőtt elköltöztették Létáról, és azóta a régi tisztai lakások lakatlanok.

Ez miért baj, kérdezte Giza; legalább nem zavarja őket senki.

Azért baj, mert a lakások nemcsak lakatlanok, hanem romosak is. Falaikat befutotta a repkény, széthordták a tetőket meg az ablakokat.

Ez se baj, sőt. Legalább úgy építik újjá, ahogy nekik a legjobb, mondta Giza.

De nincs miből, mondta Orbánné.

Van miből, mert Misi boldogan segít.

Erre Orbánné nem tudott mit mondani. Sötét arccal maga elé nézett.

Giza meg akarta fogni a kezét. Orbánné visszahúzta.

Giza szomorúan mosolygott. Ismét szépen és nagyon okosan megpróbált Orbánnénak a lelkére beszélni. Hiszen Misi se akarta megérteni, miért vágyik ő vissza Létára, de ez a szó Misinek csak semmitmondó helységnév. Nekik azonban, a Szkalla nővéreknek, „az életük hosszú mondata” csak azzal a szóval végződhetik, amellyel elkezdődött. Ő megcsömörlött Garmisch-Partenkirchentől, és úgy érzi, Orbánnénak is elege van a Paulákból és Csermlényikből, az örökös fölfordulásból, ebből az egész cigányéletből. Reméli, hogy ezt nemcsak ő érzi így, hanem Orbánné is.

Várákozva nézett a hűgára, aki azonban, elég illetlen módon, válasz helyett elnyávogta magát.

Mi volt ez, kérdezte Giza. Semmi, mondta Orbánné.

De ő valamit hallott, állította Giza.

Semmi különösét. Ő csak nyávogott egyet, mondta Orbánné.

Hogy miért nyávogott.

Mert Egérke hazajött a hivatalából. Ilyenkor az a szokás, hogy Egérke átnyávog, ő pedig válaszol neki.

Ja úgy, mondta Giza.

Orbánné engedélyt kért, hogy áthívhatta Egérkét.

Majd máskor, mondta Giza, föltéve, hogy Egérke nem sértődik meg.

Egérke hihetetlenül érzékeny, mondta Orbánné, és öklével megdöngötte a falat.

Egérke átjött, és szinte elolvadt meghatottságában, amikor Erzsike néniét személyesen megismerhette. Majd elsüllyedt zavarában, amikor Orbánné azzal mutatta be, hogy a megtévesztésig tudja utánozni az adjunktusék macskáját.

Amikor Orbánné azt kívánta, hogy nyávogjon egyet, szerényen, de elszántan tiltakozott.

Orbánné azonban ráförmedt, hogy ne affektáljon, mert nyakon üti.

Egérke összes pattanásai felpiroslottak. Elfordult. Lehajtotta a fejét, mint a nagy énekesek a nagyária előtt. Utána se mert fölpillantani.

Orbánné megkérdezte Gizát, mit szól hozzá.

Giza udvariasan mosolygott. Azt mondta, nagyon jó volt.

Egérke kijelentette, hogy Orbánné legalább olyan ügyes, mint ő.

Orbánnét nem kellett rábeszélni. El se fordult, sőt egyenesen az arcába nyávogott Gizának.

Giza felnevetett. Azt mondta, ennyit ő nem is várt volna Orbánnétól.

E dicséreten felbuzdulva, Orbánné odaállította Egérkét az asztal átellenes oldalára. Előbb áthajoltak rajta, és minden nyávogás után összeütötték az orrukat, aztán megkapaszkodtak az asztal peremében, és körbejárták, miközben az orruk hegye összeért.

Ez persze, még jobban megnevettette Gizát.

Orbánné tűzbe jött. Gyorsan, határozottan intézkedett. Egérkét kiküldte az előszobába, ő pedig kinyitotta a szekrényt, és elbújt az ajtó mögé.

Megmagyarázta, miért van erre szükség. Azért, mert sokkal izgalmasabb, ha a két macska nem látja egymást.

Egérke eleinte kintről nyávogott, s Orbánné a szekrényből hívogatta. Aztán Egérke az orra hegyével belökte az ajtót, és izgatottan miákolva, négykézláb bemászott a szobába.

Orbánné odaszólt a nővérének:

- Most légy szíves figyelni, drága Gizám.

Négykézláb előmászott a szekrényből, és dühösen nyávogva nekirontott Egérkének. Nagy küzdelem folyt a szőnyegen. Orbánné, a tekintélyes korkülönbség ellenére, be tudta szorítani Egérkét az asztal alá.

A küzdelem hevében rájött, hogy Egérke nagymértékben csiklandós. Bökdösni kezdett az orrával, amitől az fel-felvisített.

- Látsz minket? - érdeklődött az asztal alól Orbánné. Giza megnyugtatta, hogy kitűnően lát.

Időközben Egérke a sok bökdöséstől úgyszólván minden testrészén csiklandóssá vált. A sok nevetéstől, visítózástól, nyávogástól kezdte elhagyni az ereje. Megpróbált kiszökni az asztal alól, csak hogy Orbánné utánvetette magát.

Miközben az asztal körül kergetőztek, hol Egérke kért Gizától segítséget, hol Orbánné biztatta, hogy tolószékével zárja el ellenfele útját.

Giza azonban nevében már mozdulni se bírt.

Egérke ekkor orvul bevárta Orbánnét, fellökte, és átmászott rajta. Pongyolája beleakadt valamibe, végighasadt, és látni engedte vézna, csupa csont alsófelét. Rózsaszínű tüllnadrág volt rajta. Látva, hogy Orbánné újra hasra fordul, felvisített, s nagy békaugrásokkal az előszobába menekült, majd onnan, a folyosón keresztül, haza.

Orbánné csak az előszobáig követte. Nevetve, nyögve, lélegzet után kapkodva visszatért a szobába, ahol ereje fogytán hasra feküdt Giza tolószéke előtt.

Egy kis idő múlva Giza a nevéen szólította. Orbánné nagy nehezen fel tudott ülni.

- Mit parancsolsz, Gizám? - kérdezte.

Giza odahajolt.

- Kérlek - mondta sűgva -, becsináltam.

Orbánné megpróbált felállni, de nem bírt.

- Szegénykém - mondta. - Pedig még kérdeztem is az előbb.

- Akkor még nem kellett - mondta Giza. - Én nem vagyok ilyen nagy nevetésekhez szokva.

- Mindjárt - mondta Orbánné. - Csak kifújom magam.

Arca maszatos lett, a két keze piszkos; zilált haja belelógott az arcába. A szobában por szállt. Minden tele lett vele; szeme, orra, még a szájában is érezte a por savanyú ízét. Újra megpróbált fölállni, de megint visszaesett.

Legyintett, ülve maradt, zihált.

A KÉP

Hogy a túlexponált pillanatkép 1918-ban vagy 1919-ben készült-e, és mit ábrázol valójában, azt csak találgatni lehet.

Biztos csak, hogy a két Szkalla lány látható rajta, Szolnok megye szépei, habos tüllruhában, szélfűtta hajjal, nevetve, integetve, egy dombról lefutva. De hogy ki elé, mi elé futottak, kinek vagy minek örültek, talány marad.

TÓTÉK

*Ha egy kígyó (ami ritkaság) fölfalja önmagát,
marad-e utána egy kígyónyi űr?*

*És olyan erőhatalom van-e, mely egy emberrel
ember voltát megetethetné? Van? Nincs? Van?
Fogas kérdés!*

Tábori lap

Kedves Szüleim és Ágika! Tegnap értesültem, hogy szeretett parancsnokunk, Varró őrnagy úr, megrendült egészségi állapota miatt kéthetes betegszabadságra hazautazik. Rögtön hozzá siettem, és megpróbáltam rábeszélni, hogy az öccsék lármás, poros fővárosi lakása helyett vegye igénybe kedves szüleim vendégszeretét, de ő elhárította a meghívást azzal, hogy megromogt idegállapotában nem akar senkinek terhére lenni. Valóban, a partizánok nagyfokú zaklatása miatt szeretett őrnagy urunk súlyos álmatlanságban szenved, továbbá a szagokra is érzékeny. Egyes szagokat nem tud elviselni, mások viszont, pl. a fenyőszag, megnyugtató. Szerencsére eszembe jutott, hogy az öccsék lakása nincs messze a Spódium-gyártól, ahol dögöt dolgoznak föl. Újra hozzá siettem, és leírtam neki a mátraszentannai házat, a napfényes kertet, a kilátást a Bábonyra, továbbá azt a finom fenyőillatot, mely a bartalaposi völgyre ráterült, és képzeljétek! őrnagy urunk elfogadta a meghívást! Indulásának időpontja, ha addigra a partizánok zaklatása alábbhagy, a jövő hó elejére várható. Gondolhatják, hogy ez mit jelent nekem! A szabadságos vonat Kurszkból indul, és ő máris megígérte, hogy a zászlóalj gépkocsiján elkísérhetem, Istenem, megfürödhetek!

ELSŐ FEJEZET

Mátraszentanna kicsi hegyi község. Csatornázása nincs. Ahhoz, hogy valakinek vízöblítéses árnyékszéke legyen, külön kútszivattyút kell felszerelnie. Ilyet azonban csak Cipriani professzor, a község egyetlen villatulajdonosa mondhatott a magáénak. A többiek álmodni se mertek róla.

Tóték se. Tótéknak, mint a többi kisembereknek, csak budijuk volt.

Tóték háza előtt a műúton egy rossz szagot árasztó szivattyús lajt állott, melyből karvastagságú, bordázott cső vezetett be a léckapun, át a dáiák között, el a ház oldala mellett, egyenesen a bokros violák árnyékában meghúzódó budiba.

- Hát pumpáljak, vagy ne pumpáljak? - kérdezte Tót Lajostól a lajt tulajdonosa.

- Az attól függ, hogy büdös van-e vagy nincs; én azonban már úgy megszoktam a szagot, hogy ezt a doktor úrnak kell eldöntenie - válaszolta Tót.

A lajt tulajdonosa néhány mély lélegzetet vett, miközben csukva tartotta a szemét. Aztán így szólt:

- Őszinte leszek. Jelenleg a Tót úr árnyékszékének a szaga kissé szúrós, de nem kellemetlen.

- Ha szaga van, akkor pumpáljunk - mondta Tót. - Gyulánk életéről van szó, kedves doktor úr. A lajt tulajdonosának jogi doktorátusa volt, de a buditsztítással kétszer annyit keresett, mintha az ügyvédi hivatást választotta volna. Töprengő arccal szaglászta a levegőt.
- Nem könnyű okosnak lenni, kedves tűzoltóparancsnok úr. Tegyük föl, hogy belekezek a szivattyúzásba. Mi történik? A massa megbolydul, és én hiába ürítem ki a gödröt, csak rontok a helyzeten, ahelyett hogy javítanék. Most viszont, amíg a massa nyugalomban van, a tetején levő száraz kéreg nagymértékben akadályozza a szagképződést.
- Hát akkor mi a teendő, kedves doktor úr?
- Nézetem szerint a két rossz közül a kisebbiket kell választani. Kérdés, milyen mértékben érzékeny az őrnagy a szagokra. Mit írt erről a kedves fia?
- Gyulánk csak azt írta, hogy érzékeny.
- Hát akkor miből gondolja, hogy zavarni fogja a szag?
- Mert egyszer egy lakónk már panaszkodott rá - mondta gondterhelten Tót. - Pedig az nem is őrnagy volt, csak hálókocsikalauz.
- Kedves tűzoltóparancsnok úr! - mondta egy kis töprengés után a lajt tulajdonosa. - Hadd beszéljek nyíltan. Az ilyen régi ügyfeleimet amúgy se szoktam félrevezetni, pláne, ha ekkora a tét. A dolog úgy áll, hogy a szivattyúzás után a teljes szagtalanság eléréséhez - ha ugyan létezik egyáltalán a teljes szagtalanság ezeknél az árnyékszékeknél - minimum négy-öt hét szükséges. Van ennyi idő a vendég érkezéséig?
- Ő a legelső szabadságos vonattal érkezik.
- Akkor inkább ne csináljunk semmit.
- Köszönöm a szíves felvilágosítást - mondta Tót. - Ha szabad kérdezni, mennyivel tartozom?
- Csak a szivattyúzás kerül pénzbe - mondta a lajt tulajdonosa. - A tanácsadás énnálam díjtalan.

*

Mátraszentannáról Eger felé menet reggel 5.30-kor indul az első távolsági busz. (Van még kettő: 13.20 és 18 órakor.) Tótné a déli járáttal ment le a városba, és egyenesen az Apolló moziba sietett. Az előcsarnok üres volt, csak a pénztárban ült egy kopasz férfi. Bizonyára Aszódi úr, az új tulajdonos.

- Ha szabad kérdezni, nem Aszódi úrnak tetszik lenni?
- Az vagyok. És maga kicsoda?
- Régebben, még a Berger úrék idejében, én voltam itt a takarítónő.
- Beszéljen halkabban - figyelmeztette az új mozis, mert a teremben folyt az előadás, az ajtók pedig, a déli meleg miatt, félig nyitva álltak. - Maga a Tótné, vagy maga a Mariska?
- Én Tótné vagyok, de Mariska a keresztnevem.
- Úgy látszik, két néven hallottam emlegetni - suttozta az új mozis. - Mindenki nagyon dicsérte magát.
- Ennek nagyon örülök, Aszódi úr kérem. Tizenkét évig jártam a Berger úrékhoz. Az asszony kósért evett, az úr csak franciást; de nemcsak főztem, hanem takarítottam is.

- És hajlandó volna újra beállni? - érdeklődött az új mozis. - A mostani takarítónő ugyanis fél a sötétben.

- Jelenleg nem - mondta Mariska. - Én most már csak kis- és nagymosást vállalok, és ráadásul vendégségbe várjuk a fiam parancsnokát. Épp emiatt volna egy kérésem Aszódi úrhoz. Tessék nekünk két hétre idekölsönözni a vaporizatórt.

- Miféle dolog az? Valami gőzgép?

- Nem, kérem. Régebben, még a Berger úrék idejében, a mozi illatosítására használtuk.

- Valami füstölőszerű? - érdeklődött az új mozis.

- Úgy kell vele bánni, mint egy biciklipumpával - magyarázta suttogva Mariska. - Arra a két hétre, ameddig a vendégünk itt lesz, életkérdés, hogy fenyőillatot tudjunk csinálni.

- Hát csak vigye - suttogta jólelkűen az új mozis. - Bár én azt se tudom, van-e az nekünk.

- Még a Berger úrék idejében ott tartottuk azon a csigalépcsőn, amelyik a vetítőbe vezet.

- Nézze meg, lelkem - mondta az új mozis. - Csak vigyázzon, mert a lépcső nyikorog.

Mariska lábujjhegyen ment föl a csigalépcsőn. A vaporizátor ott lógott, ugyanazon a szögön, mint a Berger úrék idejében.

*

A mátraszentannaiak egyik fő jövedelmi forrása a szobák bérbeadása volt. Sajnos, az IBUSZ fizetővendég-szolgálat a rossz ivóvízre és a csatornázás hiányára hivatkozva a C/2-es, vagyis majdnem az utolsó kategóriába rangsorolta a községet; ennél fogva jobbra pénztelen kistisztviselők, ágrólszakadt nyugdíjasok jártak ide üdülni. Egy őrnagyot vendégül látni, a háborútól függetlenül is, égbemenetel-számba ment.

A háború harmadik nyarán azonban nemcsak Tóték tanító fia katonáskodott, hanem a családok kb. 60%-ának volt olyan hozzátartozója, aki a fronton szolgált. Az őrnagy ideérkezése a többiekben is babonás várakozást ébresztett, mintha a vendég pusztá ittlétével a község minden katonáskodó fiának valami védettséget jelentene.

Ezt azonban Ágika nem tudta. Azt se tudta pontosan, mit jelent őrnagynak lenni. Ő a mátraszentannai tűzoltóparancsnokot tekintette a világ legmagasabb rendfokozatú katonájának. Ráadásul abban az érzékeny életkorban volt (tizenhat múlt), amikor a lányok semmitől se félnek úgy, mint a kinevettetéstől.

- Ne is tessék haragudni - mondta az édesanyjának. - Ezt nem kívánhatja tőlem az anyu.

A község lakosai az üdülvendégek érdekében gyakran megsegítették egymást. Tótné, aki ki se látszott a házimunkából, összeírta, kitől mit kérjen kölcsön Ágika. (Kínai mintás ágyterítőt: Kasztrineréktől, pudingformát Tomaji plébánostól, kocsonyának való zselatint Cipriani professzor szakácsnőjétől stb., stb.) De hogy egy érzékeny korú lány, nevetséges játékszerkeret hurcolva maga után, egy csomó nevetséges holmiért végigkunerálja a községet? Ezt nem kívánhatja egy anya.

Itt tartottak, amikor megjelent Tót.

Egy homlokráncolás nélkül nézett a lányára.

- Miről beszélgettek, kislányom? - kérdezte szelíden.

Ágika elpirult. Ahol az apja megjelent, szálás, hatalmas termetével, csillogó tűzoltósisakjában, türelmes, nyugodt tekintetével, eltörpültek az ilyen problémák.

- Semmiről - mondta. - Megyek segíteni az anyunak.

Megfogta a játékszeker rúdját, elindult húzódás nélkül, de azért kelletlenül. Csakhogy mi történt? Mindjárt az öreg Kasztrinerék, akiknek ötölve-hatolva előadta az anyja kérését, lázas izgalomba jöttek.

- És ki az a vendég, akinek az ágyterítőt kéritek?

- Valami katona - mondta Ágika, s egy kicsit hátralepett, jeléül, hogy ettől a katonától távol tartja magát.

- Milyen katona?

- Valami őrnagy.

- Hogy került hozzátok egy őrnagy?

- Úgy, hogy ő Gyulánk parancsnoka.

- Édes jó Istenem! - képedt el Kasztrineré, akinek nemcsak a fia, hanem egy unokaöccse is a szovjet fronton szolgált. - Meséld el az egészet töviről hegyire.

Ágika kora délelőtt indult útnak, s csak délután vetődött haza. Időközben a játékszeker megtelt kölcsönként holmival, ő maga pedig a közérdeklődés és közirigység középpontjába került. Újra meg újra elmondatták vele a nagy eseményt. Izgalmukban majd szétszedték, minden jóval kínálgatták, valósággal ünnepezték, aminek az lett az eredménye, hogy az őrnagy, akitől kezdetben valósággal borzadt, óráról órára vonzóbbá változott, s egyre jobban hasonlított az apjára. Ugyanolyan magas, ugyanolyan délceg. Szakasztott az apu szép, tempós mozgása. És milyen bátor! És milyen gavallér! Nincs is pénztárcája. A papírpénzt kis gombócokba gyúrva hordja a zsebében; ha fizetni kell, csak odagurít egy golyót. A katonái istenítik, a szovjetek viszont, ha meghallják a nevét, fejvesztetten menekülnek az erdőbe... Egy hős!

A végén már úgy felhevült Ágika, hogy haza se bírt menni, csak a játékszekeret lökte be a kertajtón. Továbbment, egészen odáig, ahol a műút elkanyarodik, elfogynak a házak, és semmi se zavarja a kilátást a Bábony erdőborította csúcsára és a kies bartalaposi völgyre. Itt a szél is szabadabban fúj. Ágika belefeszítette fölhevült testét és szépen gömbölyödő mellecskét, és megittasult, tágra nyílt szemmel suttozta maga elé:

- Egy katonatiszt! Egy katonatiszt! Egy katonatiszt! Egy katonatiszt!

*

Sürgöny

Értesítjük, hogy Tót Gyula zászlós (Tábori posta 8/117) az ellenséggel folytatott harcban hősi halált halt.

Magyar Vöröskereszt

*

Mátraszentannán mindjárt a háború kitörésekor behívták a postást. Helyette egy púpos, félkegyelmű, hebegő beszédű alak vállalta a levélhordói teendőket. Mindenki csak Gyuri atyusnak hívta.

Gyuri atyusnak voltaképpen csak az egyensúlyérzékével volt baj, de az se súlyos. Délelőttönként, amikor széthordta a leveleket, pontosan a műút képzeletbeli felezővonalán járt, és nem szerette, ha e szimmetriát megzavarta valami. Ott heverő tárgyakat az árokba rugdalt, ha pedig valaki, a postáját várva, türelmetlenségében rálépett az úttestre, annak büntetésből csak másnap kézbesítette a leveleit.

Amikor az artézi kúthoz ért, fölébe hajolt, és úgy igazította be magát, hogy tükörképe pontosan a kút középpontjából nézzen vissza rá. Sokszor megszidták, meg is kergették, abban a hiszemben, hogy beleköpdös a vízbe. Ez nem volt igaz. Gyuri atyus csak egy finom, selyemszál vékonyságú nyálfonalat bocsátott ki szájából, s mihelyt sikerült a fonálkát a kút képzeletbeli tengelyében meghimbálni, mindjárt visszazippantotta ajka közé. Ettől valahogy felfrissült.

Hogy ki mikor kapott levelet, abba is belejátszott Gyuri atyus szimmetriaérzéke. Például gyűlölte Cipriani professzort, az európai híró ideggyógyászt, akinek autója sokszor állt a villa kapuja előtt, az országút szélén, bántóan aszimmetrikus helyzetben. Annál jobban szerette viszont a Tót családot, elsősorban magát Tót Lajost.

Őbelé valósággal szerelmes volt. Gyakori, hogy a toprongyosok emberfölötti lényt látnak az egyenruhát viselőikben, a nyomorékok a hibátlan testalkatúakban. De ez még nem minden. Tót Lajos mindig adott magára. Senki nem láthatta félrecsapott sisakban vagy valamelyik zsebéből kifityegő zsebkendővel. Gyuri atyus szemében ő volt az emberi szimmetria szuperlatívusza, mert még a haját is pontosan középen választva viselte, vagyis, ha az ember Tót Lajost egy éles késsel kettészelte volna, akkor a választéktól lefelé két teljes egyforma félre esett volna széjjel, amit pedig még egy tojással is bajos megcsinálni.

Ennek köszönhatték Tóték, hogy kizárólag jó híreket kaptak a frontról. Gyula egyik tábori lapját (pedig csak könnyű lefolyású kolbászmérgezésről volt benne szó) Gyuri atyus merő jóakaratból megsemmisítette.

A mátraszentannai postahivatal ablaka az udvarra nyílt. Alatta, az íróasztaltól kartávolságnyira esővízes hordó állt, tele megzöldült, megkocsonyásodott vízzel. Gyuri atyus, miután gondosan átnézte a napi postát, ide dobálta a megsemmisülésre ítélt leveleket.

Ide került, ugyanazon a napon, egy aranszegélyű meghívó, mely Cipriani professzort és nejét a kormányzói pár gardenpartyjára invitálta, valamint az a vöröskeresztes sürgöny is, mely Tót Gyula halálhírét hozta. Ezzel nemcsak a professzorék kaptak egy fricskát, hanem a kedves Tótékat is sikerült megkímélni a gyászhirtől. A világ egyensúlya helyreállt.

Délben, amikor Gyuri atyus az utcán szembetalálkozott a tűzoltóparancsnokkal, már messziről kacsingatott rá, jeléül, hogy fel a fejjel, míg ő a postás, addig a kedves családot nem éri baj. Jókedvű pislogása fel is tűnt Tótnak.

- Minek örülsz, Gyuri atyus? - kérdezte.

- Ami van, nem jól van, de lesz ez még így sem! - válaszolta a postás egy torz vigyorral, ami nála a mosolyt helyettesítette.

- Más újság nincs?

- Máskülönben minden rendben van.

Tót meghívta egy pohár borra. Koccintottak, ittak az ő zászlós fia egészségére.

*

Mátraszentanna eldugott hegyi fészek, ahová csak ritkán érkeznek őrnagyok. Egy szép júliusi reggelen azonban az Egerből érkező menetrendszerű buszról kivételesen kettő szállt le.

Az egyik a még mozgó járműről ugrott le. Sudár, jó fellépésű, parancsoló kinézésű ember volt, akinél őrnagyabbat álmodni se lehet. Épp ilyennek képzeltek Gyula parancsnokát.

Furcsállották, hogy a vendég körül se néz, hanem biztos léptekkel elindul a volt Klein-féle vendéglő kerthelyisége felé.

- Őrnagy úr! - kiáltotta utána Tót, de ő vissza se nézett. Csak a kerthelyiségben érték utol. Körülállták, és szívrepesve nézték; ő azonban igen barátságtalanul rájuk mordult.

- Miért molesztálják az embert?

- Mélyen tisztelt őrnagy úr - mondta Tót. - Én vagyok a Tót.

- De mit akar tőlem?

Tót egy bátorító pillantást vetve rá, odatolta a lányát.

- Szeretettel üdvözöljük az őrnagy urat, és kívánjuk, érezze jól magát szerény otthonunkban - mondta lámpalázás hangon Ágika, és átnyújtott egy pirosrózsa-csokrot.

- Maguk összetévesztenek valakivel - válaszolta bosszúsan az őrnagy. - Én a mátraszentmiklói tisztii üdülőbe utazom, és csak most látom, hogy ez nem Mátraszentmiklós, hanem Mátraszentanna.

Sarkon fordult. Visszarohant az autóbushoz. A rózsákat magával vitte.

Tóték értetlenül bámultak utána, aztán ijedten egymásra néztek, és kirohantak a sörkertből.

A másik őrnagy, aki csak az ő őrnagyuk lehetett, ott állt és várt az autóbushoz-megállóánál.

Tót egy kis csalódást érzett. Hát ilyen alacsony termetű ember is lehet őrnagy? S ez nemcsak termetre volt kisebb az előző őrnagnál, hanem ütöttebb-kopottabb is. Roggyant csizmában, napszitta tábori sipkában, törődötten álldogált az artézi kút kávéjának támaszkodva... Csak Ágika nem csalódott benne. Neki ugyan a másik őrnagy is tetszett, emettől azonban el volt ragadtatva. A zsírpecséteket a zubbonyán vérfoltnak nézte, s úgy bámult rá, mintha eleve vált volna egy golyó szaggatta, lőporfüstös harci zászló. A legszívesebben megcsókolta volna, mint egy ereklyét.

Tót a bemutatkozás és az üdvözlések után mentegetőzni próbált, de az őrnagy föl se vette, s egy kézlegyintéssel intézte el az iménti személycserét, pedig köztudomású, hogy az ilyen magas állású személyek milyen sértődékenyek.

Tóték már-már megnyugodtak. Ekkor azonban újabb félreértés felhője borult erre a találkozásra, melyre a két őrnagy összetévesztése már némi árnyékot vetett.

Tény, hogy az őrnagy kissé fátyolozott hangon beszélt, mintha a hosszú utazás minden porakorma a hangszálaira rakódott volna. Ez azonban nem mentség, mert ha fakón is, elég érthetően beszélt.

Mégpedig ezt mondta:

- Nem is hittem volna, hogy már ekkora a kedves lánya!

Ezt az udvarias kijelentést azonban Tóték - kivétel nélkül mind a hárman! - a következőképpen értették:

- Csak azt szeretném tudni, kinek ilyen bűdös a szája!

Döbbsen álltak. A legdöbbsentebben Tót, aki - minthogy más választása nem volt - rögtön visszatartotta a lélegzetét.

A dolog megértéséhez tudni kell, mennyit fáradoztak Tóték, hogy jószagúvá tegyék a házuk táját. A kerti budít körülültették illatos rezedapalántákkal. Naphosszat szellőztettek, s aztán a vaporizátorral minden zugot telefüjtak a fenyőszaggal. S ilyen előzmények után egy Tót Lajos, volt vasutas, jelenlegi községi tűzoltó, aki éles eszéről és józan megfontoltságáról ismeretes, leült, és bekebelezte szokásos reggelijét, egy pohár pálinkát és három fokhagymás pirítóst!

A felesége meg a leánya rémülten nézett rá, s az ő tekintetüket követve az őrnagy is Tótra pillantott. Amikor ennek arca vörösödni, szeme dülledni kezdett, homlokát pedig kiverte a verejték, udvariasan megkérdezte:

- Nem érzi jól magát, kedves Tót?

- Azért bánkódik szegénykém - magyarázta Mariska -, mert fokhagymás pirítóst reggelizett.

Az őrnagy tetőtől talpig végigmérte a tűzoltót, aztán így szólt:

- Nézzék, Tóték. Az én idegrendszerem súlyosan megsínylette a kilenc hónapos frontszolgálatot, amiben oroszlánrésze volt a partizánok fondorlatos hadviselésének. Ezt én maguknak úgyis hiába magyarázom, de azért elmondok egy példát, hogy legalább fogalmat alkothassanak a helyzetről.

Példaképpen egy disznóölés részleteit mesélte el, amikor rajtuk ütöttek a partizánok, elhurcolták a disznót, és kis híján le nem mészárolták az egész zászlóalj-parancsnokságot.

A két nőt lebilincselte az őrnagy elbeszélése, csak a házigazda nem adta jelét az érdeklődésnek. Ezt az őrnagy is észrevette.

- Magát nem érdekli, amit mondok?

Tót nem válaszolt, csak egy kicsit még lilább lett

- Jaj, dehogynem! - tiltakozott helyette Mariska.

- Mi csak azt halljuk, hogy a front meg front meg front - tette hozzá csillogó szemmel Ágika.

- De hogy mik történnek ott, arról mostanáig fogalmunk se volt.

- Vajon miért ilyen szilvaszínű a papa? - érdeklődött a vendég.

- Mert nem meri kilehelni a fokhagymaszagot - mondta Mariska.

- Azonnal tessék lélegzetet venni! - szólt rá az őrnagy Tótra.

Ez meg is történt. Tót szabályosan lélegzeni kezdett, amitől a szeme visszatért üregébe.

- Máskor ez ne forduljon elő - mondta rosszallóan az őrnagy. - Elvárom, hogy ne legyenek tekintettel az idegállapotomra. Fegyelmezett ember vagyok, és tudok magamon uralkodni... Mi van ott a hátam mögött, kedves Tót? - kérdezte hirtelen.

- Csak a volt Klein-féle vendéglő és a paplak.

- Akkor jó - nyugodott meg a vendég.

Kijelentette, hogy a viláért sem akar a háziak terhére lenni, és ha észreveszi, hogy a jelenléte fenyegeti őket, inkább elutazik... Azt kérte, hogy tekintsék a személyét úgyszólván levegőnek; eközben azonban több ízben hátranézett, majd újra Tóthoz fordult:

- Lát valami rendellenességet a hátam mögött?

- Semmi különös, mélyen tisztelt őrnagy úr.

- Mert mindig odanéz.

- Én kizárólag a mélyen tisztelt őrnagy urat néztem.

- Nézzék, Tóték - mondta az őrnagy. - Már az is elég, hogy a világ egy része állandóan az ember háta mögött van. Minek ezt a bajt még azzal is súlyosbítani, hogy valaki folyton odanéz?

Egy kis csönd lett. Tóték tanácstalanul álltak. Nem nagyon értették, mit nehezményez az őrnagy, csak azt látták, hogy most is hátra-hátrafordul, pedig épp ebédidő volt, s az utcán egy

teremtett lélek se mutatkozott. Mi baja lehet? - tűnődött Mariska. Minden vágya az volt, hogy a kedves vendég a lehető legjobban érezze magát, hiszen egyetlen sértő vagy zavaró emlék, néhány hét múlva, talán a fia életébe kerül... Ez a tudat felfokozta aggodását; már ott tartott, hogy egy porszem, mely az őrnagy szemébe esik, őt könnyeztetni meg... Ezt nem hagyhatta annyiban.

- Vigyázz egy kicsit, hogy hová nézel, édes, jó Lajosom - mondta szelíden.

- Hát hová nézek én? - kérdezte ingerülten Tót.

- Tessék oda nézni, ahová jólesik - mondta tartózkodóan az őrnagy. - Nekem se igényeim, se extra kívánságaim nincsenek.

E szavakat megnyugtatósnak szánta, de mégse nyugtatta meg velük Tótékát. Ha egy bajnak nem ismerjük az okát, nehéz rá orvosságot találni. Tót előbb lesütötte, majd égneke emelte tekintetét, aztán megpróbált a testtartásán változtatni, de ez is csak félmegoldásnak bizonyult. Most ugyanis az őrnagy már nemcsak a fejét kapkodta, hanem ide-oda forgolódott, úgyhogy előbb-utóbb minden a háta mögé került.

Amikor a felnőttek esze csődöt mond, néha a gyermekek mentik meg a helyzetet. Most is ez történt.

- Mondok valamit! - kiáltotta üde hangocskáján Ágika. - Ha egy kicsit a szemére húzza a sisakját, akkor egészen mindegy, hogy hová néz apu.

- No még mit nem! - morogta méltatlankodva Tót.

- Azért csak gondolkozz rajta, édes, jó Lajosom - mondta Mariska.

A községi tűzoltók egyenruhájának legfeltűnőbb tartozéka a sisak volt; ennek homlokrészén kerek plakett díszelgett, amelybe bele volt vésve: Községi tűzoltó, a plakett alatt pedig ellenző védte a tűzoltók szemét a szikráktól. Az észak-magyarországi Községi Tűzoltóság ügyrendi szabályzata szerint a tűzoltó teste függőleges tengelyének, valamint a sisak vízszintes tengelyének 90°-os szöget kell bezárnia. Persze, Tót Lajos nem az az ember volt, aki ilyen sorsdöntő percekben a paragrafusokra gondol; ő a kinevettetéstől félt, vagyis a szíve mélyén, a tekintélyét akarta megóvni.

Őt ugyanis Mátraszentannán általános megbecsülés övezte. Amíg községi tűzoltóvá nem választották, a környékbeliek „tűzfészeknek” csúfolták a községet. Pedig az elődje, egy cingár, izgulékony, tettvágytól buzgó tűzoltó, egész nap veszekedett, lótot-futott, nem hagyta nyugton a lakosságot. Próbariadókat tartott, nyakatekert tilalmakat rendelt el, megbírságot a járókelőket, ha égve eldobták a cigarettájukat - és mi lett az eredmény? Tűzvész tűzvész után.

Tót Lajos nem csinált effélet. Úgy látszik, a rátermett tűzoltónak már a fellépésében benne rejlik mindaz, amivel a tűz kitörése megelőzhető. Naponta bejárta a községet mutatós egyenruhájában, mely pompásan feszült széles termetén, szóba ereszkedett a járókelőkkel, benézett az ismerőseihez, s habár tűzrendészeti kihágásokra soha célzást sem tett, mégis, ha valahol egy csikk füstölgött, ketten-hárman is igyekeztek, hogy ki taposhat rá előbb. Ügyködésének tizennégy esztendeje alatt egyetlen tüzeset sem fordult elő.

Tekintélye azonban nem szorítkozott tűzrendészeti kérdésekre. Esküvőkön ő ült a főhelyen. Örökségi viszályokban övé volt a döntő szó, s hozzá fordult, aki át akarta rakni a kályhát. Haláleseteknél is csak akkor hívták a halottkémet, ha ő már kimondta a szentenciát:

- Kiszzenvedett, szegény.

Pedig sem a kályharakáshoz, sem jogi ügyletekhez, sem a sonkapácoláshoz nem értett jobban, mint más. Ő mindig azt mondta, amit a többiek is mondtak volna, legföljebb egy szempillan-

tással hamarabb. Minthogy a többiek nem tudták, hogy amit Tót mondott, az nekik is eszükbe jutott volna, a tűzoltóparancsnok községrszerte okos ember hírébe került. Amit ő tett, az jól volt téve. Ha odébb rúgott egy követ, az mindig a kellő ponton állt meg, a maga végleges és egyetlen lehetséges helyén, akárhol volt is az a pont. A tekintély ugyanis olyan, mint egy pecsét; semmi köze a szóban forgó okmányhoz, de ennek mégis amattól lesz hitele.

Az ő helyében kétszer meggondolta volna mindenki, hogy fényes nappal szemébe húzott sisakkal sétáljon végig Mátraszentanna egyetlen forgalmas útvonalán. Ő azonban engedett Mariska könyörgő tekintetének, melyből mintha a szeretett fiú szeme nézett volna rá. Homlokába húzta a sisakot.

- No - morogta aztán. - Tessék. Mit akartok még?

- Semmit - mondta a felesége. - Nagyszerű ember vagy, édes, jó Lajosom.

- Nem is áll rosszul - tette hozzá Ágika. - Sőt, így még csinosabb az apu!

- Ennél jobb megoldást álmodni se lehet - ismerte el az őrnagy.

Tót komor arccal fogadta az elismerést, s akkor se derült föl, amikor közrefogták az őrnagyot, és hazafelé indultak a műúton. Pedig ha nem szemébe húzva viseli a sisakját, elmondhatta volna, hogy valóságos diadalmenetben vonultak végig Mátraszentannán. Amerre elmentek, ablakok nyíltak, függönyök libbentek, árnyékok tolódtak el. Szabóék kicipelték béna nagyapjukat az udvarra, s Gizi Gézáné (egy rossz hírű nő) nagy sietve lekapkodta kötélén száradó alsóneműi közül a szemérembántókat, s közben a lepedők függönye mögül alaposan szemügyre vette Tóték őrnagyát. A szekerek megálltak, a gyerekek abbaahagyták a játékot, és tátott szájjal bámultak utánuk.

Maga az őrnagy mit sem vett észre ebből az érdeklődésből. Őt egészen más természetű jelenségek foglalkoztatták. Például gyanakodva be-benézett a házak előtti csatornagűrűkbe. Figyelmes lett egy darab spárgára, mely a betonon végigtekerözve, eltűnt az útszéli gízgázban. Ezt óvatosan kikerülte, és odaszólt Tótéknak:

- Vigyázat! Ne lépjenek rá!

Később, amikor egy cserkészcsapat jött szembe, s a parancsnokuk váratlanul a sípjába fűjt, beállt egy út menti fa mögé.

- Hogy mernek ezek a kölykök füttyörészni? - kérdezte dühösen.

Kisvártatva, amikor folytatták útjukat, megjegyezte:

- Mindig elfelejtem, hogy itthon vagyok.

Már érkezéskor fáradt volt. Ez a hosszú séta, a vele járó ijedelmekkel, még jobban kimerítette. Amikor Tóték házához érkeztek, már alig állt a lábán. Egy pillantásra sem érdemesítette Mariska híres dáliáit, sem az üveges verandáról nyíló gyönyörű kilátást, még az egész házat betöltő fenyőillatot se vette észre. Tehetetlenül tűrte, hogy a házigazda meg a felesége levetkőztessék, pizsamába öltöztessék, ágyba fektessék. Alighogy lefeküdt, mély álomba zuhant, melyből csak napszálltakor ébredt föl.

Amikor a szeme már lecsukódott, az álom küszöbéről még odaszólt Mariskának:

- Kedves Mariska, ha esetleg egy pópának öltözött öregasszony lépes mézet akarna sóra cserélni, legyen szíves, lövesse főbe.

- Minden rendben lesz, mélyen tisztelt őrnagy úr - nyugtatta meg Tótné.

Lábujjhegyen kilopakodott a verandára, s könnybe lábadt szemmel felsóhajtott:

- Szegény drágám!

- Mennyit szenvedhetett! - tette hozzá Ágika.

Ő is a könnyét nyelte. Csak Tót állt komoran, részvétlenül. Valami bizonytalan érzés motozott benne.

- Csak azt szeretném tudni, hogy mi baja velem - morogta.

- Te szereted az ördögöt a falra festeni, édes, jó Lajosom - mondta a felesége.

- Már nézni se merek sehová, mert csak felingerlem vele - töprengett Tót.

- Majd megszeret! - bátorította Mariska. - Csak aludjon egy jót! Csak szedje össze magát egy kicsit! Hiszen téged mindenki szeret!

Tót csak a fejét csóválta, mint aki nem sok jóval biztatja magát. S mintha kételyeinek visszhangja volna túlhan, Ciprianiék kertjében, a professzor Hektor nevű díjnyertes farkaskutyája vészjóslóan felvonított.

MÁSODIK FEJEZET

Varró őrnagy késő délutánig aludt.

Tótnak és Ágikának tele volt a két keze munkával. Miközben ők sütöttek, főztek, mostak, vasaltak, addig a ház ura a látogatókat fogadta. Sokan, akik a délelőtti bevonulást elmulasztották, látni szerették volna az őrnagyot. Tót lábujjhegyen a betámasztott ajtóhoz vezette őket, rést nyitott rajta, és suttogva szólt:

- Tessék csak nyugodtan nézelődni.

Nem siettette az érdeklődőket. Mindenki jól szemügyre vehette az alvó vendéget; így Bakos kisasszony, a tanítónő, Tomaji plébános úr, Sósokúti Sándor, az aggregátor gépésze és sokan mások. Utolsónál Lőrincke jelent meg, a szomszédban lakó vasutas, aki Tótnak még vasutas korából állítólag jó barátja, valójában azonban irigye volt.

Irigységét megkettőzte, hogy egy balsikerű tolatás következtében egész felsőteste (a bal karját leszámítva) gipszben volt, s ettől a bőre állandóan viszketett. A viszketés rossz tanácsadó. Lőrincke már délben, az őrnagy érkezésekor, azzal keltett feltűnést, hogy tüntetően becsukta házána zsaluit. Most azonban ő is megjelent, még egy üveg kövidinkát is hozott, talán abban a reményben, hogy ébren találja a vendéget, elborozgat, összebarátkozik vele, és esetleg átcsábítja magához. De ő se jutott tovább a küszöbnél. Ott megállhatott, s megnézhetette az őrnagyot, habár e szögből csak a jobb lába meztelen talpa volt látható. Lőrincke azonban úgy tett, mint aki ettől is el van ragadtatva.

- Milyen helyes, kicsi lába van! - jegyezte meg.

- Nagyon rendes láb - igazította ki Tót, a gyanúperrel élve.

- Nem mondtam, hogy nem rendes - suttogta az irigy szomszéd.

- Mintha kicsinyletted volna.

- Dehogy kicsinylettem - tiltakozott a szomszéd, akiből már kezdett kiütközni rossz alaptermészete. - Én csak egy kicsit csodálkoztam, hogy egy emberi láb ilyen is lehet.

- Milyen ilyen?

- Nem szóltam semmit - alakoskodott a vasutas. - Ez egy teljesen normális és egészséges láb.

- Te csak ne okoskodj! - torkolta le Tót, miközben halkán becsukta az ajtót. - Minden őrnagynak ilyen a lába.

A tövis azonban már benne volt. Visszajött, bekandikált, nézte az őrnagy talpát, mely mintha csakugyan nem egy emberi testnek lett volna tartozéka... Hanem minek? Talán egy gyíknak vagy más hidegvérű lénynek, vagy egy olyan teremtménynek, amilyennel neki még nem volt találkozása... Gyorsan becsukta az ajtót, lefeküdt a nyugágyba, ahol szerencsére elnyomta az álmot.

Amikor az őrnagy felébredt, addigra Mariska kimosta, megszáritotta és kivasalta az egyenruháját, kifényesítette gombjait és rangjelzéseit, Ágika pedig - amennyire lehetett - a csizmáját pucolta ki egy puha ronggyal, saját leheletével és nyálával, ahogy az újszülött kiscsikót nyalogatja tisztára az anyja. Órákba telt, de az elnyűtt, repedezett bőrű csizma fényesen csillogott az őrnagy lábán, amikor újra megjelent körükben.

Borúsnak látszott.

- A disznótoros kolbászhoz le kell darálni a húst? - kérdezte.

- Le - mondták Tóték.

- Azt álmodtam, hogy elraboltak a partizánok. Éreztem, hogy ledarálnak, és éreztem, hogy ropogok a fogaik között.

- Jaj Istenem! - szörnyedt el Mariska. - Pörzsölték is a mélyen tisztelt őrnagy urat?

- Az volt a legrosszabb - mondta az őrnagy. - Pedig máskülönben elég jól aludtam.

Ez meg is látszott rajta. Nemcsak a ruha lett tetszetősebb, hanem a viselője is nyugodtabb. Tekintetéből eltűnt az üzöttség, hangja frissen, ércesen szólt. Jó étvágygal evett, ragulevest, csirkét, kompótot. Vacsora után a kedve is földerült, és látni kívánta Tóték háza táját.

Hogy örültek Tóték, amikor a vendég megcsodálta az erdőborította Bábonyt és a kies fekvésű bartalaposi völgyet! Mindent észrevett. Megdicsérte a lakás tisztaságát, a kert gondozottságát s a szobákat betöltő fenyőillatot.

Ettől egészen elérzékenyült.

- Kedves Tóték - mondta, miután visszatértek az üveges verandára -, nagyon örülök, hogy elfogadtam a meghívásukat. Kilenc hónapos, úgyszólván állandó bűdösségben eltöltött frontszolgálat után máris úgy érzem magam, mintha újjászülettem volna.

Fölemelte poharát, és a távol levő Tót Gyula egészségére ürítette. Most Tótékon volt az elérzékenyülés sora.

- Mi is boldogok vagyunk - mondta akadozó hangon Mariska -, hogy el tetszett fogadni a meghívásunkat. Pedig akkor nem is álmodtunk róla, hogy a fiunknak ilyen áldott jó parancsnoka van.

- Ómiatta nem kell aggódniuk - jelentette ki az őrnagy. - Ígérem, hogy mihelyt beköszönt a hideg évszak, magam mellé osztom be, a jól fűtött zászlóaljirodára. Ott nemcsak a hideg ellen lesz védve, hanem az életét se fenyegeti veszély.

Barátságosan biccentett, s a szobájába vonult.

Tóték szólni sem tudtak. Hosszú hetek izgalmai, a készülődés tömérdek fáradsága, a Gyuláért való örök aggodásuk, íme, most világra hozott valamit, ami egyszerre volt a rügy, a virág és a gyümölcs.

- Látod, látod, édes, jó Lajosom - sóhajtott föl Mariska -, egy kis jóakarattal csodát lehet művelni.

Már besötétedett. Mariska az urához húzódott, és magával vonta Ágikát. Néhány boldog percet töltöttek el így; fejük fölött szikrázott a csillagporos augusztusi éj, s a Bábony, mint egy óriási, zöld tüdő, esti hűvösséget lehelt rájuk. A szobából kihallatszottak az őrnagy lassú és nyugodt lépései. Örültek, hogy itt van a közelükben, kétszer is vett a töltött csirkéből, élvezte a finom fenyőillatot,... Gyula, Gyula, csak te lásd ennek hasznát! Csak elég meleg legyen a zászlóaljirodában. Csak odáig el ne merészkedjenek a partizánok. Gyula, Gyula, csak ne legyen bajod. Gyula, Gyula, csak te meg ne fagyj.

Egy kis negyedórát szellőzködtek így, néma csöndben, mert azt hitték, hogy a vendég aludni tért. Őket is kimerítették a nap izgalmai; Mariska már ment volna lefeküdni, amikor Tótnak eszébe jutott, hogy elszív egy rövid szivart.

Bement érte, rágyújtott, élvezettel szívta le a füstöt. Szerette az élet apró örömeit, az est hűvösségét, a karosszék kényelmét, övéinek közelségét, a szivarfüst összehúzó ízét. Olyankor, amikor ezek a jó érzések egymásra torlódtak, nyújtózni és nyögni szeretett. Ilyenkor a legtöbbször az anyját emlegette.

Most is jól megropogtatta az ízületeit, és felnyögött:

- Jaj, anyám, anyám, szegény, jó anyám, miért hagytál el engem!

Ekkor nyújtózott és nyögött utoljára ebben a két hétben, mert tüstént felpattant az ajtó, és ott termett az őrnagy.

- Mi a baj? - kérdezte riadtan. - Megsebesült valaki?

- Nem történt semmi - nyugtatta meg a vendéget kissé röstelkedve Tót.

- Mintha nyögést hallottam volna.

- Az én voltam - mondta Tót.

Elmagyarázta, szégyenlősen mosolyogva, hogy neki a nyújtózkodás csak afféle szokása. Az is, hogy nyújtózkodás közben jajgat. Ennek azonban semmi jelentősége. Ő olyankor jajgat, amikor jól érzi magát.

- Ennek igazán örülök - mondta az őrnagy.

Végigmérte Tótot, és visszament a szobájába. Tóték ott maradtak. Hamarjában nem tudták, mit csináljanak, de sokat úgyse tehettek volna, mert újra megjelent az őrnagy. Kétszer körülsétálta Tótot, aztán megkérdezte:

- Nos, mi újság?

- Semmi különös, mélyen tisztelt őrnagy úr.

- Még mindig olyan jól érzi magát?

- Nincs okom panaszra - mondta Tót.

- És mitől érzi olyan jól magát?

- Hogy mitől? - tünődött Tót. - Csak úgy.

Az őrnagy figyelmesen végignézett rajta, amitől zavarba jött, és csak aprókat mert szívni a szivarján, míg a vendég vissza nem vonult a szobájába. Kisvártatva azonban újra kijött, újra Tótot kezdte nézni.

- Történt valami?

- Nem történt semmi.

- De hiszen nem ég a szivarja.

- Ja igaz - vallotta be Tót. - Eloltottam.

- És voltaképpen mit csinál itt a verandán?

- Csak levegőzők.

- Más semmit?

- Hát nem nagyon - ismerte el egy kis gondolkozás után Tót.

Hogy e magyarázat kielégítette-e a vendéget, azt nem sikerült megállapítani. Tény, hogy az őrnagy most sietősebb léptekkel rótt a szobáját, és jóval hamarabb tért vissza, mint az előbb.

- Mondja, Tót - fordult a házigazdához, aki összerezzen. - Nincs kedve egy parti sakkot játszani?

- Sajnálom, őrnagy úr. Nem tudok.

- Inkább lórumozzunk?

- Nem ismerem a kártyákat - röstelkedett Tót.

- Akkor dominózni fogunk.

Már lélegezni is csak egészen aprókat mert.

- A dolog úgy áll - magyarázta -, hogy nem értek semmiféle társasjátékhoz.

Az őrnagy most már alig leplezett rosszállással tért vissza szobájába. Már járkálni se hallották. Egy moccanásnyi nesz se szűrődött ki a szobából, ami nagyon nyomasztón hatott Tótékra. Meg se mozdultak, mintha megbűvölte volna őket a benti csönd, és elkerülték egymás tekintetét.

Ezúttal csak hosszú percek múltán nyílt ki az ajtó. Tót székestül próbált meghátrálni, mert a vendég odaállt eléje, és szúrós tekintettel nézte.

- Kedves Tót - mondta. - Remélem, nem feszélyezem magát?

- Egy csöppet sem - mondta Tót.

- Akkor beszéljünk nyíltan. Nem hiányzik magának valami?

Tót gondolkozott.

- Csak a meggyfa szipkám - mondta aztán. - De majd faragok másikat.

- Nem tárgyi értelemben gondoltam. Én a tevékenység hiányának káros következményeire céloztam.

Tót megzavarodott. A feleségére nézett, aki azonban szintén várakozó kifejezéssel nézett vissza rá, mintha tőle várná a magyarázatot.

- Látom, nem értik - állapította meg Varró őrnagy. - Nézzék, Tóték. Egy sötét szobában a legkisebb zaj is megsokszorozódva hangzik. No mármost, a semmittevés úgy hat a szervezetre, mint a sötétség a hallószervekre. Felerősíti a belső neszeket, káprázatokat okoz a látómezőn,

zakatolást idéz elő az agyban. A katonáimmal, ha nincs semmilyen elfoglaltságuk, mindig levágatom és visszavarratom a nadrággombjait. Ettől tökéletesen megnyugszanak. Remélem, értik, mit akarok mondani?

Tóték összenéztek, még tanácstalanabban, mint az előbb. Némi habozás után Mariska megjegyezte:

- Ha a mélyen tisztelt őrnagy úrnak le vannak szakadva a gombjai, azokat szívesen felvarrom.
- Maguk teljesen félremagyarázzák a szavaimat - legyintett az őrnagy elégedetlenül. - Legalább azt mondják meg, van-e véletlenül egy darab cukorspárga a háznál, ami jól össze van gubancolódva.
- Az biztosan akad - derült föl Mariska. - Miért van rá szüksége a mélyen tisztelt őrnagy úrnak?
- Mert ki akarom bogozni! - mondta a vendég idegesen. - Én nem bírok olyan tétlenül élni, mint maguk.
- Hát miért nem tetszik szólni? - kiáltott föl csengő hangján Ágika, aki - nem először - jobban átlátott a helyzeten, mint a felnőttek. - Hiszen mi ketten, az anyu meg én, sohasem szoktunk ölbe tett kézzel ülni.
- Hát mit csinálnak?
- Ilyenkor estefelé, amikor nincs jobb dolgunk, dobozokat szoktunk hajtogatni.

Az őrnagy szeme fölcsillant.

- Dobozokat? - ismételte. - Roppant érdekes! - kiáltott föl. - Miféle dobozokról van szó?

*

Az Egerben működő Sanitas-kötszergyárnak a háborús események folytán megsokszorozódott a termelése. Ehhez azonban csak egy dobozgyártó automatája volt; a sok gézt, mullpólyát, vattát nem volt mibe csomagolni. Így jutott egy csomó kisember - még félzsídók is - egy kis könnyű házimunkához.

Tóték a kötszergyártól kapták a kartonlapokat, melyeket aztán Mariska az előrajzolt minta után bevagdosott, Ágika pedig összehajtogatott. A házigazda ilyenkor csak ült, szivarozott, és gyengéden mosolyogva nézte őket. Ha későre járt, el is szundított egy kicsit; ilyenkor Mariska vigyázott, hogy zajt ne üssön a margóvágóval. A margóvágó onnan kapta a nevét, hogy a könyvkötők hasonló készséggel vágják le a lapszéleket; egyébként Tót eszkábálta össze néhány deszkából és egy kimustrált konyhakésből, hogy Mariska könnyen kivághassa a kartonokból a dobozformákat.

Az, hogy Tót is részt vegyen a munkában, eddig eszükbe se jutott. Egy községi tűzoltó-parancsnok méltóságával nehezen fért volna össze ez a női kezekhez illő pepecselés.

*

Varró őrnagy azonban nem féltette a tekintélyét.

Kedvtelve nézegette a nagy, ropogós kartonlapokat. Izgatottan figyelte, ahogy a margóvágót odacsavarozzák az asztalra. S amikor elkezdődött a hajtogatás, úgy felbuzdult, hogy rögtön odahúzott magának egy széket. A háziak udvarias tiltakozását leintette, és nagy odaadással, irigylésre méltó ügyességgel kezdte összehajtogatni a dobozokat. Később, egy kis gyakorlatozás után, a margóvágó kezelését is elsajátította.

- Milyen áldott keze van! - álmélkodott Mariska.

- Többet végez, mint mi ketten! - jegyezte meg Ágika.

Hallotta ezt az őrnagy? Nem hallotta? A szempillája se rebbent, csak a keze járt, mintha egy mozdulatot se volna szabad elmulasztania. Mindenki elhallgatott, dolgozott. Csak amikor már egy szép rakás dobozzal elkészültek, pillantott az őrnagy Tóra.

- És kedves Tót úr? - érdeklődött. - Maga nem tart velünk?

- Én? - lepődött meg Tót.

És elmosolyodott. A nők fölnevettek e képtelen gondolatra. Az őrnagy azonban se nem mosolygott, se nem nevetett, hanem unszolni kezdte a házigazdát, hogy legalább egy dobozzal próbálkozzék meg.

Tót kisvártatva engedett, de az a torz, dobozra alig hasonlító valami, amit nagy ügyel-bajjal összehajtogatott, mindjárt össze is roppant a kezében. Akkora tenyere volt, mint egy palacsintasütő.

- Á - mosolygott. - Nem nekem való ez.

- Miért nem?

- Nincs közügyességem.

- Nekem sincs sok - mondta az őrnagy -, de azért úgy-ahogy meg tudom csinálni.

Az ember néha (pl. felindult állapotában) egészen mást mond, mint amit szeretne. Tót azonban teljesen nyugodt volt, és nemcsak most, hanem még hetek múlva is esküdözött, hogy az őrnagy szavaira, igen választékosan, sőt majdnem alázatosan, a következőt válaszolta:

- A mélyen tisztelt őrnagy úr nagyon is jól csinálja!

E szavaknak nem várt hatásuk lett.

Varró őrnagy először rámeredt Tóra. Aztán elsápadt. A szeme egészen szűk lett, kezéből kiesett a doboz. Ingerülten felpattant, és rákiáltott Tóra:

- Követelem, hogy ismételje meg, amit mondott!

- Azt mondtam - ismételte meg Tót -, hogy a mélyen tisztelt őrnagy úr nagyon jól csinálja!

- Hallották ezt? - fordult a két nő felé az őrnagy. Aztán a felháborodástól kipirulva ráförmedt Tóra. - Milyen jupon mer maga engem „szórnagynak” szólítani? Én őrnagy vagyok, és figyelmeztetem, hogy ilyen sértésért a fronton főbelövés jár!

Erre csönd lett. Olyan csönd, hogy azt nem is lehet leírni. Ilyen csönd lehet abban a sírban, ahol egy süketnéma van eltemetve. Megszólalni sem merészt senki, tudván, hogy ezzel még csak összekuszálná az amúgy is bonyolult helyzetet.

Tudniillik nemcsak az őrnagy volt megsértve (teljes joggal), amiért „szórnagynak” szólították.

Megsértődött Tót is (szintén joggal), mert szentül hitte, hogy „őrnagyot” mondott. Súlyos megalázás, amikor így kicsavarják a legjobb szándékkal mondott szavakat.

De meg volt zavarodva Mariska is. Ő ugyan „őrnagyot” hallott, ami nem is lehet másképp egy olyan asszonynál, aki tiszteli, becsüli és szereti az urát. Csakhogy Mariska az őrnagyot is tisztelte... Így hát csak ült, riadt tekintetét hol az egyikre, hol a másikra vetve.

És Ágika? Ő csak az apját nézte, és rózsás arcán egy fokkal sötétebbek lettek a rózsák. Ágika ugyanis se „őrnagyot”, se „szórnagyot” nem hallott. Ágika úgy értette, hogy az édesapja „tepsifejű”-nek titulálta az őrnagyot. Itt valami nincs rendben.

A természet a gúny tövisét oltja a gyermekekbe apáik hibái iránt. Ágika azonban kivételes eset; egy az ezerből. Ő tehát, habár tisztán hallotta a „tepsifejűt”, inkább nem hitt a fülének, mintsem hogy rajongásig szeretett apját marasztalja el. Sőt, még föl is állt, s az izgalomtól cernává vékonyult hangon így szólt:

- Ezt ne tessék mondani! Az én apum száján ki se jön egy ilyen csúnya szó!

- Úgy van! - kapott az alkalmon Mariska. - Csak félreértés történhetett. Az én uram még sose bántott meg senkit. Ugye, édes, jó Lajosom?

- Soha! - mondta Tót, akit a félreértés szemmel láthatóan megrendített. - Egyszer előfordult, hogy Cipriani professzor úr feleségét összetévesztettem a madárijesztővel, és udvariatlanul hátat fordítottam neki. Ez azonban tévedésből történt. Az őrnagy urat viszont még tévedésből se tudnám megbántani.

Az őrnagy megingott.

- Lehet, hogy rosszul értettem - mondta aztán. - De nem szeretném, ha ez még egyszer előfordulna.

Tóték föllélegeztek. Fogadkoztak, hogy ez nem fog többé előfordulni. Az őrnagy megnyugodott.

- Felejtjük el az egészet, kedves Tót - mondta nagylelkűen -, és lássunk hozzá a doboz-láshoz. Minden percért kár.

Leültek. Tót is. Ugyanaz a Tót, aki az imént még lefitymálta és asszonyepepcselésnek nézte ezt a munkát, most örült, hogy dobozolhatott... Pedig senki se hívta; épp csak hogy helyet szorítottak neki. Persze, akárhogy vigyázott, csupa félresikerült, pofoncsapott doboz került ki a keze alól, de szerencsére ezen se akadt föl senki, legföljebb elnézően összemosolyogtak.

Helyreállt a béke. Hosszú negyedórákig senki se beszélt, csak a margóvágó friss kattogása hallatszott.

Később friss levegő jött a hegyekből. Szemközt, a Bábony tisztásain a gyantaszüretelők tűzrakásai hunyorogtak. Tóték ezt se látták. Mindenről elfeledkezve vágták és hajtogatták a dobozokat. Egy óra múlva az őrnagy udvariasan érdeklődött:

- Nem álmosodtak el?

Tót, akinek majd leragadt a szeme, megnyugtatta az őrnagyot, hogy esze ágában sincs lefeküdni.

Tovább dobozoltak. Egy idő múlva az őrnagy megismételte az előbbi kérdést. Tóték egybehangzóan azt állították, hogy nem álmosak.

A harmadik kérdésre Mariska, akinek bal szeme erősen viszketni kezdett, azt válaszolta, hogy ha az őrnagy úr pihenni vágyik, akkor ők is készek abbahagyni a munkát.

- Dehogyan vágyom pihenni! - mondta az őrnagy. - Sajnos, nagyon rossz alvó vagyok.

- Ettől az éles hegyi levegőtől még álmatlanságban szenvedő vendégeink is elálmosodtak - jegyezte meg Tót.

- Nekem az se használ - legyintett Varró őrnagy. - Én a legszívesebben reggelig hajtogatnám a dobozokat.

A koránfekvéshez szokott Tót kezében szétroppant egy doboz. Arcvonásai a fáradtságtól amúgy is összezilálódottak; ijesztő tekintettel meredt az őrnagyra. Ekkor azonban Mariska bokán rúgta, amire Tót - nagy erőfeszítéssel - elmosolyodott.

- Én is csak most kezdek belejönni - mondta.

És tovább dobozoltak.

*

Tábori lap

Édes szüleim és Ágika! Itt vagyunk Kurszkban. Sietve írok, mert most megyünk a fürdőbe, és aztán igyekeznünk kell haza. Még gyorsan figyelmeztetni akarom kedves mindnyájukat, hogy ne felejtssék el vendégük esti szórakozásáról gondoskodni. Ő ugyanis megrongált idegállapot következtében nem éjszaka alszik, hanem nappal. Sötétedéskor, amikor a legfenyegetőbb a partizánveszély, társaságra vágyik, és mi kártyázással vagy más játékokkal szoktuk elűzni unalmát. Ilyenkor nem szereti, ha valaki aludni megy, sőt, az álmoság legkisebb jele is felbosszantja. Kérem, gondoljanak rám, és igyekezzenek a kedvébe járni.

(Elkésve érkezett)

*

Negyed kettőkor Tót Lajos elásította magát. Máskor is ásított már, s ennek nem voltak különösebb következményei. Most azonban fölrezzent arra a furcsa csöndre, mely ásítását követte. Persze, eddig is csönd volt; most azonban, ebben a csöndben Tótot valami hűvös burok vette körül. Mindenki őt nézte. Ő is szeretne volna megnézni magát, de nem lehetett.

Az őrnagy, aki a margóvágót kezelte, végre megszólalt.

- Mi történt, kérem?

- Ásítottam - vallotta be Tót.

Megint csönd lett. Őt nézte mindenki. Senki se mondta, hogy nem lett volna szabad ásítania. Tót azonban már tudta, hogy ez hiba volt.

- Én vagyok a hibás - mondta egy idő múlva az őrnagy, aki inkább szomorúnak, mint sértődöttnek látszott. - Azt hittem, maguknak is jólesik ez a kis munka.

- De hiszen én nem vagyok álmos - védekezett Tót.

- Hát akkor miért ásított?

- Nálam - magyarázta Tót - az ásítás nem az álmoság jele.

- Talán most is jól érzi magát? - kérdezte ingerülten a vendég. - Talán ásítani is azért ásított, mert jól érzi magát?

- Hát persze - mondta Tót.

- Ez nála így van - erősítgette Mariska.

- Apa már ilyen - mondta Ágika is.

Az őrnagyot nem volt könnyű meggyőzni.

- Mondja meg őszintén, mit szeretne csinálni - kérdezte Tótot.

- Dobozolni! - jelentette ki Tót, ellentmondást nem tűrő hangon.

- Ha ennyire ragaszkodik hozzá, akkor folytathatjuk - egyezett bele a vendég.

Tovább vágták és hajtogatták a dobozokat. Lassan fényüket veszítették a csillagok, s a Bábonny oldalában hamvukba haltak a gyantaszedők tábortüzei.

- Későre jár - állapította meg az őrnagy. - Még most sem akar lefeküdni?

- Hát én nem - mondta Mariska.

- Én se - mondta friss hangon Ágika.

Tót is tiltakozott, de belőle csak egy gurgulázó hang jött ki, mert már nehezen forgott a nyelve. Tovább dobozoltak.

Varró őrnagyon nyoma se látszott a fáradtságnak. Ágika keze is fűrgén mozgott, mert az ilyen korú lányok legszívesebben sose feküdnének le aludni. Mariskának már zsibbadoztak a tagjai; a lábát például már nem érezte, de a keze, szerencsére, még engedelmeskedett neki. A legrosszabb bőrben Tót volt. Agya zúgott. Érzékszervei megszűntek működni. Hallucinált. Egyszer előrehajolt, mert az volt az érzése, hogy a verandán átrobogott egy gyorsvonat. Kezéből már nem dobozok, hanem összegyúrt papírgombócok kerültek ki.

Felkukorékolt egy kakas. Nem hallotta. Felderengett a hajnal, és körös-körül kifehéredett a sötétség. Ezt se vette észre. Varró őrnagy azonban hirtelen abbahagyta a munkát.

- Megvirradt - mondta. - Menjünk lefeküdni.

Mindenki fölállt, csak Tót maradt ülve. Gépiesen összemorzsolta a kész dobozokat.

- Igazán kellemes időtöltés volt - mondta az őrnagy.

- Mi is nagyon jól éreztük magunkat - mosolygott Mariska.

- Remélem, holnap folytathatjuk.

- Okvetlenül - mondta Mariska.

- Szép álmokat - búcsúzott a vendég.

- Jó éjszakát - köszönt el Mariska akadozva, mintha nem találná a nyelvét a szájában.

A vendég bement a szobájába, ők azonban ott maradtak, mert más lehetőség nem jutott eszükbe. Egyáltalán semmi se jutott az eszükbe. Tótnak lassan előrekókad a feje, de a szemét elfelejtette becsukni, csak nézett maga elé, üres, üveges tekintettel, ahogy a főtt hal szeme néz a hallevesben. Aztán ráhanyatlott az asztalra, és horkolni kezdett.

Mariska és Ágika nagy nehezen föltámogatták a székből. Az óriás test ide-oda ingott közöttük, aztán úgy zuhant az ágyba, mint egy oszlop, mely kidől.

Kelőben volt a nap.

HARMADIK FEJEZET

Volt Tótéknak egy piros kötésű, féltve őrzött emlékkönyvük, melybe a szobabérlők szokták beírni hálásoraikat. Néhány bejegyzés:

Néhai jó férjem halála óta tartó kínzó álmot- és étvágytalanságom mintegy varázsütésre megszűnt az itt honoráló hegyi levegő jóvoltából.

Özvegy Morvai Gusztávné

E ház a csend szigete, ahol a lármát nem kedvelő ember megpihenhet.

Filatori Aladár operaházi üstdobos

Miközben a nemzet élethalálharcát vívja a vörös bolsevik rémmel, az itt tapasztalt páratlan vajas koszt új erőt adott a küzdelemhez!

*Kászonyi Ferenc
Compagnie Internationale des
Wagons Lits, kalauz*

*Röslein, Röslein, Röslein fein
Röslein auf der Heide!*

*Hammermann G. Károly
Sertésvágóhíd*

Tót a kimerítő éjszaka után a legszívesebben átaludta volna a napot. Csakhogy az élet még egy őrnagy kedvéért sem áll meg. Ma is meg kellett írni a tűzrendészeti jelentését, vizet hordania az artézi kútról, bejárnia az egész körzetet, fát vágnia a plébánosnál, kimeszelnie Ciprianiék tenispályáját, és így tovább. Ágika tejet hozott, bevásárolt, a baromfit látta el, Mariskát pedig a féltett vendég ellátásán kívül kismosás várta a professzoréknál, padlókefélés Tomaji főtisztelendő úrnál, hogy csak a legfontosabbat említsük mindennapos teendői közül.

Ráadásul Tóték napirendje Varró őrnagy érkezésétől kezdve fejtetőre állt. Minthogy a vendég délután ébredt, ebédidőben reggeliztek. A mostani ebédet régebben vacsorának hívták, a mostani vacsorát viszont nem hívták semminek, mert azelőtt ők már az igazak álmát aludták olyankor.

Tót tehát, amikor az első reggelen, másfél óra alvás után, többszöri szölongatás és rázás után kinyitotta a szemét, nyomott hangulatban, testben-lélekben összetörve meredt maga elé. Lepergette az előző nap emlékeit, s elképzelve a következő napokat, bosszúsan szólt:

- Attól félek, ennek nem lesz jó vége, Mariskám.

Az asszony egy csésze langyos tejet adott neki, s vigasztalásul kezébe nyomta a piros kötésű emlékkönyvet. Felidézte, milyen rossz idegállapotban érkeztek Mátrászentannára Hammermann G. Károly, özvegy Morvainé és a többiek, de e jótékony környezetben hamarosan lábra álltak. Nem is beszélve Host Frigyesről, egy idős festőművészről, aki év közben a Bazilika kupolájának freskóit restaurálta, s eközben a kupola és a freskó egymásnak ellentmondó térhatásai úgy megzavarták a fejét, hogy teljesen elvesztette az egyensúlyérzékét. Amikor Tótékhoz megérkezett, azt képzelte, hogy lába előtt meredeken lejt a föld, s csak úgy tudott a szobán végigmenni, ha az ajtókilincshez kötözött kötélbe kapaszkodott. De a jó hegyi levegő nála is megtette a magáét!

Ő ezt írta az emlékkönyvbe:

Kötél nélkül, jó kedélyállapotban távozom e gyönyörű helyről!

Milyen súlyos állapotban volt a festő, érvelt Mariska. Pedig csak a Bazilika kupolájából jött Mátrászentannára. Az őrnagy azonban a frontról érkezett. Nem szabad elcsüggedni; ha lassan is, de neki is visszaáll majd az egészsége... Tót nem nagyon hitt ebben a javulásban.

- Jó, jó - morogta. - De mi lesz, ha minden éjszaka dobozolni fogunk? Alvás nélkül nem lehet élni, Mariska.

Azt, hogy minden éjjel dobozolni fognak, jól sejtette Tót, viszont nem számolt az emberi természet alkalmazkodóképességével. Persze, az ideális az, ha valaki nyolc órát alszik egy-huzamban, de ha lopott negyedórákat, tízperceket szundít, az majdnem olyan pihentető. Kiderült, hogy el lehet bóbiskolni a szatócsnál, mialatt a szódát kiméri, öntözés közben Ciprianiék híres tulipánjai között, míg a forró leves ki nem hűl, míg a kávé föl nem forr, sőt, még az asztal alatt is lehet aludni egy negyed percet, ha véletlenül alája gurult valami. Később az is kiderült, hogy a dobozhajtogatásba se muszáj belerokkanni.

A vendég ugyanis, Tóték nagy örömeire, a második éjszakától kezdve teljesen a margóvágó készüléknek szentelte magát. Minthogy mindegyik kartonlapon nyolc bevágást kellett csinálnia, hamarosan lemaradt a hajtogatók mögött, hiszen hárman voltak ellene. Föl se nézett a munkából, de hiába igyekezett, Tóték apránként kezdtek lélegzethez jutni.

Kezdetben csak a kezüket pihentették egy kis ideig. Aztán behunyták a szemüket, és orron át lélegzettek, ami szintén nagyon pihentetőnek bizonyult. Az őrnagy se nem hallott, se nem látott, s ettől Tóték bátorságra kaptak. A végén már kitétek egy nyugszéket a kerti tuják közé, és okos beosztással, föl váltva tünedeztek el.

- Pardon, bocsánat - mondta valamelyikük, mintha egyéb dolgát akarná végezni, s egy negyedórászkát szundikált a kert hűvösében.

Varró őrnagy közben a kés alá igazgatta a kartonokat, fölemelte a kart, s vágott, vágott. Még az se szűrt neki szemet, hogy harmadnap Tóték már párosával mentek el, hiszen mihelyt visszaértek, játszva behozták a lemaradást. Úgy látszik azonban, valamit mégiscsak gyaníthatott, mert egyszer, amikor pedig mindhárman az asztalnál ültek, s Tót épp csak hogy elandalodott valamin, hirtelen félbeszakította a munkát.

- Mi történt, kérem? - kérdezte.

- Semmi különös - mondta Tót.

- Hát akkor mit néz?

- Berepült egy lepke.

- Milyen lepke?

- Két sárga folt van rajta és három piros - közölte Tót.

- És maga ilyesmivel foglalkozik, kedves Tót?

- Éppen csak odanézttem - mondta Tót.

- Éppen csak odanéztett! - ismételte ingerülten az őrnagy. - De közben arra gondolt, hogy jó volna megfogni és agyonütni.

Tót meghökkent.

- Miből tetszik ezt gondolni, mélyen tisztelt őrnagy úr?

- Így történt, vagy nem így történt? - kérdezte az őrnagy.

- Épp csak megfordult a fejemben ez a gondolat - ismerte be Tót.

- Sejtettem! - kiáltott föl az őrnagy.

Járkálni kezdett, rá-rápillantva Tóra, aki lesütötte a szemét, és behúzta a nyakát, habár nem tudta pontosan, mit követett el. Ezt azonban a vendég hamarosan megmagyarázta.

- Nézzék, Tóték - mondta lefojtott indulattal. - Én ugyan nagyon hálás vagyok a vendégszeretetükért, de ez így nem mehet tovább. Ha közben mindnyájan másra gondolnak, akkor az, amit itt csinálunk, teljesen hiábavaló erőpocsékolás.

Csönd lett. Tót már tudta, hogy rossz fát tett a tűzre, csak azt nem tudta, miképp tehetné jóvá hibáját.

- Én mindenben igazat adok a mélyen tisztelt őrnagy úrnak - jegyezte meg alázatosan -, de azt hiszem, nem lehet megakadályozni, ha az embernek eszébe akar jutni valami.

- Hogyne lehetne! A kutya négy lábú állat, de mégsem akar egyszerre négyfelé szaladni. Vagy maga látott már négyfelé szaladó kutyát?

Tót rövid gondolkodás után felismerte, hogy ilyen kutyát még nem látott.

- Az öcsémék úgyis meg vannak bántva, hogy nem náluk töltöm a szabadságomat. Ha azt akarja, hogy itt maradjak, akkor legyen rajta, nehogy megismétlődjön az előbbi eset.

Tót kijelentette, hogy ő minden áldozatra kész, de a teendőit nem látja egészen világosan.

- Úgy látszik, egy kissé nehezen értjük meg egymást - jegyezte meg bosszúsan az őrnagy. - Mondok egy példát. Vegyük a táplálkozást. Enni, ugyebár, maga is szokott?

Tót azt mondta, szokott.

- Nos, miből áll az? Evés, rágás, nyálképződés, nyelés. Egy összefüggő folyamat, amelyet nem akaszt meg semmi. Az érthetőség kedvéért mondok még egy példát. Ismeri a *Himnusz*-t, kedves Tót?

Tót azt mondta, ismeri.

- El is tudná mondani az első sorát?

- Isten áldd meg a magyart - mondta Tót.

- Helyes - biccentett az őrnagy. - Eszébe jutott valami?

Tót azt válaszolta, hogy semmi se jutott az eszébe.

- Erre akartam magát rávezetni - mondta az őrnagy. - Remélem, most már világos a dolog?

Tót kijelentette, hogy sok minden megvilágosodott előtte, egyes részletek azonban homályban maradtak.

- Teremtsünk világosságot! - mondta az őrnagy.

Ezúttal a zászlóalját hozta föl példának. Ott ő azt tapasztalta, hogy az átmeneti tétlenség veszélyesebb, mint a teljes semmittevés; aki ugyanis abszolúte nem csinál semmit, az legalább organizálni tudja a gondolatait, ha azonban valaki hol csinál valamit, hol nem, az a szünetek ideje alatt a saját gondolatainak játékszere lesz. Ez történt Tóttal meg a pettyes lepkével.

- Eddig megértették a gondolatmenetet? - érdeklődött a vendég.

Ágika azt mondta, meg. Tót azt mondta, majdnem. Mariska nem mondott semmit, csak sóhajtott. Ó, Gyula.

- Akkor leegyszerűsítsem a kérdést - mondta Varró őrnagy, szinte kimeríthetetlen türelemmel.

- Maga, kedves Tót, bátran figyelmen kívül hagyhatja ezeket az elméleti fejtegetéseket. A maga dolga csak az, hogy kiiktassa a dobozhajtogatás közben jelentkező hézagokat. Azt hiszem, ez nem okoz különösebb nehézséget. Talán van is már valami javaslata, kedves Tót.

Egy kis csönd lett. Tót letörten meredt maga elé. Mariska elfordult, mert könnyes lett a szeme. Pánik lett úrrá Tótékon, kivéve a család legfiatalabb tagját.

- Hát ez igazán egyszerű! - kiáltott fel csengő, növény hangocskáján. - Szerintem ez a margóvágó kicsi, és az őrnagy úr ezért nem tud minket utolérni.

- Bravó! - mondta elismerően az őrnagy. - A maga kislányának arany esze van. A többi már gyerekjáték, kedves Tót.

Eközben megvirradt. Az őrnagy jó éjszakát kívánt, és bement lefeküdni. A közhit szerint a vasutasok és a tűzoltók bármikor tudnak aludni; Tótnak azonban ezen az éjszakán alig jött álom a szemére. Reggel elgyötörten ébredt, és tovább gyötörte magát egész délelőtt. Főtt a feje, tépelődött, megpróbált ülve, állva, sőt rézsútos helyzetben is gondolkozni, de amikor az őrnagy felébredt, és várakozásteljesen elébe lépett, csak ezt mondhatta:

- Sajnos, eddig még semmi se jutott az eszembe, mélyen tisztelt őrnagy úr.

- Sebaj! - biztatta az őrnagy. - Ami késik, nem múlik.

Ez némiképpen megnyugtatta Tótót. Reggelihez ültek. (Régi nevén: ebéd.) Mariska kuglófot süttött. Talán ez is jót tett az agyműködésének. A reggeli végén Tót váratlanul fölállt, és remegő hangon így szólt:

- Kérem, őrnagy úr, azt hiszem, nekem most dereng valami.

- Fogadja szerencsekívánataimat - örvendett a vendég. - Mi volna az a valami?

Tótnak elborult a homloka. Visszaült.

- Sajnos, nem az jutott eszembe, amit vártam, hanem egészen más.

Az őrnagy nem türelmetlenkedett, sőt, egészen szokatlan gyöngédséggel bánt vele. Nem engedte, hogy szóljanak hozzá. Mariskával erős kávéfőzetet neki. Biztatta, gyűjtson rá egy szivarra. Tót megitta a kávéfőzetet, rágyújtott. Egy negyedóra múlva újra megszólalt.

- Most, most, most... Mintha valaminek kezdenének kibontakozni a körvonalai...

- Tudtam én azt! - mondta az őrnagy, és megveregette Tót vállát.

Arra, hogy az őrnagy megveregette a vállát, eddig nem volt példa. Tót meg is zavarodott; ijedt arccal közölte, hogy mialatt az őrnagy úr a vállát veregette, kiment a fejéből, amit mondani akart. Ebből se lett baj. Az őrnagy most már mindent megbocsátott neki; úgy bánt vele, mint anya a gyermekével. „Tót úr” helyett kezdte „Tótomnak” szólítani; célját azonban nem érte el, sőt, minél szívélyesebben bánt vele, annál nagyobb szorongás nyomasztotta Tótót.

Agya azonban tovább dolgozott, mint egy gőzkalapács, aminek meg is lett az eredménye.

Négy óra tíz perckor azt mondta, hogy még nincs semmi.

Négy óra húszkor még mindig nem volt semmi.

Négy harmincötökor azonban bejelentette, hogy valami megint motoszkálni kezd a fejében.

Hét perccel később fölállt. Véleménye szerint, mondotta, nyomon van, de okulva az előzményeken, nem akarja elhamarkodni a dolgot.

Háromnegyed ötkor kijelentette: - Megvan!

Arca kipirult. Szeme izzott.

- Mélyen tisztelt őrnagy úr! - hirdette ki öt perccel öt óra után. - Nekem egy merész gondolatom támadt. Ha a régi margóvágó kicsi, akkor egy nagyobb margóvágót kell csinálni!

Kimerülten a székbe rogyott.

Varró őrnagy dicsérő szavakkal fejezte ki bámulatát.

Tót fáradt mosollyal megköszönte az elismerést.

Varró őrnagy aziránt érdeklődött, kivihető-e ez a sokat ígérő megoldás?

Könnyűszerrel, mondta Tót. Ahogy egy kis margóvágót tudott csinálni, ugyanúgy megcsinálja a nagyot.

Kérdés, több kartont lehet-e majd az új gépbe befogni.

Sokkal többet. Hármát, négyet, esetleg ötöt is!

És, kérdezte az őrnagy, miközben már nem is „Tótomnak”, hanem „Tótockámnak” nevezte Tótót, mikor lehet az elkészítéséhez hozzáfogni?

Akár most mindjárt. Az anyag megvan hozzá, mert fel lehet használni a sufnyiban álló fűrészbakot, de azonkívül is van elegendő faanyag, továbbá egy körülbelül karhosszúságú acélrúd is, amelyből ki lehet köszörülni a készülék karját.

- Hát akkor lássunk hozzá! - kiáltotta lelkesen az őrnagy. - Minden percért kár, amit nem margóvágással töltünk!

Egy óraszerkezet, elvben, örökké pontosan mutatja az időt. (Ha nem éri rázkódás, és nem számítjuk a kopást.)

Vegyünk egy nagyobbfajta zsebórát; Tótnak volt is egy ilyen régimódi Anker órája, még vasutas korából.

Mi történik, ha ezt az órát (úgy, hogy meg ne sérüljön) felére összenyomjuk? Nemcsak az óra lesz feleakkora, hanem az idő is feleannyi lesz, amit mutat.

Ilyen az emberi agyvelő is; erőszakos behatások megváltoztatják legfőbb funkcióit.

Az órának csak az a funkciója, hogy mutassa az időt. Az emberi agyé jóval több.

Van egy regisztráló funkciója; befogadja, rendszerezi, elraktározza a külvilágból érkező hatásokat. Tud emlékezni, vagyis a múltba látni, de a jövőbe is, amikor tervet csinál. Konkrét és elvont gondolkodásra egyformán képes, de van egy magasabb rendű működése is. Nevet tud adni a tárgyakra, pl. baromfietetőnek nevezi el a baromfietetőt. Kupolát tud építeni a firenzei székesegyházra. Rájött arra, hogy nem a parazsat kell megenni, hanem a parázson sült húst, és még sok effélére.

Tót ilyen világraszóló teljesítményekre nem volt képes, de azért mindaddig hiba nélkül ellátta emberi mivoltával járó összes funkcióit. Tovább is ellátta volna, ha nem éri egy erőszakos külső behatás, mely - jelképesen - felére nyomta össze értelmi képességeit.

Szabad-e Varró őrnagy kéthetes üdülését erőszakos behatásnak nevezni? Tót esetében ez jogos.

Maga a tűzoltás magasabb rendű munka. Tót állandóan készenlétben élt; ha észrevett egy füstöcskét, agya már jelezte, hogy Kasztrinerék kertjében égetik az avart. De azt is jelezte volna, ha a füst egy rettenetes tűzvész előjele.

Ha így lett volna, agyműködése tüstént még magasabb rendű tevékenységre váltott volna át. Ágyából kiugrott volna, a harangokat félreverette volna, a szerkocsit a helyszínre vontatta volna, s az oltócsővel megcélozta volna a lángtenger gócait. Erre ugyan sohasem került sor, de az mindegy. Az ember nem annyi, amennyi, hanem annyi, amennyi tőle kitelik.

A tűzoltás mellett más téren is jó hírnévnek örvendett Tót. Cipriani professzor kútszivattyúját szétszedte, beolajozta, összerakta. Laza széklábakat egyetlen szög beverésével megerősített. Sőt, amikor a Sanitas-kötszergyárnak hajtogatni kezdték a dobozokat, egy régi késpengéből ő ügyeskedte össze azt a készüléket, amely mindaddig hibátlanul szuperált. De most, amikor már nem a semmiből kellett volna valamit teremteni, hanem csak a kicsiből nagyot, agya már csak legnagyobb erőfeszítéssel csiholt ki magából annyi leleményt, amennyi egy nagyobbacska gyerektől is kitellett volna.

Ha a félelem gátló erővel hat az agysejtekre, akkor ez Tót esetében nagyon világosan érvényesült. A jövő események megértése érdekében szükséges volt ennek megállapítása, mert amikor Tót - nem is olyan régen - így sóhajtott föl: „Ennek nem lesz jó vége, Mariskám!” - kísértetiesen előre látta végétét.

Pedig, miután összeszerkesztette a nagy margóvágót, nem volt több nézeteltérése az őrnaggyal. Az örök viszály helyébe örök barátság lépett. A vendég néhány napig elégedettnek,

Tót pedig teljesen kiegyensúlyozottnak látszott. Egy verőfényes reggelen azonban az őrnagy ott-tartózkodásának nyolcadik s az új margóvágó fölvatásának harmadnapján - minden elfogadható ok és magyarázat nélkül, ifjonti elhamarkodottsággal, hajnali három óra hat perckor Tót Lajos megszökött hazulról.

Kétségbeesetten keresték mindenfelé, de hiába. Csak a késő délutáni órákban talált rá Tomaji plébános, akinek az ágya alatt volt elbújva a tűzoltóparancsnok.

Helytelen volna e meggondolatlanságért Varró őrnagyra hárítani a felelősséget. Történt ugyan néhány jelentéktelen esemény, melyeket a teljesség kedvéért szóvá kell tenni, ezek azonban egytől egyig Tót ellen szólnak.

*

Másfél napig tartó kemény munkával elkészült az új margóvágó.

Olyan nehéz volt, hogy Tót majd beleszakadt, amikor fölcipelte a suf niból. Egy ember átfért volna rajta. Pengéje egy borjút kettévágott volna. Karja, ha lecsapott, megdőndült, mint a bárd.

Megbámulták. Körüljárták. Az őrnagy gyönyörködve kopogtatta, simogatta, veregette. Nem nyugodott, míg ki nem próbálták. Három, négy, majd öt kartonlapot csúsztattak a penge alá, s vitte! Ez túltett a legvérmesebb reményeken.

Az őrnagy még egy gyöngéd pillantást vetett a készülékre, aztán odalépett Tóthoz.

- Nem is tudom, hogyan fejezzem ki hálámat, kedves Tót. Csak annyit mondok, hogy eddig Hellebrandt hadnagy volt a szobatársam, de mihelyt kiérkezem a frontra, a maguk kedves fia kerül a helyébe, ami azért előnyös, mert az iskolaépületet, ahol lakom, kettőzött őrség veszi körül. Ne hálálkodjanak. Ne vesztegessük beszédre az időt. Vacsorázzunk, és lássunk munkához!

Asztalhoz ültek. Mariska életének legszebb vacsorája volt ez. Nemcsak, mert végre biztonságban tudhatta a fiát, hanem mert az őrnagy vonzalmának egyre feltűnőbb jeleivel tisztelte meg Tótót. Rá-rámosolygott. Követelte, hogy a levesből Tótnak adják az összes csirkemájat. Ilyenkor hamiskásan rákacsintott Mariskára, mint amikor a felnőttek elkényeztetnek egy kisgyereket.

Véget ért az ebéd. (Régen: vacsora.) Hátravolt, hogy a két nő leszedje az asztalt, elmosogasson, és behordja a kartonokat a dobozolóhoz. Az őrnagy azonban ezt a rövid semmittevést is sokallotta, és odaszólt Tótnak:

- No, kis Tót! Nincs kedve sörözni egyet?

Már ott tartottak, hogy a vendég „kis Tót”-nak szólította a nála (sisak nélkül) egy fejjel magasabb tűzoltóparancsnokot!

Beültek a volt Klein-féle kerthelyiségbe. Előbb sört ittak. Aztán sört rummal. Utoljára rumot, sör nélkül.

Az őrnagy egyre közlékenyebb lett. Levetkőzte katonás tartózkodását, s őszintén megvallotta, hogy élete legszebb napjait tölti Tóték házában.

Ezt hálásan megköszönte Tót.

Ezt, magyarázta az őrnagy, nagyrészt a dobozhajtogatásnak köszönheti. Fölébredéskor már alig várja az estét, amikor végre munkához láthat.

Tót megértően bólintott.

Van ebben az elfoglaltságban valami felemelő. Szórakoztatóbb, mint a kártya, érdekesebb, mint a sakk. Dobozolni a legjobb a világon.

Tót helyeselt.

Az volna jó, darvadozott a vendég, ha még több, sokkal több ember foglalkozhatna dobozcsinálással. Egyszer talán eljön az az idő, amikor rávehető lesz az egész emberiség.

Ez, vélekedett Tót, nagyon hasznos volna.

Minden nemzet más színű és más formájú dobozokat csinálhatna. Lehet, hogy más lesz az elnevezésük, de azért a doboz, doboz.

Ez nem kétséges, mondta Tót.

És akkor az egész emberiség áldani fogja a nevüket, mondta az őrnagy.

Ó Istenem, mondta Tót.

A vendég elnézett a messzeségbe. Nem szólt többet. A férfiak nem áradoznak. Az őrnagynak csak a szeme beszélt. Valami felfűtötte, egy nagy várakozás, egy merész álom izgalma... Fizetett, és némán, a nagy jövő ígézetében, belekarolt Tótba. Így indultak hazafelé.

Mariska a kertkapuban várta őket.

Az asszonyok ősidők óta nyugtalanok, amikor a férfiak elmennek sörözni. Mariska se tudta, mi lesz e kiruccanás vége; csak állt és várt, és nézte az utcát... Most azonban hinni sem akart a szemének. Ahogy közeledtek, egyre jobban összemósódott előtte a két alak; már nem az urát és az őrnagyot látta jönni, hanem Gyulát, karcsún, csinosan, zászlósi egyenruhában, kitüntetésekkel a mellén, teljes épségben, mosolyogva. Egy nagy rúd szalámival integetett; a drága fiú sose jött haza üres kézzel... Ó, Gyula!

Tábori lap

Tisztelt Tót úr! Én vezettem azt a gépkocsit, amelyikkel Varró őrnagy urat a kurszki vasútállomásra vittük. Utána a maguk kedves fiával fürdőbe mentünk, aztán a kantinban söröztünk egy kicsit. Korán elindultunk hazafelé, de így ránk sötétedett a félúton. Hogy mi történt valaképpen, arra csak következtetni tudok. Kézigránátot nem dobhattak ránk, mert az országút két oldalán száz-száz méterre ki volt vágva az erdő, ahhoz pedig, hogy ránk lőjenek, már túlságosan besötétedett. Csak egy rózsaszínű füstfelhőre emlékszem, mely a motorházból hirtelen kilövellt. Én először teljesen elkábultam, de csak kisebb sérüléseket szenvedtem a szélvédő üveg szilánkjaitól, és így el tudtam vergődni valahogy a legközelebbi faluba, hogy segítséget hozzak. Amikor odaérteztünk a gépkocsi roncsaihoz, a zászlós urat már nem találtuk. Lehet, hogy nem történt semmi baja, és a saját lábán elment, de az is lehet, hogy megsebesült, és egy arra járó német páncélosalakulat fölvette. Ha nem lettem volna olyan kábult, pontosabb fölvilágosítást tudnék adni, így azonban csak remélem, hogy a zászlós úrnak talán még annyi baja se történt, mint nekem. Tisztelettel Gyuricka Sándor gépkocsizó honvéd.

(Szétázott az esővizes hordóban.)

*

Az új margóvágó nyolcvan centiméteres karja döndülve lecsapódott. Tóték munkához láttak, kitűnő hangulatban, tele bizakodással, ajkukon mosoly. Békésebb, boldogabb képet festeni se lehet.

Az őrnagy először csak három, aztán négy, végül öt kartonlapot csúsztatott a penge alá. A gép hibátlanul szuperált, amitől a vendég valósággal megrészegült. Most már ontotta a kivágott kartonokat, s közben harsányan biztatta Tótékat:

- No még egyet! Hajrá! Előre! Nyomás!

Nem volt már idő ölbe tett kézzel ülni, pihenni, elmélázni. Amíg föl nem virradt a hajnal, dolgozni kellett, megállás nélkül, szakadatlanul. De mit számít ez, ha az ember tudja, hogy a legféltettebb lény, aki az életénél is drágább, biztonságban van?!

Mondta is Mariska, amikor betántorogtak a szobájukba:

- Látod, látod, édes, jó Lajosom! Egy kis jóakarattal csodát lehet művelni.

Tót, minthogy beszélni már nem tudott, csak szusszantott. Kimerültségében is nyugodtnak, majdnem derűsnek látszott. No de meddig tartott ez a nyugalom?

Mindössze két napig.

*

Az első aggasztó jelenség a szökést megelőző nap estéjén történt, rögtön az ebéd (vacsora) után.

Varró őrnagy ilyenkor már nem tudott hová lenni a türelmetlenségtől. Szokássá lett, hogy mialatt az előkészületek folytak, a két férfi sétálni ment. Útjuk Tóték házatól az autóbussz-megállóig vezetett, háromszor-négyszer oda-vissza. E napon is elindultak, hogy levegőzzenek egyet. Ki hitte volna, hogy baj lesz belőle?

Mátraszentannának nem volt közvilágítása. A két férfi a kései ebéd után a júliusi égbolt csillagderengésében indult el hazulról. Az éj sejtelmes fényét csak itt-ott szakította meg egy kivilágított ablak.

Így például Gizi Gézáné (egy kétes hírű nő) ilyen idő tájban mindig égette a villanyt, hogy tájékoztassa a hozzá igyekvő kikapós férfiakat. Ha az ablaka elsötétedett, várhattak egy jó darabig, mert már megelőzte őket valaki.

Ebből lett a baj. Ti. épp Gizi Gézáné ablaka előtt állt a transzformátor. A zömök vasszekrény árnyéka rézsút keresztülfeküdt a betonon. A buszmegálló felé sétáltukban Varró őrnagy ezt a sötét csíkot ároknak nézte.

Egy szempillantásra megállt, felmérte az árok szélességét, aztán svungot vett, és ügyesen átugrotta.

Mit tehetett volna Tót? Ő is megállt, ő is svungot vett, ő is átugrotta, tudván, hogy más-különbén kínos, sőt nevetséges helyzetbe hozza az őrnagyot.

Továbbmentek. Visszajöttek. Újra átugrották az árnyékat. Ezt a műveletet még egyszer megismételték, miközben szívták a jó hegyi levegőt, és barátságos eszmecserét folytattak.

Orvosi vélemény szerint a magaslati vidékek lakossága erősebb szexuális jelleggel bír, mint a síkságié. Nem csoda tehát, hogy Gizi Gézáné ablaka e nap estéjén mihamar elsötétedett. Amikor a sétálók a ház elé érkeztek, az iménti árok helyén csak a sértetlen, szürkén derengő útburkolatot látták. Ők azonban, mint eddig tették, gépiesen megálltak.

- Tessék csak - mondta az őrnagy, az úttestet vizsgálva.

- Csak ön után - mondta Tót, ugyanarra a pontra meredve.

- A világért sem - mondta az őrnagy. - Nem szeretem az udvariaskodást.

Cselekedni kellett. Tótnak két lehetősége volt:

1. Nem ugrik. Ezzel azonban mint mátraszentannai lakos, aki természetesen tisztában van a betonút állapotával, azt a látszatot kelti, hogy háromszor egymás után bolonddá tartotta az őrnagyot.

2. Ugrik. Ezzel viszont azt a látszatot kelti, hogy ő tovább is ároknak minősíti azt a helyet, ahol valójában csak egy árnyék feküdt.

Tót a két rossz közül a kisebbiket választotta. Svungot vett, és lendületesen átugrotta a nem létező árkot az iménti árnyék helyén.

Az őrnagy következett. Neki is két választása volt:

1. Nem ugrik. Ezzel beismeri, hogy egy tanulatlan községi tűzoltó csúfságot csinált belőle.

2. Ugrik, s ezzel ároknak nevezi ki egy árnyék hült helyét, de tekintélyének egyszeri megrövidülését legalább nem tetézi egy másodikkal.

Ő is a kisebbik rosszat választotta. Ő is lendületet vett, ő is ugrott.

Mintha mi sem történt volna, továbbmentek. De azzal, hogy továbbmentek, még nem lett vége a kínos históriának. A tudomány mai állása szerint a magaslati vidékek lakosainak szexuális érintkezése forróbb, drámaibb s ezáltal rövidebb ideig tartó, mint a síkságiaké. Gizi Gézáné tehát ilyen szép nyári éjszakákon nagy forgalmat bonyolított le; vagyis hol égett nála a villany, hol nem. A két sétáló azonban, akár volt vendége Gizi Gézánénak, akár nem, ugrott egyet az ablaka előtt.

Ráadásul az történt, hogy az aggregátor gépésze épp akkor igyekezett haza munkájából, és épp Gizi Gézáné ablaka alatt találkozott a két sétálóval. Nagyot köszönt Varró őrnagynak, és - eszébe jutván a közeli nyugdíjaztatása, a fronton harcoló unokaöccse, valamint egy régi idézés, amelyben az államellenes felforgatás vádját emelték ellene - habozás nélkül átugrotta a transzformátor árnyékát.

Ezt ismételtén megtette Varró őrnagy és a vendéglátója. Az ilyesmi nem marad következmény nélkül. Elképzelhető egy kedvező folytatás is, nevezetesen, hogy a két férfi, a két jó barát még jobban összezelepszik attól, hogy végre istenigazában kiugrálhatta magát.

Elképzelhető egy kedvezőtlen folytatás is. Sajnos, ez következett be.

Az történt, hogy először Tótnak elkezdett dolgozni valami nyugtalanság. Azzal vádolta magát, hogy méltóságán aluli helyzetbe sodorta fia parancsnokát. Hogy kiengesztelje, feltűnő előzékenységgel bánt a vendéggel. Így pl. a verandán alája készítette a székét, állandóan hajlongott, erőltetetten mosolygott, és í. t.

Előzékenysége azonban célt tévesztett, mert éppen arra emlékeztette az őrnagyot, amire nem akart gondolni. A felkínált széket nem fogadta el, szántsándékkal egy másikat hozott ki a szobájából, a csábmosolyokat pedig rideg arccal fogadta.

Ezzel még jobban felzaklatta Tót, aki most már bűnbánó arcot öltött, igyekezett kihúzódni az őrnagy látóköréből, feltűnő halkán beszélt, hogy ezzel is aláhúzza a maga jelentéktelenségét.

Az őrnagy ezt se vette jó néven. Épp ellenkezőleg: nyílt kihívásnak tekintette. Minél büntudatosabban pislogott rá Tót, annál karakánabban fordult el tőle. A halk beszéd pedig egyenesen felbőszítette.

- Mit mondott, kérem? Egy szót sem értek a motyogásából!

Tót elismételte szavait. Az őrnagy úgy tett, mintha nem értené.

- Még mindig nem értem. Talán viccelni akar velem?

Tótnak nem viccelni, hanem sírni lett volna kedve. Hiszen vége lett a bizalmaskodásnak, vége a Tótomnak, Tótocksáknak, vége a levesébe csempészett csirkemájnak... Behúzta a nyakát, és némán hajtogatta a dobozokat; megfogadta, hogy kérdezetlen nem szól többé egy árva szót sem.

Persze, ha kérdezték, felelnie kellett. Jobban tette volna, ha akkor is hallgat. A némaságot nem lehet se rosszul érteni, se félremagyarázni. Vannak percek (órák, évek, korszakok), amikor a hosszú élet titka a hallgatás.

A kérdés, mely annyi bonyodalmat zúdított rá, egészen ártatlanul hangzott. Már jó ideje hajtogatták a dobozokat, amikor az őrnagy elengedte a margóvágó fogantyúját, körülnézett, és szokásos előzékenységével megkérdezte:

- Nem akarnak lepihenni? Hány óra magánál, kedves Tót?

Amióta Varró őrnagy Mátraszentannán tartózkodott, máskor is előfordult, hogy nem jól értette Tót beszédét. Eddig azonban, amit az őrnagy félrehallott, legalább félreérthető volt. A helyzet romlásának ékes bizonyítéka, hogy Tót válasza most is hasonlított ahhoz, amit a vendég a válaszból értett.

Tót ugyanis elővette régimódi zsebóráját, és így szólt:

- Mélyen tisztelt őrnagy úr, háromnegyed egy.

Az őrnagy a füléhez tartotta a tenyerét.

- Már megint úgy motyog, hogy egy szavát sem értem.

Tót hangosan elismételte a fenti választ. Kezéből azonban majdnem kiesett az óra, amikor észrevette, hogy az őrnagy arca elváltozik. Színét veszti, kiéleződnek rajta a redők, s úgy beszűkül a szeme, mint gombostűn a gomb. Ő ugyanis, ahogy utóbb a kimagyarázkodáskor kiderült, a következőképpen értette Tót szavait:

- Sózza be a nagymamája dupla cimpás fülét!

Egészen természetes, hogy ilyen sértés hallatára nem tudott magán uralkodni. Öklével az asztalra csapott, és rárivallt Tóra.

- Ezt kikérem magamnak! Tudja meg, hogy a nagyanyám Skultéti lány volt, ötödik gyereke egy falusi szücsmesternek, de a borsodivánkai iskolaigazgató megtiszteltetésnek vette, hogyha az ötvenedik születésnapján, földig hajolva, kezet csókolhatott neki!

Sarkon fordult. Szobájába rontott. Becsapta az ajtót. Tóték megdermedve ültek, mert a kiszűrődő zajok elárulták, hogy vendégük lecibálja kofferét a szekrényről, a fiókokat huzigálja, és csomagolni kezd.

- Elutazik! - jajdult föl Mariska. - Mit tettél már megint, édes, jó Lajosom?

Mind a ketten iszonyodva nézték Tótot, aki azonban csak bután bámult maga elé.

*

Más ember, ilyen vádló tekintetektől ösztönözve, magától is tudta volna a kötelességét. Aki valakit ok nélkül megbántott, kövesse meg.

Tót azonban csak ült, konok, kifejezéstelen arccal, melyről messzire lerítt, hogy esze ágában sincs bocsánatot kérni. A történetekért kizárólag az őrnagyot hibáztatta, s még csodálkozott is, hogy a felesége meg a lánya várakozva néznek rá.

- Mit bámultok úgy rám? - kérdezte értetlenül.

Ágika adós maradt a magyarázattal. Mariska is csak sóhajtott egyet.

- Jaj, Lajosom, édes, jó Lajosom...

- Ne jajgass! - szólt rá Tót. - Én azt mondtam: háromnegyed egy. Ezt mondtam, vagy nem ezt mondtam?

Körülnézett. Nyilván arra várt, hogy a felesége meg a lánya igazat adjon neki, mert a múltban is mindig ez történt, még akkor is, ha (kivételes esetekben) nem volt igaza. Most azonban (amikor igaza volt) nem ez történt.

Először nem történt semmi.

Mariska hallgatott, és könnyes szemmel meredt maga elé.

Ágika is hallgatott. Később szomorúan megcsóválta a fejét.

Erre Mariska fősóhajtott, és ő is megcsóválta a fejét.

Tót bosszús lett.

- Nem tudtok beszélni? - kérdezte. - Miért csóváljátok a fejeteket?

Ágika elfordult, mint akinek nincs mersze beszélni.

Mariska, miután köténye sarkába fújta az orrát, csak ennyit mondott:

- Csak arra kérünk, édes, jó Lajosom, hogy máskor légy egy kicsit elővigyázatosabb.

- Bizony - kapott bátorságra Ágika. - Nem jó, ha valaki csak úgy a levegőbe beszél.

- Én nem a levegőbe beszéltem - csapott az asztalra ingerülten Tót -, hanem megmondtam a pontos időt.

Ezt Mariska kénytelen volt elismerni.

Ágika se vonta kétségbe. Csak azt fűzte hozzá, hogy az emberek nem szoktak ok nélkül megsértődni. Nem lehetetlen, hogy a papa esetleg úgy közölte a pontos időt, hogy azt másvalamire is lehetett érteni.

Bizony, mondta Mariska. Ha az őrnagy úr megbántódott, akkor bizonyára volt rá oka.

Tót nem nagyon hitte ugyan, hogy szavait másra is lehetett volna érteni, de ha igen, az se lehetett sértő a vendégükre.

Mariska neki is igazat adott; az ő férje még sohasem bántott meg senkit.

Ezt Ágika is belátta. Viszont, habár nem emlékezett szó szerint a kérdéses mondatra, mégis úgy rémlett neki, mintha a papa valakinek a fülét is szóba hozta volna.

Mariska a „fül” szóra nem emlékezett, de arra se mert volna megesküdni, hogy ez a szó nem hangzott el.

Tót azt állította, hogy mindez merő képzelődés. Vajon kinek a fülét emlegette volna ő, ha egyszer a pontos időt kérdezték tőle?

Ebben Mariska igazat adott neki.

Ágika gondolkozott. Először ő is igazat adott az apjának, de aztán egyre inkább úgy rémlett neki, mintha a „fül” szó az őrnagy úr nagymamájával kapcsolatban hangzott volna el.

Mariska is gondolkozott. Kijelentette, hogy ő vakon bízik ugyan az urában, de azért sem igent nem mer mondani, se nemet.

Most már Tót se volt egészen biztos a dolgában. Az még esetleg elképzelhető, hogy a „fül” szó kiszaladt a száján, arra azonban semmi oka se volt, hogy az őrnagy nagymamáját emlegetse.

Ágika bocsánatot kért, hogy régi dolgokkal hozakodik elő, de már máskor is előfordult, hogy papa minden ok nélkül furcsa dolgokat mondott.

Mariska erre olyanformán kezdte ingatni a fejét, hogy az bólintás is lehetett, de fejcsóválás is.

Tót hallani kívánta, mire céloz a lánya.

Ágika nem akart erről beszélni, de hosszas nógatás után elmondta, hogy például a múlt hét szerdáján, a volt Klein-féle vendéglő előtt a papa köszönés helyett „te fekete retek”-nek nevezte Tomaji plébános urat.

Mariska azt mondta, hogy ő nem volt jelen, és ilyesmit el se tud hinni az uráról, de az bizonyos, hogy a plébános néhány nap óta nagyon hűvösen fogadja a köszönését.

Tót meghökkent. Ő ugyan nem emlékezett semmiféle retekre, sőt úgy tudta, hogy egy dicséréssel üdvözölte a papot, de azért kezdett kicsúszni a lába alól a föld.

Végezetül aztán Mariska is megszólalt. Szemmel láthatóan nehezebbre esett a beszéd, de azért, mint mondotta, egy ilyen komoly percben ő se hallgathatja el az igazat, hiszen Gyulájuk életéről van szó. Eppen ezért kötelességének tartja, hogy eszébe juttassa az urának a vasúttól történt nyugdíjaztatása előzményeit.

A nyugdíj szó hallatára Tót paprikavörös lett.

Érthető is. Ha egy embert, aki kilenc évig szolgált mint feddhetetlen tolatásrendező Felsőpiskolc vasútállomáson, egyik napról a másikra, se beszéd, nyugdíjba küldenek, akkor az igyekszik megfélemleni erről a megalázó emlékről.

Mariska azonban úgy vélte, hogy éppen Tót érdekében jó volna végre szembenézni az igazsággal.

Tót kijelentette, hogy erre ő is kíváncsi volna.

Mariska azt mondta, hogy ő ki tudja elégíteni az ura kíváncsiságát, csak ahhoz ragaszkodik, hogy Ágika fogja be a fülét. Ágika befogta a fülét, s Mariska elmondta, hogy amikor Viktor Emmanuel olasz király Magyarország kormányzójának vendégeként őszi körvadászatra utazott az észak-magyarországi erdőségekbe, akkor a fellobogózott, virággal díszes felsőpiskolci vasútállomáson, ahol vigyázba állt az egész vasúti személyzet, épp abban a percben, amikor a különvonat keresztülszáguldott az állomáson, az egyik tolatásrendező, akire addig sose volt panasz, hirtelen hátat fordított a vonatnak, leeresztette a nadrágját, és a szebbik felét mutatta a tovasuhanó előkelőségeknek... Ez történt, mondta Mariska, és sírva fakadt.

Tót Lajos felhördült.

- Ebből egy szó sem igaz! - kiáltotta. - Ki beszélte be neked ezt az ostobaságot?

Ő is kételkedett benne, szipogta Mariska, egészen odáig, míg egy Singerné nevű jegyszedőnő, még a Berger úrék mozijában, meg nem esküdött rá, hogy szavahihető szemtanúktól a saját fülével hallotta a történetet.

Tót magába roskadt. Ez több volt, mint amennyit az önérzete el tudott viselni; percekbe telt, míg Mariska és Ágika újra lelket vert bele. Akkor aztán kérlelni kezdték, hogy menjen, és kérjen bocsánatot az őrnagytól. Belekaroltak. Gyengéden az ajtóig kísérték, még a küszöbön is átsegítették...

Néhány óra múlva, hajnali három óra hat perckor, Tót elszökött hazulról. Nyilvánvaló, hogy szökése és a fenti epizód között nincs és nem is lehet okozati összefüggés. Felnőtt ember nem hagyja el otthonát és családját, mert valaki nem jól értette a szavait. Ez már csak azért sem hihető, mert az őrnagy, a nála megszokott nagylelkűséggel, mindjárt meg is bocsátott neki. Mi több, amikor kijöttek a szobából, még nyomatékosan ki is jelentette:

- Kérem, ne tegyenek neki szemrehányást. Mindnyájan emberek vagyunk... Ugye, kedves Tót?

Tót morgott valamit. Nem volt valami jó állapotban, de miután elfoglalta helyét az asztalnál, hamarosan összeszedte magát. A munkában, ha mégoly fárasztó is, mindig van valami vigasztaló. Ráadásul az őrnagy nemcsak hogy nem neheztelt, hanem szemmel láthatóan a legjobb kedvében volt. Élvezte a friss levegőt, az éj hűvös áramlatait, és úgy szóval tartotta őket, hogy észre sem vették az idő múlását. Örömmel hallották, hogy a kedves vendégnek nemcsak a közérzete és az étvágya javult, hanem az álmai sem olyan nyomasztóak már, mint ideérkezésekor. A legutóbb például azt álmodta már, hogy ő egy zacskó viszketőpor, amit beleszórnak egy szép lány nyakába; apróra elmondta, hogy vette be magát mind mélyebben a leány ruházatába, s hogy kacagott az ő csiklandós érintésétől az álombeli lány. Ezen mindnyájan jót mulattak, még Tót is szélesen elmosolyodott. Senki se gondolta, milyen terveket forral; amint-hogy arra se számított senki, hogy nem sokkal az első kínos félreértés eloszlata után egy második, még kínosabb meglepetést tartogat nekik.

Az történt, hogy ebben az emelkedett hangulatban, az általános jókedv közepette, jóval virradat előtt, tehát nem is túlságosan későn, Tót Lajos elásította magát, méghozzá a legkihívóbb módon, egyenesen az őrnagy arcába, olyanféle gátlástalansággal, mintha az őrnagy orvos volna, s ő a lobos manduláját akarná megvizsgáltatni vele.

Hogy ásított, még hagyján, bár az asztalnál ülők élénken emlékeztek rá, mennyire szívére vette a vendég Tót első ásítását. Meg is dermesztette őket a rémület, ajkukra fagyasztva a szót, elakasztva kezük mozdulatát, ahogy reptében akad el egy madár, melyet a vadász golyója szíven talált.

E baklövésre azonban, melyet akkor még néhány mentegetőző szóval jóvátehetett volna, Tót azzal tette föl a koronát, hogy mérgesen ráripakodott a feleségére: - Mit báméskodtok? Púp nőtt a homlokomon, vagy mi?

Amikor a fejére olvasták, hogy mit cselekedett, eleinte konokan, egy visszaeső bűnös szívóságával, megpróbálta letagadni tettét. Nem hitt a lányának. Nem hitt a feleségének. Minden érv és bizonyíték lepattant róla. Talán sohasem ért volna véget a vita, ha az őrnagy közbe nem veti magát.

- Arra kérem magukat, hogy hagyják abba ezt a meddő szócsatát - mondta lefegyverző szelídséggel. - Voltaképpen mindegy, hogy mi láttuk-e jól, vagy Tót úr emlékszik-e rosszul. Ha ő úgy érzi, hogy nem ásított, akkor ez annyit jelent, hogy nem akart ásítani. Ezt a kérdést azonban csak ő maga tudja eldönteni. Gondolkozzék rajta, kedves Tót.

- Eszem ágában sem volt ásítani - jelentette ki Tót.

- Ennek igazán örülök - mondta az őrnagy. - Eszerint most sincs kedve ásítani?

- Most sincs - mondta Tót.

- És később? - érdeklődött az őrnagy.

- Később sem lesz - mondta Tót.

- Nem fogja ezt esetleg megbánni?

- Soha!

- Ha ez csakugyan úgy van - kérdezte az őrnagy -, hajlandó bizonyos óvintézkedéseket tenni, amelyekkel elejét lehet venni a további ásításnak?

- Szíves örömet - mondta Tót.

- Nagyszerű! - mondta az őrnagy.

Kijelentette, hogy ezt el is várta egy ilyen kitűnő embertől, mint Tót. Persze, mondta, az ásítás megelőzésének többféle módozata van; Tóték szerencséjére azonban ő már e téren szert tett némi tapasztalatra. A fronton ugyanis az éjszakai őrésre vezényelt katonák gyakran hajlamosak az ásításra, s ez azért veszélyes, mert az ásító embert könnyen elnyomja az álom, amiért a fronton főbelövés jár. Ott ő úgy segített a bajon, hogy az őrt álló katonák egy szilvماغot tartottak a szájukban, melyet aztán átadtak annak, aki a leváltásukra jött.

- Nincs véletlenül valamilyen gyümölcsmag a háznál? - kérdezte.

Mariska megcsóválta a fejét. Sajnos, közölte, a szilvaszezonnak már vége, viszont őszibarack még nincs... Látszott rajta, mennyire bántja a dolog, de az őrnagy megvigasztalta:

- Nem baj, Mariska. Majd én kitalálok valamit.

Töprengő arccal végigkutatta zsebeit. Úgy látszik, nem találta meg, amit keresett, mert hirtelen fölpattant, szobájába sietett, ahol végigkutatta fiókjait, s különféle használati tárgyakkal tért vissza. Letett az asztalra egy Kodak fényképezőgépet, egy doboz feregirtó port, a szolgálati pisztolyát, továbbá egy bekeretezett fényképet, melyen ő volt látható, hadnaggyá avatása napján, karddal az oldalán, egy porosnak látszó műpálmának dőlve.

- Mindegyik jó - mondta, miközben hol a tárgyakat, hol Tót száját nézegette -, de egyik sem ideális.

Aztán fejéhez kapott, és felkiáltott:

- Hopp! A csipogóról majdnem megfeledkeztem!

Mindent visszavitt, aztán sugárzó arccal egy tyúktojás nagyságú tárgyat hozott magával, melyről kiderült, hogy nem más, mint egy kis dinamós zseblámpa. Az oldalán egy kis kar volt. Ha azt megnyomták, a lámpa berregett - ezért is hívták „csipogó”-nak -, és az égő kigyúlt.

Odanyújtotta a csipogót Tótnak.

- Parancsoljon, kedves Tót úr!

- Még ilyet! - kiáltott föl az álméltkodó Mariska. - Nekem ez sosem jutott volna eszembe!

- Pedig milyen egyszerű megoldás! - csapta össze a kezét Ágika.

Maga Tót azonban, ahelyett hogy örült volna, nyílt ellenszenvvel nézte a kis zseblámpát.

- Mi legyen ezzel? - kérdezte.

- Hát mi lenne? - kacagott föl Ágika. - Kapja be az apu, és kész!

- Csak arra vigyázz, hogy le ne nyeld - figyelmeztette az urát féltő gonddal Mariska.

- Se megrágni, se lenyelni nem szabad - magyarázta az őrnagy. - Csak szopogassa szépen, mint a savanyúcukrot.

Tót azonban akadékoskodott. Ő ezt nem meri a szájába venni, mondta, mert amit egyszer a szájába vett, azt lenyeli.

- Ettől nem kell félnie - nyugtatta meg mosolyogva a vendég. - Eleinte talán kissé furcsa érzés lesz, de egy zseblámpát ugyanúgy meg lehet szokni, mint egy műfogsort.

Még ez se győzte meg Tót. Minden férfiassága ellenére is volt benne egy gyerekes vonás. Lehet, hogy még kéretni akarta magát egy kicsit, vagy talán csak a „csipogó” név nem tetszett neki, mert tovább is húzódozott ettől a megoldástól, habár egyetlen épkézláb ellenérvet se tudott fölhozni. Segélykérően nézett a feleségére.

- Te is azt mondd, Mariskám, hogy vegyem ezt a holmit a számba?

- Hát hova máshová, édes, jó Lajosom? - csodálkozott az asszony.

Tót még egyszer körülnézett, s aztán olyat tett, ami se korához, se társadalmi állásához nem illett. Hirtelen lemászott az asztal alá, de úgy, hogy a feje se látszott ki.

A többiek összenéztek ugyan, de - néma megegyezéssel - nem szóltak egy szót sem. Ültek, hallgattak, vártak. Jobbat nem is tehettek volna. Egy rövidke idő múlva Tót előmászott az asztal alól. Igaz, még mindig duzzogó arcot vágott, de legalább nem ellenkezett tovább. Magától nyitotta ki a száját, s Mariska oly gyengéden dugta be a csipogót, ahogy egy anya eteti gyermekét.

- Remélem, nincs rossz íze? - kérdezte.

Tót a fejét rázta. A zseblámpától egy kissé kigömbölyödött az arca, ez azonban nem állt neki rosszul. Ágika meg is jegyezte:

- Így még sokkal csinosabb az apu!

Erre ő valamit válaszolni akart, de a nyelve mozgásba hozta a lámpa karját, amitől az berregni kezdett, égője pedig kigyulladt Tót fogsora mögött. Mindnyájan mosolyogtak.

- Ne vesztegessük az időt! - szólt az őrnagy. - Azt hiszem, most sokkal jobban fog menni a munka.

Ebben nem is tévedett.

Ettől kezdve nem volt semmilyen fennakadás. Tót egyszer sem ásított. Még csak fáradtnak se látszott. Kezéből ugyan most is csupa félvállas doboz került ki, de ezt már megszokták. Mindezt csak azért kell hangsúlyozni, nehogy valaki az imént megtörtént és a később történné események közt összefüggést keressen. Még senki se szökött meg azért, mert szájában (kizárólag elővigyázatossági okokból) egy zseblámpát tartott.

Annál nagyobb volt a megdöbbenés, amikor fölfedezték Tót eltűnését.

Hiányát nem mindjárt vették észre. Föltehetően akkor szökött meg, amikor véget ért a munka, mindenki kimerülten támolygott ide-oda, s a szemüket is csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudták nyitva tartani. Távolléte azért sem szűrt szemet a többieknek, mert az egrri Sanitaskötszergyár teherautója havonta csak egyszer járta be a vidéket, hogy összeszedje a kész árut. E látogatás még nem volt esedékes; Tótéknél tehát, különösen az új vágógép jóvoltából, nagy mennyiségű doboz gyűlt össze, hatalmas gúláik minden talpalatnyi helyet elfoglaltak. Még egy olyan nagydarab ember is, mint Tót, könnyen elveszhetett e dobozrengetegben.

Egy idő múlva mégis föltűnt a házigazda távolléte. Szólomatni, majd keresni kezdték. Bejártak minden zugot, fölverték utána a szomszéd kerteket, aztán az egész falut, egészen a fűrésztelepig. A bartalaposi völgyet. A Bábony tisztásait. Tót sehol.

Hová lett? És miért ment el? Talán megint fölütötte az orrát valamiért? Alig hihető. Hiszen olyan jól ment minden.

Tomaji főtisztelendő úr e nap délutánján a hegymászástól kifáradva tért haza, miután az uradalmi főerdész anyósának föladata az utolsó szentséget. Azon porosan, reverendásan végigvetette magát az ágyon, és álmosan behunyta a szemét.

Ekkor azonban hangos horkolás ütötte meg a fülét.

Először azt hitte, már a saját horkolását hallja. Visszatartotta a lélegzetét, ámde a horkolás folytatódott. Néhány perc múlva, nagy erőlködéssel - ami nem tett jót neki, mert gyomorsérve volt - sikerült az ágy alól előráncigálni Tót Lajost. Még nehezebb volt őt felébresztenie. Még annál is nehezebb szóra bírnia.

A vidéki papságot sokan félreismerték. Állítólag gépiesen látják el szent hivatásukat, régi prédikációikat ismételtetik, csak a has örömeinek élnek, eltunyulnak... Arról azonban nem beszél senki, hogy sokszor olyan csavaros lelki problémákkal kerülnek szembe, amelyek még egy főpásztornak is próbára tennék a képességeit.

A mátraszentannai plébános hosszú évekig nyugodtan élte világát. De mostanában, jobban mondva, az utolsó héten, mintha meghöbörödtek volna a hívei. Tegnapelőtt azzal állított be egy fűrésztelepi munkás, hogy a saját árnyéka üldözi. Kint a napsütésben mindjárt meg is mutatta az árnyékát, mely valóban csendőregyenruhát viselt. Milyen tanácsot lehet ilyenkor adni? S mit mondhatott volna Tomaji főtisztelendő úr Leonhardt luxemburgi hercegnek, a hetvenezer holdas uradalmi erdők tulajdonosának, amikor a szikár aggastyán (akinek az ereiben angol királyi vér folyt) ugyanannak a napnak estéjén, a gyóntatószékben megvallotta neki, hogy meggyőződéses kommunistának érzi magát? Arra a kérdésre, hogy mit lehet ez ellen tenni, a plébános hústalan bőjtöt javasolt.

Már e kis ízelítőből sejteni lehet, hogy Tomaji vértézve volt a legbonyolultabb lelki nyavalyák ellen, Tót vallomása azonban még őt is megrendítette. Nem is lehet azt érzéketlenül végighallgatni, amikor egyházközségnek egyik tekintélyes, ép idegzetű, pompás egészségnek örvendő tagja megtört hangon kijelenti, hogy nincs hőbb vágya, mint bemászni valami alá.

Hogy mi alá? Tótnak mindegy volt, mi alá. És hogy miért? Tót nem tudta, miért. Ő csak annyit tudott, hogy éppen lefekvéshez készülődött, már a cipőjét fűzte ki az ágya szélén, amikor egy belső hang parancsára fölkerekedett, idejött, bemászott az ablakon, és lefeküdt a plébános ágya alá.

Nem tagadta, hogy tettét szellemi képességeinek birtokában követte el. Álmosnak álmos volt ugyan, de egyébként teljesen beszámítható. Tisztában volt vele, hogy ez nem egészen értelmes cselekedet, de nem tudott védekezni ellene. E vágy különben már napok óta kísérti. Bárhol van is (szobában, pincében, szabad ég alatt), mindenütt azt lesi, van-e a közelben megfelelő búvóhely. Most is, miközben a főtisztelendő úrral beszél, alig bír ellenállni a kísértésnek, hogy be ne másszon a reverendája alá.

A pap csak hallgatta. Ott állt előtte ez a szép szál ember, akinek súlyánál csak a keserve nehezebb. Mit mondjon neki? Sóhajtott egyet.

- Ha könnyít rajtad, fiam - mondta aztán -, nem bánom, mássz be egy kis időre a reverendám alá.

- Köszönöm, főtisztelendő úr - háritotta el Tót. - Nem akarok a kísértésnek engedni, mert akkor félős, hogy egészen elhatalmasodik rajtam.

A plébános megdicsérte. Az ablakhoz lépett, s a felhőtlen égboltra meredve, elgondolkozva állt egy darabig, aztán e szép szavakat mondta:

- Mit tehet az ember a másikért, fiam? Háborúban vagyunk, és mindnyájan félünk. Pedig a harcok nagy messzeségben folynak, az újságok nap mint nap csapataink győzelméről írnak,

de mi mégis rettegünk valamitől. Hogy mitől? Nem tudom, ha tudnám, talán megszűnnék félni. Gondolkozz te is, kedves fiam, hátha meg tudnád mondani, mi bánt. Akkor talán te se kíváncsoznál többé bebújni sehová.

Tót lehorgasztotta a fejét. Azt mondta, öt három dolog bántja.

A pap biztatta, hogy ne hallgasson el semmit.

Tót azt mondta, öt mindenekelőtt az bántja, hogy a sisakját (ha erősen süt a nap) a homlokába húzva kell viselnie, mert így kívánja a kedves vendég.

Mi a második, kérdezte a pap.

Az, hogy este, amikor sétálni ment Varró őrnaggyal, át kellett ugrálnia a Gizi Gézáné háza előtt álló transzformátor árnyékát.

- Ez olyan borzasztó? - kérdezte a pap, de azért biztatta, hogy mondja el a harmadik panaszát is.

A harmadik panasz az, mondta Tót, hogy kénytelen a vendég zseblámpáját a szájába venni, nehogy dobozolás közben elásítsa magát.

A plébános érdeklődött, nagyon nagy-e az őrnagy zseblámpája.

Tót kénytelen volt bevallani, hogy a lámpa legfőljebb akkora, mint egy tyúktojás.

Le kell-e nyelnie a lámpát, tudakolta a pap.

Azt neki nem is szabad lenyelnie, ismerte be Tót. Épp csak szopogatnia szabad, mint a savanyú cukrot.

Tomaji főtitisztelendő úr ekkor éktelen dühbe gurult.

Ez mégiscsak orcátlanság, fiam! - rivallt rá Tótra. - A háború kellős közepén vagyunk, amikor más ember az életéért reszket, vagy éppenséggel a halottait siratja... Te pedig ilyen lappáliákkal állsz elő, ahelyett hogy hálát adnál Istennek, amiért hozzád vezérelte a fiad parancsnokát? Most már sajnálom, hogy szóba álltam veled!

Kirohant. Becsapta az ajtót. A szomszédból egy kisfiút átszalasztott Mariskáért, ő pedig puskaporos hangulatban rótt a paplakkertjének kacsaringós útjait, míg csak lélekszakadva be nem rohant Mariska.

- Ne vágj olyan kétségbeesett arcot - mondta neki a pap, és a ház felé vezette. - Odabent vár az a nyafka urad, vidd szépen haza.

Benyitottak. Körülnéztek. Tót nem volt látható. Sem az ágy, sem a szekrény alatt, sem a kutya vackán, sem a szennyes ruha között. Újra nyoma veszett, s nem is került elő egészen a hétórás miséig, amikor Tomaji főtitisztelendő úr fülét ismét megütötte a horkolása. A már ismerős hang ezúttal a főoltár csipkés terítője alól tört ki. A plébánosnak idejében torkán akadtak a megszentelés mindenható szavai, és heves rosszullet foga el.

A szentmisét félbe kellett szakítani. A hívek elszéledtek. Tótot betaszígták a sekrestyébe, és rázárták az ajtót. Mariska sírva fakadt.

- Most mit csináljak vele? - kérdezte a paptól. - Nekem vendégem van, nem őrizhetem egész nap az uramat.

A plébános elgondolkodott.

NEGYEDIK FEJEZET

Levél a frontra

Kedves, jó fiam! Remélem, soraim jó egészségben találnak. Tomaji főtitelendő úr, amikor a hadba vonultakért imádkozik, mindig első helyen mondja a nevedet. Tudatom, hogy jól vagyunk, csak te hiányzol nagyon. Megnyugtatósodra közlöm, hogy a mélyen tisztelt őrnagy úr is kitűnően érzi magát. Eleinte nagyon kimerült és ideges volt, de már ez a tiznapos pihenés a finom hegyi levegőnkön megtette a hatását. Az első napokban borzasztó álmok gyötörték, de most már csak tréfás álmai vannak, mint például, hogy ő viszketőpor, vagy hogy egy kiskutya viszi a szájában és lóbálja, de mi ez ahhoz képest, hogy megdarálják és megeszik, mert eleinte ez volt. Apád is jól van, csak egy kicsit szórakozott, és időnkint ott feledkezik mások ágya alatt, de a plébános úr beszélt vele. Azóta sokkal jobb kedvű, bár néha visszahúzódik. Még egy örömhírem van számodra. A mélyen tisztelt őrnagy úr megígérte, hogyha jönnek a hidegek, nemcsak odavesz magához a zászlóaljrodata, hanem vele fogsz aludni a mostani szobatársa helyett. Adná Isten, hogy így legyen. Vigyázz a gyomrodra, ne egyél zsíros ételt hidegen. Sokszor csókol anyád, Mariska.

*

Megcímezte a lapot, levitte a budihoz, és halkán (hogy az alvó vendéget föl ne ébressze) beszólt az urához, de csak egy diszkrét köhintés hallatszott, annak jeléül, hogy a helyiség foglalt.

- Meddig leszel itt, édes, jó Lajosom? - érdeklődött Mariska.

- Mi az? - kérdezte Tót. - Elutazik az őrnagy?

- Mi jut eszedbe! Az őrnagy úr csak négy nap múlva utazik.

- Akkor még maradok egy kicsit - mondta Tót.

Vasárnap volt. Már harangoztak. Mariska, hogy el ne késsen a miséről, az ajtórésen becsúsztatta a tábori lapot, ceruzástól. Tót aláírta.

Mariska ünneplőbe öltözött. - Elmegyek misére - szólt oda Ágikának, aki csirkét pucolt a verandán. - Apád a budin ül, az őrnagy úr alszik. Vigyázz rájuk, kislányom.

Megcsókolta a lányát, elment.

Körülbelül egy negyedóra múlva kilépett a szobájából az őrnagy. Álomittas hangon jó reggelt kívánt Ágikának, aztán gyűrött pizsamájában, borzas fővel, nagyokat ásítva, elindult a budi felé.

Ágika nyugtalanul nézett utána.

*

Tóték Varró őrnagy érkezéséig példás családi életet éltek. Mariska nemcsak szerette a férjét, hanem olyannyira maga fölött állónak érezte, hogy a szeme mozgásának engedelmességet. Ágika meg, a kamasz lányok hevületével, szinte istenítette. Minden, ami a világon szép, az apja volt; egy fecske elsuhanása, a csokoládé elolvadása a szájban, az a szédülés, amikor egy piros rózsába nézünk: ez mind - és hozzá még sok más - együttvéve ő.

Mihelyt Varró őrnagy betette a lábát, az eddigi vonatkozások helyébe újak léptek. Mariska lelkében lassan, fokról fokra, Ágikánál azzal a szemmel nem követhető gyorsasággal, ahogy a villám nem az egyik fába csap, hanem a másikba. Mindig a fizikai vonzalmak váltanak át a legkönnyebben; ahogy eddig apja bőrének szagát szerette, úgy most az őrnagyét szippantotta be, s Tót hangja helyett most a vendégé rezgett végig az idegzetén. Különösképpen az őrnagy

csizmája vonzotta; ezt első naptól fogva maga tisztította, később az ágyába vitte, játszott vele, mint egy hajas babával, dúdolt neki. E ronda jószág kedvéért idővel teljesen hátat fordított apja hibátlan, csalogató fényű csizmájának!

Egy asszony azonban - egy olyan asszony, mint Mariska - sohasem tépi ki gyökerestül az érzéseit. Ő még akkor is együtt érzett az urával, amikor az oktanul szembeszegült az őrnaggyal, aki pedig csak jót akart vele, s nem állt rá a szája egyetlen helytelenítő szóra sem.

De ő is egyre jobban az őrnagy vonzókörébe került, bár nem fizikai, hanem inkább lelki, sőt, félig-meddig transzcendens értelemben. Bensőjét már csak az a vágy töltötte be, hogy a vendég a lehető legjobban érezze magát, s ezáltal mindinkább az őrnagy közérzetére fixálódott. Megérezte, mikor kezd szomjazni, s már hozta is a könnyű fröccsöt. Az őrnagy még maga se tudta, hogy zsigereiben bélgázok képződtek, amikor Mariska már fölállt, és tapintatosan kiment. Idővel egy óvó burokká, eleven sajtengerré vált, melynek egyetlen hivatása, hogy vendégét megkímélje minden zaklatástól.

Érzékenysége naptól napra nőtt. Ebbe bizonyára belejátszott kialvatlansága, a vele járó idegfeszültség, a fiáért, sőt már a férjéért érzett aggodalma. Mint egy telepatikus fenomén, messze távolból megérezte a vendég legkisebb rezdüléseit is; néha rejtélyes hangokat hallott, káprázatok látott, melyek előre jelezték a vendéget fenyegető veszedelmet.

Állt például a veranda sarkában a falnak támasztva egy kopott esernyő, melyet az egyik szobabérlő felejtett itt. Ez az ernyő minden ok nélkül néha föl szokott dőlni.

Egy délelőtt, mialatt az őrnagy aludt, Mariska a hentesbolt előtt sorban állt húsért, melyet akkoriban csak jegyre lehetett kapni. Már ő volt a soron, amikor a bolt előtt megállt egy kerékpár.

Valaki odaszólt:

- Van itt egy Tótné nevezetű?

Hiába mondták neki, hogy csak a túlfűtött képzelete játszott vele. Mariska még hónapok múlva is erősítgette, hogy a bicikli mellett egy jószágos tekintetű, ősz szakállú zsidó állt, szakasztott mása Szent Péternek.

- Én vagyok az! - szólt ki. - Mi tetszik?

- Jó lesz vigyázni arra az esernyőre! - intette a hang. Egy szempillantás múlva az égi követ elkarikázott.

Szerencsére a hentesbolt nem volt messze. Mariska hazarohant, és - Isten csodája! - még a levegőben el tudta kapni az ernyőt, mely megint föl akart dőlni, és bizonyára felébresztette volna az őrnagyot.

E szép vasárnapon, a szentmise vége felé, újabb szózatot hallott Mariska. Ezúttal nem jelent meg neki senki, hanem túlharsogva az orgona bűgását, egy recsegő hangot vélt hallani, mintha egy hangszóró szólalt volna meg.

- Halló, figyelem! Tót Lajosné született Balog Mariskát a hozzátartozói várják a férfiüllemhely előtt!

A hívek vagy nem hallották a hangszórót, vagy pedig nem értették meg a szózat fenyegető jelentését. Mariska azonban fölugrott, utat tört magának, és balsejtelmeiktől gyötörve futott haza.

Már a kertajtóból meglátta a budi előtt álldogáló, dörömbölő, kiáltozó csoportot. Mit akarnak ezek itt? Miért zokog Ágika a verandán? S miért dobálja az őrnagy a nyitott kofferbe a ruháinak neműjét?

- Nekem ebből elegendem van - mondta az örnagy, akadozó hangon, elkínzott arccal. - Segítsen, nehogy elkésem a buszt.

*

Dongtak a méhek. Illatoztak a mályvák. Varró örnagy megállt a budi csukott ajtaja előtt. Egy kicsit sétálgatott a kertben, de az ajtó nem nyílt ki. Az örnagy kopogott. Tót köhintett egyet.

Az örnagy visszament a szobájába. Ágika már a második csirkét kopasztotta, amikor újra megjelent az örnagy, és - kissé sietősebben, mint az előbb - elindult a budiba.

Kopogott. Tót köhintett. Az örnagy visszajött.

Ágika észrevette arcán a csalódottságot, és úgy érezte, hogy mondania illenék valamit. Ezt mondta:

- Milyen szép idő van!

Az örnagy morgott valamit.

- Süt a nap, de azért nincs túl meleg.

Az örnagy erre már nem is morgott. Bement a szobájába. Amikor harmadszor is dolgavégetlenül tért vissza a kertből, arcszíne kisárgult, szemhéja veresedett. Ágika rámosolygott.

- Szabad valamit kérdezni az örnagy úrtól?

Az örnagy megállt, rámeredt.

- Azt szeretném tudni, hogy az örnagy úr is úgy van-e vele, hogy néha minden ok nélkül kedvetlen, bánatos, máskor pedig hirtelen jókedvű lesz, és mindenek kag, mulat?

Az örnagy nem adott határozott választ; ingerülten a szobájába rohant.

Ágika megijedt. Érezte a felelősség súlyát; okvetlenül cselekednie kell. A magas nyakú nyári vászonblúz helyett nagy sietve belebújt egy halványkék slingelt blúzocskába, melynek gallérrészét úgy be tudta tűrni, hogy a kivágásból előkandikáltak felsőtestének bimbózó formái. Haját pedig, melyet befonva viselt, kibontotta. Amikor az örnagy ismét dolgavégetlenül tért vissza a kertből, Ágika e kacér blúzban, egy szőke hajzuhatag alatt várt rá. Odaállt elébe.

- Most pedig kérni szeretnék valamit az örnagy úrtól - mondta legragyogóbb mosolyával.

Az örnagy megállt. Fogsorát vadul összeharapta, amit úgy is föl lehetett fogni, mintha (nem nagy sikerrel) viszonzni akarná a lánymosolyt.

- Arra szeretném kérni, hogy tessék rám nézni, és tessék szíves lenni kimondani a legelső dolgot, ami eszébe jut.

Behunyta szemét. Szíve dobogott, mellecskéje egészen átforrósodott. Maga se tudta, mit vár, csak várt.

Először azt hallotta, hogy az örnagy foga összekoccan. Ez ugyan elég vérszomjasan hangzott, de másra is lehetett magyarázni. Ekkor azonban azt kérdezte az örnagy:

- Ki van abban a bűdös budiban?

Ágika szeme kinyílt. Ijedtében megnőtt a szeme bogara.

- Mert ha a kedves papa truccolni akar velem - kiáltotta fenyegető hangon az örnagy -, akkor majd megmutatom, hogy ki vagyok!

Szobájába ment. Lerántotta a kofferét, csapkodva-kapkodva csomagolni kezdett. Ágika elvesztette a fejét; kirohant és segítségért kiabált.

Kint javában állt a vasárnapi korzó. Persze, összejött egy csomó ember, de a kislány magyarázatától se lettek okosabbak. Ki ül a budin, és miért? Ki akar emiatt elutazni, és miért? Végül azt sütötték ki, hogy a házikóban ellenséges ejtóernyősök vannak bezárkózva. Körülvették a budit, és - tisztes távoból - szidalmakat szórtak rá. Aki tudott valamit angolul, angolul.

Mariska, amikor lélekszakadva hazaérkezett, először a hívatlan vendégsereget küldte dolgára. Aztán bekopogott a budiba. Öklével verni kezdte az ajtót, de csak egy diszkrét köhintést kapott válaszul.

Futott az őrnagyhoz. Összetett kézzel kérte, hogy legyen egy kis ideig türelemmel. Aztán kirohant a házból, és becsöngetett a Cipriani-villába.

Az európai hírű ideggyógyász nagyon kedvelte Tótékat. Ingeit csak Mariskával engedte mosatni. Cipőit, kalapjait Tóttal viseltette egy-két hétig, hogy jobban testhez álljanak.

Épp vasárnapi sziesztáját tartotta, de készséggel fölkel, maga ment át, saját kezűleg dörömbölt a budin.

- Én vagyok itt, kedves Tót. Szeretnék magával beszélgetni egy kicsit.

Tót nem ellenkezett. Kijött a budiból, átengedte helyét az őrnagynak, engedelmesen követte a professzort, aki dolgozószobájába vezette, gondosan megvizsgálta, és elégedetten megveregette a vállát.

- Magának olyan szervezete van, hogy csak gratulálni lehet. De azért mondja el a panaszait, kedves Tót.

Széles homlokával, hegyesre nyírt, ezüst szakállával oly bizalomgerjesztően nézett rá, hogy Tótnak szinte jólesett kiönteni a szívét.

- Nincs semmiféle panaszom, méltóságos professzor úr. Én csak azt nem értem, hogy mit akarnak tőlem, hiszen megtettem minden tőlem telhetőt. A homlokomba húzom a sisakomat, mint egy részeg kocsis. Leszoktam az ásításról és a nyújtózkodásról, még arról is lemondtam, hogy bemászok a plébános úr ágya alá, ami eléggé nehezemre esett. Beláttam, hogy Gyulánk életéről van szó, és ezért még az őrnagy úr zseblámpáját se köpöm ki, amikor beleteszik a számba. Mit lehet még egy apától kívánni? És miért bűn az, hogy szívesen ülök a budin?

- Érdekes - figyelt föl az európai hírű ideggyógyász. - Magánál hasmenést okoz, ha szájába vesz egy zseblámpát?

- Teljesen normális az emésztésem, méltóságos professzor úr. Én csak azért ülök a budin, mert ott jó. Nem háborgat senki, zümmögnek a bogarak, és ha beriglizem az ajtót, szinte az anyám ölében érzem magam... Hát akkor miért dörömbölnek? Rossz ez? Bűn ez? Vagy talán valami betegség?

- Dehogy betegség - mosolygott a professzor. - Kortünet, kedves Tót... Régóta szeret a budiba zárkózni?

Szó sincs róla, mondta Tót. Ő ezt a szokást csak néhány nap óta vette föl. Bár, ha jobban belegondol a dologba, akkor kezdte a szóban forgó helyet megkedvelni, amikor a kedves vendég megérkezett.

- Sejtettem - bölintott a professzor. - Ha szabad kérnem, álljon föl egy percre, kedves Tót.

Tót fölállt. A tanár végigmérte.

- Mit gondol, kedves Tót, milyen magas maga?

- Én az átlagosnál magasabb növésű vagyok.

- És a kedves vendégük alacsonyabb termetű magánál?

- Ő nekem legföljebb a vállamig ér.

- Hisz ez a baj, kedves barátom - állapította meg a világhírű professzor. - Maguk ketten ennek a különbözetnek a betegei. Tudom, mennyire szereti a fiát, de azt mégsem kívánhatja egy őrnagytól, hogy egész nap fölnezzen a házigazdájára. Lássá be, hogy ezt maga se bírná ki soká.

- Belátom - mondta Tót. - De a testmagasságomon, sajnos, nem tudok változtatni.

A professzor mosolygott. Sokkal nagyobb bajokon is lehet segíteni; ma, amikor megszűnt a pestis, gyógyítható a veszettség, rossz emlék csupán a gyermekágyi láz, az ilyen panaszok játszva orvosolhatók... Az volna a legegyszerűbb, ha sámlira állítanák az őrnagyot. Ellene szól, hogy leeshetik, esetleg megüti magát, ami az egész üdülését elronthatná, és kiszámíthatatlan következményekkel járhat... Ő tehát azt javasolja, hogy inkább Tót mondjon le a kényelméről erre a kis időre.

- Én még a lélegzésről is örömet lemondok - jelentette ki Tót. - De akkor is magasabb leszek az őrnagy úrnál.

- Mindjárt nem lenne magasabb nála - mondta a nagy ideggyógyász -, ha némiképp berogyasztaná a térdízületét.

Tót nézett egy nagyot.

- Hogy én berogyasszam a térdemet? - ismételte buta arccal.

- Magának ez meg se kottyán, kedves Tót.

- Átmenetileg vagy állandó jelleggel?

A tanár úgy vélte, hogy nem tesz jót a szervezetnek, ha valaki folyton változtatja a testtartását. Azt tanácsolta, hogy még alvás közben is húzza föl a térdét; így aztán ez a pozitúra úgyszólván második természetévé lesz.

Tót gondolkozott.

- Nem - mondta aztán - Ezt én nem bírom ki.

- Ne hallgasson a hiúságra! - intette a tanár. - Inkább a fiára gondoljon. Mi jobb: ha behajlítja a térdét, vagy magára haragítja Gyula parancsnokát?

Ez döntő érv volt. Tót, habár bensőjében még mindig vonakodott, semmit se tudott ellene fölhozni. Sóhajtott egyet, aztán lassan berogyasztotta a térdét, amitől rögtön kisebb lett egy fejjel.

- Így elég?

- Elég! - mondta a professzor. - Ennél többet a világ legalacsonyabb őrnagya se kívánhat.

- Mert ha muszáj, még rogyhatok lejjebb is egy kicsit.

- Ne fáradjon - mondta a tanár. - Inkább azt nézzük, tud-e így járkálni.

Megpróbálták. Sikerült. Tud-e így futni. Futni is tudott. Fölállni, leülni, a könyvespolc létrájára mászni... Minden úgy ment, mint a karikacsapás.

- Most már nyugodtan hazamehet - mondta a híres ideggyógyász. - Majd meglátja, milyen fogadtatásban lesz része.

A hazamenetel gondolatára Tót elkomorodott. Az ablakból, ahol állt, épp a mátraszentannai korzózókra látott. Ő itt mindenkit ismer. Őt is ismerik. S akárhogy nézi őket, egyiknek sincs berogyasztva a lába.

- Én így nem megyek végig az utcán, méltóságos professzor úr - mondta eltökélten. - Ujjal fognak rám mutogatni az emberek!

- Ne legyen olyan beképzelt, kedves barátom - csóválta a fejét Cipriani. - Azt hiszi, maga az egyetlen? Téved, kedves Tót... A mai világban mindenki kénytelen áldozatot hozni.

Az övéihez hasonló panaszok, nyugtatta meg Tótot, a mai ideggyógyászok praxisában úgyszólván mindennaposak. Minden kornak megvan a divatos betegsége; mostanában általános az a jelenség, hogy senki se ismeri saját testméreteit. A többség egy fejjel alacsonyabbnak szeretne látszani, de akadnak cseplesz kis emberkék, akik óriásoknak hiszik magukat.

Az orvostudomány tehetetlen, hiszen erre nincs abszolút mérték, csak az számít, hogy ki-ki szubjektíve mekkorának hiszi magát. Az Acta Medica Hungaricában cikk jelent meg egy zsidó orvosról, aki (száztíz centiméteres hasbővséggel) lakásából rendszeresen a kulcslyukon keresztül távozik, és úgy is jár haza. Ha őt nem kötné az orvosi titoktartás, szépszámú példát mondhatna a saját praxisából is; így csak arról biztosíthatja Tótot, hogy ha behajlítja a térdét, az a legszerényebb áldozat, amit a fia érdekében hozhat.

- Tegyük egy próbát - ajánlotta. - Sétáljon egyet berogyasztott térdel, és figyelje, mit szólnak hozzá az emberek... Ha ez megnyugtatja, el is kísérem magát.

Tót elfogadta a megtisztelő ajánlatot. Elindultak az utcán, ahol most volt legnépesebb a korzó. És mi történt? Semmi sem történt. A gyerekek messziről megsüvegelték, a felnőttek barátságosan köszöntötték, volt, aki meg is állt, és érdeklődött a családja, avagy a vendég hogyléte felől. Csak egyszer ütötte meg a fülüket valami vihogó, félállati röhögés.

Ez Gyuri atyustól eredt, a kelekótya levélhordótól, aki mindedig félistent tisztelt Tótban, most azonban négykézláb körülfutotta, és megugatta, mint egy kutya.

A professzor legyintett:

- Mit vár ettől? - mosolygott Tótra. - Háromszor volt már nálam a klinikán, de nem lehet rajta segíteni.

El is búcsúzott Tóttól, mert nem volt szükség a kíséretére. A járókelők nem vettek észre rajta semmit, sőt, mintha még a szokottnál is nagyobb megbecsüléssel öveznék... Így például az agarait sétáltató Leonhardt luxemburgi herceg (aki eddig legfeljebb a köszönését fogadta) most megállt, rávigyorgott, és az ujjával tréfásan fenyegetőzve, tört magyarsággal rászólt:

- Sétáltoksz, sétáltoksz? Lányoksz után mászkáltoksz?

Ha még ez se lett volna elég Tótnak, az otthoni fogadtatás végképp megnyugtatta volna. Mariska ugyanolyan örömteli mosollyal fogadta, mint máskor, és Ágikának se tűnt föl semmi, pedig ő egy tollpíhét is észre szokott venni az apján. Legföljebb az őrnagy szeme állt meg rajta egy pillanatra, amikor frissen borotválva, kölniszagot árasztva, kilépett a szobájából.

Bement, kijött, s újra meg újra szemügyre vette Tótot, mintha valami, egészen kicsike dolog mégis másképp volna, mint egyébkor. Amikor fürkész pillantásával már harmadszor végigmérte, meg is kérdezte:

- Mondja csak, kérem... Mi történt magával?

- Semmi - mondta Tót.

- Hát nem tudom - méricskélte töprengve az őrnagy. - Mintha egy fejjel megnőtt volna!

Tótnak ugyan inkább az volt az érzése, mintha összement volna egy fejjel, de hát az a fontos, hogy a vendég elégedettnek látszott a változással. Cipriani professzor jóslata valóra vált. Soha, se most, se később, nem vette észre senki, hogy be van rogyasztva a térde.

Más ember boldog, de legalább elégedett lett volna! Hiszen ennél kevesebért ennél többet kívánni sem lehet. Amikor asztalhoz ültek, a vendég valósággal elhalmozta Tótot kedvességének és barátságának jeleivel: ő azonban konok arccal ült, étvágytalanul kóstolgatta az ételt, és egy óvatlan pillanatban egyszer csak üresen állt a széke.

Mariska kiállt a verandaajtóba.

- Lajos! - kiáltotta. - Hol vagy, édes, jó Lajosom?

Csak egy diszkrét köhintés hallatszott a mályvabokrok felől.

Egy darabig békén hagyták.

De később, amikor már jól benne jártak a délutánban, és Tót még mindig nem volt hajlandó előjönni, Mariska megpróbálta jobb belátásra bírni. Előbb kérő szókkal, aztán okos érvekkel igyekezett a lelkére szólni, de amikor ennek se volt hatása, kijött a béketűrésből!

- Háromig számolok! - förmedt a férjére, oly pattogó hangon, ahogy még sose beszélt vele. - Ha nem jössz ki, akkor lakatost hozok!

Mintha a falnak beszélt volna. Tót megátalkodottan hallgatott.

Mit volt mit tenni? Mariska nagy kínban odaállt az őrnagy elé, és ötlemegetve tájékoztatta férjének konokságáról.

- És már azt hittem, hogy a kedves Tót úrnak el van rontva a gyomra! - kiáltott fel az őrnagy. - Eszerint ő pusztán kedvtelésből tartózkodik azon a helyen?

Mariska ezt is beismerte, szépítés nélkül. De ha arra számított, hogy a vendég fölháborodik, vagy legalább sértve érzi magát, akkor kellemes csalódás érte.

Az őrnagy szemmel láthatóan fel volt villanyozva. Érdeklődött, vajon Ágika ráér-e, s ha igen, hajlandó-e átmenni a Klein-féle vendéglőbe egy üveg jégbe hűtött sörért? Két poharat kért. Sörnyitót kért. Aztán, sörrel, poharakkal, sörnyitóval felszerelve, udvariasan bekopogott a kerti házikóba.

- Ne gondolja, kedves Tót úr, hogy ki akarom innen túrni, csak eljöttem magát meglátogatni. Hoztam egy üveg jégbe hűtött sört. Remélem, a világot szereti?

- Én minden sört egyformán szeretek - mondta Tót. - Ha meg nem veti szerény ülökémet, méltóztassék helyet foglalni.

Egészen behúzódott a sarokba, és mentegetőzött a helyszűke miatt. Szerencsére, ha szorongva is, el tudtak helyezkedni. A sört lábhoz tették, a poharakat azonban tartaniuk kellett.

Együttlétük első perceiben Tót némiképpen feszélyezettnek érezte magát, ami természetes, hiszen még sohasem volt ilyen szűk helyen ilyen magas állású személlyel összezárva.

Mentegetőzött, amiért ilyen kezdetleges a helyiség. Hiába, faluhelyen nem lehet jobbat várni.

Az őrnagy megnyugtatta, hogy az ő kívánalmainak e kis házikó tökéletesen megfelel.

Tótot bántotta, hogy nem tisztította ki a gödröt, pedig már a szivattyút is idehozatta. A lajt tulajdonosa azonban ellenezte a gödörtisztítást.

- Miért kellett volna tisztogatni? Hát olyan nagy igényű vendég ő? - kérdezte az őrnagy.

Nem. Az őrnagy nem nagy igényű, de már más vendégek is panaszkodtak a szagra.

Az őrnagy fejcsóválva megállapította, hogy őt Tót még mindig félreismeri. Pedig, ha jól emlékszik, egész ittléte alatt nem panaszkodott semmire, legkevésbé erre az árnyékszékre, mely minden igényt kielégít.

- Hát - mondta szokott szerénységével Tót - ha sokat nem is tudunk nyújtani a vendégeinknek, de azért igyekszünk.

- Én a maga helyében ki se mennék innen - mondta az őrnagy.

- Nem is - mondta Tót. - Csak ha muszáj.

- Maga okos ember! Hallja a lombsusogást?

- Hallom.

- És mi zúg itt?

- Egy bogár - mondta Tót.

- Hogy hívják?

- Zöld húslégy.

- Szép név - mondta az őrnagy.

Egy darabig még elhallgatták a zöld húslégy zúgását, a lombok susogását. Régi élettapasztalat, hogy a legszebb perceknek is végük szokott lenni.

- Sajnos, mennem kell - állt föl az ülőkéről az őrnagy. - Érezze jól magát, kedves Tót.

- Köszönöm a megtisztelő látogatást, mélyen tisztelt őrnagy úr.

- Miközöttünk - jegyezte meg a vendég - voltak ugyan eleinte kisebb nézeteltérések, de most már szerencsésen elsimult minden.

- Hála Istennek - állt fel Tót. - Tessék máskor is benézni hozzám.

- Mihelyt tehetem... Remélem, lesz szerencsénk a dobozolásnál? - érdeklődött az őrnagy.

- Az csak természetes.

- Mulasson jól! - búcsúzott az őrnagy. - Én pedig azzal a kellemes érzéssel távozom innen, hogy ezekben a nehéz időkben, amikor senki se találja a helyét, legalább maga ott van, ahová való!

*

Varró őrnagy üdülésének utolsó napjai eseménytelen egyhangúságban teltek el. Mindnyájan elégedettek voltak. Amikor aludni lehetett, aludtak. Amikor dobozolni kellett, dobozoltak. Beállt az egyensúlyi állapot.

Mégis, mint érdekességet, meg kell említeni, hogy Tót Lajos váratlanul kedvet kapott a dobozhajtogatáshoz. Ezt a muszájmunkát olyan ambícióval kezdte csinálni, hogy hamarosan az ő dobozai sikerültek a legszebben: kézzől kézreadták, forgatták, csodálták őket.

- Nézzék az aput! - lelkesedett Ágika.

- Ki hitte volna? - csóválta a fejét az őrnagy.

- Látod, édes, jó Lajosom - tette hozzá Mariska. - Egy kis jóakarattal csodát lehet művelni.

Ennek az egyensúlyi állapotnak, persze, Tóték adták meg az árát. A kialvatlanságtól, az állandó szorongástól, a szokatlan idegfeszültségtől mindnyájan el voltak csigázva. Mariska például, akárhogy vigyázott, mindent kiejtett a kezéből, de az is előfordult, hogy állva elaludt néhány percre, tágra nyitott szemmel, mint egy tyúk, melyet kísérleti célból meghipnotizáltak.

Ágika nem ejtett el: ő inkább feldöntött, nekiment. Egyszer, amikor Tóttal ketten maradtak egy sötét szobában, többször is összeütközött vele. Sőt, amikor villanyt gyújtottak, a világos szobában is beleszaladt az apjába. - Pardon - mondta, hátrálva feldöntötte a vasalólábat, és újra az apja felé indult. Tót pedig, bár lett volna helye kitérni, szintén a lánya felé vette az útját. Összeütköztek, mint két mozdony; úgy látszik, elérték azt a fáradtsági fokot, ahol a sötétség nem különbözik a világosságtól.

Tóton magán alig látszott, milyen rossz bőrben van, pedig ezt a négy napot valamilyen zsongó kábulatban élte át. Ez azonban már csak olyanféle tüneteket váltott ki belőle, mint az aggkori gyengeség jegyei, melyekből hiányzik a fönség. Hangosan kellett hozzá beszélni, mert a hallása megromlott. Olykor-olykor elfelejtette lenyelni a falatot; egy darab hús estétől reggelig a szájában maradt. Hétköznapi cselekvéseket fölcserélt egymással: egyszer a szódavizes üveggel próbált fészüklödni, a búcsúvacsorán pedig, amikor a tyúklevest kanalazta, az a téves képzelet támadt, hogy nem a levesnél tartanak, hanem már a szivarnál. Minthogy a füstöt mindig az orrán szokta kiengedni, az asztaltársak egyszer csak azt vették észre, hogy Tót orrán csak úgy dől kifelé a sok rizs, borsó, sárgarépa, no meg Mariska híres grízgaluskái.

E kis zökkenőkön azonban már nem akadt fönn senki. Egy a fontos: hogy a vendég elégedett, jókedvű, idegileg kiegyensúlyozott, és e két hét alatt majdnem négy kilót hízott!

Mindez abban a pár szóban kristályosodott ki, melyekkel az őrnagy, amikor már a délutáni buszra vártak, elbúcsúzott tőlük:

- Higgyék el, kedves Tóték, nekem semmi kedvem sincs elutazni.

Mariska nagyot sóhajtott, de ezt a sóhajt az öröm fakasztotta.

- Minekünk is fáj - mondta -, hogy el kell válnunk a mélyen tisztelt őrnagy úrtól.

- Magával pedig - fordult az őrnagy Tóthoz - nagyon meg vagyok elégedve, kedves Tót. Csak vigyázzon, hogy vissza ne essen a régi hibáiba!

Tót kifejezéstelen arccal nézett rá, és valamit morgott a foga közt. Ezt Mariska, aki legközelebb állt hozzá, így értette:

- Rottyints a gatyádba!

Nagy kérdés, hogy jól hallotta-e, mert dübörögve megérkezett a távolsági busz, és elnyomott minden hangot.

A busz megállt. Az őrnagy sorra kezet fogott velük. Ágikát homlokon csókolta.

- Isten velük! Úgy érzem magam, mintha egy új életem kezdődött volna a maguk vendégszerető otthonában. Nem vagyok a szavak embere. Inkább majd tettekkkel mutatom meg, milyen hálát érzek.

Tóték csak álltak meghiáttan. Az őrnagy fölszállt, aztán kihajolt az ablakon.

- Még egyszer köszönöm a szíves vendéglátást.

- Örülünk, hogy jól érezte magát az őrnagy úr.

- Minden jót, kedves Tóték!

- Szerencsés utat, őrnagy úr.

Az autóbusz elindult. Az őrnagy még odakiáltotta:

- Remélem, nem voltam terhükre?

Mind a hárman intettek, és kiabáltak, hogy jaj, dehogy!

Az autóbusz eltűnt a kanyarban. Tóték még mindig integettek, de arcukról eltűnt a búcsúmosoly, sorban egymás után, ahogy három gyertyát fújnak el.

Tót nem mozdult. Még intésre emelte karját, és még mindig az út kanyarulatát leste, mintha attól félne, hogy váratlanul visszafordul a busz, leszáll róla az őrnagy, és minden előlről kezdődik. Minthogy ez nem következett be, Tót megnyugodott.

Először is levette sisakját, és úgy tette vissza, hogy testének függőleges tengelye a sisak vízszintes tengelyével kilencvenfokos szöveget zárjon be. Aztán megpróbálta kiegyenesíteni a térdét.

- Segíts már, Mariskám - mondta, mert a térde egészen belemerevedett a behajlított tartásba. Csak a két nő közös segítségével sikerült végre kiegyenesítenie. Ekkor azonban kihúzta magát, és szeretteitől közrefogva, emelt fővel, szép, büszke lépteivel elindult hazafelé.

Otthon körül se nézett. Egyenesen az új margóvágóhoz lépett. Az ormótlan alkotmány alig fért ki az ajtón. Lecipelte a budi mögé, a mályvabokorig; amikor visszajött, és zihálása elcsitult, kijelentette:

- Mostantól kezdve reggel fogunk reggelizni, este fogunk vacsorázni, és éjjel fogunk aludni. Megértettétek?

- Úgy lesz minden, ahogy te akarsz, édes, jó Lajosom - mondta legszerelmesebb mosolyával Mariska.

Úgy is lett. Amikor beesteledett, megvacsoráztak. Utána Tót az ajtóhoz húzta kényelmes karosszékét. Mariska odahúzódott az urához, és magával vonta a kislányát, aki úgy fonódott az apjára, mint egy inda. Néhány percet töltöttek el így; fejük fölött szikrázott a csillagporos augusztusi éj, s a Bábony, mint egy óriási, zöld tüdő, esti hűvösséget lehelt rájuk. Majd jön a tél... A nagy, orosz tél, dermesztő szeleivel, metsző hidegével. De az ilyen zászlóaljrohadék bizonyára jól vannak fűtve, a parancsnokok pedig kőházakban laknak, s a kőházakat, főleg éjjel, amikor lakói alusznak, kettőzött őrség veszi körül. Így talán azokat a keveseket, akiknek ilyen kiváltságosak a körülményei, remélhetően nem éri baj.

*

Leltár

Felvéttetett a gomeli tábori kórházban Kincs Károly g. hadnagy által, Koroda I. őrmester és Boglár D. őrmester, mint tanúk jelenlétében, a Tót Gyula zászlós tulajdonát képező ingóságokról, melyekbe a kincstár tulajdonát képező darabok nem számítottak be.

<i>Elnevezés:</i>	<i>Leírás</i>
<i>egy habselyem alsó</i>	–
<i>Elnevezés:</i>	<i>Leírás</i>
<i>egy zsebkendő</i>	<i>kockás</i>
<i>Elnevezés:</i>	<i>Leírás</i>
<i>bőrtárca, pénz</i>	<i>38 P 60 fillér</i>
<i>Elnevezés:</i>	<i>Leírás</i>
<i>egy tintaceruza</i>	–
<i>Elnevezés:</i>	<i>Leírás</i>
<i>egy fénykép</i>	<i>1 férfi + nőalak</i>
<i>Elnevezés:</i>	<i>Leírás</i>
<i>20 Honvéd cigaretta</i>	–

(Dátum, aláírás)

(Szétázott az esővízes hordóban.)

*

Mariska rámosolygott az urára.

- Fáradt lehetsz. Feküdjünk le, édes, jó Lajosom.

- Csak előbb még elszívok egy szivart - mondta Tót.

Mariska futott a szivarért, Ágika tűzzel szolgált, Tót pedig élvezettel leszívta a füstöt. Szerette az élet apró örömeit. Most olyan jól érezte magát, hogy nyújtózott egyet, amibe beleroppantak az ízületei, aztán felsóhajtott:

- Jaj, anyám, anyám, szegény, jó anyám!

Ebben a pillanatban közeledő lépések hallatszottak. Tóték csodálkozva néztek föl.

A veranda ajtajában ott állt Varró őrnagy, kofferral a kezében, sugárzó arccal, széles mosollyal.

- Látom, kedves Tóték, hogy nem hisznek a szemüknek - mondta. - Pedig igaz!

Tót valamilyen furcsa, pukkanásszerű hangot hallatott. Nem emberi hang volt. Olyasféle hang volt, mint amikor egy kútba fulladóból feljön az utolsó buborék. Beszélni azonban nem tudott.

Beszélni senki se tudott. Csak nézték az őrnagyot, kiguvadt szemmel.

- Egerben le akartam pecsételteni a szabadságos leveletem, de a pályaudvar-parancsnokságon azt a kellemes hírt közölték velem, hogy a partizánok fölrobbantottak egy hidat, és ezért három napig nem járatnak szabadságos vonatot...

Rámosolygott Tótra, Tótnéra, Ágikára.

- Úgyis olyan nehéz volt egymástól elválni; gondoltam, ezt a három napot maguknál töltöm el... Remélem, nem leszek terhükre?

Tóték még most se bírtak szólni. Az őrnagy bevitte kofferét, aztán visszajött, s a tettvágytól buzogva így szólt:

- Ha nincs kifogásuk ellene, dobozolhatnánk egy kicsit...

Elhallgatott. Nézelődött.

- Ejnye már - mondta. - Hová lett az új margóvágó, kedves Tót?

Tót megpróbált válaszolni, de ez csak a harmadik nekifutásnál sikerült neki.

- Levittem a kertbe, mélyen tisztelt őrnagy úr.

- Miért? - csodálkozott az őrnagy. - És hová?

- Csak ide a mályvákhoz - mondta szolgálatkészen Tót. - Tessék parancsolni, mindjárt megmutatom.

Eltűntek a sötétben.

Mariska és Ágika ott maradtak, álltak, a sötétbe meresztették a szemüket. Látni nem láttak semmit. Egy ideig nem is történt semmi. Aztán tompa döndülés hallatszott. Ettől megrázkódtak. Aztán megint lecsapott a margóvágó acélkarja; ettől a döndüléstől is megrázkódtak. Úgyszintén a harmadiktól is.

Megint elmúlt egy kis idő. Aztán visszajött Tót. - Miért álltok itt? - kérdezte. - Menjünk lefeküdni.

Megágyaztak. Levetköztek. Ágyba bújtak.

Mariska eloltotta a villanyt. Ő is lefeküdt. Egy ideig hallgatott, aztán félénken megkérdezte: - Háromba vágta, édes, jó Lajosom?

- Háromba? Nem. Négy egyforma darabba vágta... Talán nem jól tettem?

- De jól tetted, édes, jó Lajosom - mondta Mariska. - Te mindig tudod, mit hogyan kell csinálni.

Feküdtek, hallgattak, forgolódtak. Oly fáradtak voltak, hogy végül mégiscsak elnyomta őket az álom. Tót azonban alva is forgolódtak, rúgott, nyögött, egyszer majd kiesett az ágyból.

Rosszat álmódott talán? Ez azelőtt nem volt.

„RÓZSAKIÁLLÍTÁS”

*„A halál nem az élet eseménye.
A halált megélni nem lehet.”*

Wittgenstein

„A halál az egyetlen múzsa.”

Kosztolányi

Igen tisztelt Miniszter úr!

Elnézését kérem, hogy egy ilyen jelentéktelennek látszó ügyben fordulok egy felelős, vezető államférfihez, de már három éve dolgozom a televízióban mint rendezőasszisztens, és még egyetlen komoly föladatot sem kaptam, ha pedig én javaslok valamit, azt elvetik. Így például „Meghalunk” című dokumentumfilmem leforgatását sem engedélyezték. Őszerintük a halál nem téma, mert mindenki fél tőle; énszerintem viszont épp ezért félünk tőle, mert sohasem beszélünk róla, tehát nem ismerjük. Amióta megcsappant a hívők száma, és elveszítettük a túlvilági lét vigaszát, tehetetlenül és tájékozatlanul gondolunk arra, amit nem védhetünk ki, mint valami iszonyatos borzalomra.

Mire jó ez a hallgatás? Haszna semmi, kára annál nagyobb. A régmúltban ez másképpen volt. Nemcsak, mert mindenki reménykedhetett a föltámadásban, hanem azért is, mert az emberek jó része otthonában halt meg, hozzátartozói és barátai körében. Manapság azonban ez az aktus majdnem mindig kórházak falai közt zajlik le, legföljebb egy vadidegen orvos vagy ápolónő áll mellettünk elmúlásunk órájában. Ez ugyan objektíve (a beteg érdekét nézve) hasznosabb, de szubjektíve (a haldokló szempontjából) még elijesztőbb. Paradoxon, hogy épp a modern társadalomban vált mitikus fogalommá a halál, mely pedig az élet szerves része, szükségszerű befejezése, minden emberi munka, alkotás, haladás legfőbb serkentője.

Ezen a hibás körön szeretnék részt ütni azzal, hogy bemutatom a televízió nézőinek három gyógyíthatatlan beteg végóráit. Már találtam is három személyt, akik ezt a szerepet, ahogy felvilágosult emberekhez illik, önként elvállalták. Hangsúlyozom: önként, de nem ellenszolgáltatás nélkül, mert közreműködésükért mindhárman anyagi támogatást szeretnének juttatni a hátramaradottaknak.

Ez is nehezíti a lebonyolítást, mert a televízió, a főnnálló rendelkezések értelmében, csak alkotói vagy színészi munkáért fizethet tiszteletdíjat, márpedig a haldoklás nem tekinthető színjátszásnak. Ebben is kérem nagybecsű támogatását.

Hiszek filmem fontosságában. A művészetek történetében a televízió az első, mely lehetőséget ad arra, hogy már nem gyógyítható betegeket a nézőknek bemutassunk, és legdrámaibb perceiket filmre véve, milliók számára közkinccsé tegyük. Minden sokkoló hatást elkerülve tapintatosan szeretném föladatomat megoldani, hogy sem a nézők érzékenységét, sem jó ízlésüket meg ne sértsem.

Közvetlen főnököm - valamint az ő fölöttesei - nem engedélyezték filmem leforgatását, anyagi és eszmei okokra hivatkozva. Én azonban bízom abban, hogy egy felelős vezető államférfi, a maga tágabb látóköréből kitekintve, fölismeri ennek a dokumentumfilmnek morális jelentőségét és nevelő hatását. Ha sikerült meggyőzőnöm tervem fontosságáról, kérem, járjon közbe annak megvalósítása érdekében.

A kedvező elbírálást remélve maradok
tisztelettel
Korom Áron
rendezőasszisztens

*

A levélre nem jött válasz. Áron nekibúsult, a büfében boldog-boldogtalannak fizette a cseresznyepálinkáját, elpanaszolta csalódását, de nem talált megértésre. Kész öngyilkosság, mondta mindenki, ilyen témából minálunk nem lehet dokumentumfilmet csinálni.

Ezen majdnem mindenkiel összeveszett, és azontúl inkább magában ivott. Egy napon, amikor - délelőtt tizenegykor! - már a negyedik cseresznyénél tartott, leült az asztalához Ularik.

- Iszol, kisfiú? - kérdezte. - Akkor persze hiába várlak.

- Mire vársz hiába?

- Úgy beszélsz, mint egy kezdő. Tudod jól, nekem szinopszis kell, kamera, operatőr, műteremigény, stáb.

- Minek a stábja? - csodálkozott Áron.

- A „Meghalunk” című dokumentumfilmé.

- Amit te betiltottál?

- Nálunk nincs betiltás. Nekem csak a címe nem tetszik, de ezen ráérünk vitatkozni.¹

- Különben javasolod?

- Javasolom, helyeslem, kiharcoltam neked. Meg se köszönöd?

- Köszönöm.

- Ki legyen az operatőröd?

- Nekem mindegy, csak ne beszéljen sokat.

- Olyat kapsz, aki úgyszólván süketnéma. Hány forgatási nap ez a film?

- Fogalmam sincs.

- Hogy képzeled? Nekünk tervünk van, költségvetésünk, műterem-kapacitásunk.

- Én viszont nem parancsolhatom meg az embereknek, hogy a ti terveitek szerint haljanak meg.

- Valamit mondanom kell a főnökeimnek.

- Mindig csak rajtuk lovagolsz! Értesd meg velük, hogy róluk is lesz szó. Egyszer belőlük is kimegy a szufla. Nem érdekli őket, hogy hogyan?

- Csak egy terminust kérek. Egy hónap? Kettő? Vagy egy év?

¹ A vitában Ularik osztályvezető győzött. „Meghalunk” helyett, ami túl komoran hangzott „Rózsa-kiállítás” címmel sugározták a filmet.

- Nem tudom. Mihelyt az utolsó szereplőm meghal, kész a film.
- Ilyet még nem hallottam, de úgy látszik, az ilyen kisfiúknak mindent szabad. Mikor látsz hozzá?
- Amikor megkaptam, ami kell.
- Írd össze, és holnap megkapod.
- Akkor holnap.

*

- Darvas lakás?
- Igen.
- Darvas Gáborral szeretnék beszélni.
- Ki keresi?
- Korom Áron a televízióból.
- Maga az? Sajnos a férjem a múlt héten meghalt, kedden volt a temetése.
- Fogadja őszinte részvéteimet, asszonyom.
- Köszönöm. Hová tűnt? Szegény Gáborral sokat emlegettük.
- Csak most kaptam engedélyt a forgatásra.
- Kár. Mondja csak, ragaszkodik a férjem személyéhez? Mert ha velem is beéri, készséggel a rendelkezésére állok.
- Hogy érti ezt?
- Megmondom őszintén: az a kis pénz most nagyon rám férne. Ha még érdekli Gábor halála, bemegyek a stúdióba, és elmondom egyenesen a felvevőgépbe, mi történt ebben a tíz napban. Persze, jobb volna, ha Gábor még élne. Így talán azt hiszi, szereplésre vágyom.
- Dehogyan hiszem. Mikor ér rá, asszonyom?
- Bármikor, csak munkaidőben nem.
- Akkor holnap este hétkor várom a televízióban.

*

Egy kicsi stúdiót kapott, az épületnek a gyermekjátsszótérre néző oldalán. A rossz hangszigetelés miatt áthallatszott a nevetés, zsidvaj. Nem is baj, gondolta Áron. A komor szövegnek jól fog tenni ez az eleven aláfestés.

Darvasné gyászt viselt. Egy világos háttérfüggöny elé ültették, minden díszlet és kellék nélkül. Áron felkérte, beszéljen egyenesen az optikába. Ha belefáradt vagy elérékenyült, tartson szünetet.

- Nem fogok elérékenyülni, nem tartok szünetet.

Leült. Áron csak összenézett a szűkszavú operatőrrel; minden rendben van. Mehet.

- *Meghalunk*, első rész. Darvas Gáborné. Fölvétel indul.

*

- Férjem tíz nappal ezelőtt halt meg, tizenhét éves, nem nagyon boldog házaseset után. A nevét is elárulom, pedig fölajánlották a diszkréciót, de úgyis hiába, neki olyan jó híre volt a szakmában, hogy aki ismerte, ráismerne. Darvas Gábornak hívták. Együtt jártunk a bölcsészetre. Én magyar-francia szakos tanár lettem, ő magyar-finnugor szakon kutató nyelvész, vagyis tudós. Harmadéves korunkban házasodtunk össze, sokáig hányódtunk albérletben, lakásunk csak nyolc év múlva lett, egyszoba-alkóvos, modern, de szűk. Persze, azért ki tudtunk volna egymással jönni, ha az alkatunk csak egy kicsit harmonizál, sajnos azonban az én közlékeny, nagyszájú, társas kapcsolatokra vágyó természetem csak nehezen fért meg Gábor komolyságával, munkadühével és kevésbeszédűségével, ami idővel a teljes szótlansáig fajult. Reggel megitta a feketéjét, némán, már a munkájába feledkezve, bement az egyetemre, a menzán ebédelt, délután a könyvtárban dolgozott, este joghurtot és vajas kenyeret vacsorált, és már ült is le az íróasztalához. Most utólag azzal magyarázom ezt a hajszát, hogy talán megérezte a korai véget, és a munkába azért lovalta bele magát, hogy az első könyve után, melynek nagy szakmai sikere volt, még a másodiknak is végére jusson. Ez már nem egészen sikerült. Régóta fájdtotta a tarkóját, de még az orvoshoz menéstől is sajnálta az időt. Hogy mi baja volt, az nem tartozik a nyilvánosság elé. Utoljára két hónapig feküdt kórházban, nagyon rossz állapotban, de amikor saját kérésére hazaengedték, fájdalmai enyhültek, szédülései megirritkultak, felfrissült, jobban érezte magát. „Meggyógyult?” - kérdeztem az orvost. Erre hosszú szünet következett. „Azt csak ő hiszi - válaszolta a sebészprofesszor. - Legyen erős, asszonyom. Minden lehetőet elkövettünk, de a műtétről, mely talán segített volna rajta, már elkésett. Önnek csak hetei vannak hátra; egy hónapot már nem merek megígérni.”

Taxin vittem haza. Megállította az egyetemi könyvtárnál, kölcsönvett néhány könyvet, s amikor hazaérkeztünk, nekiesett a munkának. Akkor már évek óta nem beszélgettünk, ha szóltunk, csak a legszükségesebbet. Este, amikor a joghurtját bevittem, váratlanul megszólalt.

- Ide hallgass, kérlek. Te beszéltél a professzorral. Engem nem érdekel az egészségem, de még három kemény hónapra van szükségem. Közöld velem, mit mondott.

Közlöm veled, közöld velem, ez volt a szavajárása. Megnémultam. Mit is közölhettem volna vele? Azt, hogy már nincs három kemény hónapja hátra? Vagy próbáljam hitegetni? Nem tudtam eldönteni. Hogy időt nyerjek, azt hazudtam, másnapra rendelték be a kórházba, mert a professzor összesíteni akarja a vizsgálati eredményeket.

- Akkor közöld velem holnap, mire számíthatok.

Volt egy napom.

Rágódhattam rajta. Mindent meghánytam-vettem, ami mellette és ami ellene szólt, aztán bementem hozzá, és megmondtam az igazat.

- Kérlek, Gábor, úgy oszd be az időd, hogy már csak heteid vannak hátra.

Ez a döntés, belátom, magyarázatra szorul. Férjemnek sohasem voltak kitérései, sem érzelmiek, sem indulatiak, leszámítva a mi gyorsan ellobbanó szerelmünket, még egyetemista korunkban. Azóta megszűntem létezni számára, már csak a munkája érdekelte, a strukturalista kutatási módnak a finnugor nyelvekre való alkalmazása. Én ehhez nem érttem, tehát nem léteztem. Lehettem csinos vagy ápolatlan, egészséges vagy beteg, hívhattam vendégeket, lármázhattunk, járathattam a rádiót vagy a lemezjátszót, ő föl sem nézett. Voltaképpen neki sem volt létezése a szó megszokott értelmében. A szervezete csak egy szerkezet volt, mely egy bizonyos munka elvégzésére használható; de nem voltak kívánságai, nem vágyott a tengerpartra, karácsonykor nem járult oda a fához. Az, hogy neki már csak hetei vannak hátra, körülbelül olyan fenyegetéssel ért föl, mintha az egész országban kifogyott volna a kéziratpapír, amin a könyvét befejezhetné. Mindezt végiggondoltam azon az estén és a fél éjszakán, miközben ő hajnalig dolgozott.

Másnap ebéd után odahúztam egy széket az íróasztalához. Kétszer is néven kellett szólítanom, amíg fölfigyelt. Végre rám nézett. Nagy nehezen kimondtam az előre átgondolt mondatomat. Meg se rezgett. Szeme rögtön visszatért a kéziratpapírra. Belelapozott, s aztán, mert még mindig ott ültem, végre észrevett.

Ne értsenek félre. Nem panaszkodom. Első könyvét, melyet azóta három nyelvre lefordítottak, meg se mutatta nekem, amikor hazahozta a köteles példányokat. Jól tette. Egy árva szót sem értettem volna belőle. Mégsem voltam mellette boldogtalan, mert nem ért se kicsinylés, se bántás, a közöny ugyanis nem okoz fájdalmat, csak egy hiányérzetet: a sikerét. Talán furcsán hangzik, de másfél évtized óta ezzel a kegyetlen közléssel arattam nála először sikert.

- Köszönöm az őszinteségedet - mondta nyugodtan, csaknem melegen. - Így talán még megmentem, ami menthető. Mondd, kérlek, tudnál te diktálásra gépírni?

- Azt hiszem, igen.

- Nagyszerű nő vagy, Annus.

Rábámultam. Nini, még tudja, hogy Annusnak hívnak... Kérdeztem, miben segíthetek.

Közös erővel átcsoportosítottuk a tanulmány befejező részét, háromhetes munkaképességet véve alapul. Most már engem is beavatott a tárgyba, hogy több hasznát lássa közreműködésemnek. Szerencsére jó a fejem, gyorsan kapcsolok, hamar beletanultam, és egyszerre azon vettem észre magam - tizenhét évi házasság után -, hogy kivívtam az egyenrangúságomat. Gépíró, aztán segéderő, végül teljes jogú társa lettem. Naponta három műszakban dolgoztunk: délelőtt, délután, este. Három hét annyi, mint huszonegy nap, ami összesen hatvanhárom tervezett munkaműszak.

- Persze, csak abban a kedvező esetben, ha a vége felé ki nem hagy az agyam.

Csak ettől félt, nem a haláltól. Ővele nem érdemes szóba állni, jegyezte meg egyszer. A halál nem vitapartner, mert csak azt az egyet tudja mondani: *nem*.

Akkor már a munka szüneteiben elbeszélgetett velem. Például a természetről, mely létrehozta ugyan mesterművét, az embert, de ő maga, miközben ezt végbevitte, egy szikrányival sem lett okosabb. Maradt, ami volt; tehetetlen, közönyös, ostoba. Az egyetlen helyes magatartás: nem ijedezni, hanem megzabolázni, és amit csak lehet, kicsikarni tőle.

Így is tett. Fölhívta a leendő boncnokát, mert a veséjét, ha alkalmas az átültetésre, a kórházra akarja hagyni. Meg is állapodtak. Ugyanakkor jelentkezett egy fiatal rendező, aki filmet akart forgatni a halálról, többek közt Gábor haláláról is, ha belemegy. Belement, méghozzá örömmel ment bele, csak azt kötötte ki, hogy kérdésekkel ne zaklassák, és a fölvételek technikai körülményeivel munkaidejét meg ne rövidítsék. Vele is megállapodtak. Sajnos, a televízió csak egyhetes késéssel jelentkezett, amit mindnyájan sajnálhatunk. Azért vagyok most itt, hogy az ő föltett szándékához híven elmondjam őhelyette utolsó tíz napjának történetét.

Mert a tervezett három hétből csak ennyi lett, nem egészen a fele.

Annak a betegségnek, mely élete virágában megtámadta Gábort, kétféle lefolyása van. Vagy úgy végződik, ahogy a professzor előre látta, fokozatos romlással, az öntudat lassú leépülésével, hetek, esetleg hónapok alatt. Van azonban egy hevesebb formája is, melyet az orvosok „rapidnak” neveznek. Hirtelen elpendül valami, és vége. Ez a robbanásszerű romlás a hazahozatala utáni tizedik nap estéjén lépett föl, és a tizenegyedik nap estéjén végzett vele. Bal lába hirtelen megbénult, ami átterjedt a jobbra, onnan az egész alsótestére. A professzor kijött, megvizsgálta, aztán leült az ágy végébe. Én persze már a telefonhíváskor megmondtam neki, hogy a férjem mindent tud.

- Nincs tovább, tanár úr? - kérdezte Gábor.

- Ilyenkor azt szoktuk mondani, hogy mindig történhetnek csodák.
- Én a csodákban nem hiszek, viszont égető szükségem volna még egy munkahétre.
- Amikor nincs tovább, mindnyájunknak szüksége lenne még egy hétre - mondta a professzor.
- Bevitessem a kórházba?
- Kérem, ne.
- Akkor holnap délelőtt újra eljövök.

Egész éjszaka dolgoztunk. A tanulmány utolsó fejezete - az egész könyv összefoglalása és értelmezése - már csak vázlatban készült el. Feldolgozatlan maradt az egész jegyzetanyag, valami harminc gépiratos oldal. Hajnalban aludtunk néhány órát, korán reggel már az írógép-nél ültem. Addigra Gábor jobb karja is megbénult, de az agya kifogástalanul működött. Föl kellett hívnom a kórházat, hogy a professzor ne jöjjön el hozzánk, mert minden percért kár. Csak a körzeti orvost engedtem be, hogy beadhassa a fájdalomcsillapítót. Aztán neki a munkának.

- Mondd csak - kérdezte Gábor -, ha a címszavakat följegyzed, és bekezdésről bekezdésre lediktálom, miről legyen szó, akkor meg tudnád írni az utolsó fejezetet?
- Ezt magad se hiszed komolyan.

Be is látta. Kért egy kávé. Mire megfőztem, dührohamot kapott. Életemben először hallottam ordítani, káromkodni, útszéli szavakat használni. Ezeket, iránta való tiszteletből, nem ismétlem meg.

Ijesztő látvány volt. Aki szitkozódik, csapkod, hadonászik, őneki azonban már a bal karja is megbénult, így aztán egy mozdulatlanul nyugvó test szórta világgá átkait. Csak mert magam sem értem, beszámolok róla, hogy nem a betegségét, az orvosokat vagy a halált szidalmazta, hanem Korom Áront, a televízió rendezőjét, aki hetek óta nem jelentkezett.

- Nyomorult, hazug féreg! - kiabálta. - Hát hülyének nézett? Ki hívta? Mért jött? Mért mondta, hogy az ő halála közügy? Hogy mindenkihez szóló üzenet? Hogy örök érvényű tanítás? Csak fontoskodott, vagy szélhámoskodott, ahogy az a filmeseknél szokás? Miért nincs itt most a kamerájával? Hadd lássa a világ, milyen nyomorult féreg az ember. Hadd lássa, hogy döglünk meg, félúton, dolgunkvégezetlenül, mert kifelejtettük számításainkból, hogy háromnegyed részt állatok vagyunk! Feltaláltuk a tüzet, meghódítottuk a tengert, megszűnt a pestis, verseket tudunk írni fajtánk dicséretére, de tessék idenézni, itt van ő, Darvas Gábor, akinek keze már nem fogja a tollat, hogy befejezze, amiért élt. Még a bénaságáról sem értesül senki, élnek tovább az emberek, ahogy eddig éltek, állati sorban, behunyt szemmel, tudatlanul és gyanútlanul.

Álltam, kezemben a kávé, mintha megbénultam volna. Halk szavú, fegyelmezett ember volt a férjem; mit kezdjek ezzel az örjögövel? Erőt gyűjtöttem. Mintha egy falon kellett volna átkiabálni, ráordítottam:

- Hallgass már! Idd meg a kávédat, Gáborka!

Abban a szempillantásban, szinte varázsütésre, megnyugodott. Talán az erélyes szótól vagy ettől a Gáborkától, amit egyetemista korunk óta nem hallott tőlem. Őt nem lehetett becézni. Akiben parányi védtelenség sincs, azzal nem fér össze a kicsinyítő képző.

Mellé ültem, fejét fölemelve kortyonkint megittam vele a kávé, mert már a csészét sem bírta volna a szájához vinni. Rá akart gyújtani. A cigarettát is az én kezemből szívta el. Aztán megszólalt, a régi, szenttelen hangján.

- Kár, hogy ezt sem látta az a televíziós.

- Mit?

- Ezt a cigarettázást.

- Akkor könnyebb volna?

- Valamivel - mondta Gábor. - Egy kis haszna lenne még a bénaságomnak is. És megmaradna ez a cigarettaszívás, ha másként nem, csak egy filmszalagon.

Szavait, amennyire tudtam, pontosan idézem. Most, miután a dühét kiadta, dolgozni akart.

- Hozd a gépet, szívem, és ne nyissunk többé ajtót senkinek.

Ezt azért idézem, mert hosszú évek óta először nevezett így: szívem.

Még tizennyolc oldalt írhattam, az utolsó fejezet első harmadát. Egy mondat közepén hagyta abba; fölnéztem, láttam, nem lélegzik. Mire odamentem, már megállt a szív működése. Nem szenvedett, ujjai elernyedtek a paplanon, feje mélyebben süllyedt a párnába; a mondat második felét elvitte magával a semmibe.

Ezt akartam elmondani, ha már ő nem mondhatta el. Magamról nem volna illendő beszélnem, legföljebb annyit, amennyi még a halálához tartozik. Ha most végiggondolom házasságunk tizenhét évét, csak az utolsó tíz napban éreztem, hogy a felesége vagyok. Talán rossz fényt vet rám, de bevallom, haldoklása közben voltam vele először boldog.

*

Kedves Mikóné asszonyság!

A televízió csak hosszú huzavona után adta meg az engedélyt a forgatásra, emiatt az ígértnél jóval későbbben jelentkezem. Nem tudom, emlékszik-e még arra, amire a János Kórházban föl-kértem, amit maga, asszonyom, bámulatos lelkiérőről téve tanúságot, nemcsak hogy megértett, hanem hősiesen el is vállalt. Nagyon lesújtana, ha azóta megbánta volna elhatározását, mert én már elkészültem az első fölvétellel, melyben egy tudós özvegye számolt be férjének utolsó napjairól. Olyan jól sikerült, hogy nemcsak én, hanem a szereplő személy is elégedett volt vele. Mindent el fogok követni, hogy a maga szereplését is a nagy ügühöz méltóan örökíthessem meg.

Tegnap jártam Tiszai főorvos úrnál, aki tájékoztatott - amennyire az orvosi titoktartás engedte - a maga hogylétéről. Azt is tőle tudom, hogy két héttel ezelőtt mentőautóval hazaszállították a lakására, mert a Mamáról valahogy gondoskodni kell, amíg egy végleges megoldás ki nem alakul. Így tehát a filmet, szíves engedelmével, a lakásán fogjuk leforgatni, lehetőleg úgy, hogy sem a Mamát, se magát ne fárasztuk vele.

Most azonban egy nagy kéréssel vagyok kénytelen előállni. Gondolnunk kell a televízió nézőire, akiknek, hogy értsék, miről van szó, ismerniük kell az előzményeket. Arra a délelőtti vizitre gondolok, amikor Tiszai főorvos úr, mindent mérlegelve, a családi körülmények ismeretében nyíltan föltárta maga előtt betegségének természetét és várható lefolyását.

A néző, ha ezt nem láthatja, nem tud a későbbiekben tájékozódni. A főorvos úr, aki nagy műbarát és a művészek lelkes pártfogója, már megígérte közreműködését. Ővele abban maradtam, hogy magát, asszonyom, ha ebbe beleegyeznek, a mentők egy órára visszavinnék régi kórházi szobájába, és onnan, a fölvetel végeztével, haza.

Tudom, most magamat hazudtolom meg, mert azt ígértem, hogy nem „szerepre” kérem föl, tehát semmiféle színészi munkát nem kívánok magától, de ha ezt az eseményt meg nem ismétljük, akkor a néző sem a maga betegségéről, sem annak perspektívájáról, sem pedig a Mamával kapcsolatos problémákról nem értesül. Igaz, ez nem volt megbeszélve, és ráadásul nem is könnyű föladat, de remélem, hogy egy ilyen megértő és természetes észjárású asszony,

mint maga, nem fogja megtagadni kérésemet. Azért is írom meg mindezt előre, hogy legyen ideje gondolkozni. Remélem, igent fog mondani rá.

Végül örömmel tudatom, hogy a televíziónál sikerült kiverekednem a szerződést, pontosan úgy, ahogy annak idején szóbelileg megállapodtunk. (5000 az első fölvételi napon, 10 000 a maga esetleges elhalálozása esetén, a Mama kezéhez.) Szerdán, amikor személyesen teszem tiszteletemet, hogy nagybecsű válaszát megtudakoljam, magammal hozom a szerződést, amit mindkettőjüknek alá kell majd írni.

Igenlő válaszát remélve őszinte tisztelettel

Korom Áron

*

A kezdő rendezőket sok meglepetés éri. Áronnak sem volt még módja kitapasztalni, hogy a kamera előtt csődöt mond a papírforma, minden elvárás csalóka, semmit sem lehet biztosra venni.

Mint például itt, ebben a kórházi szobában. Amire senki sem számított: Mikóné, a tanulatlan munkásasszony, nyugodt volt, jó tempóérzéssel, érthetően beszélt, a lámpaláz legkisebb jelét sem mutatva. Ezzel szemben a főorvost, a nagy irodalombarátot, képgyűjtőt és színházrajongót annyira idegesítette a kamera, hogy izgett-mozgott a székén, és minduntalan belesült monológjába. Háromszor nekifogtak, háromszor hagyták abba.

- Tessék egy kávét inni - ajánlotta Áron.

- Nem kell - mondta a főorvos. - Essünk túl rajta.

- Kész vagy? - kérdezte Áron az operatórt.

- Kész.

Tiszai nekidurálta magát. Az ágyában ülő beteg asszonyhoz fordult, kezét a kezére tette, gyöngéden megpaskolta. A hangja még mindig remegett, de amit mondott, ettől még hitelesebben hangzott.

- Maga, ugye, kedves Mikóné, földmunkán dolgozik?

- Már nem, főorvos úr. Amióta betegeskedem, a virágkertészetből áthelyeztek a kötészetbe. Ott voltam hat hétig kötözőnő.

- Mi is a maga munkahelye?

- Tiszavirág kertészeti, Budafok. De mi nemcsak esküvőkre meg temetésekre, hanem exportra is dolgozunk.

- És a kötészetben, ugye, könnyebb a munka?

- Mint munka, igen. De sokszor be kell járnom esti műszakra, hogy mire elindulnak a repülőgépek, kötve legyen két- vagy háromezer rózsa. Délben már Bécsben vagy Stockholmban állnak a kirakatokban a virágaink.

- A férje külföldön tartózkodik?

- Valahol Amerikában. Húsz éve nem kaptam róla hírt.

- Van gyermekük?

- Nincs.

- Tehát maga tartja el az édesanyját, akinek, ha jól tudom, zöldhályogja van.

- Így van, főorvos úr. Ő már csak homályos körvonalakat lát, és teljesen rám van utalva. Tessék mondani, mikor dolgozhatok megint?

- Azért vagyok itt, hogy ezt megbeszéljük. Szólíthatom magát Mariskának?

- Tessék csak. De miért? Valami baj van, főorvos úr?

- Ne ijedjen meg, Mariska.

- Nem vagyok megijedve, viszont a Mama nem tud meglenni nélkülem. Napközben, amíg én dolgozom, épp csak megmelegíti a levesét.

- Na tessék - állt föl az ágy mellől Tiszai. - Most nem jut eszembe, mi következik.

- Valami verset tetszett mondani - emlékeztette Mikóné.

- Ja igaz. A fene vigye. Most kezdek elölről az egészet?

Áron megnyugtatta, hogy csak folytassa, mondja el nyugodtan azt a verset. Ami nem kell, azt ő úgyis kivágja majd a filmből. Tiszai visszaült a helyére.

- Ismerek egy költőt, aki véletlenül orvos. Doktor Urr Idának hívják. Ő írta ezt a verset:

*Jön az éj, ágyba fektetik
a plafont nézi és remél
legalább egy éjjelen át
reménye színes nádjai
megszépítik az éjszakát.*

- Milyen szép - mondta Mikóné.

- Azért idéztem, Mariska, mert nem akarom magától elvenni a reményt, de hitegetni sem akarom, épp az édesanyja jövője érdekében. Őröla valahogy gondoskodni kell, mert magának, sajnos, rákja van.

- Rákom? - kérdezte Mikóné. - A rák nem gyógyítható?

- Sokszor igen. A maga esetében azonban erre nincs kilátás. Legyen erős. Adunk egy nyugtatót.

- Nyugodt vagyok én, főorvos úr.

- Akkor aludjon egyet.

- Nem lehet. Nekem most át kell gondolnom a helyzetünket.

- Tisztelem a lelkierejét, Mariska. Mások ilyenkor összeomlanak, sírógörcsöt kapnak, alig lehet beléjük lelket verni.

- Nálam a meghalás pénzkérdés, főorvos úr, mert mi lesz az anyámmal, ha egyedül marad? Ezt el kell dönteni.

- Tudok segíteni?

- Azt tessék megmondani, dolgozhatok-e még? Mert ha még sokáig fekvő beteg leszek, akkor nem fogunk kijönni a táppénzből.

Mostanra már átragadt a főorvosra is Mikóné nyugodt viselkedése. Nem fészkelődött, nem tekingetett a kamerába, el is felejtette, hogy szerepet játszik. Már csak a betegét nézte, miközben elmagyarázta, hogy dolgoznia ezentúl nem szabad, mert szigorú kíméletre szorul. A Mama körül adódó házimunkákat azonban elvégezheti, és arra is bőven jut idő, hogy elhelyezze őt egy szociális otthonba.

- Oda nem adhatom, mert majdnem vak.

- Akkor talán a Vakok Intézetébe.

- Oda sem, mert azért ő lát, és nem bírná elviselni, hogy úgy kezeljék, mint vakot.

- Milyen szép és bátor dolog, Mariska, hogy magára nem is gondol, csak másra - mondta az orvos, és fölállt, mert úgy emlékezett, hogy itt lett vége a beszélgetésnek.

Mikóné azonban a keze után nyúlt, és visszaültette. Arra kérte, hogy legalább még egy hónapig hadd dolgozhasson, mert ez évben lesz az első országos virágkötészeti verseny, és rózsában nagyon erős a Tiszavirág. Ezt a hónapot nemcsak a pénz miatt kéri, hanem mert őt is benevezték a versenyre, már a tervét is jóváhagyták. És ő, aki annyit kínlódott ezekkel a rózsákkal, most maradjon ki a dicsőségből is meg a jutalomosztásból?

- Maga már nem dolgozó ember, Mariska. Ebbe bele kell törődnie.

- Értem, főorvos úr.

- Azokat a híres rózsáit sem fogja viszontlátni.

- Ha nem, hát nem, főorvos úr.

- És ne féljen, ne essen kétségbe, Mariska. Ígérem, hogy nem lesznek fájdalmai.

- Nekem csak a Mama fáj, főorvos úr.

- Fölvétel vége - szólt közbe Áron. - Köszönöm. Kész.

Gratulált az orvosnak, gratulált Mikónénak, amiért ilyen élethúséggel eljátszották nehéz szerepüket. Észre sem lehetett venni, hogy ismétlés volt.

Mikóné büszkén mosolygott. Mire a televíziósok fölpakoltak, már jöttek is érte a mentők.

*

A nehézségek azzal kezdődtek, hogy a Mama nem szenvedhette Áront. Mindenekelőtt, mert keveselte a pénzt, amit - ahogy ő mondta - a „föllépésükért” beígért nekik. Úgy képzelte, hogy egy híresebb, befutottabb rendező jóval többet fizetett volna. Hagyták volna őt tárgyalni! De hát a lánya, amilyen élehetetlen, meg se próbálta felszórfolni az árat.

De még ennél is nehezebben viselte el a fölvételeket megelőző hercehurcát. Mindjárt az első terepszemlénél kiderült, hogy Mikóéknál alig van lehetőség kameramozgásra. Egy sötét bérkaszárnya huszonöt évvel ezelőtt kettéválasztott lakásában laktak, amire huszonöt éve nem költöttek semmit. A kisebbik szoba ablaka a körfolyosóra szolgált, ahol állandó volt a jövésmenés. A nagyobbik hosszú ugyan, de keskeny, mint egy folyosó. Közepét eltorlaszolta az a nagy franciaágy, amelyben Mikóné feküdt. Lakásuk legnagyobb helyisége a konyha; az ide nyíló fürdőszoba sosem készült el, csak a zuhany rózsája állt ki a falból.

Nem maradt más hátra, át kellett rendezni a nagyobbik szobát, az ágyat az ablakhoz tolni, a ruhásszekrényt a konyhába rakni, a plafonra fényforrásokat szerelni. Nemcsak a fölfordulás, hanem az új lakásbeosztás is ingerelte a Mamát, aki csak megszokott környezetében tudott tájékozódni.

Ráadásul azt is észrevette, hogy útjában áll a forgatócsoportnak. S már csak ritkán járt le az utcára, idehaza se sokat mozgott, egyetlen öröme, utolsó szenvedélye az evés. Úgy el volt hívva, hogy kilógott a képből. Ha az ágyra ültették, akkor Mikónét takarta; végül két összetolt s a falhoz állított konyhazsámolyon sikerült valahogy elhelyezni. Lassan gyült, gyült benne a méreg, de a legjobban azzal bősztette fel Áron, amivel épp neki akart a kedvében járni.

- Mintha a világon sem volnánk - mondta. - A kedves néni ne is törődjék velünk.

Nagy melléfogás volt. Olaj a tűzre. Talán, ha követelőzik, mint aki a pénzéért ellenszolgáltatást kíván, megszelídült volna a Mama. Így azonban fölrobbant. Hogyhogy ne törődjék velük, amikor mindent fejtetőre állítottak, véstek, vakoltak, kalapáltak? Ráadásul az egész ház meg van kergülve tőle, hogy Mikóékhoz kijött a televízió! Őket a lakók szerették, ki mikor ráért, jött segíteni, most viszont megpukkadnak az irigységtől.

Valóban, a ház fölboldult. A lakók a körfolyosón tolongtak, megtárgyaltak minden eseményt. Mindjárt az első forgatási napon, a Mama dühkitöréseinek kellős közepén, hirtelen berontott a fölöttük lakó cigány asszony, követelve, hogy őt is szerepeltessék a filmen, mert ha Mariska éjszakás volt, ő vetkeztette és fektette le az öregasszonyt.

Áron nem ellenkezett. Odavezette a kamera elé.

- Tessék, kedvesem. Mondja el, amit akar.

A loboncos hajú asszony lázba jött, egész teste kifeszült, szinte felizzott. A rendezőre nézett, szívére szorította kezét, s fölkiáltott:

- Éljen a haza!

Megbékélt, elment. Az operatőr kulcsra zárta utána az ajtót.

A hangulat végképp elromlott. A Mama hallgatott, Mikóné szintén. Áronék félbeszakították a munkát, meghúzódtak egy sarokban, mukkanni sem mertek. Így telt el a délután, aztán a rá következő nap. Néha, csak a látszat kedvéért, beindították a kamerát, hogy hozzászoktassák a háziakat. Így érték célt. Harmadnap a Mama - aki alig látta őket - megfélekedett róluk. Belekezdett egy beszélgetésbe, mely fontosabb volt az ő otlétüknél.

*

- Gondolsz te néha a jövőre, Mariskám?

- Másra se gondolok egész nap.

- Hát például, kié lesz ez a lakás, ha majd meghalsz?

- A Mamáé marad.

- És ha kitesznek? Ha valami protekciósnak megtetszik ez a gyönyörű lakás?

- A Mama bejelentett lakó, tehát nem lehet kitenni.

- Honnan tudod? Mert neked az a legkényelmesebb, ha mindenre azt mondd, nem lesz semmi baj.

- Megérdeklődtem.

- Kitől? Talán a tévésektől?

- Nem. Még a kórházból, amikor visszavittek, fölhívtam az öreg Franyót. Elmondtam, hogy állok, és mindent megkérdeztem. A Mama főbérlő, tulajdona a lakás.

- Honnan tudják ezt egy virágkertészetben?

- Az öreg Franyó mindenhez ért. Azt mondta, beszélni fog a vezetőséggel, és segíteni fognak a Mamán.

- Eddig is sokat segítettek, mondhatom. Mit gondolsz, miért helyeztek át a kötészetbe?

- Mert nagyon legyöngültem.

- És mert így kevesebb lesz utánad a nyugdíj.

- Azt is megkérdeztem. Háromévi keresetemet fogják beleszámítani a Mama nyugdíjába, nem csak azt a hat hetet, amit a kötészetben dolgoztam. Kiszámítják, és megmondják, mennyit fog kapni a Mama.

- Hát azt jó volna tudni. Mikor mondják meg?

Épp amikor a kérdés elhangzott, csöngettek.

A véletlen néha jobban rendez, mint akinek hivatása a rendezés. Az operatőr ajtót nyitott. És mintha végszót kaptak volna: négy vendég érkezett. Az öreg Franyó, aki valami főembere lehetett a budafoki Tiszavirágnak, és egy háromtagú család: Nuófer Sándor, a felesége meg a kisfia. Csak álltak a küszöbön, szemmel látható elfogódottsággal, ami egyszerre szólt a betegnek meg a fölvevőgépnek, míg csak Áron be nem tessékeltte őket. Lerakták csomagjaikat, átestek a kölcsönös bemutatkozáson, a kötelező kedveskedésen, aminek a rendező erélyesen véget vetett. Fölkérte a vendégeket, mint a ház barátait, hogy foglaljanak helyet, és vegyenek részt a filmfölvételben. Ebbe, egy kis húzódozás után, bele is egyeztek.

- Csak előbb még kicsomagolunk - mondta Nuóferné.

A konyhában pakoltak le. A kertészetbeliek két pár rántott csirkét, madártejet és egy házi sonkát küldtek a betegnek. Kekszet, linzerszeletet, tömérdék tojást. A rántott csirkét, tányérokra rakva, már hozta is a fiatalasszony. Mindenki evett belőle, ahogy illik, kóstolót.

Aztán jött a neheze: ebben a szűkös térségben valahogy elhelyezni az érkezetteket. Sehogy sem boldogultak. Mikóné mentette meg a helyzetet.

- Egyelőre még föl szabad kelnem - mondta. - Csukjuk össze az ágyat, ezen négyen is elférünk.

Ráadták a pongyoláját, összecsuhták az ágyat, elhelyezkedtek, Egy kis nekikészülődés után az öreg Franyó kezdett el beszélni.

- Azt hiszem, illendő, ha bemutatkozunk. Az én nevem Franyó, ők pedig a Nuófer család, szintén a Tiszavirágból. Azért jöttünk, mert értesültünk, milyen tisztességben részesíti Mariskát a televízió, azt pedig tőle magától hallottuk, hogy mit mondott neki az orvos. Nagyon le vagyunk sújtva, és mindenki sajnál benneteket. Az asszonyok azért sütöttek-főztek, hogy ne legyen annyi dolgotok.

Mikóné megköszönte.

- Máskor is, ha valaki bejön, küldünk. Azonkívül a vezetőség kiutalt neked 880 forint segélyt.

Letette a pénzt az asztalra. A Mama megszámolta, és epésen megjegyezte:

- Most aztán kint vagyunk az összes vizekből.

- Hallgass, Mama - mondta Mikóné. - Ezt is köszönjük szépen. És hogy a nyugdíjam mennyi lesz, azt meg szabad kérdezni?

- Kiszámítottuk. Havi ezernyolcszáz jár Mariska után.

Egy kis csönd lett. Mindenki számolt. A Mama szólni akart, de Mikóné leintette.

- Többre számítottam - mondta halkan.

- Hiába, Mariska. Ennyi jár. Mi is tudjuk, hogy egy beteg asszonynak, aki mások segítségére szorul, a megélhetéshez ennyi nem elég. Van spórolt pénzetek?

- Csak amennyi a televíziótól jár.

- Mennyi az?

- Ötezet már kaptunk, és még tízet kap a Mama a halálom után.
- Ami épp el fog menni a temetésre - jegyezte meg a Mama.
- Ne beszéljünk még a temetésről. De mi is sejtettük, hogy kevés a pénzetek, és összehívtuk a vezetőséget. Nos hát, ezért jöttek el Nuóferék. Te ismered őket, Mariska.
- Hát persze.
- Azt is tudod, hogy jóra való népek. A kisfiú csöndes. Sándor nem iszik, nem dohányzik. Ketten keresnek, és van huszonkétezer forintjuk a takarékbán.
- És azt nekünk akarják adni?
- Hallgass, Mama.
- Mindjárt megértik. Mondd el, miért jöttünk, Sándor.
- A feleségem jobban beszél, mert érettségizett.

Nuóferné vette át a szót.

- Mi egy szuterénlakásban lakunk. Ha esik, akkor a vakolat alól szivárog a víz, nyáron gőz-párás a levegő, ami a gyerekünknek árt. Elpanaszoltuk Franyó bácsinak. Azt mondta, épp jókor, mert itt úgy alakul a helyzet, hogy ebben a kétszobás lakásban a kedves néni nemsokára egyedül marad. Ez nekünk megfelelne. Cserébe fölajánljuk a takarékkönyvünket, és aláírnánk egy eltartási szerződést, miszerint vállalnánk a néni gondozását. Ígérem, hogy jók leszünk hozzá, és nem lesz hiánya semmiben.

A Mama jól megnézte Nuóferékat. Aztán megkérdezte:

- Nem cigány a maga férje?
- Ő ilyen sötét bőrű, de nem cigány.
- Attól még szép csöndben zsebre vághatja az én nyugdíjamat.
- Nekünk a néni nyugdíjához semmi közünk.
- De majd fizethetem belőle a házbért, a villanyt meg a gázt.
- Csak a negyedrészt. A többi a miénk.
- És miből kosztolok majd a maguk elképzelése szerint?
- Ha akar, bead a néni valamit, ha nem, akkor nem. Ahol hárman esznek, jut egy negyediknek is.
- Milyen jó szíve van. De lesz ez még másképp is, ha már maguk dirigálnak itt.
- Kérdezze csak meg a lányát - szólt közbe az öreg Franyó. - Ő tanúsíthatja, hogy bízni lehet bennük.
- A lányom ilyesmihez nem ért - legyintett a Mama, és vizsga szemmel méregette Nuóferékat.
- Zsírral főznek, vagy olajjal?
- Olajjal, kérem. De majd a nénire zsírral főzök.
- Ahhoz vagyok szokva. Amellett édesszájú vagyok.
- A linzert, amit hoztunk, én sütöttem. Tessék megkóstolni.

A Mama lassan, jól megrágva, megevett egyet. Még egyet. Még egyet. Aztán behunyta a szemét, mintha távolban szóló zenére hallgatózna. Végül bólított.

- Meg lehet enni, de ez még nem kötelez minket semmire. A gyereklármát például nem bírom.

- Ő nagyon csöndes - mondta Nuóferné.

- Az a baj, hogy túl csöndes - tette hozzá a férje.

A Mamát nem nyugtatták meg.

- Én a csöndes gyereket sem szeretem. Vagyis, ha nem férünk össze, föl lehet azt a szerződést bontani?

- Lehet - nyugtatta meg az öreg Franyó -, ha nem tesznek eleget az eltartási kötelezettségnek.

- És mikor akarnak ideköltözni?

- Még most, amíg szép az idő - mondta Nuófer. - Nem akarom, hogy a fiam tüdőbajt kapjon.

- Márpedig mi nem hagyjuk sürgetni magunkat.

- De nincs más választásunk - mondta Mikóné, és a két kezét a hasára szorítva fölállt. - Hozzák el a betétkönyvet, írják meg a szerződést, és amíg szép az idő, költözzenek be. Most pedig menjenek haza. Elfáradtam, szeretnék lefeküdni.

*

- Itt kéne befejezni - mondta Ularik, miután végignézte az első muszterokat. - Társadalmi összefogással megkönnyítjük az embereknek a halált. Ismerem a főnökeimet. Ez kell nekik.

- Csak nekem kevés - mondta Áron.

- Mit akarsz még?

- Fogalmam sincs. Ennek a filmnek nem én találom ki a folytatását. Abban maradtunk Mikónéval, ha bármi történik, értesít.

- Mi az a bármi?

- Bármi, az bármi. Ha csoda történik, meggyógyul. Ha nem, akkor meghal. Az a jó, hogy minden lehetséges. A te életed is azért érdekes, mert nem tudod, mi vár rád.

- Legyen eszed. Van egy nevelő hatású filmed. Minek ezt reszkírozni?

- Hol van nekem még filmem, öregem! Van egy haldoklóm, aki még nem is szerepelt.

- Kicsoda?

- J. Nagy.

- Az író? Ugyan, menj. Remekül tartja magát.

- De már volt egy infarktusa.

- Hat évvel ezelőtt. Ahogy én J. Nagyt ismerem, majd valamelyik nőcskének az ágyában lehele ki a lelkét.

- Kap ő még egy szívrohamot, ne félj.

- De mikor?

- Nem tudom, de kivárom, és leforgatom.

- Ha hagyja.

- Fölkértem, megígérte. És J. Nagy szavahihető.

- Az biztos.

- Akkor meg miért ne hagyná?

Ebben volt egy kis túlzás. Voltaképpen csak annyi, hogy az a bizonyos ígéret egy budai kocsmá kerthelyiségében, már nem egészen józan fővel hangzott el.

Áron televíziós pályafutása azzal kezdődött, hogy J. Nagynak egy riportsorozatában asszisztenskedett. A nagy korkülönbség ellenére is barátok lettek, talán azért, mert nagy tervezgetők voltak mind a ketten.

J. Nagy, mint híradós, megjárta a frontot. Később megírta háborús élményeit („Egy haditudósító följegyzései”). Aztán egy novelláskötetet és egy regényt, de ezek nyomtalanul tűntek el az irodalom süllyesztőjében. Akkor szerződött a rádióhoz, amelynek egyik legjobb riportere lett. A televíziót, legalábbis azt hitte, neki találták föl; abbahagyta a szépirodalmat, és csak úgy ontotta a forgatókönyveket, de ezek csak ritkán jutottak el a képernyőre. Idővel rájött, hogy több az ötlete, mint a képzelőereje, és csak amíg föld van alatta, tud biztosan járni. Átállt tehát riportokra és dokumentumfilmekre. Most végre föltörhetett volna, de beskatulyázták a második vonalra. Ráadásul meghízott. Rimánkodtak neki, hogy fogyókúrázzon, de úgy imádkozott enni-inni, hogy egy deka se ment le róla. Csinált ugyan egy tucat színészarcképet, ami hálás témának bizonyult. Ezen felbátorodva „Nagy tudósaink” címen új sorozatba kezdett, amivel ő, a szellemes kérdező, a tudósoknál is népszerűbb lett. De azóta nem jött ki a kezéből semmi.

Áronnal fölfedeztek egy budai kiskocsmát, ahol csak szárazkolbászt és bort lehetett kapni. Ide jártak fröccsözni, beszélgetni. Vállvetve szidták Ularikot, az ő legszebb szinopszisaik megölőjét, és szótták szebbnél szebb terveiket.

- Én is szeretnék egyszer dokumentumfilmet csinálni - mondta egyszer, csak úgy ábrándozva, Áron.

- Miről?

- Arról, ahogyan meghalunk.

- Színészekkel vagy igazi szereplőkkel?

- Csak igaziakkal volna érdekes.

- Rajta, barátocskám! Kitűnő az ötlet.

- Ez több, mint ötlet, J. Nagy, mert sok minden belefér. Tudomány, filozófia, költészet; és amellet izgalmas és közérthető.

- Ha találsz olyan modellt, aki hajlandó milliók szeme láttára meghalni.

- Te nem vállalnád?

- Én még soká szeretnék élni - nevetett J. Nagy.

- De volt már egyszer egy szívrohamod.

- Rendben van - egyezett bele J. Nagy, a spiccesek nagyvonalúságával. - A legközelebbi infarktuszom a tiéd.

- Ez nagyon kedves tőled.

Így szólt az ígéret. Egy kocsmasztalnál hangzott el, a sokadik fröccs után, amikor a film még csak az ábrándok birodalmában létezett.

J. Nagyot a legbiztosabban a televízió büféjében lehetett megtalálni. Mindig csinos nők ülték körül, akik élvezték, hogy egy író fogdossa őket, és nagyokat nevettek a bemondásain. Ha bejött egy poén, hátradőlt a széken, egy elégedett mosollyal a szája szögletében.

Áron kihívta az előcsarnokba, emlékeztette az ígéreterére.

- Nagyon kellek? - kérdezte J. Nagy.

- Hát kellenél.

- Estig kérek gondolkodási időt.

A törzsasztaluknál találkoztak.

- Hallgasd meg az aggályaimat - kezdte J. Nagy. - A múltkor azt mondtad, hogy amire készülsz, egyszerre költészet, tudomány, filozófia. Hát ez humbug, barátocskám. Először is, mert rögtönzötten és rondán halunk meg, a költészet viszont szépség és kompozíció. Másodszor: egy egyszeri esemény még nem filozófia, csak az, ami belőle általánosítható. Tehát ez sem stimmel. A tudomány még kevésbé. A modern fizika rájött, hogy egy kisméretű és érzékeny esemény megfigyelésénél a megfigyelés műszereinek jelenléte eltorzítja a jelenség lefolyását. Más szóval, a kamera előtt másképp halok meg, mintha, teszem azt, csak Aranka látna. Tehát a filmeknek tudományos értéke is csak illúzió.

- Más szóval: visszalépsz?

- Én csak mérsékelni akarom az ambíciódat. Hadd a fenébe a művészetet meg a tudományt, forgasd le, amit látsz, csinálj egy becsületes dokumentumfilmet. Úgy állj neki, mintha a bűvárok víz alatti munkáját mutatnád be egy hídépítésnél. Csak itt a bűvárok megfulladnak.

- Mondasz valamit.

- Ha megszívleled, olyan filmet fogsz csinálni, amilyen még nem volt a világon.

- És így volna hozzá kedved?

- Mért ne, ha majd eljön az ideje? Minden érdekel, ami új. Amellett másfél év óta nem csináltam semmit. Ularik ugyan rá akar venni egy dokumentumfilmre a levegő szennyeződése ellen, de akkor már inkább a halál. És egy ilyen öregedő exhibicionistát minden szereplés csábít.

- Tudtam, hogy vállalod.

- Légy hát a rendezőm. Mik a teendőim?

- Egyelőre semmi. Jársz orvoshoz?

- Minek? Pompásan érzem magam.

- A szíved miatt.

- Arra sincs panaszsom.

- Mindegy. Ezentúl, kérlek, csináltass magadról minden héten egy kardiogramot. Ha a legkisebb elváltozás mutatkozik, szólj.

- Az nem holnap lesz, barátocskám.

- Hát ne is legyen.

- Isten élteszen.

- Téged is.

*

Elmúlt egy hét. Áronnak volt egy lyukas estéje. Kedve támadt, hogy fröccsözzenek egyet. Lement a büfébe, de J. Nagyot nem találta, csak Jócsik Arankát, az elvált feleségét.

- Őt várod? - érdeklődött Áron.

Ki más? A beavatottak tudták, hogy újra összeházasodnak. (Ha igaz, akkor J. Nagy ötödször nőül.)

- Másfél órája ülök itt - mondta Aranka. - Azzal búcsúzott, hogy csak beugrik egy percre a klinikára. Mit műveltél te J. Naggyal, mondd?

J. Nagyot mindenki J. Nagynak szólította, az elvált feleségei éppúgy, mint a jövő-menő, de mindig visszatérő, rövid lejáratú nők. Saját bevallása szerint szeretkezés közben is azt lihegik a fülébe: „Most harapj, J. Nagy!”

- Én őt csak baráti féltésből kértem, hogy csináltasson hetenkint egy kardiogramot.

- És elindult a lavina! Mibe akarod őt beleheccelni?

- Ezt visszautasítom. Most is csak egy fröccsöt akartam vele meginni.

Otthagyta Arankát, hogy ne kelljen végighallgatnia sirárait. J. Nagy ugyanis - ezt is mindenki tudta - egy fiatal színésznő miatt húzta-halogatta az esküvőt. Ahhoz, hogy Arankát elvegye, Pfaff Irénnel - így hívták a művésznőt - szakítania kellett volna. Hol ide, hol oda billent a mérleg nyelve. A nők, J. Nagy szerint, egymással bármikor behelyettesíthetők. Irént olykor Arankának szólította, Arankát Irénnek. Ő csak a művészetnek élt.

Korom Áron, a büféből jöttében, egyszerre szállt be a felvonóba Pfaff Irénnel. Köszönését a művésznő nem viszonzta.

- Mi baja velem, Irén?

- Ki fogom taposni a belét.

- Szintén a barátom miatt?

- Ha barátja, ne tegye tönkre - mondta Irén, és kiszállt.

E nap estéjén Áron vaktában beállított a kiskocsmájukba. Szerencséivel jött. Az író ott ült a lugasuk alatt, egy kancsó borral, kristályvízzel és egy vastag könyvvel a gyalult asztalon.

- Mit olvasol, J. Nagy?

- Belgyógyászat. Írta Magyar és Petrányi.

- Minek az neked?

- Nem árt egy kicsit az orvosok körmére nézni.

El is magyarázta, miért.

*

Az első orvost, akit fölkeresett, Jócsik Aranka ajánlotta. Miután megcsinálta a kardiogramot, azt mondta, nincs semmi baj, csak kímélje magát. Ezen fönnakadt az író: Ha nincs semmi baj, miért kímélje magát? Mindenesetre másnap, ezúttal Pfaff Irén tanácsára, fölkereste az ő orvosát. A lelet megnyugtató, mondta emez, de azért sétáljon, ússzon, eddze a szívét. Hát most kímélje, vagy eddze? J. Nagy elment egy harmadik, majd negyedik doktorhoz. Mind megnyugtatták, de mind másképpen nyugtatták meg, ami végképp földúlta J. Nagyot. Orvostól orvoshoz járt, mert szeretett volna végre egy végleges és határozott diagnózist kapni. Meg is kapta a belgyógyászati klinikán, ahol egy csinos és katonás tanársegédnő vette kezelésbe.

Doktor Freund Szilvia rögtön megismerte az író. Látta a televízióban a „Színészarcoképek”-et meg a „Nagy tudósaink” című sorozatot, és ehhez illő respektussal fogadta létrehozóját. Alapos vizsgálat után közölte az eredményt.

- Már volt egy infarktusa. Ha nem akar még egyet, hagyja abba a dohányzást, kerülje az izgalmakat és a nehéz ételeket.

- Csak nem vagyok beteg? - kérdezte idegesen az író.

- Nem beteg, de nem is egészséges.

Ijedt arca láttán Freund doktornő, hogy hírneves betegét megnyugtassa, kezébe adta a kardiogramot, és aprólékosan elmagyarázta a rajta látható ákombákomok jelentését. J. Nagy blokkot vett elő, jegyezgetett. Mire az orvosnő végzett, alapos szakképzettségre tett szert. Elkérte a leletet, s már indulni készült, amikor Freund doktornő újra leültette.

- Még egyszer meg akarom mérni a vérnyomását, mester.

- Szólítson J. Nagynak - kérte J. Nagy.

- Szívesen, kedves J. Nagy. Azt azonban közölnöm kell, hogy a vérnyomása még a korához képest is magasabb a kellenél.

- Mi az, hogy koromhoz képest? - sértődött meg az író. - Nekem nincs korom.

- Maga valóban meghazudtolja a korát, de a vérnyomása, sajnos, nem. Legyen nyugodt. Le fogjuk nyomni.

Recepteket írt föl. Ezeket J. Nagy bevitte a televízióba, és a kardiogramját lobogtatva, fűnek-fának mutogatta. Eleinte nem vették komolyan. Mindmostanáig elpusztíthatatlan vaseszégével hengegett; azt hitték, viccel, és jót nevettek rajta.

Csak Aranka nem. Mindenáron beszélni akart az orvosnővel. Másnap együtt állítottak be a klinikára.

- Elhoztam a volt feleségemet, mert nagyon aggasztja a vérnyomásom.

A két nő tetőtől talpig végignézte egymást. J. Nagynak újra megmérték a vérnyomását.

- Magas, de nem aggasztóan magas -, közölte a doktornő. - Minden izgalmat kerülnie kell, de egy nap alatt akkor sem várhat javulást.

J. Nagy ennek ellenére másnap újra eljött, ezúttal nem a volt felesége, hanem Pfaff Irén kíséretében, akit az orvosnő alaposan szemügyre vett. (És viszont.) Aztán elvégezte a mérést.

- Hát ez bizony egy árnyalattal még a tegnapinál is magasabb. Nincs maga egy kicsit túlhajszolva, J. Nagy?

- Nincs - mondta Irén határozottan. - Talán a készülék nem mér pontosan.

A doktornő fölényesen mosolygott, aztán, a készülékkel a kezében, türelmesen elmagyarázta működésének elvét és kezelésének módját. Ettől J. Nagy úgy föllelkesült, hogy azonnal elment egy orvosműszer-boltba. Vett egy vérnyomásmérőt. Ott helyben mindjárt ki is próbálta. Irén segédkezett neki. Nagyon ügyes vérnyomásmérőnek bizonyult.

- Ha a feleséged lennék, mindennap megmérném a vérnyomásodat. Minek ezért bejárni a klinikára?

- Majd gondolkozom rajta, drágám.

Gondolkozott. Aztán leült az írógéphez, és szó szerint egyező levelet írt Arankának, illetve Irénnek. „Amíg ilyen magas a vérnyomásom, azt hiszem, jobb, ha elkerülöm a házasságkötéssel járó izgalmakat. A méréssel talán sikerül egyedül is elboldogulnom. Sokszor csókol J. Nagy.”

És valóban: némi bajlódás árán kiügyeskedte, hogy saját kezűleg végezze el a vérnyomás-mérést, minden segítség nélkül. Ezt a képességét be is mutatta Korom Áronnak, miután bor és szódavíz mellett beszámolt neki a fõnt elmondottokról.

- Látod? Most is magas - mutatta a manométert -, pedig abbahagytam a dohányzást, nem eszem zsíros ételt, nem iszom kávé, szakítottam Irénnel és Arankával, mert az õ házasodni-akarásuk feszültséget okozott bennem.

- J. Nagy! - nevetett a rendezõ. - Te hipochonder lettél!

- Ahelyett hogy megköszönnéd! Pedig te tudod a legjobban, hogy mire készülök.

- Zsírsegény diétával? Mire?

- A szerepemre.

- Senki sem kívánja, hogy orvosra képezd magad ki.

- Hogy kidolgozhassam a szerepfelfogásomat, tudnom kell, mi vár rám.

- Ne rémisztgesd magad, J. Nagy.

- Te meg ne érzelegj. Profik vagyunk, nem dilettánsok. A mûvészet nem ismer könyörületet.

- Legalább lement a vérnyomásod?

- Sajnos, nem.

- Igazán? Akkor már odaállhatnál a kamera elé.

- Mit mondjak?

- Ami eszedbe jut.

- Kit érdekel az?

- A nézőket, J. Nagy. Annál hatásosabb lesz majd halálod, minél frissebb és virulóbb vagy ma.

- Be akarsz mutatni mint halálraítéltet? Micsoda olcsó és gusztustalan rendezõi trükk!

- De hatásos. És holnapra van egy szabad stúdióm.

- Csak ha haldoklom, lesz majd a halálról mondanivalóm.

- Várd meg a végét. Majd meglátod, milyen sikered lesz.

- Illetve, nem látom meg.

- Ja igaz.

*

- Kedves nézők, azt hiszem, nem kell bemutatkoznom, mert már sokszor szerepeltem a képernyõn. Talán emlékeznek még a „Színészarcképek”-re vagy a „Nagy tudósaink” címû sorozatra. Most azonban nem mint kérdező, hanem mint kérdezett állok itt. E föllépésem még csak bevezetõje egy számomra jelentõs eseménynek. Én ugyanis, ha majd eljön az ideje, az önök szeme láttára fogok meghalni.

Ebben a témakörben meglehetősen járatos vagyok. Egyszer már ellátogattam a túlsó partra, hat évvel ezelőtt, amikor egy szívrohamot csak nehezen éltem túl. Ráadásul haditudósító voltam a háborúban, szemtanúja a történelem egyik legnagyobb tömegvérengzésének. Ennek köszönhetem, hogy az elmúlás minden változatát ismerem.

De nemcsak tapasztalatokban, hanem elméletben is föl vagyok készülve. Amióta ezt a szerepet elvállaltam, szorgalmasan búvárokodom a szakirodalomban; merem tehát állítani, hogy lelkiismeretesen készülök utolsó föllépésemre.

Azt is számításba veszem, hogy a kedves nézők még egy foghúzást sem láttak a televízióban, és ijedtükben elzárnák készüléküket, ha engem jajgatni, hörögni, fetrengeni látnának. Kérem, ne tartsanak ettől. Ígérem, hogy a sorsdöntő órában fegyelmezetten fogok viselkedni, mellőzve minden naturalista színezetet, és önökben, amennyire filmünk témája engedi, kellemes benyomásokat hagyok majd hátra.

A viszontlátásra halálos ágyamon.

*

Két hétig nem történt semmi. Illetve csak annyi, hogy Nuóferék, a kertészet teherautóján, beköltöztek Mikóékhoz.

Ehhez az eseményhez Áronék is kivonultak, de nem mentek be a lakásba, csak az utcán csináltak néhány snittet. Megáll egy teherautó. Lerakják a fekhelyeket. Viszik az ágyneműs kosarakat. Egy állólámpa áll a járdán, az utcai járókelők között. Több nem is kellett, ezt is csak aláfestésnek szánta Áron.

Néhány nap múlva kikocsiztak a Tiszavirágba. Jókor jöttek. Minden virágban állt, nagy volt a sürgés-forgás, készültek a rózsakiállításra. Néhány szép fölvételt csináltak a messze elhúzódozó rózsaparcellákról; a rendező ezt is csak aláfestésnek vagy háttérnek szánta, vagy belekerül a filmbe, vagy nem.²

Aztán megint csak vártak. Végre jött egy levél. Mikóné írta, kusza betűkkel.

„Már nagyon gyöngé vagyok. Négy szemközt akarok magukkal beszélni. Délelőtt jöjjenek, akkor Nuóferék nincsenek itthon. Azonkívül valahogy el kell távolítani a Mamát.”

Ez könnyebben sikerült, mint hitték. A Mama nyitott ajtót.

- Kik maguk? - kérdezte. - Csak nem a televíziósok?

- Mi vagyunk.

- Mit akarnak már megint?

- A kedves néninek hoztunk tejszokoládét, és a lányával szeretnénk beszélni.

- Menjenek be. Ha vele végeztek, én is el akarok mondani valamit, de úgy, hogy ő ne tudjon róla.

- Akkor tessék a konyhában várakozni.

*

Egy rúd szalámit, gépsonkát és franciasalátát hoztak Mikónénak.

- Ebből én már nem nagyon fogok enni - mondta.

Megsoványodott, elgyöngült, valósággal elveszett a széles, kétszemélyes ágyban. Csak a hasa volt nagy. Kérte, hogy polcolják föl a hátát.

² Nagyon jól jött. Ez a virágmező Mikóné haldoklásához kitűnő kontraszthatásnak bizonyult.

- Beszélhetek?

- Mi készen vagyunk.

- A Mamáról lesz szó.

- Előbb saját magáról tessék elmondani, hogy van.

- Egyre csak rosszabbul. Sajnos, nem volt igaz, hogy nem lesznek fájdalmaim. Éjjelre altatót kapok, akkor csak álmomban jajgatok, de nappal feszülök, mintha szét akarna menni a hasam. Enni se merek, pedig nagyon jól tartanak, de minden falattól, amit lenyelek, félek, hogy szétrepeszt. Most azonban nem a betegségemre akarok panaszkodni, mert azon úgysem lehet változtatni, hanem a lelki békém nincs meg. Márpedig erről nem beszélhetek senkivel, még Franyó bácsival sem, nehogy csalódást okozzak neki. Ő csak a javamat akarta, amikor beajánlotta Nuóferékat, és nem tehet róla, hogy most jobban aggódom az anyámért, mint amikor még nem laktak itt. Ezért írtam a levelet.

- Akkor térjünk rá a Mamára.

- Mindjárt. Tudom, hogy amit most elmondok, egyszer majd műsoron lesz a televízióban, ezért most gyorsan leszögezem, hogy ők igazán derék emberek. Úgy osztották be, hogy Sándor a Mamával törődik, engem pedig az asszony lát el. Sajnos, egyre több munka van velem, nemcsak mert a szükségemet már csak ágytálban tudom elvégezni, hanem mert néha hánynom is kell, és ha ez hirtelen jön, akkor tisztába kell engem tenni, és külön mosni rám, mert kevés az ágyhuzatom. Mi világeletünkben szegény emberek voltunk, de mindig adtunk a tisztaságra. Ők is ilyenek. Láthatják, hogy ragyog a padló, ezt is Nuóferné fényesíti, sokszor késő este. Azt hiszem, nincs olyan kórház a városban, ahol jobban gondoskodnának rólam, mint ez a fiatalasszony. De hát nem ezért hívtam ide magukat. Hol hagytam abba?

- A Mamáról akartunk beszélni.

- Persze hogy róla. Őneki nyolc évvel ezelőtt képződött hályog a szemén, és ahogy romlott a látása, egyre követelőzőbb lett. Olyan, mint a gyerek. Minél többet ráhagynak, annál mohóbb lesz. Amióta Nuóferék beköltöztek, nem lehet vele bírni. Azelőtt, amíg volt hozzá egészségem, én is levittem néha bevásárolni. Most Nuófer Sándorral mindennap megsétáltatja magát. Este leül a televízióhoz, de csak a hangot hallja, amit látni lehet, azt Sándor meséli el neki. Nem tud olyat kitalálni, amit ő megtagadna tőle. Már déltől kezdve hallom: „Nézd meg már, hány óra, miért nem jön az a Sándor, csak nincs valami baj?” Ennek, ugye, örülnöm kellene a Mama jövője szempontjából, még akkor is, ha Sándort valósággal isteníti, én viszont már terhére lettem. Ha szomjas vagyok, kapok egy kis teát, az ebédünket is beadja, mert Nuóferné jól főz, és neki óriási étvágya van, de azt már nem nézi, ettem-e, bevettem-e az orvosságokat, és az ágytálhoz sem nyúl, állítólag attól fél, hogy nekiviszi valaminek. Már örülnék, ha végem volna, mert minél tovább húzom, annál jobban nyúzom és fárasztom Nuóferékat, amivel rontom a Mama esélyeit. Nem tudom, elég világos-e, hogy miért félek a jövőtől?

- Csak tessék elmondani. Van időnk.

- A főorvos úr mindennap eljön, megvizsgál, de nem szól már semmit, csak megdicsér, milyen jó és türelmes beteg vagyok. Ebből én értek, és egész nap azzal emésztetem magam, hogy mi lesz itt, ha egyszer behunyom a szemem? Akkor Nuóferékből teljes jogú bérlőtársak lesznek, akik kötelesek ugyan a Mamának gondját viselni, de meddig fogják bírni? Munkából hazajövő, fáradt emberekből nem lehet sokáig cselédet csinálni. Akkor majd hiába udvarol Sándornak a Mama, nem fogja magyarázni a televíziót, vége lesz a sétáknak, vége lesz a békének, a Mamával senki se fog törődni, mert Nuóferéknek nem ő, hanem a gyerekük az első, akit az anyám ki nem állhat... Most még csönd van, de lóg a vihar a levegőben, és akkor elindul a pokol. Azért hívtam ide magukat, mert tudom, hogy egyszer, ha már nem leszek,

levetítik ezt a filmet a televízióban, és mind itt fognak ülni, az egész család. Kérem, merre forduljak, hogy a szemébe nézhessek majd a Mamának?

- Tessék szíves lenni az operatőrre nézni.

- Most rád nézek, Mama. Tudod, hogy nincs jó természeted. Szeretném, ha békén megférnél Nuóferékkal. Ne légy válogatós, se követelőző, főleg a kisfiúval bánj kedvesen, beszéljess vele, ügyelj, hogy a leckéjét megcsinálja, gondold, hogy ő az unokád. Te alig látsz, és segítségre szorulsz. Edd hát meg, amit ők esznek, köszönd meg, amit érted tesznek, ezt kéri tőled a lányod, Mariska, hogy nyugalma legyen a földben. Köszönöm, fiúk. Vegyék ki a párnát a hátam mögül.

*

A Mama a konyhában várt rájuk, magába süppedve, üres szemmel a semmibe meredve, az udvarról beszivárgó, többszörösen visszavert fényben. Lógott egy százas égő, de nem gyújtották meg.³

- Tessék beszélni, néni kérem.

- Hát kell itt még valamit mondani? Nézzenek körül. Mutassák meg a népeknek, hogy éltünk a háborúban. Ebben a konyhában tisztálkodunk, főzünk, ágyneműt mosunk, és ráadásul itt alszik Nuóferék idegbeteg kölyke, mert a kishálóban árnyakat lát az ablak előtt elmenni. Lent a kövön vetnek neki ágyat, és én, a rossz szememmel, már kétszer belebotlottam. Még ők mentek panasza a lányomhoz! Hát már mozdulnom sem szabad a saját lakásomban? És mit gondolnak, ki az oka az egésznek? Megmondom a szemükbe: maguk. Szeretném tudni, kinek jó, amit csinálnak. Pont miránk kíváncsiak az emberek? Eddig megvoltunk valahogy, pedig nem törődött velünk senki, erre beállítanak ezzel a felvevőgéppel, és mindenki megboldul, nem azt teszi, amit tenni akar, hanem hazudozik és komédiázik, nehogy szégyent valljon a világ előtt. Mit gondolnak, az öreg Franyó hányszor járt nálunk azelőtt? Most aztán előjött, hadd lássák a televízióban, mit meg nem tesz a Tiszavirág az embereiért. És persze, ahogy ő rákezdte az alakoskodást, úgy fűjják utána Nuóferék. Az asszony teszi magát, mintha élni se tudna virrasztás, ágytálhordás, összehányt ágynemű mosása nélkül. Sándor pedig, nemhiába cigány, a csillagot is lehazudná az égről a kedvemért. Csak velem hajlandó tévét nézni, levisz sétálni, és elmondja, mit lát az utcán. És ahogy ő, úgy én. Tudok hazudni is, ha muszáj, mert megteszek mindent a beteg lányoméért. Már egymásba bújunk a nagy szeretetünkben, de közben mindegyik tudja, hogy van vele a másik. Hát lehet ezt bírni? Jól van, belátom, Nuóferéknek is kell egy zug, ahol meghúzhatják magukat, de ott még nem tartunk, hogy cigánykézre jusson egy ilyen lakás. Most persze el van hanyagolva, de ha ki lenne festve, a padló fölgyalulva, a fürdőszoba csempézve, berendezve, akkor ez, amit most látnak, csillagászati összeget megérne. Nem hiszik? Hát majd elhiszik mindjárt, csak el ne járassák a szájukat, hogy van egy sokkal kedvezőbb ajánlatom, mint az eltartási szerződés, amibe beleugrasztott az öreg Franyó. Egy ügyvédnö pont a dupláját kínálja a lakásért, mint a Nuóferék bankbetétje, és a pénzen felül a teljes renoválást. Már kétszer járt itt, persze, csak titokban, hogy szegény Mariskámat ne keserítsem. Tud sütni-főzni, olyan a piskótaroládja, mintha első osztályú cukrász csinálta volna. És ami a fő, nincs gyereke. Ketten lennénk, mintha egy második lányom lenne.

- Csakhogy az eltartási szerződést a kedves néni is aláírta.

- Látta az ügyvédnö. Mint érdekelt fél, azt mondta, nem akar beleszólni, de nincs olyan szerződés, amit föl ne lehetne bontani.

³ Az ötlet bevált. A jelentet félhomályban forgatták le, olyan világításban, ahogy az öregasszony látja a világot.

- És Nuóferékat az utcára tetszene kitenni?

- Előbb visszaadnám a takarékkönyvüket.

- Ez nem volna szép a kedves nénitől.

- Épp maguk, a bajcsinálók, akarnak engem kioktatni? Inkább hagyták volna békén meghalni a lányomat, aki ügyes kezű, szorgalmas, és a rózsákhoz talán ért, de fogalma se volt róla soha, mi a pénz. Mindigtől fogva én osztottam be a keresetét, és ha vásárolni kellett, tőlem kérdezte, mit vegyen, hol és mennyiért. Erre jönnek maguk a 10 000 forintjukkal, meg az öreg Franyó a cigányok bankbetétjével, szegénykém persze hogy elvesztette a fejét. Végre megmutathatja, hogy a halála után is gondját viseli az anyjának! Nohát, hadd legyen boldog, én meghagyom őt ebben a hitben, de ha a koporsójára rálapátolják a földet, átveszem a dolgok intézését. És akkor azé lesz ez az úri lakás, aki a legtöbbet fizet érte. Bár már ott tartanánk.

- Csak nem kívánja a lánya halálát a néni?

- Azt kívánom, hogy legyen nyugsága, amíg él. Ami utána lesz, az már az én dolgom, csak maguknak el ne járjon a szájuk.

- Mi hallgatunk, de amit a kedves néni mondott, el fog hangzani a televízióban.

- A temetés előtt?

- Csak jóval utána.

- Akkor már nem lesznek titkaim.

- Köszönöm az őszinte beszélgetést - mondta Áron, és hátranézett az operatőrre.

Szólnia sem kellett. Kigyulladt a villany, és a konyhai százás égő hirtelen éles fénnel öntötte el a Mamát.

*

Mikóéktól jövet föladtak egy sürgönyt Nuófer Sándornak, a budafoki kertészetbe címezve. Kérték, hogy másnap, munka után, keresse fel őket a televízióban.

Nuófer el is jött, de Áron kérését, hogy a kamera elé álljon, ijedten megtagadta. Miért nem a feleségének szóltak? Egy tanult ember mégis bátrabban áll a nyilvánosság elé. Az viszont kiderült beszélgetés közben, hogy a családnak égető szüksége van pénzre. Egy bútorozott szobából költöztek Mikóékhoz, be kellett rendezkedni. Használt, rozoga bútorokat vettek, de még így is 2500 forint adósságuk volt.

Amikor Áron ezt az összeget följánlotta, Nuófer elvállalta a szereplést. Csak az a baj, mondta, hogy nincs rá fölkészülve, és ráadásul munkaruha van rajta. Nem számít, nyugtatták meg, még jobb is így.

*

- Kérem, kedves Nuófer Sándor, mondja el a nézőknek, hogy a beteg Mikóné ápolása nem jelent-e maguknak túlterhelést.

- Dolog, az van vele, de mi azt beleszámítottuk, amikor aláírtuk a szerződést. Sőt, az igazat megvallva, nem is reméltük, hogy ilyen béketűrő betegünk lesz. Nemcsak mi segítünk rajta, hanem ő is mirajtunk.

- Ő segít magukon?

- A kisfiamon, kérem, aki rosszul tanul, nekünk meg nincs időnk vele foglalkozni. Mariska viszont, pedig fájdalmai vannak, ha hazajön az iskolából, átveszi vele a leckét. Azóta csupa jó jegyet hoz haza. Nekem a munka nem számít, de a fiam a mindenem. Kétségbe leszünk esve,

ha egyszer Mariskától el kell válnunk, mert hogy utána mi lesz, arról még a feleségemmel sem szeretek beszélni.

- Hát mondja el nekünk. A Mamáról van szó?

- Igen, kérem. De ez nem érdekli a nagyközönséget.

- Mondja csak el, hogy boldogulnak vele.

- Eleinte jól. Igaz, mi elnéztük a hibáit, hiszen egy félvak asszonyról van szó, és nekünk is érdekünk, hogy megértésben éljünk. Egy darabig sikerült, aztán jöttek a bajok.

- Például?

- Röstelleném még szóvá is tenni.

- Minket érdekel, Nuófer úr.

- Az evéssel kezdődött. Ő csak a nehéz, fűszeres kosztot meg az édességet szereti. Gulyásra, marhapörköltre, piskótatekerésre vágyik, de talán a rendező úr is megérti, hogy egy beteggel a házban kétfélét főzni nem lehet. Örültünk, ha szegény Mariskánk néhány kanál tejbegrízt megeszik, becsinált levest, borsodót. Persze, mi is ezt esszük, az öregasszony viszont leül közénk, nagy darab kenyeret vág le, megszírozza, sózza, és szenvedő arccal jóllakik vele. Vagy például konzerveket hozat föl magának, és hidegen, a bádogdobozából, kikanalazza a töltött káposztát. Rosszulesik nézni, de az ilyen kis bosszantásokon még nem akad fenn senki.

- Hanem min?

- Nem tehetek róla, hogy mindent csak a gyerekem érdekében nézek. És abból, ahogy a Mama a saját édeslányával bánik, aki teljesen ki van neki szolgáltatva, ki tudom számítani, mi lesz akkor, ha majd a fiammal lesznek összezárva. Nem sok jót ígér, annyi bizonyos.

- Elhanyagolja a Mama a lányát?

- Egy beteg körül sok a tennivaló. Mi reggel elmegyünk, estére érünk haza. Hogy lehet az, hogy minden a feleségemre marad? Mariskát, szegényt már mosdatni kell, és azt a Mama a rossz szemével is elvégezhetné, mégse nyúl hozzá soha. Csak az ebédet melegíti meg, az orvosságait viszont elfelejti beadni, és az ágytál is ott bűdösödik az ágy alatt. Tessék elhinni, ő a saját lányát sem szereti; ha tehetné, talán még a halálát is siettetné.

- Ő ilyen gonosz?

- A feleségem, aki gimnáziumot járt, úgy magyarázza, hogy ez nem gonoszság, hanem bosszú.

- Bosszú? Ki ellen?

- Őszerinte mindenki ellen, aki lát. Figyeld meg, azt mondta, hogy az öregasszony mindig a legkisebb ellenállás irányában támad. Most a lánya van soron, aztán a fiunk lesz az áldozat. Hogy példát is hozzak, már kétszer belerúgott.

- Nekünk úgy mondta, hogy ez véletlenül történt.

- Mi ezt jobban tudjuk. Délután ugyanis, amikor a gyerekünk lefekszik, a konyha még világos, és az öregasszony a hályogos szemével is ki tud venni egy emberi alakot.

- Miért nem teszik szóvá? Közös érdek, hogy tisztázzák a helyzetet.

- Amíg Mari él, nem nyitom ki a számat. Szépen szólok hozzá, tévét nézek, sétálok vele, tartom a látszatot. Ha eljönne a rendező úr, azt hinné, hogy Mikóéknál minden nap jeles ünnep, ami nekem emberfölötti erőfeszitésembe kerül. Főleg azóta, amióta a kisfiam viselkedése megváltozott.

- Mit vett észre rajta?
- Az utóbbi időben mintha ki volna cserélve. Nem szeret játszani, nem halljuk nevetni, ijedős, étvágytalan, álmatlan.
- Erről is a Mama tehet?
- A feleségem őt okolja érte. A fiam, rendező úr, nem erős idegzetű. Két évvel ezelőtt a rossz bizonyítványa miatt öngyilkosságot követett el. Tizennégy éves korában, kérem! Igaz, csak tíz aszpirint vett be, és mindjárt ki is hánytta, de azért bevittük ideggyógyászati rendelésre. Ott a lelkünkre kötötték, hogy ne szidjuk, csak dicsérjük, jutalmazzuk, mert örömmérségre van szüksége. Azóta, persze, kényeztetjük, de ki tudja, mi történik abban a lakásban, ha majd össze lesz zárva a Mamával? Borzasztó helyzetben vagyunk, rendező úr. Minekünk ez a lakás életkérdés, de még az életünknel is drágább a fiunk.
- És mi lenne, ha egyszer úgy állna a kérdés: lakás vagy gyerek?
- Erre még nem gondoltam.
- Hogyne gondolt volna. Erről beszéltünk egész idő alatt.
- Hát nem tudom. Higgycs el, rendező úr, békeszerető, csöndes ember vagyok, egy üveg sörnél nem iszom többet, még nem emeltem kezemet soha senkire. A fiam, az más. Ha róla van szó, nem ismerek pardont.
- Hogy érti ezt?
- Ha a gyerekem valami bántalmat szenved, akkor én ölök.
- Most mondta, hogy még nem emelt kezem senkire.
- De akkor vége a világnak. Ami épp a kezembe akad, azzal verem agyon az öregasszonyt.
- Reméljük, erre nem lesz oka, Nuófer úr.
- Hát ne is legyen. Van még kérdésük?
- Nincs.
- Akkor hadd menjek, mert bezárnak a boltok. Egy tábla tejsokoládét akarok vásárolni.
- Kinek?
- A Mamának, kérem. Az ember a gyerekéért a lehetetlent is megpróbálja.
- Hát próbálja meg, Nuófer úr.

*

J. Nagynak hirtelen nyoma veszett. Pfaff Irén, aki utoljára látta, csak annyit tudott, hogy befeküdt a klinikára, háromnapos kivizsgálásra. Ő vitte be az íróasztalát a kocsiján. Feltűnt neki, hogy a pizsamáján és a papucsán kívül orvosi könyveket és folyóiratokat vitt be magával. Az aztán már másoknak is feltűnt, hogy két hétig nem adott magáról életjelet.

A második hét valamelyik látogatási napján Irén, egy grillcsirkével és egy tál majonézes krumplival, bement a klinikára, de Freund doktornő elállta az útját, átvette tőle a csirkét meg a majonézes krumplit, mondván, hogy J. Nagy nem fogad látogatót.

A televízióban nincs titok. A következő látogatási napon Jócsik Aranka ment ki a klinikára, egy tepsire való, maga sütötte almás rétesrel. Ő csak a délutános ápolónőig jutott, aki a rétest elvette ugyan, de Arankát nem engedte tovább.

Ennek is híre ment. Még rá is dobtak néhány lapáttal. Áronnak már úgy adták tovább, hogy J. Nagy az ő filmjének lett a betege, s már végnapjait éli a klinikán. Erre aztán fogta magát Áron, és a magnetofonjával, három liter homoki borral és ugyanannyi kristályvízzel felszerelve bekopogott az orvosi szobába. Hívősen fogadták.

- Hiába jött. J. Nagy nem fogad látogatót.

- Én ezt tőle magától akarom hallani.

- Foglaljon helyet - mondta Szilvia. - Főzök egy kávét, és elbeszélgetünk.

Ültek, kávéztak, és barátságtalanul méregették egymást. Az orvosnő rögtön támadott. Követelte, hogy J. Nagyot ne szerepeltessék tovább a készülő dokumentumfilmbe, mert a vele járó izgalmak aláássák az egészségét. Az író ugyanis, ami az ő korában szokatlan, a halál gondolatával mindaddig nem foglalkozott, amíg bele nem hajszolták ebbe a szereplésbe. Azóta viszont másra sem gondol, s az a paradox helyzet állt elő, hogy életcélá vált az exitus. Föl is ment tőle a vérnyomása, részben pszichés, részben organikus alapon. Ezt ugyan néhány hét alatt sikerült a normális szintre leszorítani, de ezzel egy időben keringési zavarok léptek föl. Szakszerűen szólva minimális ST-eleváció mutatkozik a mellkasi hármás, négyes elvezetésben, ami a laikusok nyelvén azt jelenti, hogy J. Nagy kardiogramja rossz előjelű elváltozásokat jelez. Ha ezt nem sikerül kivédeni, szembe kell nézni egy infarktus lehetőségével.

- Ő erről persze nem tud. Számíthatok a diszkréciójára?

- Legyen nyugodt. Én csak egy spriccert akarok meginni vele.

Szilvia még ezt is ellenezte. Minden ártalmas, ami az írónak a filmet eszébe juttatja. Ő ugyan csak kivizsgálásra jött be a klinikára, de az orvosnő rábeszélésének engedve továbbra is itt maradt, mert e falak közt védettnek érzi magát. Régi ismerőseit viszont, akikben a halál mementóját látja, kerüli. Ő tehát önvédelemből nem fogad senkit.

- A kardiogramja most már normális?

- Az nem megy ilyen gyorsan.

- Akkor jelentsen be - kérte Áron.

- Úgyis hiába.

- Említse meg, hogy három üveg bor és ugyanannyi szódavíz van nálam.

- Azt hiszi, ennyiért eladja a lelki nyugalma?

- Régebben ismerem, mint maga.

A doktornő sértődötten kiment, még sértődöttebben jött vissza. Az író azt üzenté, hogy szívesen látja Áront.

Egyedül volt egy négyágyas szobában, könyvekkel körülbástyázva. Egy csomót lesöpört, hogy szabaddá tegye a széket.

- Látom, magnetofon van nálad.

- Zavar, ha bekapcsolom?

- Dehogy. Csak előbb igyunk meg egy fröccsöt.

*

HANGSZALAG⁴

- Azzal kezdem, Áron, hogy tudom a kötelességemet.
- Nem azért jöttem, hogy erre figyelmeztesselek.
- Csak leszögezem. Minél behatóbban foglalkozom a szereplésemmel, annál tisztábban látom a kontúryait.
- Akkor jó. Már azt hittem, előlem menekülsz ide.
- Épp ellenkezőleg: én itt eléd jöttem. A mi céljaink szolgálatában nincs jobb munkahely, mint egy klinika. Olyan jól megvagyok itt, hogy ki se teszem többé a lábam.
- Egy klinikán akarsz élni, J. Nagy? Nem ismerek rád.
- Nem élni, hanem az élettől megválni.
- Ezzel még ráérsz. Hallom, lement a vérnyomásod.
- Hát azt lenyomták, de a szív működése, hál' istennek, romlott. Vigyázz, el ne szöld magad, mert Szilvia már elfelejtette, hogy amikor először jártam nála, elmagyarázta a kardiogramok értékelését. Nézd meg magad, itt az utolsó leletem. Tisztán látható az ST-eleváció a mellkasi hármás, négyes elvezetésben, amit magyarul úgy hívnak: első csöngetés. Becslésem szerint két-három hetem van hátra. Azért mondom, hogy úgy oszd be az időd.
- Én jobban örülnék, ha meggyógyulnál, J. Nagy. Már így is tele van a televízió, hogy én kergettelek a halálba.
- Hazugság. Mondd meg nekik, hogy azért maradtam bent a klinikán, mert látni se bírom őket. Most, amikor végre találtam egy nekem való munkát, mi keresnivalóm abban a bűdös televízióban? Maradjak, aki voltam, a saját tehetségem csomagkihordója? Mi ott a választásom? Vegyem el Irént? Vagy újra Arankát? És keressem Ularik kegyeit? Hát ebből elég. Mondd meg nekik, hogy elindultam a fény felé. Kiléptem magamból, mint egy elnyútt papucsból, hogy végre csak a művészetnek éljek. Itt mindenem megvan, ami a jó munkához kell. Kosztom, kvártélyom, borom, kristályvizem, még kezelőorvosom is, akinek, ha nem vetted volna észre, szakasztott Marilyn Monroe-mellei vannak.
- Úgy értem, a szigorú doktornőd már beléd van esve?
- Fogalmazzunk így: nem tagadja meg tőlem azt a kis gyöngédséget, amitől felpezsdül az alkotói kedv.
- Kérlek, most mellőzd a szokásos szerelmi drámákat. Alig akart hozzád beengedni.
- Megpuhul ő még, barátocskám. Ha másképpen nem megy, feleségül veszem.
- Úgy látom, valóban megvan mindened.
- Mindenem, ami az elméleti fölkészüléshez kell. Van azonban néhány gyakorlati kérdés, amit egyedül nem tudok megoldani. Vállalod?
- Mi kell?
- Nézz körül. Ez a klinikai szoba lesz a stúdiónk. Tágas, világos, ideális; csak az a baj, hogy lent a földszinten van egy intenzív szoba, tele műszerekkel, készülékekkel, végüket járó betegekkel. Lementem, megnéztem. Ott mi nem tudunk forgatni.

⁴ E párbeszédet - megkurtítva - e filmnek egy későbbi részében használták föl, hangkulisszának J. Nagy temetése alá.

- Hanem hol?
- Itt, ahol vagyunk. Csak azt kell elintézni, hogy ezt a szobát átalakítsák valamilyen rögtönzött intenzív kórteremmé. Egypár készülék kell hozzá, semmi más.
- Meglesz. Mi kell még?
- Egy telefon.
- Adjon a doktornőd, ha már beléd van esve.
- Épp az a baj, hogy egy kicsit féltékeny, és el akar vágni a külvilágtól. Jegyezd föl, amit kérek. Először is hozd el Iréntől az írógépet. Arankától pedig a telefonunkat. Aztán vedd ki az írógépet, a tokból, tedd bele a telefonkészüléket, és add le itt a portán a nevemre. Egy írógép nem szúr szemet. Így aztán, ha valami történik, értesítelek.
- A telefon meglesz. De hogy jutok be hozzád? Marilyn Monroe, úgy vettem észre, irigylitőled ezt a filmszerepet.
- Hívd be, majd beszélek veled.
- Ne igyunk előbb egyet?
- Ihatunk.
- Szervusz.
- Szervusz.

*

MÁSODIK HANGSZALAG

- Kérem, Szilvia, engedje meg, hogy a beszélgetésünket hangszalagra vegyük.
- Tessék. Nincs titkom senki előtt. Mit akarnak tőlem?
- Csak a jóváhagyását. A barátom, ez a fiatal rendező, filmet forgat rólam.
- Tudom, de a témája egyelőre nem esedékes, mert én magát, ha tetszik, ha nem, meg fogom gyógyítani, J. Nagy.
- Egyszer majd esedékes lesz.
- Az messze van még. És melleleg, egy klinika nem színház.
- Mi nem is színházasdit játszunk, hanem tudományos tartalmú dokumentumfilmet csinálunk. Azt szolgáljuk vele, amit a maga klinikája: a tudomány haladását.
- Így már szebben hangzik. De mi itt gyógyítunk, maguk viszont, ha jól tudom, a meghalást akarják lefilmezni. Nem látom be, miért épp ezt választották.
- Mert a halálra nincs modell, Szilvia. Csak annyit tudunk róla, hogy valahol vár ránk, de úgy gondolunk rá, mint egy sötétbe ugrásra. Segítsen nekünk. Teremtsünk a sötétség helyébe világosságot. Mutassuk meg a televízió nézőinek, hogy a meghalás emberi dolog, tehát néven nevezhető, érthető és ábrázolható.
- És mi lenne az én főladatom?
- Nekünk egy szép nőre van szükségünk. A maga szépsége az ostya, amiben lenyeletjük nézőinkkel a keserű orvosságot.

- Hiába udvarol. Én orvos vagyok.
- Az kell nekünk. Maga doktor Freund Szilvia szerepét játssza, aki végigkíséri utolsó útján egy betegét.
- Előre megmondom: szakmai kérdésekbe nem tűnök beleszólást.
- Ígérem, hogy zavartalanul végezheti a dolgát. Így elvállalja?
- Ehhez a professzoromtól kell engedélyt kérni.
- Őt hivatalosan föl fogja kérni a televízió. Hallottad, Áron?
- El fogom intézni.
- Nagyszerű nő maga, Szilvia. Passzió lesz, ha majd együtt dolgozhatunk. Köszönöm, Áron. Ki lehet kapcsolni a magnetofont.

*

Ulariknak, mikor a rendezőt meglátta, földerült az arca.

- Csakhogy látlak, kisfiú. Remélem, azt jöttél jelenteni, hogy elkészültetek. Mindenki türelmetlen. Mindenki engem sürget.
 - Hol vagyunk még attól?
- Ularik arca elborult.
- Egyszer már be kell fejezni ezt a munkát.
 - Hát akkor segíts.
 - Mit kell elintézni?

Nagyon sürgethették, mert mindent megígért. Beszél a klinika professzorával. Engedélyt kér a forgatásra. Átrendezteti J. Nagy szobáját, hogy intenzív kezelést végezhesse benne. Még azt is kiverekszi, hogy a legmodernebb orvosi technikával legyen felszerelve, csak készüljön el már végre ez a film.

- Kell még valami?
- Egy apróság. Ma délután nyílik a nemzetközi rózsakiállítás. Küldj ki egy operatórt. Körülbelül ötperces anyagot kérek, és azt is kérem, hogy ezt az öt percet, amikor majd szólok, adják le az esti Híradóban.
- Meglesz. Láthatok valamit a filmből?
- Majd ha elkészültünk.
- Számításod szerint mikor?
- Ez a szó: *mikor*, nem szerepel a számításaimban.
- De valamit mondanom kell a főnökeimnek.
- Közöld velük, hogy J. Nagynak már keringési zavarai vannak.
- Ez is valami.

*

Tisztelt főorvos úr!

Ismét jelentkezem az ön műpártolásában bizakodva, nagybecsű támogatását kérve.

Amikor legutóbb nála jártam, úgy vettem észre, hogy kedves betegünk ellenálló ereje csökkenőben van. Ha ez valóban fennáll, föl kell készülnöm az utolsó jelenet forgatására. Ehhez kérem szíves közreműködését.

Látva, hogy Mikónét mennyire foglalkoztatja az a rózsakiállítás, melyen már nem vehetett részt, sikerült elérnem, hogy a televízió egy rövid riportot készítsen róla. Ezzel, ha megláthatná, egy utolsó örömet tudnánk szerezni a haldoklónak.

Nem ismerem Mikóné betegségének lefolyását, mégis, úgy képelem, hogy előbb vagy utóbb elérhetünk egy olyan fordulponthoz, amikor ön, mint orvos, föl tudja becsülni meddig lehet őt még életben tartani. Számomra az volna ideális, ha a végkifejlet este fél nyolc és nyolc között következne be, az esti Híradó időpontjában.

Ennek műsorát délután állítják össze. Ahhoz, hogy a rózsakiállítás adásba kerüljön, legkésőbb este hatig tudnom kell kedves betegünk halálának várható bekövetkezését. Hat óra után már csak nagy horderejű külpolitikai eseményeket vágnak bele a műsorba a híradósok.

Kérem tehát, ha ez a fordulat esedékessé válik, értesítsen legkésőbb este hatig a 676-os mellékállomáson. Ezt a szívességet nemcsak filmem érdekében kérem, hanem azt hiszem, szebben Mikóné sem távoznának az élők sorából.

Szíves értesítését várja

tisztelettel
Korom Áron

*

Tisztelt rendező úr!

Felháborító levelét darabokra téptem. Nem tűrhetem meg házamban (még kérés formájában sem) az orvosi etika súlyos megsértését.

Még az sem mentség, hogy laikus! Tudnia kell, hogy esküm gyógyításra, tehát az élet meghosszabítására kötelez. Nem időzithetem tehát betegem halálát sem a maga rendezői elképzeléseivel, sem az esti Híradó időpontjához. Kérelmét tehát meg nem történtnek tekintem.

Abban viszont, sajnos, igaza van, hogy szegény Mikóné állapota kritikussá vált. Attól félek, nem fogja túlélni a holnapi napot. Erre, mint filmjének őszinte pártolója, fölhívom figyelmüket. Legyenek készenlétben, ha a dráma lefolyását meg akarják örökíteni. A beteg hozzátartozóit már előre figyelmeztettem.

Üdvözli

Dr. Tiszai belgyógyász főorvos

*

DÉLELŐTT

- Maguk csak úgy maguktól jöttek, fiúk?
- Gondoltuk, fölnézünk egy kicsit.
- Nem a főorvos úr szólt?
- Nem, nem. Véletlenül errefelé volt dolgunk.

- Azt hittem.

- Téved.

- Később, ha még itt lesznek, találkoznak veled. Ő most már naponta jár hozzánk.

A hangja mintha időközben kifakult volna. Arca csont és bőr. Már egy halotti maszk. És mégis, amit mondott, bizakodóbban hangzott a múltkorinál.

- Hogy érzi magát, asszonyom?

- Nem eszem, csak alszom. Ki vagyok merülve.

- Vannak még fájdalmai?

- Azt hiszem, erősebb orvosságot kapok, mert már csak ezt a feszülést érzem. De lehet, hogy attól vagyok egy kicsit könnyebben, mert idehaza jobb lett a hangulat.

- Mióta?

- Néhány napja. Pedig mennyit panaszkodtam, ugye?

- Mi változott azóta?

- Sok minden. A Mama például, aki alig törődött velem, most minden reggel lemosdat, teával, limonádéval kínál, orvosságot hoz, etet. Nyolc évvel ezelőtt, amikor a hályog kitört rajta, ezzel vigasztaltam: „Mama, ezentúl én leszek a szemed.” És képzeljék, ez most eszébe jutott! A múltkor azt mondta: „Te vagy az én szemem, én leszek a lábad. Csak mondd meg, mire van szükséged.” Hallottak már ilyet? És, ami a fő, Nuóferékkal sem torzsalkodik.

- Ezt is az utóbbi napokban vette észre?

- Hát igen. Már legfőbb ideje volt. Igaz, ők is iparkodnak, hogy levegyék a lábáról. Sándor tömi őt tejsokoládéval, az asszony pedig külön a kedvéért főzött bablevest meg káposztát füstölt oldalassal. Egyszer behallatszott, ahogy megköszönte: „Ez jólesett, aranyoskám.” Ilyen szépen még velem se beszél.

- Remélem, ez megnyugtatja magát.

- Jókor jött, talán az utolsó percben. Azt hiszem, most már itt a vég, de én nem félek tőle.

- Komolyan mondja?

- Komolyan.

- Lehet tőle nem félni? Ha nem akar, ne válaszoljon.

- Beszélhetünk róla. Az igazat megvallva, a halálnál jobban félek attól a gondolattól, hogy a testem be lesz zárva egy koporsóba, és aztán rácsukják a tetőt. Csak ez a rossz benne.

- Hogy miért, azt meg tudná magyarázni?

- Mindig arra vágytam, hogy emberek legyenek körülöttem. Nappal a kertészetbeliek, este az anyám, egy-két ismerős a házból. Jó az, valakivel lenni. A koporsót viszont rám srófolják, és vége.

- Eszerint azt érzi a legnagyobb veszteségnek, hogy nem lesz maga mellett senki?

- Pontosan ezt akartam mondani.

- Egyedül nem is volna kedve élni?

- Azt nem. Pedig nem sok örömöm telt az emberekben. Hat évig éltem a férjemmel, se jól, se rosszul, de összetartoztunk. Ötvenhatban belekeveredett az utcai harcokba, géppisztollyal járt

haza, aztán átszökött a határon. Csak a Szabad Európával üzente, hogy kijutott Amerikába. Nem tudom, kinek szólt ez, mert soha többé nem jelentkezett. Aztán jött a Mama szembetegsége, azt is el kellett fogadni, és hogy Nuóferék idejöttek lakni, azt is. Sohasem tudtam megváltoztatni semmit. Ami most jön, azt is elfogadom. Hát ez a válaszom a kérdésekre.

- Melyik kérdésekre?

- Hogy félek-e. Hát nem. Ahogy most vagyok, és ahogy aztán leszek, semmiben sem különbözik egymástól.

- Azért csak volt valami öröme, amire szívesen emlékszik?

- Nem jut eszembe semmi.

- Például, az öreg Franyón látszott, hogy a kertészetben megbecsülik magát.

- Meg hát. Mert mikor találunk még egy ilyen bolondot? Azt mondták, el kell végezni, és el lett végezve szépen.

- Hát a rózsákat sem szerette?

- De jó, hogy mondja. A rózsákat igen.

- Mondjon nekünk valamit a rózsákról.

- A rózsákról? Mit?

- Tessék elfelejteni. Butaságot kérdeztem.

- Nem maga a buta, hanem én. Amióta emlékszem, rózsákkal volt dolgom, de csak annyit tudok róluk, hogy nincs náluk szebb virág.

- Köszönöm. Nekünk ez elég. Akar pihenni?

- Elfáradtam. De ha kell a filmjükhöz, még beszélhetek.

- Aludjon. Zavarja, ha mi ketten itt maradunk?

- Dehogyan zavar.

- Csöndben leszünk. Aludjon jól.

*

DÉLUTÁN

Mikóné aludt. Ők behúzódtak a sarokba, ültek, vártak. Múltak az órák. Se szólni, se cigarettázni nem mertek. Néha bejött a Mama, egészen közel hajolt a lányára, hogy lássa az arcát, és kiment. Amikor már sötétedett, hazaérkeztek Nuóferék. Ők sem ütöttek zajt, csak lámpát gyújtottak a konyhában. Nagy volt a csönd. Mintha még az autóbuszok is halkabban jártak volna, hogy föl ne riasszák az alvót.

Egy idő múlva csöngettek. Mikóné fölébredt. Az operatőr ment ajtót nyitni. Fehér köpenyben, ahogy a kórházból kijött, megérkezett Tiszai főorvos. Néhány percre, amíg a vizsgálat tartott, kiküldte őket az előszobába.

- Csak le ne késsük a híradót - mondta Áron.

- Még van húsz percünk - nyugtatta meg az operatőr, akinek óráján világított a számlap.

Tiszai kiszólt. Visszamehettek.

- Legyenek készen - suttogta. - Én is itt maradok.

Mikóné nem aludt, de már az arcát sem fordította feléjük.

- Kik vannak itt? - kérdezte alig hallható, vérevesztett hangon.

- A televíziósok.

- Hívják be a Mamát és Nuóferékat. Mindenki itt legyen.

- Máris - indult Áron. - És ha megengedi, behozom a televíziót is.

- Minek? Én azt már úgysem nézem.

- Hátha lesz valami érdekes.

- Érdekes? Nekem?

Behozták a készüléket. Egy székre tették, az ágygal átellenben. A Mamát az operatőr vezette be, leültette, újra fölállította, máshová ültette, hogy ne takarja Mikónét. Nuóferék megálltak az ajtóban. Az asszonynak könnyes volt a szeme. Az operatőr behátrált a sarokba.

- Kész vagy?

- Indulhatsz.

- Akkor most bekapcsolom a televíziót - mondta Áron, és bekapcsolta a televíziót.

Ők a készülék mögött álltak, csak a szövegből tudták, mi látható a képernyőn.

Ez még az árvíz. Homokzsákokkal megerősített gátak. Arab hajléktalanok. Új gépsor az Egyesült Izzóban. A Tudományos Akadémia ülése. És végre! Adná a Jóisten, hogy még jókor.

- Kiküldött munkatársaink jelentik: Budafokon megnyílt az első nemzetközi kötéssel egybekötött rózsakiállítás.

Amennyire lehetett, ráközelítettek Mikónéra.

- Istenem - mondta, és emelgette a fejét. A szeme rányílt a képernyőre. - Istenem, ezek mi vagyunk. Kérem, támasszanak föl.

A főorvos átkarolta, megemelte, aztán a kétrét hajtott párnát a háta mögé gyűrte.

- Látják maguk is? - kérdezte Mikóné. Hangja föltisztult, ahogy a vasról lesmirglizik a rozsdát. - Az öreg Franyó. És mennyi zászló! És itt vannak! A rózsák! Ez Mefisztó, a Margitszigetről. Ez Sevalijé Delbord, Dél-Franciaországból, mélypiros, csak rosszul mutatják. Ez a Csárdás, rózsaszín, szintén a Margitszigeten csinálja a Berger. Az a sárga Flamenkó. A Misztérium, belül fehér, kívül megpirosodik. Jaj, csak miért ilyen rosszul mutatják, pedig ez kanadai, a Tengeri Gyöngy, sárgából vált át bordóvörösbe, ez is mennyivel szebb a valóságban. Itt az új Európa, Bonnból, Németországból. Ezek itt mind svédek, és itt vagyunk mi, a Citronella meg a Féri Prinszesz. Ez pedig Kántorné, azt mondta, a Haldokló Hattyúval fogunk a versenybe benevezni, együtt beszéltek meg, de sokkal szebben, mint amit mutatnak. Tiszta fehér az egész, csak egy vörös Tamangó az oldalában, azt én találtam ki, legyen egy vérpiros folt, ahol a hattyú megsebesült... Ki nyerte meg? Nem mi? Hol az öreg Franyó? Sose láttam, aki a díjat átveszi. Ki tudja, mi lett volna, ha én is ott vagyok. Vége. Nagyon rosszul mutatták, de azért jó volt látni. Köszönöm, fiúk. Köszönöm, doktor úr. Köszönöm, jól vagyok. Köszönöm, nem kell semmi.

A főorvos beadott egy intravénás injekciót, de őket már ki sem küldte a szobából. A beteg szeme nyitva. A takaró emelkedik és süllyed. Még él, de már elindult valahová, mintha a hasa felé, mely nagy volt, mint egy terhes asszonyé.

Tiszai leült. A kamera járt. Senki se mozdult. Teljes volt a csönd. Meglassult a percek múlása. Az operatőr Áronra nézett, de ő visszaintett, hogy ne álljon le, akármilyen hosszú, maradjon ez a csönd.⁵

Csak nagyvártatva szólalt meg Mikóné. Inkább csak sóhajtás volt, mint beszéd.

- Kérem, hívják be a Mamát.

- Itt vagyok, Mariska. Kell valami?

Semmi válasz. A főorvos megfogta a beteg pulzusát. Még mindig lélegzett, csak éppen hangja lett a lélegzésének. A szeme kinyílt. A plafonra meredt. Áron előlépett.

- Arra kérem, ha van egy kis ereje, forduljon az édesanyja felé.

Mikóné lassan elfordította a fejét, egy olyan irányba, ahol nem tartózkodott senki.

- Sándor is itt van?

- Itt vagyok - suttogta Nuófer.

- Kérem, fogja meg a Mama kezét.

- Üljön mellé - suttogta Áron. - Nézzen a kamerába.

Már mindenki csak suttogni mert, mintha egy hangosabb szó megárthatna a betegnek.

Nuófer leült a Mama mellé, a két keze közé fogta a kezét.

- Együtt vagytok? - kérdezte Mikóné.

- Együtt vagyunk - mondta a Mama.

- Fogom az édesanyja kezét - mondta Nuófer.

- Látsz minket, Mariska? - kérdezte a Mama.

Nem jött válasz. Egy ideig nem történt semmi, aztán fölszakadt egy mély sóhaj a betegből.

- Meghalt! - jaidult föl a Mama.

A főorvos, Mikóné pulzusát fogva, megcsóválta a fejét. Nem. Még nem. Még él. De Áron már intett az operatőrnek, mintha az ösztöne sugallta volna: most. Hogy bele ne kerüljön a képbe, végigment a fal mellett, egészen az ajtóig. Az operatőr követte. Onnan aztán Áron elindult az ágy felé. Ment, mint egy ék, elválasztotta Nuóferét a kisfiától, Sándort a Mamától. Ezen a folyosón lassan követte őt a kamera, aztán megállt, egészen közel Mikóné arcához.

Ösztöne jól működött. A főorvos elengedte Mikóné kezét, fölállt, és bólintott, kétszer egymás után. Bekövetkezett a halál. Nem volt benne semmi elijesztő, félelmet gerjesztő; lecsukódott egy szempár, elhanyaglott egy fej, nem emelkedett, nem süllyedt többé a takaró. Valaki nem volt többé. Mint egy mondat befejezésén, Mikóné lecsukott szemén állt meg a kép.

*

Temetése egy borús nap délutánjára esett. Az alacsonyan járó fekete felhőktől nappali sötétség borult a városra. E világítás egy temetési szertartásnak kedvezett talán, de a forgatásnak nem.

⁵ Ide vágják be később a Tiszavirágban készült fölvételeket. Azoknak nem adtak hangot, az emberek nesz nélkül jártak, mint a némák, beszéltek, és közben szétfutottak a képen a végeláthatatlan rózsa-parcellák. Ez a kettős csönd válaszolgatott egymásnak, mintha elhallgatott volna a világ. Egyik legszebb része lett a filmnek.

Akkora tömeg gyűlt össze a ravatalozó előtt, hogy Áronék azt hitték, rossz helyen járnak. Ennyi rokona, barátja, ismerőse aligha lehetett Mikónénak. Amikor végre elvergődtek a ravatalozóig, mondta is egy fekete ünneplőbe öltözött öregember.

- Nem tévednek maguk? Itt a mi kertészetünkben egy kötözőnőt temetnek.

- Nem Mikónét?

- Úgy hívják.

- Akkor jó helyen járunk.

Megjelenésük zavart okozott. A férfiak, asszonyok félrehúzódtak, csak a gyerekek merészkedtek a kamera elé. Mikóné protestáns volt. A szertartás elkezdődött. A fiatal lelkész, aki még nem sok halottat búcsúztatott, lámpalázás lett a felvevőgéptől. Hangja föl-le bukdácsolt, a vége felé egészen berekedt.⁶

A koporsó szinte berokkadt a rózsák alatt. Annyi volt belőlük, hogy a halottaskocsi után még egy másikat is megraktak csokrokkal, koszorúkkal. A Mamát, aki a gyászfátyol miatt még vakabb volt, mint máskor, Áron kísérte el a sírig.

- Csinálják úgy, hogy ne legyen rajta a képen - kérte.

- Miért nem akarja a néni, hogy lássák?

- Mert nem tudok sírni, és a házbeliek kibeszélnének.

Valóban nem sírt, sem az öreg Franyó búcsúbeszéde alatt, sem utána, amikor a göröngyök a koporsóra zúdultak; pedig ettől a hangtól felsírtak az asszonyok, föl-fölkokogtak még a férfiak is. Az objektív végigpásztázott az arcokon, lassú mozgásban, mindegyiken elidőzve egy pillanatot, mintha felsorakoztatná e parasztemberek bánatának minden változatát, aztán egy lendülettel átesapott a sírhalomra.

- Maradj rajta - mondta az operatőrnek Áron, aki ráközelített, és lassú körökben keringett a virágözön fölött.

Rózsa mellett rózsa. Két rózsa közt meghúzódva egy harmadik. Aztán sok rózsa, összemosódva. Aztán csak egy rózsa. Még egy. Még egy. Még egy. Még.

- Kész - szólt Áron az operatőrnek. - Mit gondolsz, milyen lesz?

- Fasza - mondta a szűkszávú operatőr.

*

Amikor a gyászolók oszladoztak, Áron megkereste a Mamát. Még ott állt a sírnál, kövéren, lefátyolozva, egyedül.

- Itt a kocsim. Ne vigyük haza a kedves nénit?

- Vigyenek, kérem. Amint látják, már nem gondol rám senki.

Alig fért be az ajtón. Egész úton, az elindulástól a megérkezésig, egyfolytában beszélt. Közben zsírpapírba csomagolt parizeres zsömlét evett, mert a hosszú szertartás alatt megéhezett.

A lányáról csak néhány szava volt.

- Mindenki megbízott, szegény. Úgy halt meg, ahogy élt; most is elhitte, amit el akart hinni.

⁶ Látták, hogy hasznavehetetlen. Szerencsére a szomszéd ravatalozóban egy szép hangú katolikus pap búcsúztatott valakit. Egy percet fölvettek belőle. Így a protestáns Mikóné római katolikus temetést kapott, de legalább érteni lehetett a búcsúbeszédet.

Az öreg Franyó búcsúbeszédéről:

- Hogy földicsérte! De ha rá nem kérdezek, elsikkasztotta volna a temetkezési segélyt.

A gyászoló gyülekezetről:

- Az egész kertészetből mind összecsdültek. Előbb halálra dolgoztatták, és most azt hitték, hogy a nyomorult rózsáikkal ki leszünk fizetve.

Aztán már csak Nuóferékről:

- Látták? Mind feketében. Még jó, hogy a hajukat is nem festették át. És még sírtak is. De hogyne sírtak volna. Egy cigány akkor sír, amikor akar. Talán örömben, mert azt hiszik, jól spekuláltak, de maguknak elárulhatom, hogy pontról pontra tévedni fognak a számításaikban. Hat nap múlt el Mariska halála óta, azóta megszűnt létezni a kedves Mama, és nincs más senki, csak a gyerek. Hogy értsenek: az a kisfiú nem élni született. Egyszer már megmérgezte magát, és azóta nem tud meglenni egyedül. Mellesleg megsúgom: egy rossz szavam sincs hozzá, de ha ő a szobában tanul, kimegyek a konyhába, ha utánam jön játszani, visszamegyek. Egy félvak öregasszony vagyok, némán bolyongok a lakásban, ha szólnak hozzám, mintha nem hallanám. Nem lehet énrám bizonyítani semmit, de a végén mégsem én fogom fölbontani a szerződést, hanem ők.

Köszönöm, hogy elhoztak. Elég bajt csináltak, de azért nem rossz gyerekek maguk, meg is lesznek híva egyszer ebédre, mondjuk, úgy karácsony körül. Majd meglátják: fürdőszobánk lesz, a lakás kifestve, kimázolva, és mert látom, milyen éhenkórászok, töltött káposztát kapnak, meg házi Stefánia-tortát, azt nagyon jól csinálja az ügyvédnö. És ha jók akarnak lenni hozzám, ebéd után kihozhatnak a temetőbe. Szegény Mariskám, akkor már elnyughatik. Itt vagyunk? Segítsenek kiszállni! Jaj, látják, nem nekem való egy ilyen kis kocsi. Isten velük, fiúk. Kívánom, sikerüljön a filmjük.

*

Másnap a televízióban üzenet várta Áront. Ularik akart sürgősen beszélni vele. Rögtön rosszat sejtett. Nem is tévedett.

- Hányadán álltok, kisfiú? A főnökeim melegen érdeklődnek.

- Csak még egy kicsit várjanak.

- Őszerintük a filmed kivárhatatlan. Írásbeli feljegyzést kértek róla. Látni akarom.

- Még nincs aláteve a hang. Nincs zöreje. Nincs zene. Nem mutat magából semmit.

- Nem vagyok kezdő a pályán. Vágjátok össze, amitek van, és gyerünk.

Hárman ültek a vetítőben: Ularik, Áron és az operatőr. Lement a film. Utána világos lett és hosszú hallgatás. Áron libabőrös lett. Ilyen a kivégzések csöndje. Ularik rágyújtott, hallgatott, emésztett. Emberemlékezet óta nem jött belőle egy elismerő szó. Most azonban, nagyvártatva, morgott valamit.

- Nem is olyan rossz.

Jól értette Áron? Újabb várakozás következett.

- Én ijesztebbre voltam felkészülve.

Még később:

- Mi van még hátra?

- J. Nagy.

- Annak is temetés lesz a vége?
- Mit csináljak? Erről szól a film.
- És ő, szegény, miben fog meghalni?
- Előreláthatóan szívinfarktuszban.
- Pech.
- Miért? Egy szívroham látványosabb, mint a rák.
- Nem értesz hozzá. Honnan is tudhatnád, hányféle lefolyása lehet egy szívrohamnak. J. Nagy, ha szerencsések van, csak sóhaját egyet, és vége. Szegény boldogult apámat viszont négy hétig tartották életben, valami műszívvel vagy micsodával. Ha így alakul, a filmeket nem lehet műsorra tűzni, mert ezerszám jönne a panaszos levelek.
- Már csak egy vagy két forgatás van hátra.
- Én megvárom, de ti azt kockáztatjátok, hogy a filmek esetleg dobozban marad.
- Vállalom. Már a pusztá léte értelmet ad egy műalkotásnak.
- Ha ezt Fellini mondja, meghajlok előtte, de te még csak egy kezdő, elsőfilmes kis rendező vagy.
- Egyszer minden lángész kezdő volt, Ularik.
- Imponáló az önbizalmod, de azt még te sem kívánhatod J. Nagytól, hogy a televízió kívánalmainak megfelelő szívrohamot produkáljon.
- J. Nagy hisz abban, amit csinál.
- A halálnak ő sem dirigál.
- Amit nagyon akar valaki, az sikerülni szokott.
- Hát akkor próbálj szerencsét, kisfiú.

*

Estéinkint, amikor a klinika elcsöndesedett, J. Nagy elővette tokjából a becsempészett telefont, fölhívta a barátját, és jóízűen elbeszélgetett vele. Beszámolt hogylétéről, a klinika apró-cseprő eseményeiről. Áron pedig az író nőismerőseiről, a róluk keringő pletykákról és a televízióban történekekről, egyebek közt a filmvetítésről és a vetítés utáni beszélgetésről. De mindjárt hozzátette:

- Csak ne vedd sürgetésnek. Amit Ularik mond, azt nem kell mellre szívni.
- Kivéve, ha neki van igaza.
- Ulariknak? Igaza? Miben?
- Attól félek, hogy ezzel az intenzív szobával öngólt rúgtam magamnak.
- Te akartad, J. Nagy.
- Az igaz. De ha látnál itt feküdni, megszívlelnéd, amit Ularik az apjáról mondott.
- Hát hogy néz ki egy intenzív szoba?
- Gyere be holnap, meg fogod látni. Amúgy is elég rossz bőrben vagyok.
- Mi a baj? Fáj valamid?
- Szorítást érzek a mellkasomban. Olyanfélét, mint hat évvel ezelőtt.

- Ne ijesztgess, J. Nagy.
- Föl a fejfel. Nem ijedsz te meg ettől a hírtől, barátocskám.
- Én a barátocskád vagyok, és aggódom érted. Remélem, nem kételkedsz ebben?
- Mi már nem vagyunk barátok, Áron. Mi már csak művészek vagyunk.
- A kettő nem zárja ki egymást.
- Minálunk így állt a kérdés: fröccsözzünk tovább, vagy csináljunk végre valami tisztességes filmet? Mi a filmet választottuk. Gyere be holnap, nézd meg a díszletedet.

*

Áron, amikor belépett, azt se tudta, hol van. Egy betegszobának is van stílusa, hangulata, csöndje, rendje, fehérsége nem a kór okozta szenvedést, hanem a gyógyulás reményét sugallja. E varázs szertefoszlott. A négyágyas szobából kétágyas lett, és leginkább egy erőmű kapcsolótermére emlékeztetett, úgy tele volt rakva mérőműszerekkel, készülékekkel, monitorokkal. A sarokban egy oxigénpalack, mint egy légibomba.

- Vigyázat! Meg ne botoljatok a vezetékben! - szólt rájuk J. Nagy.

Elég rossz bőrben volt. Nem sietett elébük. Föl se kelt az ágyból, csak fölült. Lerakták a bort meg a kristályvizet. Inni sem vágyódott. Azt mondta, ott a limonádéja. És most látták először borotvátlanul.

- Mindjárt jön Szilvia. Ha rám hajol a szívhallgatójával, nézz be a köpenye kivágásába. Nem fogod megbánni.

- Köszönöm, J. Nagy.

- Harapós kedvében van, mert megtalálta és elkobozta a telefonomat. Majd kérj tőle bocsánatot.

Jött Szilvia. Hűvösen bölintott, aztán ráhajolt J. Nagyra a szívhallgatójával. Áron elég sokáig nézhetett a kivágásába. Aztán vezeklő arcot vágott, és bocsánatot kért a telefonért.

- Ha megbocsátok, akkor ezért a szobáért. Mi ugyanis örökös ágyhiánnyal küszködtünk az intenzív osztályon.

- Köszönöm, doktornő. Hajlandó most velem szóba állni?

- Engedélyem van rá. Üljek, álljak, vagy mit csináljak?

- A legjobb volna, ha lefeküdné - tanácsolta J. Nagy, amiért egy szelíd pofont kapott.

Az éjjeliszekrény tele volt virággal. (Annak jeléül, hogy a nők még nem mondtak le az íróról.) Áron elébük ültette az orvosnőt.

- Kezdhetem? - kérdezte J. Nagy. - Kedves nézőink, most bemutatom önöknek doktor Freund Szilvia klinikai tanársegédet. Itt ül mellettem, önök tehát együtt láthatják filmünk két fontos szereplőjét. Az egyik a beteg, az én személyemben, a másik ő, orvosi minőségben. Ez a kapcsolat egyszerű, világos, és pontosan előírja teendőinket. Nekem, hogy szépen vigyem végbe azt, amit elvállaltam, neki pedig, hogy lelkiismeretesen harcoljon az életben maradásomért. Azon leszünk, hogy se el ne borzasszuk, se ne untassuk nézőinket.

- Bocsánat - szólt közbe Szilvia. - Én orvos vagyok, és semmi másra nem lehetek tekintettel, csak betegem meggyógyítására, ami remélhetően hamar bekövetkezik.

- Én is remélem. De ha nem, akkor követnie kell a mi íratlan forgatókönyvünket.

- Milyen forgatókönyvről beszél? Nem a stúdióban vagyunk, hanem egy betegszobában.

- Ehhez én jobban értek, Szilvia. Egy agóniának is megvan a dramaturgiája. Sokallom itt a műszereket, mert nem szeretném, ha a mi kétszemélyes drámánkban túltengene a technika. Képzelve magát a nézők helyzetébe. Mire kíváncsiak ők? Nem a technika bravúrjaira, hanem két emberre, akik pusztá kézzel birkóznak láthatatlan ellenfelükkel.

- Ha lemondok az orvostudomány vívmányairól, azzal csak magának ártanék.

- Nekem azzal használna, Szilvia, ha magamra hagyna a halállal.

- Óvele, ha egyszer kénytelen lennék földadni a harcot, maga úgyis magára marad. De minek erről beszélni?

- Mert például fülembe jutott egy eset, amikor egy beteget négy hétig mesterségesen tartottak életben. Hát ebből nem kérek.

- Ezt mi reanimációnak hívjuk. Végző esetben szükség lehet rá.

- Hosszú hetek munkáját tenné tönkre, Szilvia. A mi filmünk dobozban marad, ha a nézők hidegrázást kapnának tőle.

- Én pedig adjam vissza a diplomámat?

- Ismeri azt a viccet, amikor a milliomos Kohn a rendőrségre megy panaszkodni, amiért nem hagyják koldulni?

- Ismerem.

- Hát akkor miért nem hagy meghalni, Szilvia?

- Ne jópofáskodjon, J. Nagy. Mondja meg, mit akar tőlem.

- Egy ember addig él, ameddig eszmél. Állapodjunk meg abban, hogy ha majd elvesztetem az eszméletemet, akkor maga szép csöndben félreáll. Nem reanimál, nem drótozza rám ezeket a készülékeket, hogy a magam erejéből játszhaszam végig a szerepemet.

- Ezt nem ígérhetem.

- Mit akar velem csinálni?

- Amit minden más beteggel.

- Akkor is, ha a látvány hátborzongató?

- Ha szükség lesz rá, igen.

- És inkább maradjon dobozban a filmünk?

- Inkább.

A vita abbamaradt. Valaki beszólt Szilviáért.

- Nesze neked, szerelem - jegyezte meg Áron, amikor egyedül maradtak.

Az író magabiztosan mosolygott.

- Ne félj, barátocskám. Mindig a haldoklóké az utolsó szó.

Már nem mondhatta el, hogy mi lesz az a szó, mert az orvosnő visszajött. Kitérta az ajtót. Két pavilonos jött be. Hordágyat hoztak. Lerakták, aztán a benne fekvő beteget fölfektették az ágyra. Szilvia megfogta a pulzusát, és Áronékat egy intéssel kiterelte a betegszobából.

- Legyetek itt holnap pont fél tizenegyre - szólt utánuk J. Nagy.

Szilvia, kezében a szívhallatóval, a betegre hajolt. Áronék még egy búcsúpillantást vethettek világszép mellére.

*

J. Nagy másnap délután halt meg, úgy, ahogy kívánta; filmszerűen, mutatósan, minden elijesztő színezet és orvosi beavatkozás nélkül. Mégiscsak övé lett az utolsó szó.

Halálának időpontját csak találgatni lehet, mert amikor beállt, nem volt mellette senki. Szilvia a szomszéd beteggel volt elfoglalva, Áronék pedig már visszamentek a televízióba. Valamennyien szentül meg voltak győződve róla, hogy az író az igazak álmát alussza.

Áron a történetekről csak este értesült, amikor Freund doktornő, kétségbeeséstől és dühtől reszkető hangon, rátelefonált:

- Azt meri mondani, hogy nem vettek észre semmit?
- Mit kellett volna észrevennünk?
- Mintha nem tudná! Maga közönséges gyilkos!

Ezzel lecsapta a kagylót.

Későre járt, de Áron berohant a televízióba. Úgy föl volt dülva, hogy nem mert vezetni. Taxiba ült, elkérte a laboratórium kulcsát, megkereste a tekercset, aztán be a vágószobába. Kétszer is lepergette a filmszalagot, utána csak ült, a sötét monitorra meredve. Most persze más aláfestést kapott a jelenet, de hiába kereste, nem tudta föllelni azt a filmkockát, amitől gyanút foghatott volna. Sehol semmi nyoma, hogy ebben a kövér testben most szívódik föl hatvan altató.

Igaz ugyan, hogy az író, amikor fél tizenegykor beállítottak hozzá, kialvatlannak látszott. Mondta is, hogy nem aludt egész éjjel. Tudták is, milyen rossz alvó. Ezen nem akadhatott fönn senki. Rádadásul, és épp az orvosnőtől, még engedélyt is kértek a forgatásra.

- Még jó is, hogy jöttek - mondta Szilvia, fölnézve az új beteg ágya mellől. - Vonják el valamivel a figyelmét, mert minden mozdulatunkat lesi.

Csak ekkor láttak munkához, gyanútlanul, tiszta lelkiismerettel. De nem! Még most sem! Előbb följánlották az írónak, hogy aludja ki magát, halasszák másnapra a forgatást.

- Maradjatok - mondta J. Nagy. - Állítsátok be úgy a kamerát, hogy ez a spanyolfal is benne legyen a képben.

Semmi előjele, hogy ennek a beszélgetésnek emberhalál lesz majd a vége.

- Fölvétel, indul - mondta Áron, és elkezdődött a munka.

Az író ágyát az a bizonyos spanyolfal választotta el a szomszédjától. A beteget magát alig lehetett látni, mert már csak egy csomó mérőműszernek, szerkezetnek, csőnek és vezetéknek volt kiinduló- és végpontja. Eszméletét vesztetten feküdt, szervezetének minden életműködését a monitorokon villódzó pontok és fénycsíkok észlelték és továbbították. Fején valami maszkhoz hasonló sapkát viselt, orrlyukaiba két gumicsövön juttattak oxigént, a két karjába infúziók voltak belekötve, könyök alatt a vérnyomásmérő mandzsettája, csuklóján, bokáján elektródák. Ágya mellett egy nővér őrködött, miközben az orvosnő a műszereket figyelte. Csönd volt, csak a beteg zihált.

- Ómiatta nem tudtál aludni? - mutatott a spanyolfal mögé Áron.

- Nem aludt itt senki. Eszméletlen volt, amikor behozták, de többször is fölélesztették. Egyszer könyörgött, hogy hagyják meghalni, de ezeknek hiába beszélt. Én is drukoltam, bár már halna meg, mert le nem bírtam venni a szememet róla. Mintha a jövőjét látná az ember.

- Ki ez?

- Egy névtelen beteg. Az utcán szedték föl a mentők, igazolvány nélkül, pénz nélkül, hullarészezen. Ahányszor magához tért, hányt. Olyan szag volt itt, mint egy sarki csapszékben.
- Ne hagyjuk abba, J. Nagy? Pihend ki magad.
- Folytassuk. Legföljebb arra kérlek, hogyha el találnék aludni, ne ébresszettek föl.
- Dehogyan ébresztünk. Nem is tudom, miért erőlteted ezt a beszélgetést. Történt valami, ami a filmünkbe való?
- Hát csak az történt, hogy most először vagyok megijedve, amióta ezt a szerepet játszom. Mindig könnyen vettem az életet, és reméltem, hogy megválni is könnyen fogok tőle, valahogy úgy, ahogy a szerelmeimmel szakítottam. Most jöttem rá, hogy ez másképp is lehet.
- A névtelentől ijedtél meg?
- Tőle. Ócska egy barátod van, barátocskám. Ezt a spanyolfalat csak hajnalban állították be, addig végignézhettem mindent. Mondtam ugyan magamnak, mit törödsz vele, ez egy másik ember, de hiába. Nincs másik, ha a sors közös. Mi a különbség? Ez a karnyújtásnyi távolság az ágyaink között. Annyi, mint a semmi. Egy füst alatt nálam is beállhatott volna a klinikai halál.
- De hát őt fölélesztették. Ettől sem nyugodtál meg?
- Nem én. Pedig mindent elolvastam az idevágó irodalomból, ami a kezembe került, de más dolog olvasni, mint látni. Kipreparáltak egy eret. Belecsúszattak egy parányi készüléket egy hajszálvékony huzalon, föl a karján, aztán tovább, bele a szívüregébe. Azóta benne van, és elektromos impulzusokkal működteti a szívét. Csak bámultam Szilviát, milyen elegánsan siklatja föl azt a mankót egy szívbe, ami már megállt. „Te gyönyörű hóhér - szóltam át neki -, velem is azt akarod végigcsinálni?” Azt mondta: „Maga ne tegezzen, hanem aludjon” - és behozta ezt a spanyolfalat. Most mit csinál?
- Csak ül.
- Ül és vár, hogy elronthassa a filmünket. De én rá várhat.
- Ne gyötörd magad ilyen gondolatokkal, J. Nagy.
- Sok munkám fekszik benne, futok a pénzem után. Csak képzelj el, hogy a spanyolfal nem ott áll, hanem itt, és az én ágyam mellett ülne Szilvia. Mint filmrendező, mit kezdenél velem? Hiszen a néző nem egy tehetetlen testre kíváncsi, hanem érezni és gondolkodni tudó szereplőre, aki belenéz a kamerába, ahogy most én, és tagoltan, értelmesen beszél.
- Reméljük, így lesz.
- Menj a fenébe a reményeiddel. Az eseményeknek elébük kell vágni. Más szóval, nekünk most egy jó rendezői ötlet kellene.
- Én nem vagyok élet és halál ura, J. Nagy.
- Vallj be inkább, hogy nem jut eszedbe semmi.
- Mi jusson eszembe? Te feküdtél be a klinikára, te kérted meg a szép mellű Szilvia kezét, neked rendezték be ezt az intenzív szobát. Most edd meg, amit főztél, és ha nem tudsz okosabbat, aludd ki magad.
- De tudok. Hajnalban, amikor már nagyon le voltam törve, rájöttem az egyetlen megoldásra.
- Arra kíváncsi vagyok.

- Dupla munka, de kifizetődik. Figyelj, barátocskám. Én nem egyszer fogok meghalni, hanem kétszer. Mit bámulsz? Egyszerű, mint a pofon. Most mindjárt eljátszom neked egy olyan agóniát, amivel Ularik is meg lesz elégedve. És aztán, ha úgy alakul a helyzet, az igazit is leforgathatod. Két halálom lesz, és azt vágod bele a filmbe, amelyik jobban sikerül.
- Ez nem tiszta munka, J. Nagy. Mi dokumentumfilmet csinálunk.
- Hogy dobozban maradjon? Kár lenne érte.
- Te mondtad egyszer, hogy ne művészkedjek, csak forgassam le, ami van.
- Fogadjunk, hogy az első halálom jobb lesz az igazinál.
- Pénzbe nem kerül, és ha már benne vagyunk, próbáljuk meg. Csak az a baj, hogy te író vagy, ide pedig egy jó színész kellene.
- Ne félts te engem, barátocskám. Amúgy sem tudnék színészkedni, mert ki se jön a számon, amit nem hiszek el. Szerencsére annyit gondoltam rá, hogy a halál olyan közel van hozzám, mint te.
- Fáj valamid?
- Most éppen semmim.
- Akkor mégiscsak hazudnod kellene, mert az álmoságon kívül más bajod nincs.
- Elég az. Induljunk ki az álmoságból, csak nevezzük ki halálos fenyegetésnek. Ráadásul világéletemben rossz alvó voltam.
- Tudom.
- Hát mi kell még? Állapodjunk meg abban, hogy megmérgeztem magam.
- Nem értem. Mit vettél be, J. Nagy?
- A legegyszerűbbet: altatót. A lehetőség egészen kézenfekvő. Számítsuk ki. A nővér esténként két tablettát tesz le az éjjeliszekrényemre. Hatvan tablettát a halálos adag. Tegyük föl, hogy a filmünk érdekében le tudtam mondani az alvásról. Tegyük föl, hogy már be is vettem a hatvan tablettát. És tegyük föl, hogy ez nemrég történt, mondjuk, egy negyedórával a ti megérkezésetek előtt. Úgy nézz rám, hogy legföljebb még egy negyedórám van hátra. Nem zavar senki. Szilvia se lát, se hall a névtelen betegétől. Mi folyik odaát?
- A doktornőt látom és két fehér köpenyes férfit.
- Nagyszerű. Akkor ez konzílium, tehát az orvosokat sikerült pattra tenni. Láss hozzá. Egy író kinyiffan, első változat.
- Hogy lássak hozzá?
- Kérdezz.
- Mit kérdezzek?
- Mindegy. Bármiről beszélünk, az majd a képernyőn gyászkeretben jelenik meg. Csak forgassuk le a jelenetet, amíg a konzílium tart.
- Hát jó. J. Nagy halála. Első verzió. Fölvétel indul.

*

- Üdvözöllek, J. Nagy, a televízió nézői nevében. Itt vagyunk abban a klinikai szobában, ahol már régóta nyomod az ágyat. Első kérdésem: hogy érzed magad?
- Olyan se jól, se rosszul. A vizsgálatok arra vallanak, hogy a szív működésem romlik.

- Milyen a közérzeted?
- A fejem tiszta, csak álmos vagyok, elnehezültek a végtagjaim, nehezen forog a nyelvem.
- Főzsek egy kávét?
- Nincs már sok hátra. Ne vesztegessük az időt.
- Akkor maradjunk az időnél. Mi többiek években, évtizedekben gondolkozunk. Érdekes volna megtudni, hogy mit érez az, akinek már csak percei vannak hátra.
- Nem olyan veszélyes. Tíz percet is lehet jól beosztani, és lehet rosszul harmincöt évet. Előnyben vagyok veletek szemben, mert én legalább már nem ronthatom el az életemet.
- Most dicséret jár a szellemes íróknak, de akik majd ezt a filmet nézik, nem a humorodra kíváncsiak.
- Ez nem humor, csak akasztófahumor.
- Mindegy, kérlek fordítsuk komolyra a szót. Meséld el nekünk, hogy a maradék idődet mivel töltened.
- Először is innék, mert kezd kiszáradni a torkom.

Egy korty limonádét ivott.

- Ez jólesett - mondta elégedetten. - Hogy mit tennék még? Ha dohányos lennék, rágyújtanék egy utolsó cigarettára. Ha nagyobb író lennék, szózatot intéznék az emberiséghez. És ha még férfi lennék, és kettesben lehetnék Szilviával, behúznám magam mellé az ágyba, remélve, hogy a farkam még föláll.

Az operatőr röhögött. Valaki rájuk pissegett a spanyolfal mögül. Áron dühös lett.

- Te sűrgetsz, és közben olyan marhaságokat beszélsz, amiket Ularik úgyis kivágat a filmből.
- Rosszul tenné. Még nincs megírva, hogy impotensek leszünk-e a vég küszöbén. Nagy téma, barátocskám.
- De ezt most nem tudjuk eldönteni, tehát beszéljünk másról, és főleg más hangnemben. Mi a legszebb emléke életednek, J. Nagy?
- A nők.
- És a legcsúnyább?
- Szintén a nők.
- Hagyd abba! Ha ez így megy tovább, a szilveszteri kabaréban fogják műsorra tűzni a haláltusádat.
- Amilyen a kérdés, olyan a válasz. Találj ki valami jobbat.
- Akkor hát áruld el nekünk, hogy félnél-e, ha pár perc múlva meg kellene halnod. Kérlek, most ne vicceld el a választ.
- Te meg ne csapj át mindig feltételes módba, mert kizökkenek a szerepemből. Vedd úgy, hogy az altató kezd már a fejembe szállni.
- Ahogy akarod. Kérdezem tehát, most már nem feltételes módban, akarod-e, hogy a doktornő elvégezzen rajtad egy gyomormosást?
- Nem.
- Eszerint nem félsz?

- Nem.

- Meg tudod magyarázni? Ez engem is meg a nézőket is érdekelné, mert mindnyájan félünk tőle.

- Nekem azonban, mialatt a filmünkre készültem, volt időm gondolkozni. Nem vitás, hogy ő az erősebb fél. Minden percünk a halálé. Minden óránk, minden napunk az övé, csak azt nem tudjuk, hogy a sok közül melyiket választja ő. A kedves nézők emiatt rettegnek tőle, én azonban túljártam az eszén. Mindjárt el fogok aludni, ugyanúgy, mint máskor, amikor esténként letettem a könyvet, eloltottam a villanyt, és becsuktam a szemem. Néhány perc múlva ezt a mindennapos eseményt fogom megismételni, más szóval kicsúsztam a halál kezéből. Életemben először vagyok szabad.

- Na, hála istennek. Végre egy kis filozófia. Csak az a baj, hogy lehalkult a hangod.

- Belefáradtam a beszédbe. Tartsd közelebb a mikrofont, és kérdezz.

- Kérdezem, J. Nagy, megéri-e ez a rövid szabadság, hogy nem ébredsz föl többé?

- És akkor mi van? Nem látom többé ezt a klinikai szobát, mellettem a névtelen beteget, Ularikot, Arankát, Irént? És mit veszít a világ? Egy másodosztályú író és egy kultúrfilmet a levegő szennyeződéséről. Helyette viszont kapja ezt a filmet, amelyben egy művész, az emberiség főnállása óta először, megfosztja féltett titkaitól a halált. Lásd be, hogy mindnyájan jól járunk. Kérdezted, félek-e. Csak az fél, akinek van még vesztenivalója.

- Valamit mégiscsak elveszítesz, J. Nagy. A lenni és nem lenni közt a különbséget.

- Azt igen.

- Erről beszélj. Minket az érdekel, ami megszűnik belőled.

- Tudsz még egy kis számtant? J. Nagy mínusz J. Nagy egyenlő nullával. A semmiről nincs mit mondani.

- Locsogsz, mellébeszél, húzod a drága időt! Nem a semmiről faggatlak, hanem a megsemmisülésről. Azt mondják, az állatok is megérik a halált, és elbűnnek, ha a közeledtét érzik. Kérdezem, mi játszódik le benned, néhány perccel a megsemmisülés előtt? Figyeld meg, és közöld, amit észlelsz.

- Hogy mit észlelek? A hangod mintha messzebből szólna.

- Magadról beszélj, ne a hangomról.

- Nem veszek észre semmi feltűnőt.

- J. Nagy, szedd össze magad, mindjárt vége lesz a filmnek. Itt a nagy pillanatod. Koncentrálj.

- Mi a fenére koncentrálok?

- Arra, hogy ebben a kritikus helyzetben együtt vagy-e magaddal.

- Együtt.

- Harmonikus ez az együttlét, vagy drámai? Lefojtott vagy robbanó? Beszélj.

- Ha azt kérdezed, hogy van-e bennem feszültség, tévedsz. Kisétálok egy ajtón, ennyi az egész.

- Úgy viselkedsz, mintha flekkensütésre készülnél.

- Látod, flekkent sütni nem is volna rossz.

- Szégyelld magad. Ennyit hozol ki magadból, most, a szereped forrpointján? Vedd tudomásul, hogy ezt a részt kénytelen leszek kivágni a filmből.
- Miért? Azt hiszem, nagyon szépen halok meg.
- De milyen unalmasan, J. Nagy! A néző akkor izgul, amikor egy érték megy veszendőbe. Legalább küzdenél! Egy légy is vergődik, mielőtt megdöglök. Gyorsan, J. Nagy! Egy konfliktust kérek!
- Ezt tudom nyújtani.
- Hát ez semmi. Csalódtam benned. Ha nincs több mondanivalód, legalább búcsúzz el szépen.
- Kitől?
- A világtól.
- Már nagyon álmos kezdek lenni, Áron.
- Nem érdekel. E nélkül nincs film. Ha valaki meghal, a néző kíváncsi, mik voltak az utolsó szavai.
- Üres a fejem, Áron.
- Gyötörd magad.
- Leragad a szemem.
- Muszáj.
- Ha akarsz, szellentek egyet. Púzni mindig jobban tudtam, mint írni.
- Már megint egy poén! Hagyjuk abba, ha jobbat nem tudsz kitalálni. A nézőt nem érdekli a te finganitudásod.
- Helyes. Amit a púzásról mondtam, azt kivághatod a filmből. Hol tartottunk?
- A kedves nézők a halállal vívódó író búcsúszavait szeretnék hallani.
- Nem jut eszembe semmi.
- Akarni kell, J. Nagy. Hetek óta foglalkozol a meghalás gondolatával.
- Egy gondolatnak csak helyzeti értéke van. Az, ami akkor fontosnak látszott, most üresebb a buboréknál.
- Egy épkézláb mondat se jut eszedbe?
- Minden, amit eddig tudni véltem, devalválódott.
- Akkor rögtönözz.
- A legszívesebben csak elbúcsúznék tőled. Szervusz, Áron, csinálj még sok jó filmet.
- Engem nem hatsz meg! Te mondtad egyszer, hogy profik vagyunk.
- Egy profi is lehet álmos.
- Nincs kifogás. Dolgozz. Nyújtani kell a nézőknek valamit.
- Egész életem egyetlen fejtörés volt. Legalább meghalni hagyjatok nyugodtan.
- Csak a fűszerek hálnak meg nyugodtan, de hozzájuk nem küld ki forgatócsoportot a televízió. Te író vagy, akit sokra becsülnék a nézők, és elvárnak tőled egy szép búcsúmondatot.
- Honnan vegyem? Az ujjamból szopjam? Hazudjak valamit? Ahhoz már nincs erőm.

- Mondj, amit akarsz, csak szép legyen. A szépség művészet, és ami művészet, már nem lehet hazugság.

- Minden művészet hazugság, Áron.

- De olyan hazugság, amiben hinni lehet.

- Hinni? Miben? Az örökös megalkuvásban?

- Ezt vond vissza, de rögtön.

- Nem vonom.

- Akkor vége a filmünknek.

- Nem érdekel. Befejeztem. Alhatnék, Áron.

- Ne tégy tönkre. Vegyél egy utolsó svungot, és beszélj érthetőbben. Így nem halhat meg egy író.

- Amint látod, halhat.

- Álmoságodban kihagy a memóriád, de majd én emlékeztetlek. Nemcsak, hogy elfogadtad ezt a szerepet, hanem hetekig készültél is rá. És most, az utolsó percben, nem hiszel abban, amit csinálsz?

- Ebben hiszek. Életem első olyan munkája ez, amiben nem kellett hazudnom.

- Ezt megint csak a poén kedvéért mondd.

- Csak várj. Egyszer te is rájössz. A világon az egyetlen őszinte dolog a halál.

- No végre! Ezt, látod, szépen hoztad. Nem tudnád még egy kicsit megcsavarni?

- Nem.

- Kár, de azért jobb a semminél. Akkor ezek lesznek a búcsúszavaid. Csak mondd el még egyszer, érthetőbben.

- Mit? - kérdezte bágyadtan az író.

- Az előbbit. De ne pislogj, ne bóbiskolj, nézz a kamerába. Mi történt? Elfelejtetted? Azt mondtad, hogy a világon az egyetlen őszinte dolog a halál. Mondd utánam. Nyitott szemmel, ha lehet.

Az író hallgatott.

- Nyisd ki a szád, J. Nagy! Ezt nyögd ki, aztán csinálj, amit akarsz.

Erre se jött válasz. Az operatőr az ágyhoz lépett.

- Te, ez elaludt - mondta a rendezőnek.

Áron is odament, megnézte.

- Jól nézünk ki - sóhajtotta. - Azt a nyavalyás mondatot se lehet majd érteni?

- De, talán lehet.

Mindezt az író nem hallotta már, mert elnyomta az álom. Most már majdnem sajnálta őt Áron. Kár volt őt kínozni. Mit várhattak tőle? Nem aludt egész éjszaka, szegény. Most már a kövér emberek békessége ült ki az arcára, mely az imént még olyan elcsigázottnak látszott. Szája szögletében mosoly bujkált, mintha még eszébe jutott volna egy utolsó, már ki nem mondott poén.

Odaintette az operátort. Így készült az íróról az utolsó felvétel, amelyen békésen szunnyadni látszott, háttérben a spanyolfallal és az éjjeliszekrényen álló virágokkal és a limonádés pohárral.

Aztán - vigyázva, hogy zajt ne csapjanak - szedelőzködni kezdtek.

*

- Gyorsan, a respirátort! - mondta Szilvia az ápolónővérnek, aki egy guruló asztalon valamilyen újabb készüléket tolt a beteg ágya mellé.

Áronék megálltak. Nem is mehettek volna tovább. Végig kellett nézniük, amint egy csövet, egy kis lámpáskával a végében, lassan becsúszattak a beteg szájába, le a légsövén, be a tüdejébe. Ki tudja, mire szolgál? Ha respirátornak hívják, talán lélegeztetni fogja ezt a névtelen beteget, akinek arca színe már alig különbözött a párnahuzattól. J. Nagy bizonyára tudná. Szerencse, hogy már alszik. Megint fölizzatná magát.

- Szuperál? - kérdezte a nővér.

- Gyönyörűen - mondta Szilvia. Csak most vette észre Áronékat. - Maguk mire várnak?

- J. Nagy elaludt. Kérte, hogy ne ébresszük föl.

- Jobb is, ha alszik - mondta az orvosnő, szemét se véve le a névtelenről. - Legalább nem miránk figyel.

Félreállt. Végre kimehettek. Föllelegezhetnek. Leszaladhattak a lépcsőn. Beülhettek a kocsiba. Mehettek vissza a televízióba.

- Mi a véleményed? - kérdezte útközben Áron.

- Ma nem volt formában - mondta az operatőr.

- Megmondtam előre, hogy ehhez nem író kell, hanem színész.

- Ez van - összegezte az operatőr.

Megérkeztek. Áron fölvitte a tekercset a laboratóriumba. Ráírta: „Sürgös!”, pedig még nem tudta, hogy ez volt a filmjének utolsó tekercse.

*

J. Nagyot a televízió saját halottjának tekintette.

- Hósként halt meg - mondta Ularik a gyászbeszédében - kötelességének teljesítése közben. Emléke a nézők szívében élni fog.

A koporsó körül, ahogy az J. Nagyhoz illett, rengeteg csinos nő sereglett össze. Korom Áron nem volt látható. Barátai, a közhangulatra hivatkozva, azt tanácsolták, hogy ne mutatkozzék a temetésen.

*

„RÓZSAKIÁLLÍTÁS”⁷

Komor, nyomasztó, de mindvégig elgondolkoztató filmet tűzött műsorára a televízió. Alkotói azt a célt tűzték maguk elé, hogy bepillantást adjanak a nézőnek abba a birodalomba, ahonnan, mint mondani szokás, még nem tért meg utazó.

⁷ A napisajtóban megjelent kritika.

A három főszereplő, akiket végigkísérhettünk utolsó útjukon a betegágytól egészen a koporsóig, kiváló teljesítményt nyújtott. Jól megállta a helyét Korom Áron is, bár a főladat újszerűsége néhol meghaladta egy elsőfilmes rendező képességeit.

Külön dicséret illeti a televíziót, amiért alkalmat adott e film leforgatására. A kamera jóvoltából már otthonunkban láthattuk az óceánok mélyét, a Himalája megmászását, az őserdők titkait, más szóval: az elérhetetlen elérhetővé vált. Korunk embere többet ismer a világból, mint elődei. „Csak a halálra nincs modell” - mondja a film egyik szereplője. Ezt a hiányt pótolta a „Rózsakiállítás” alkotói. Az igényesebb nézők, akik nemcsak szórakozni, hanem okulni is vágyanak, egy emlékezetes órát tölthettek a képernyő előtt.

Az ezt követő filmriport - „Látogatás egy 95 éves vízimolnárnál” - hatásos ellenpontnak bizonyult. Ettől a jó kedélyű, ma is tevékenyen munkálkodó öregembertől megtanulhattuk, hogy nemcsak meghalni lehet, hanem egészséges életmóddal, a káros szenvedélyek kerülésével meg is tudjuk hosszabbítani szép és mindnyájunknak oly drága életünket.